

LEXIKÁLNÍ ANGLICISMY V ČEŠTINĚ

ALEŠ KLÉGR
IVANA BOZDĚCHOVÁ

KAROLINUM

Lexikální anglicismy v češtině

Aleš Klégr
Ivana Bozděchová

Recenzovali:

doc. Mgr. Robert Adam, Ph.D.

doc. PhDr. Klára Osolsobě, Ph.D.

**Financováno
Evropskou unií**
NextGenerationEU

**Národní
plán
obnovy**

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Publikace byla vydána za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Národního plánu obnovy v rámci projektu Transformace pro VŠ na UK (reg. č. NPO_UK_MSMT-16602/2022).

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Praha 2024
Redakce Alena Jirsová
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

© Univerzita Karlova, 2024

© Aleš Klégr, Ivana Bozděchová, 2024

Text monografie vznikl v rámci programu Cooperatio, vědní oblasti Lingvistika.

ISBN 978-80-246-5797-4

ISBN 978-80-246-5862-9 (pdf)

<https://doi.org/10.14712/9788024658629>

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Recenzovali:

doc. Mgr. Robert Adam, Ph.D.

doc. PhDr. Klára Osolsobě, Ph.D.

Katalogizační údaje jsou k dispozici v Národní knihovně ČR.

© Univerzita Karlova, 2024

© Aleš Klégr, Ivana Bozděchová, 2024

ISBN 978-80-246-5797-4

ISBN 978-80-246-5862-9 (pdf)

<https://doi.org/10.14712/9788024658629>

OBSAH

Předmluva ---- 9

Úvodem ---- 11

1 ANGLICISMY: ZÁKLADNÍ PŘEHLED ---- 13

1.1 Úvod ---- 14

1.2 Co je to anglicismus? ---- 15

1.2.1 Anglicismy podle jazykových rovin ---- 16

1.2.2 Klasifikace lexikálních anglicismů ---- 18

1.2.3 Prototypické anglicismy: materiálové přejímky ---- 22

1.3 Anglicismy z hlediska motivace přejímání a jeho funkce ---- 24

1.3.1 Motivy a faktory přejímání anglicismů ---- 24

1.3.2 Anglicismy a jejich funkce ---- 26

1.4 Postoje k anglicismům ---- 28

1.5 Literatura o anglicismech v češtině a jiných jazycích ---- 32

2 PSEUDOANGLICISMY: ČESKÉ NEOLOGISMY Z ANGLICKÝCH SLOV ---- 35

2.1 Úvod ---- 36

2.2 Pseudoanglicismy v zahraniční literatuře ---- 37

2.2.1 Definice a formy pseudoanglicismů – germánské a románské jazyky ---- 38

2.2.2 Pseudoanglicismy ve slovanských a dalších jazycích ---- 42

2.3 Nástin koncepce pseudoanglicismů v češtině ---- 43

2.3.1 Proces adaptace a tvoření neologismů v české a slovenské literatuře ---- 44

2.3.2 Slovtvorněparadigmatická adaptace ---- 46

2.3.3 Morfologická a strukturální adaptace ---- 48

2.4 Pseudoanglicismy a adaptované přejímky ---- 48

2.4.1 Společné rysy pseudoanglicismů ---- 50

2.4.2 Určování pseudoanglicismů ---- 51

2.4.3 Pseudoanglicismy z hlediska významu ---- 52

2.4.4 Pseudoanglicismy z hlediska vnitřní a vnější diferenciacce ---- 53

2.5 Materiálová studie ---- 55

2.5.1 Vzorek českých pseudoanglicismů ---- 55

2.5.2 Rozbor vzorku ---- 55

2.5.2.1 Substantivní pseudoanglicismy ---- 56

2.5.2.2 Slovesné, adjektivní a adverbialní pseudoanglicismy ---- 58

2.6 Závěry ---- 59

3 LEXIKÁLNÍ A SÉMANTICKÉ KALKY: OPOMÍJENÉ KATEGORIE ČESKÝCH ANGLICISMŮ ---- 63

- 3.1 Úvod ---- **64**
- 3.2 Kalky a formální klasifikace přejímání slov ---- **65**
 - 3.2.1 Kalky v české a polské literatuře ---- **66**
- 3.3 Materiálová studie ---- **68**
 - 3.3.1 Předmět zkoumání: vymezení a terminologie ---- **68**
 - 3.3.2 Pracovní identifikace kalku ---- **69**
 - 3.3.3 Sestavování vzorku kalků ---- **71**
- 3.4 Rozbor vzorku ---- **72**
 - 3.4.1 Lexikální kalky: strukturní popis a další rysy ---- **72**
 - 3.4.2 Sémantické kalky: významové vztahy a další rysy ---- **77**
 - 3.4.3 Slovnědruhové a strukturní distribuce kalků ---- **83**
- 3.5 Závěry ---- **85**

4 NEVIDITELNÉ ANGLICISMY - PSEUDOKALKY ---- 89

- 4.1 Úvod ---- **90**
- 4.2 Pseudopřejímky - rekapitulace ---- **91**
- 4.3 Postavení pseudopřejímek v klasifikaci anglicismů ---- **93**
- 4.4 Kalky a neologizace ---- **94**
- 4.5 Lexikální pseudokalky ---- **95**
- 4.6 Sémantické pseudokalky ---- **97**
- 4.7 Závěry ---- **99**

5 HYBRIDY A JEJICH POSTAVENÍ V KLASIFIKACI ANGLICISMŮ ---- 101

- 5.1 Úvod ---- **102**
- 5.2 Postavení hybridních přejímek v obecných klasifikacích přejímek ---- **103**
- 5.3 Hybridy v rámci anglicismů ---- **104**
- 5.4 Koncepce hybridních útvarů v české lingvistické tradici ---- **106**
- 5.5 Materiálová studie ---- **109**
 - 5.5.1 Teoretická a terminologická východiska ---- **110**
 - 5.5.2 Sběr materiálu ---- **111**
 - 5.5.3 Analýza vzorku ---- **111**
 - 5.5.4 Jednoslovné hybridy ---- **112**
 - 5.5.4.1 Hybridní deriváty ---- **112**
 - 5.5.4.2 Hybridní kompozita ---- **115**
 - 5.5.5 Víceslovné hybridy ---- **116**
- 5.6 Funkce komponentů hybridních výrazů ve vzorku ---- **118**
- 5.7 Vztah hybridů k ostatním kategoriím anglicismů ---- **120**
- 5.8 Hybridy podle tematických oblastí ---- **122**
- 5.9 Závěry ---- **123**

6 NÁSTIN TYPOLOGIE ANGLICISMŮ PODLE KONSTITUTIVNÍCH RYSŮ ---- 125

- 6.1 Úvod ---- **126**
- 6.2 Současná situace v klasifikaci anglicismů ---- **126**
- 6.3 Kritéria pro rozlišení kategorií přejímek ---- **128**
 - 6.3.1 Rysy rozlišující kategorie přejímek ---- **129**
 - 6.3.2 Anglicismy podle konstitutivních rysů a standardní kategorie anglicismů ---- **130**
 - 6.3.3 Hybridní varianty anglicismů ---- **136**
- 6.4 Závěry ---- **138**

7 ANGLICISMY JAKO STIMULUJÍCÍ FAKTOR ČESKÉ SLOVOTVORBY ---- 141

- 7.1 Úvod ---- **142**
- 7.2 Přejímky a slovtvorné procesy ---- **142**
- 7.3 Materiálová studie ---- **144**

7.3.1	Anglický a český vzorek neologismů – sestavování a metodologie rozboru	---- 144
7.3.2	Deriváty z českých a anglických slovtvorných základů	---- 146
7.3.2.1	Substantiva	---- 146
7.3.2.2	Adjektiva	---- 153
7.4	Výsledky a závěry	---- 155

8 CO NOVÉHO PŘEDCHOZÍ KAPITOLY O ANGLICISMECH PŘINESLY ---- 161

PŘÍLOHY ---- 169

Přílohy ke kapitolám 2, 3 a 5 ---- 170

Seznam obrázků ---- 188

Seznam tabulek ---- 188

Summary ---- 189

Bibliografie ---- 191

Jmenný rejstřík ---- 201

PŘEDMLUVA

Smyslem předkládané publikace je uvést čtenáře do problematiky anglicismů z evropského, ba ještě širšího hlediska, s kterým jsme přišli do styku v rámci spolupráce s asociací GLAD (Global Anglicisms Database), do jejíž mezinárodní databáze jsme přispívali českými anglicismy. Ukázalo se, že některé typy anglicismů (např. pseudoanglicismy) nejsou v české lingvistické literatuře popsány, jiné – jako kalky – pouze letmo. Poté, co v časopisech vyšlo několik studií, ve kterých jsme se zabývali právě těmito skupinami anglicismů, vznikla myšlenka spojit tyto texty dohromady a zpracovat je do podoby monografie. Chtěli jsme tematiku anglicismů prezentovat souhrnnějším způsobem z perspektivy, k níž jsme dospěli v konfrontaci s výzkumem anglicismů v jiných jazycích. Oproti autorům předcházejících textů v české literatuře o anglicismech jsme měli jednu výhodu – mohli jsme těžit z toho, že jeden z nás je specialista anglista a druhý bohemista (a anglista) a že naše zaměření se zde užitečně doplňují.

Skutečnost, že klíčové kapitoly vznikaly na základě časopiseckých studií, z nichž každá musela mít svůj vlastní úvod a referenční rámec, které jsou pro všechny studie do značné míry stejné, vedla k tomu, že ačkoli byly texty upraveny pro potřeby monografie, určitá redundance, opakování informací, které už byly řečeny v předchozích kapitolách, tu zůstala. Nicméně jsme usoudili, že z hlediska čtenáře je snazší opakující se informace přeskočit, než je pracně vyhledávat na jiných místech v knize. Omlouváme se tímto čtenáři, že s některými popisy klasifikací a terminologie se bude v textu setkávat vícekrát.

Za zmínku stojí, že publikace nepřebírá pasivně poznatky odjinud, ale díky tomu, že je založena na vlastním výzkumu českého materiálu, se snaží postihnout specifickou situaci v češtině, což nás někdy vedlo k poněkud odlišným závěrům, než jaké vyjadřují autoři popisující jiné jazyky. Konkrétním výsledkem tohoto procesu je, že v závěrečné kapitole dospíváme k částečně jinému dělení anglicismů, než je klasifikace Pulciniové et al. (2012; Pulcini 2023), která je uvedena v první kapitole základního přehledu a na niž se odkazuje i v dalších kapitolách. Nicméně nevidíme v tom zásadní problém vzhledem k tomu, že pojetí jednotlivých kategorií anglicismů zdaleka není v literatuře ustálené a neustále se vyvíjí. Mezi autory panuje v mnoha ohledech větší

či menší neshoda a nejasnosti, zčásti způsobené typologickou odlišností popisovaných jazyků, zčásti odlišnou situací, politicko-kulturní a historickou, v jazycích zasažených anglicizací.

To, že některé závěry a řešení, které u konkrétních skupin anglicismů předkládáme, mají do určité míry pracovní charakter a někdy se rozcházejí s názory v literatuře, je částečně dáno i tím, že popisované typy anglicismů (pseudoanglicismy, hybridní anglicismy a kalky) jsou v češtině zpracovávány poprvé a své poznatky a hodnocení nemáme s čím porovnávat a konfrontovat. Nicméně naším hlavním cílem je obrátit na tyto kategorie přejímek pozornost a vyvolat zájem, který by vedl k dalšímu výzkumu a postupnému zpřesňování a třibení jejich popisu. Výsledky, které uvádíme, a závěry, které z nich vyvozujeme, chápeme jako podnět k diskusi, nikoli jako definitivní stav. Pokud čtenáře i přes výhrady k našim závěrům povedou k hlubšímu zamyšlení nad rozmanitostí, funkcemi a funkčností anglicismů v současné češtině, splnila publikace svůj účel.

Konečně je třeba říci, že monografie není míněna jako vyčerpávající encyklopedický popis anglicismů v češtině, tím méně anglicismů vůbec. Tato tematika je do té míry rozsáhlá a složitá, že to není možné. Jak zmiňujeme v oddílu 1.5, jenom bibliografická databáze Ústavu pro jazyk český čítá na 900 titulů týkajících se anglicismů. Proto jsme např. ustoupili od záměru sestavit (výběrovou a komentovanou) bibliografii o anglicismech v češtině. Některým otázkám a aspektům, ať už širšího rázu (problémy metodologické, specifická přejímání v rámci kontaktní lingvistiky nebo studia neologismů, bilingvismus, střídání kódů aj.), či menšího významu (např. odlišení anglicismů a internacionalismů), jsme se nemohli věnovat. Snad nám čtenář odpustí, když nenajde v publikaci vše, co hledal. Věříme, že si alespoň odnese jasnější a ucelenější představu o tom, co je anglicismus, co vše přejímání z angličtiny obnáší a jak se s tím čeština vypořádává.

Na tomto místě chceme poděkovat oběma recenzentům, Kláře Osolsobě a Robertu Adamovi, za pečlivé posouzení našeho rukopisu i za cenné a podnětné připomínky, kterými pomohli dotvořit finální podobu textu. Omyly a nepřesnosti, které v textu zůstaly, jdou na vrub autorů. Velký dík patří také Olze Martinové za obětavou pomoc a její vždy promyšlené a lingvisticky ukotvené komentáře, které provázely vznik publikace od počátku do samého konce.

Monografie vznikla v rámci programu Cooperatio, vědní oblasti Lingvistika.

V Praze dne 12. prosince 2023

Autoři

ÚVODEM

Anglicismy jsou v české literatuře předmětem jazykovědného zkoumání už více než tři čtvrtě století. Největší pozornost byla věnována „prototypickým“ anglicismům, tj. slovům, která byla přejata z angličtiny ve více či méně nezměněné podobě a začleněna do slovní zásoby češtiny (většinou se přitom nerozlišuje mezi anglicismy přejatými z britské a americké angličtiny a nečiníme to ani zde). Za posledních třicet let však žádná ucelená samostatná publikace na toto téma nevznikla. Cílem této monografie je proto uvést čtenáře do problematiky anglicismů a zejména pak představit v české literatuře dosud nepopisované a nezpracované kategorie anglicismů. Specifickou problematiku představují internacionalismy (příp. europeismy), které se do češtiny dostaly prostřednictvím angličtiny. Je spojena s řadou otázek: jak prokazovat, že zdrojovým jazykem je právě angličtina, není-li znám autor slova (jak je tomu např. u pojmu antropocén, jehož autorem je Eugene F. Stoermer, nebo termínů paleolit, mezolit a neolit, které zavedl John Lubbock v knize *Prehistoric times* v r. 1865); mají být tyto internacionalismy řazeny mezi anglicismy, nebo mají být pojímány jako samostatná kategorie; (a pokud ano) jak mezi anglicismy a internacionalismy zprostředkovanými angličtinou stanovit hranice? Na tyto otázky není jednoduchá a jednoznačná odpověď, proto s internacionalismy tohoto druhu nepracujeme a do našich vzorků je až na výjimky nezařazujeme.

Monografie ponechává stranou prototypické, tj. přejímkové anglicismy. Po úvodní přehledové kapitole 1 je tedy pozornost zaměřena v samostatných kapitolách na méně známé a u nás vesměs přehlížené kategorie anglicismů, a sice na pseudoanglicismy (kapitola 2), překladové anglicismy, resp. kalky (kapitola 3), okrajový typ pseudokalky (kapitola 4) a velmi důležitou skupinu, hybridní anglicismy (kapitola 5). Kapitola 6 zkoumá možnost sestavit typologii anglicismů pomocí jejich konstitutivních rysů. V každé z těchto kapitol je stručně nastíněn přístup k dané problematice v zahraniční i české lingvistické tradici.

Z poznatků těchto studií čerpá kapitola 7, která anglicismy hodnotí z jiného úhlu: zkoumá jejich přínos pro českou slovo tvorbu jakožto stimulující a energizující faktor. Zdrojem dat pro tuto kapitolu jsou zejména soubory anglicismů (jejich hybridní pod-

skupiny), z nichž vycházejí studie o pseudoanglicismech, kalcích a hybridních anglicismech. Tato ojedinělá studie analyzuje, jak může začleňování anglicismů do slovní zásoby češtiny prověřovat a rozvíjet slootovorné dovednosti českých mluvčích. Zdá se, že přejímání anglických slov a modelů je silným podnětem k bohaté kreativě a důmyslným řešením při tvoření slov.

Závěrečná kapitola 8 pak shrnuje nejdůležitější poznatky z předchozích částí a jejich přínos pro popis anglicismů v češtině.

1
ANGLICISMY:
ZÁKLADNÍ PŘEHLED

1.1 ÚVOD

Prvním úkolem této přehledové kapitoly je nastínit, co je to vlastně anglicismus a jaké druhy anglicismů se v odborné literatuře v evropském kontextu rozlišují (oddíl 1.2 a 1.2.1) a jak se klasifikují (1.2.2). V zásadě se vyčleňují dvě základní skupiny, anglicismy přejímkové¹ čili materiálové (slova převzatá z angličtiny přímo) a anglicismy překladové (nové výrazy vzniklé překladem z angličtiny do češtiny). Protože přímým přejímkovým anglicismům je, jak bylo řečeno, věnována většina dosavadních českých studií o anglicismech, popíšeme je pouze stručně v pododdílu 1.2.3 této kapitoly. Příliv anglicismů nejen do češtiny, ale do všech evropských jazyků je mluvčími těchto jazyků vnímán různě. Otázka je, jaké jsou motivace a funkce tohoto přejímání (oddíl 1.3). Názory na anglicismy z hlediska jejich funkčnosti, které spoluvytvářejí postoje k anglicismům, se zabývá pododíl 1.3.2. Postoje k anglicismům v češtině a jiných jazycích jsou pak předmětem další části této kapitoly (oddíl 1.4). Postoje mluvčích vycházejí z toho, jak hodnotí přínosnost anglicismů pro hostitelský jazyk², tedy jejich funkčnost. Jinými slovy, zda je vnímají jako užitečné, nebo naopak jako postradatelné, v horším případě jako škodlivé. S tím souvisí i otázka, zda by se mělo (nebo zda vůbec lze) přílivu anglicismů čelit a korigovat ho. Kapitulu uzavírá informace o existující literatuře o anglicismech (oddíl 1.5).

1 Zatímco v zahraniční literatuře se užívá výraz výpůjčka (angl. loanword, něm. Lehnwort, franc. emprunt, ital. parola in prestito atd.), v bohemistické literatuře (počínaje Havránkem) je terminologizován výraz přejímka a nebohemisté užívají označení přejímka a výpůjčka jako synonyma (viz Nekula 2017). V textu v souladu s bohemistickou tradicí upřednostňujeme termín přejímka oproti termínu výpůjčka, i když názory na výhody a implikace užití jednoho či druhého termínu se mohou lišit.

2 V kontaktné lingvistice a v souvislosti s přejímáním slov v literatuře obecně se pracuje s termíny dárcovský, popř. výchozí nebo zdrojový jazyk (angl. donor language) a přijímající, ale i přijímací, přejímající, přebírající nebo také hostitelský či recipientní jazyk (angl. borrowing, host or recipient language); v translatoologii se setkáváme s termíny zdrojový a cílový jazyk (angl. source and target language). V našem případě je dárcovský jazyk angličtina a přijímající, hostitelský jazyk čeština.

1.2 CO JE TO ANGLICISMUS?

Jakkoli se může zdát, že je vcelku jasné, co je to anglicismus, troufáme si tvrdit, že všeobecně rozšířená představa je zjednodušená. Anglicismus je podle ní anglické slovo užitá v jiném jazyce. A i když má tento názor své opodstatnění – přítomnost anglické formy v českém textu je explicitním a nejsnáze rozpoznatelným znakem anglicismu –, okruh jevů, které můžeme označit za anglicismy, je mnohem širší. Na druhé straně má toto zjednodušující pojetí své praktické výhody (anglicismy podle něj identifikujeme snadno a spolehlivě), a proto se s ním někdy setkáváme i v odborné literatuře. Tak Manfred Görlach (1994: 224; 2003: 1)³ ve své často citované definici charakterizuje anglicismus jako „slovo nebo idiom, který je svou formou rozpoznatelně anglický (pravopisem, výslovností, morfologií nebo alespoň jednou z těchto tří stránek), ale přitom je přijímán jako součást slovníku recipientního jazyka“⁴. Z jeho definice vyplývá, že anglicismus je lexikální jednotka a že lexikální jednotka může být jednoslovné i víceslovné pojmenování (frazém, idiom). Na tomto pojetí Görlach založil i svůj slovník anglicismů (*A Dictionary of European Anglicisms*, 2001).

Jaké je tedy nezjednodušující, resp. širší pojetí anglicismů? Nastiňuje ho velmi obecná definice v SSJČ, který popisuje anglicismus jako „jazykový prvek přejatý z angličtiny do jiného jazyka [nebo] podle angličtiny v něm vytvořený“. Upřesněna a rozvedena tato definice říká, že anglicismus – na rovině lexikální (slovní) – není jen anglické slovo, které se začalo užívat v češtině (*allroad*, *cool*, *home office*, *influencer*, *offline*), ale i český výraz, sousloví vytvořené podle angličtiny překladem do češtiny, např. *černá díra* (*black hole*), *čárový kód* (*bar code*), *ekonomika sexu* (*sex economy*), *fotopast* (*photo-trap*), *genové inženýrství* (*gene engineering*), *nelidské zdroje* (*non-human resources*), *uhlíková stopa* (*carbon footprint*) apod. A protože lexikální rovina zahrnuje i oblast frazeologie, patří sem i úsloví, přísloví apod., např. *nikdy neříkej nikdy* (*never say never* – prvně doložené v románu Charlese Dickense), *to není můj šálek čaje* (*not my cup of tea*), *být či nebýt* (zlidovělý citát z Shakespearova Hamleta), *být/sedět na/v sedadle řidiče* (*be in the driver's seat*, mít pod kontrolou), *špička ledovce* (*the tip of the iceberg*, výraz většinou připisovaný angličtině), ale i dvojjazyčné (hybridní) výrazy převzaté z angličtiny, *být ready*, *být OK*, nebo výrazy vzniklé až v češtině za použití přejímky z angličtiny, *zahrát něco do autu*.

Popis anglicismu v Novém encyklopedickém slovníku češtiny (Bozděchová 2017a) doplňuje definici v SSJČ takto: „Za **anglicismus** se v širokém smyslu považují prvky všech jazykových rovin a na všech stupních adaptace, v užším smyslu lexikální prostředky přejaté z angličtiny.“ V reakci na Görlachovu příliš úzkou definici upozorňují na širší chápání pojmu anglicismus také Furiassi et al. (2012). Podle nich je anglicismus zastřešující označení pro jakékoli projevy jazykové interference (anglicizace),

3 České překlady citátů z cizojazyčné literatury pořídili autoři.

4 V anglickém znění (Görlach 1994: 224, 2003: 1) „An Anglicism is a word or idiom that is recognizably English in its form (spelling, pronunciation, morphology, or at least one of the three), but is accepted as an item in the vocabulary of the receptor language.“

kterým jsou v současnosti vystaveny evropské, ale i další jazyky (srov. Rosenhouseová a Kowner et al. 2008). Odkazují přitom na definici Henrika Gottlieba (2005: 163), který považuje za anglicismus „jakýkoli jednotlivý nebo systémový jazykový rys přizpůsobený nebo přejatý z angličtiny nebo inspirovaný či posílený anglickými vzory, který se užívá v komunikaci v rámci jiného jazyka než angličtiny“⁵. Uznání anglicismů v širokém smyslu vyplývá z poznání, že vliv angličtiny se může projevit na všech jazykových rovinách, tedy že anglicismy se mohou vyskytovat nejen na rovině lexikální a frazeologické (ať už se jedná o přejatá slova, nebo lexikální jednotky vytvořené překladem z angličtiny), ale i na ostatních jazykových rovinách: sémantické (a pragmatické), gramatické (morfologické a syntaktické), grafické, fonetické/fonologické i stylistické (např. přejímání textových norem a formátů v odborné literatuře).

V odborné literatuře se kromě toho rozlišuje mezi přejímkou, resp. anglicismem, a případy tzv. code-switching (střídání kódů). Střídání kódů znamená, že mluvčí přechází v promluvě z jednoho jazyka (kódu) do druhého. Nejde přitom o změnu kódu (nemění se slovní zásoba jazyka), ale o formu řečového chování v situaci těsného kontaktu mezi jazyky. Jakmile se však v promluvě objeví izolované slovo z jednoho kódu a všechna ostatní jsou z druhého kódu, vyvstává otázka, zda jde o jednoslovné přepnutí kódu, nebo o přejímku. V takovém případě se zvažuje, zda se dané slovo v druhém kódu vyskytuje opakovaně a často, tzn. je v druhém kódu usazené, stalo se jeho součástí v důsledku jazykové změny. Pak mluvíme o přejímce. Jestliže se však takové slovo vyskytuje jen ojediněle, příležitostně (ne-li pouze jednou), nepředstavuje v druhém jazyce trvalou akvizici a hodnotí se většinou jako projev střídání kódů (srov. Haspelmath 2009; Manfredi, Simeone-Senelle a Tosco 2015). Nicméně hranice mezi izolovanými případy střídání kódů a přejímkovými okazionalismy (příležitostnými novotvory) je nejasná.

Konečně jazyková interference projevující se zvýšeným výskytem lexikálních anglicismů může být, a fakticky bývá, součástí širšího procesu anglicizace, který zahrnuje nejen čistě jazykový vliv, ale ruku v ruce s ním také přejímání kulturních prvků a vzorců (od hamburgerů až po Santu nahrazujícího Ježíška, institucionalizované slavení svátku sv. Valentýna, spojování Dušiček s Halloweenem, slevové akce Black Friday apod.).

1.2.1 ANGLICISMY PODLE JAZYKOVÝCH ROVIN

Lexikální anglicismy (prejímky lexikálních slovních a frazeologických jednotek) jsou většinou, i když ne vždy, spojeny s přejímkou nových významů. Na rovině významové, sémantické, vnášejí do hostitelského jazyka nové významy jednak přímé anglicismy přejímkové (*barbecue, hardware, logo, offroad, snowboard, SUVěčko*), jednak anglicismy

5 V anglickém znění (Gottlieb 2005: 163) „any individual or systemic language feature adapted or adopted from English, or inspired or boosted by English models, used in intralingual communication in a language other than English“.

překladové, resp. sémantické kalky, které buď rozšiřují, nebo nahrazují význam(y) stávajících českých slov: *arkádový* (hra), (fekální) *banka*, *čistý* (energie), (červí) *díra*, *chytrý* (telefon), *inteligentní* (žárovka), *nelidský* (zdroje), (vyskakovací) *okno*, (webová) *stránka*, *špinavý* (bomba), (snowboardový) *trik*, *zelený* (produkt), (počítačová) *myš* atd. Také sémantické kalky se řadí pod lexikální anglicismy.

Zmínky o anglicismech z jiných rovin než z roviny lexikální jsou v české i zahraniční literatuře relativně řídké. Proto jim věnujeme jen krátkou poznámku také z toho důvodu, že tématem publikace jsou anglicismy lexikální. Projevy anglicizace na ostatních jazykových rovinách je v podstatě možné chápat jako opak adaptace (viz oddíly 1.2.3 a 2.3), tj. podoba češtiny se ve svých různých aspektech přizpůsobuje anglické formě a normě.

Anglicizace v oblasti gramatiky se projevuje na rovině morfologické a syntaktické (syntaktické anglicismy se někdy považují za druh kalku). Z hlediska flektivní morfologie dochází vlivem angličtiny k různým deflektizačním jevům, v některých pozicích se častěji objevují neohebá podstatná jména (*barber kurz za nej cenu*, *impakt faktor*, *PowerPoint prezentace*, *Sledujte Chance ligu online*), což bývá často spojeno s tendencí přesouvat neshodný přívlastek do pozice shodného přívlastku, někdy ve formě citátového výrazu (*profesionální barber školení místo školení holičů*, *lingvistický from above popis místo popis shora*, *adults only hotely místo hotely pouze pro dospělé*, *jede ve z domu přivezených pomyslných kolejích místo kolejích přivezených z domova*). Zatímco dříve byly syntaktické prvky přenašeny z angličtiny do češtiny (slovosled, konstrukční vzorce: *ptát se o něco < ask about*) popisovány spíše v krajanské češtině v zahraničí (viz např. Kučera 1990), dnes se s nimi setkáváme v češtině mluvené i psané. V derivační (slovo-otvorné) morfologii se prosazuje nový typ složených lexémů odpovídající anglickým blendům (*plastokalypsa*, *federanto*, *alkorytmus*, *teplátor*) a složeniny (kvazikompozita) s přejatými sufixoidy (-*holik*: *Pragoholik*, *alzaholik*, *lajkoholik* – viz poznámka 77; -*sexuál*: *ekosexuál*, *lumbersexuál*, *metrosexuál*, *spornosexuál*, *svetosexuál*, *übersexuál*). Vzácně přecházejí do češtiny i nové sufixy (-*ing/ink*: *koučink*, *učiteling*). Někteří autoři rozlišují mezi „morfemickým přejímáním“ (přenos vázaných morfémů) a „morfologickým přejímáním“ (přenos morfologických vzorců).

Grafické anglicismy, přenašející anglický pravopis (grafické zvyklosti) do češtiny, lze rozdělit do několika skupin. Z širšího hlediska jsou to vlastně všechny formálně neadaptované lexikální anglicismy v českém textu obsahující grafické cizosti: *chato- vat*, *czechnout* (ukrást něco po česku, patrně analogii se slangovým „seknout/čajznout/čmajznout“) [ch, cz = č], *slackovat* (komunikovat pomocí aplikace Slack) [ck = k], *banner* [nn = n], *mail* [ai = ej], *blue jeans* [ue = ů, j = dž, ea = í, s = z] atd. V užším pojetí jde vlastně o opačný proces, než je grafická adaptace anglických slov. Český pravopis je záměrně transkribován, nahrazován anglickými grafémy: např. název zábavního pořadu *Mezi COOLky*, *Yedoo* („jedu“, obchodní název české koloběžky), *Peerko* (studentská iniciativa), *wokna* (operační systém Windows), *woknař* či *widlák* (uživatel operačního systému Microsoft Windows), *wo co go* nebo *qéčko* ([kvéčko], příslušník queer/LGBT+ komunity). Další skupinu tvoří např. psaní víceslovných vlastních názvů se všemi počátečními velkými písmeny (*Česká Republika*) nebo vkládání spojovníku za prefix *ne-*

(*ne-lingvistický*) apod., tj. aplikace obecnějších anglických pravopisných pravidel na český materiál. Okrajově se vliv angličtiny projevuje i v interpunkci.

Fonetické/fonologické anglicismy jsou spíše výjimkou, dílem proto, že přenášení anglické výslovnosti do češtiny vyžaduje její dobrou znalost. Přispívá k tomu fakt, že výslovnost a systém českých a anglických samohlásek je velmi odlišný. V důsledku toho je transfer z angličtiny natolik obtížný, že i (graficky) neadaptované anglicismy jsou z fonetického hlediska fakticky více či méně adaptované, tedy počestěné (srov. Duběda 2018, 2020, Bičan a kol. 2020). Zčásti to platí i o anglických souhláskách, které se vyznačují řadou odlišností oproti češtině (aspirací, zachováváním znělosti v koncové pozici aj.). Nicméně lze najít ojedinělé doklady transferu do češtiny, např. u citoslovce údivu *wow* bývá počáteční *w* často vyslovováno zaokrouhleně, bilabiálně, tj. „anglicky“. Ve většině případů je však „anglická“ výslovnost přejímek spíše jen aproximací a u českých slov se běžně nevyskytuje. Humbley (1974: 53) má za to, že také grafické a fonetické cizosti ve výpůjčkách spadají pod lexikální přejímání.

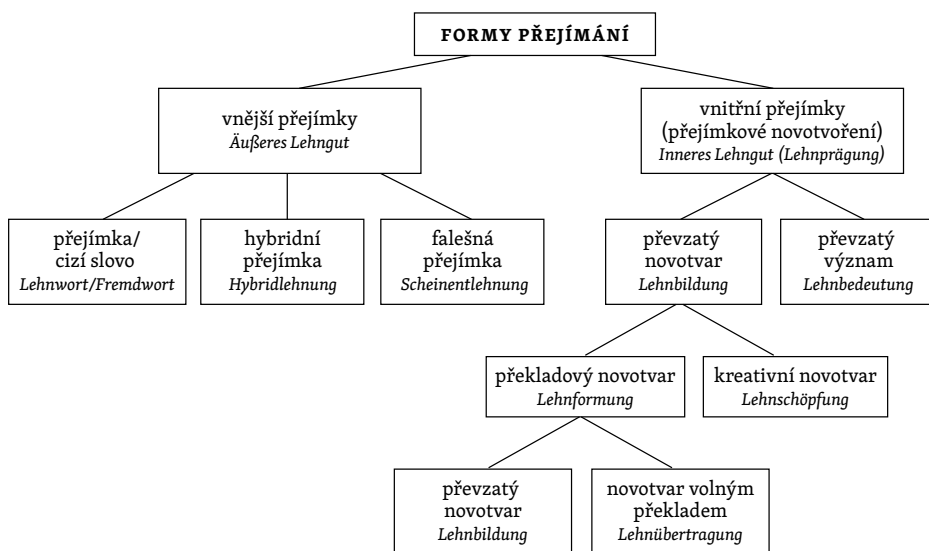
Ještě méně popsán je stylistický a textový vliv angličtiny na češtinu, formální i obsahový, ačkoli nepochybně existuje. Lze ho najít na sociálních sítích, kde styl komunikace ve větší či menší míře imituje angloamerický úzus (viz emaily, blogy, Facebook, Twitter, resp. platforma X atd.), ale i v akademické sféře. Projevuje se v odborných textech, které se přizpůsobují psaným anglickým modelům, jelikož čeští autoři často publikují spíše anglicky než česky (srov. Daneš 1999: 198 – modalizace české vědecké komunikace podle anglosaského vědeckého stylu). Setkáváme se s ním také ve formátu powerpointových prezentací, konferenčních abstraktů i u monografií (umístování obsahu na začátek místo na konec) aj. Oblastí, jejichž styl byl ovlivněn zvyklostmi psaného jazyka v anglofonních zemích, je přirozeně víc.

1.2.2 KLASIFIKACE LEXIKÁLNÍCH ANGLICISMŮ

V oddílu 1.2 bylo řečeno, že lexikální anglicismy tvoří dvě základní skupiny: jednak slova, sousloví nebo frazémy, které byly bezprostředně převzaty z angličtiny, jednak české lexikální jednotky, které vznikly překladem z angličtiny. Přirozeně největší pozornost na sebe poutá první skupina anglicismů, tedy anglická slova, která svou formou jednoznačně signalizují svůj původ (*billboard*, *fastfood* nebo *talkshow*), ať už jde o anglicismy graficky neadaptované („citátové“, tj. bez českého komponentu v základním tvaru, příp. v žádném tvaru, *show*, *fit*), nebo anglicismy adaptované (počestěné). Označujeme je zde jako prototypické anglicismy (viz 1.2.3). Tuto skupinu nazýváme přímé, tj. přejímkové či materiálové anglicismy, zatímco o druhé skupině mluvíme jako o nepřímých, překladových či strukturních anglicismech. Přívlastek materiálové má první skupina proto, že z angličtiny je přebírán jazykový materiál, forma, kdežto druhá skupina jsou strukturní anglicismy, protože angličtina poskytuje model, strukturu, která je přeložena pomocí českého materiálu (srov. termíny „matter loans“ a „pattern loans“, Sakel 2007).

Skutečná škála lexikálních anglicismů je ovšem mnohem rozmanitější. Existuje řada způsobů třídění anglicismů, nicméně současné klasifikace anglicismů v literatuře vesměs vycházejí z tradiční obecné typologie přejímek (výpůjček), jejíž základy položili Werner Betz (1949, 1959) a Einar Haugen (1950), na něž pak navázal Uriel Weinreich (1953). Synoptické studie referující o vývoji a formování teorie a taxonomie přejímek nabízejí například Oksaar (1996), Stanforth (2002) nebo Grzega (2003). Pozdější klasifikace, např. Matrasova (2009, 2020), přinášejí některé novější pohledy a upřesnění, ale zásadně se od předchozích neliší. Z těchto obecných typologií pak vycházejí i klasifikace anglických přejímek, které reprezentuje zejména klasifikace Pulciniové et al. (2012; srov. též Pulcini 2023). Uvádíme ji níže a poslouží nám jako východisko při popisu jednotlivých kategorií anglicismů v češtině a při řešení otázek souvisejících se zařazením některých typů přejímek.

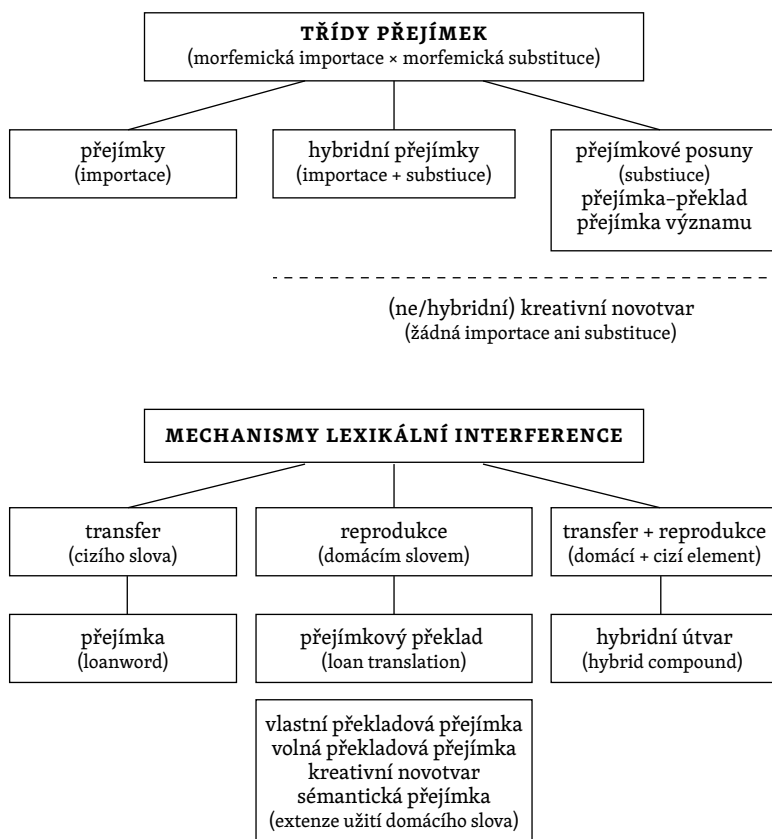
Vzhledem k zásadnímu významu těchto výchozích typologií (bez ohledu na to, že vznikaly před tři čtvrtě stoletím) není na škodu si je přiblížit. Betzovu kategorizaci přejímek znázorňuje následující zjednodušený diagram:

Obrázek 1: Betzova (1959) klasifikace lexikálního přejímání

Pro lepší srovnání převádíme do podoby schematických diagramů i Haugenovy třídy přejímek a Weinreichovy mechanismy lexikální interference a z nich vyplývající typy (podrobnější popis viz 4.2).

Přes některé terminologické odlišnosti je zjevné, že všechny tři klasifikace se v hlavním shodují. Haugenovu termínu importace odpovídá Weinreichův transfer, Haugenův termín substituce nahrazuje Weinreichův reprodukce. Dále tam, kde Betz mlu-

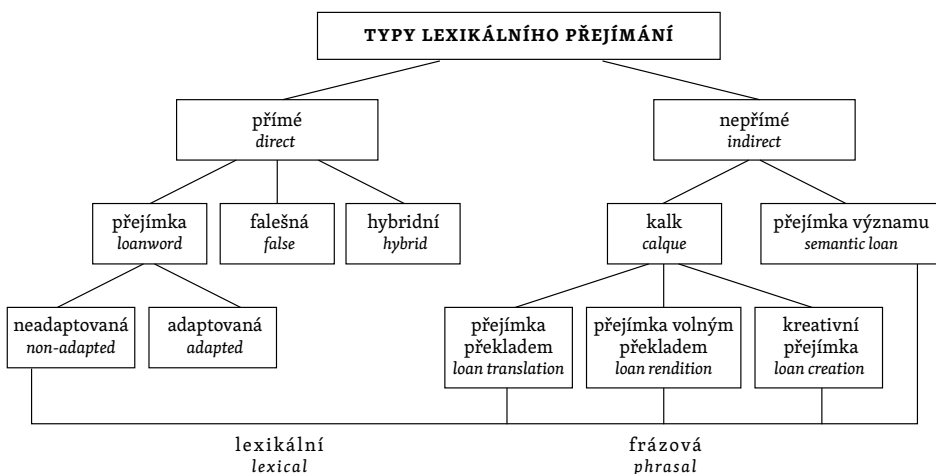

Obrázek 2: Haugenovy třídy prejímek (nahore) a Weinreichovy mechanismy lexikální interference (dole)

ví o „Hybridbildung“ a Weinreich o „hybrid compounds“, Haugen užívá výraz „loan-blends“. Pro Betzovo „Lehnbedeutung“ používá Haugen „semantic loans“, Weinreich „extension of use“ atd. Všechny tři rozlišují mezi prejímkou/výpůjčkou, tj. převzetím slova z jiného jazyka do jazyka cílového (buď v nezměněné, „citátové“ formě, nebo v podobě různým způsobem adaptované) na straně jedné a na straně druhé nahrazením, překladem cizího výrazu, slova výrazem, slovem domácím (prejímka přesným či volným překladem a prejímka významu neboli lexikální a sémantický kalk). Dále všechny tři shodně rozlišují hybridní útvary, v nichž se setkávají oba principy, přejetí a překlad, a všechny zmiňují to, co zde překládáme jako kreativní novotvar: nepřímý ekvivalent cizího výrazu, který nevznikl ani překladem, ani přejetím, ale pro nějž bylo v cílovém jazyce vytvořeno nové pojmenování. Haugen má za to, že tyto případy nejsou součástí lexikálního přejímání, a liší se i v tom, že nezmiňuje volný překlad. Betz navíc vyčleňuje kategorii zdánlivá či falešná výpůjčka (Scheinentlehnung), tj. případy, kdy hostitelský jazyk sice přejme cizí slovo, ale nakládá s ním nezávisle na jazyce, z ně-

hož bylo převzato. Vytváří tak vlastní neologismy pomocí cizojazyčného materiálu, které ve výchozím jazyce neexistují (v souvislosti s angličtinou se označují jako falešné anglicismy nebo pseudoanglicismy).

Příkladem, jak jsou tyto klasifikace (zejména Betzova) aplikovány na přejímání z angličtiny, je typologie, kterou podávají Pulciniová et al. (2012: 6) a s níž Pulciniová pracuje i nadále (Pulcini 2023: 53). Srovnání diagramu klasifikace Pulciniové et al. s Betzovou ukazuje velkou shodu s tím rozdílem, že svou typologii vztahují na angličtinu. Přímé přejímky jsou v ní zastoupeny vlastními, prototypickými anglicismy (ne/adaptovanými), falešnými anglicismy (pseudoanglicismy) a hybridními anglicismy, nepřímé přejímky tvoří lexikální kalky (přesné, volné a kreativní) a významové přejímky (v naší literatuře označované jako sémantické kalky).

Obrázek 3: Typy lexikálního přejímání z angličtiny podle Pulciniové et al. (2012)

Společným rysem všech těchto klasifikací je základní dichotomie, dělení přejímek na vnější/přímé a vnitřní/nepřímé, kontrast mezi importací/transferem a substitucí/reprodukcí. Z toho vychází i naše dělení anglicismů na přejímkové a překladové, s nímž zde pracujeme. Někdy je tato dichotomie interpretována jako rozdíl mezi replikací matérie (materiálu) a replikací vzoru, struktury („matter and pattern replication“, Matras 2020: 256; srov. Sakel 2007). Odtud i naše alternativní označení přejímkových anglicismů za materiálové a překladových anglicismů za strukturální. Jak už bylo řečeno, česká literatura o anglicismech se věnuje hlavně přejímkovým nehybridním anglicismům, proto se v této publikaci zaměřujeme na ostatní typy. Nicméně je namístě stručně zmínit i přejímkové anglicismy, které jsou nejviditelnějšími, a tudíž prototypickými představiteli anglicismů.

K otázce klasifikace anglicismů se vrátíme v 6. kapitole a poslední 8. kapitole, v níž se pokusíme utřídit anglicismy (a lexikální přejímky obecně) na základě našich zjištění a z hlediska konstitutivních rysů a podle toho modifikovat klasifikaci Pulciniové et al.

1.2.3 PROTOTYPICKÉ ANGLICISMY: MATERIÁLOVÉ PŘEJÍMKY

Základním a nepřehlédnutelným typem anglicismu je anglické slovo, které bylo přeneseno do češtiny v původní podobě, tedy přímá materiálová přejímka. Tyto anglicismy označujeme za prototypické, protože v sobě spojují vše, co činí anglicismus anglicismem. Vnášejí do cílového jazyka nový pojem i formu. V rámci materiálových přejímek jsou pak nejnápadnější především ty, které si ve svém základním reprezentativním tvaru uchovávají svou anglickou podobu zcela beze změny (alespoň v písmu), např. *barber, chat, enhancer, event, fastfood, gamer, gender, hardware, jam session, level, mail, owner, podcast, startup, talkshow* nebo *web*. Dochází u nich buď jen k čistě morfológické adaptaci, tj. přidávají se k nim flektivní koncovky (*Dejte svému životu nový směr a staňte se profesionálním barberem za pár hodin*), nebo se užívají jako neohebná slova (*mluvit o své image, online rozhovor, random jména, IT dárek*).

Tomuto typu anglicismů zde říkáme citátová (srov. Nekula 2004: 268). Proti nim stojí přejímkové anglicismy počestěné i v základním tvaru po stránce tvaroslovné, slovo tvorné a formální (pravopisné a výslovnostní). Viděli jsme, že obě varianty se označují jako přímé či vnější přejímky z angličtiny. Obě se do češtiny dostávají nejčastěji z psaného jazyka (tištěného, ale patrně častěji elektronického), i když dnes díky hojnému kontaktu s mluveným jazykem počet „odposlouchaných“ přejímek nepochybně roste. Oběma je také v české literatuře věnována největší pozornost.

Počestění, adaptace, spočívá v přizpůsobení cizího slova češtině „beze změny či obměny [jeho] významu“ (Karlík a kol. 1996: 111). Běžně se rozlišuje několik druhů adaptace lexikálních jednotek, zejm. fonetická (fonologicko-fonetická, změna výslovnosti oproti angličtině), grafická (změna psané podoby), morfologická (tvaroslovná) a slovo tvorná (srov. 1.2.1). Fonetickou adaptací představuje počestěná výslovnost anglických slov (srov. Duběda 2018, 2020, Bičan a kol. 2020) jednak v souladu s českým fonologickým systémem, jednak na základě psané podoby anglického slova a mylné představy o jeho výslovnosti (např. anglické *ultimate* [altimit] vyslovované v češtině jako [ultimejt], *voucher* [vaučr] vyslovované a psané jako *voučr*, *double* jako *debl*). V důsledku foneticko-fonologických odlišností mezi oběma jazyky vedou snahy českých mluvčích o anglickou výslovnost velmi často k nezamýšlené adaptaci (např. výslovnost názvu pořadu *Love Island* jako [lafajlent] nebo věrnostní karta *Tesca Clubcard* jako [klapkárt]). Fonetická adaptace u jednoho a téhož slova může být individuální, lišit se podle mluvčích a je obtížně dokumentovatelná. Forma adaptace v jednom jazyce, např. francouzštině, může také záviset na jeho geografické variantě, např. anglické *discount*, které se ve Francii vyslovuje jako [diskunt], může být vyslovováno jinak v belgické nebo kanadské francouzštině. V češtině je poměrně často a pravidelně počestřována (zejména při hláskování) jedna konkrétní skupina slov, anglické zkratky: K.O. ([kei-ou] česky [ká-ó]), AI [ej-aj] česky ([á-í]), NATO ([neitou] česky [nato]), UFO ([jú-ef-ou] česky [ufo]), výjimku tvoří zkratky IT [ajtý] a OK [ou-kej] (příznakově někdy i [ó-ká]).

Grafická adaptace, tzn. český přepis anglických slov, je podmíněna odlišností anglického pravopisu (a výslovnosti), a i zde často vychází z mylné představy o výslovnosti anglického slova (v podstatě jde grafická adaptace ruku v ruce s fonetickou). V obou

případech jsou přitom nahrazovány anglické grafémy českými: knockout [nokaut] > *knokaut* (ck > k, ou > au, a zachováno je i psané, ale v angličtině nevyslovované iniciální k); yachting [jotɪŋ] > *jachting*; training [treɪnɪŋ] > *trénink*, Worcester [wʊstə] sauce > *vorčesterská omáčka*, *vorčestr*. Počeštění (a jeho míra) často závisí na tom, jak dlouho je anglické slovo v češtině usazené, a někdy se jeho podoba časem od originálu výrazně odchyľuje (*beefsteak* > *biftek*). U novějších přejímek může dojít k tomu, že vedle sebe koexistují adaptovaná a neadaptovaná podoba (*knokaut*, *knockout*) nebo dvě různé adaptované varianty (*trénink*, *tréníng*). Časté jsou rozdíly mezi češtinou a angličtinou v psaní velkých a malých písmen, rozkolísané bývá psaní kompozit (varianty psané se spojovníkem, jako jedno slova a jako víceslovná jednotka: *sci-fi*, *scifi*, *talk show*, *talk-show*, *talkshow*).

Kombinací morfologické a slovotvorné adaptace spočívající v úpravě formální struktury anglického základu, a to „beze změny či obměny významu“ slova (srov. Karlík a kol. 1996: 111) souhrnně označujeme jako strukturální adaptaci (viz 2.3.3). Umožňuje vybavit slovo českým flektivním paradigmatickým, např. *chat* > *chatovat*; *outsource* > *outsourcový* (vývojář), *overthink* > *overthinkovat* něco, *creative* > *kreativec*. Striktně vzato jediné skutečně neadaptované anglicismy jsou slova v invariantní podobě (*scifi*, *fantasy*, *wow*, *happy*), protože většina citátových přejímek je flektivních. Od strukturální adaptace, která z definice zachovává původní význam anglického originálu, se liší případy jako *ajták*, *ajtýčko* (odborník přes IT) a *ajtáčtina* či *ajtákština* (jazyk ajtáků). Vycházejí sice z anglického základu IT, ale tyto deriváty nemají v angličtině (významovou ani formální) obdobu. Jsou to nová pojmenování, novotvary, které vznikly teprve v češtině nikoli adaptací, nýbrž neologizací, novotvořením, a označují se v literatuře jako falešné anglicismy (pseudoanglicismy – viz kap. 2). Neologizace zároveň nevyklučuje, že anglický základ, z kterého český novotvar vzniká, nemůže být tak či onak adaptován, počeštěn. Jednotlivé druhy adaptace se přitom v různých kombinacích často setkávají v jednom a též slově a vzniká tak celá škála možných forem přejatých anglických slov a českých novotvarů. Rozsah adaptace zpravidla koreluje s tím, jak dlouho se přejímka v češtině užívá, a může být indikátorem lexikalizace daného slova, tj. míry jeho integrace do české slovní zásoby.

K adaptaci dochází de facto i na rovině sémantické. Charakteristickým jevem při přejímání je zúžení významu přejímaného slova, tzn. že většinou se přejímá jen v jednom z významů, které má ve výchozím jazyce. Například slovo *skaut* bylo v češtině dost dlouho spojováno pouze s významem „člen skautského hnutí“ (od něho je odvozen i název pivovaru a piva: „Naše pivo vznikalo od srdce, s chutí a poctivostí *Skauta*“), nikoli s jeho primárním významem v angličtině, „průzkumník, zvěd“. Teprve v posledních letech byl i tento význam nově přejat, konkrétně ve spojení *technologický skaut*. V některých případech může ale dojít u výpůjčky k zásadnímu sémantickému posunu a slovo se začne užívat ve významu, který ve zdrojovém jazyce, v tomto případě v angličtině, nemá. České užití slova *tramp* je prakticky odpojené od anglického *tramp* (tulák, pobuda, v amer. angličtině *coura*, *rajda*), které v angličtině rozhodně není spojováno s *Divokým západem* a „*woodcraftem*“. U slova *biftek* z anglického *beefsteak* se postupně vytrácí spojitost s hovězím masem a slovo *biftek* nabylo významu „tlustý plá-

tek masa“, což umožnila spojení jako *vepřový biftek*. Případy, kdy anglické slovo získalo v češtině nový význam, a jde tedy o český sémantický neologismus (neosémantismus), se v literatuře o anglicismech rovněž označují jako falešný anglicismus.

Velká pozornost byla v české literatuře věnována popisu toho, kde všude se přejímkové anglicismy vyskytují (např. Nekula 2005, Bozděchová 2017a). Oproti cizím slovům z jiných jazyků, včetně evropeismů a internacionalismů, pronikají během posledních desetiletí anglicismy v nebývalém rozsahu do všech stylistických vrstev jazyka, od obecné češtiny přes hovorový jazyk, slang, profesní žargon až po odbornou a vědeckou terminologii. Setkáváme se tak s nimi v celé řadě oblastí: ve vědě a technice, obchodu a průmyslu, žurnalistice, na sociálních sítích, v psychologii a mezilidských vztazích a obzvláště ve sportu a dalších odvětvích zábavního průmyslu (blíže viz např. Opavská 2004, Svobodová 2007, Havlík 2019, Georgievová 2023 aj.).

Přejímkové anglicismy (stejně jako ostatní druhy anglicismů) se pohybují na škále od okazionalismů (jednorázových kreativních novotvarů pro účely konkrétní situace; srov. jednorázové případy střídání kódů), přejímek „na půl cesty“ až po ustálené anglicismy, které se staly trvalou součástí českého lexika (*bekhend, fotbal, detektivka, klub, logo, sci-fi, sport*). Hranice mezi okazionalismy, přejímkami s různou mírou ustálenosti a vžitými výrazy není ostrá a může se posouvat – velká část anglicismů se nachází v šedé zóně mezi oběma póly. To, zda se anglicismus v jazyce rozšíří a udrží, závisí na více faktorech, zejména na jeho užitečnosti v širokém slova smyslu. Např. přestane-li se objekt, jev označovaný anglicismem užívat nebo vyskytovat, vytratí se z jazyka i příslušný anglicismus (*disketa, floppy disk*). Právě u přejímkových anglicismů bývá věnována velká pozornost důvodům, proč jsou mluvčími cílového jazyka adoptovány. Jinými slovy, jakou funkci v daném jazyce plní, a spolu s tím, jak se k jejich vnikání mluvčí tohoto jazyka staví. Tyto důvody jsou nicméně společně všem typům anglicismů, nejen přejímkovým, a proto jsou tomuto tématu věnovány následující dvě podkapitoly.

1.3 ANGLICISMY Z HLEDISKA MOTIVACE PŘEJÍMÁNÍ A JEHO FUNKCE

Součástí popisu lexikálních přejímek je zkoumání důvodů, které k přejímání slov vedou, zejména v tak masivní míře a do tolika různých jazyků, jak je tomu v případě anglicismů. Ukazuje se, že kromě jazykových důvodů hrají stejně velikou, ba možná ještě větší roli faktory mimojazykové. Po jejich stručném představení se zaměříme na příčiny jazykové, to znamená na to, jaké potřeby anglicismy v cílovém jazyce plní.

1.3.1 MOTIVY A FAKTORY PŘEJÍMÁNÍ ANGLICISMŮ

Asi není třeba připomínat, že angličtina je v současné době patrně nejvydatnějším zdrojem cizích slov v češtině, a není to náhoda. Rosenhouseová a Kowner (2008: 3)

soudí, že „anglická lexikální ‚invaze‘ [...] je přirozený a nevyhnutelný proces, který je podmíněn psycholingvistickými, sociolingvistickými a sociohistorickými faktory“. Od druhé poloviny minulého století se angličtina postupně stala hlavním nástrojem mezinárodní komunikace, globální *lingua franca*, nejčastěji voleným druhým jazykem, a to zejména v návaznosti na výsledek 2. světové války a rostoucí politický a kulturní význam Spojených států. Kromě toho se angličtina ukázala být pro tuto roli vhodná i z hlediska jazykového typu, který představuje, tedy jako jazyk morfologicky a syntakticky relativně jednoduchý a pro mluvčí většiny jazyků navíc vcelku přístupný i po stránce výslovnostní. Výhody existence jednoho prestižního dorozumívacího jazyka ve složitých podmínkách mnohonárodnostních států, mezinárodních vztahů a institucí v různých oblastech jsou v celosvětovém měřítku zřejmé.

Jednou z otázek, kterou lexikální přejímání v takové míře vyvolává, je, proč k němu vlastně dochází. Standardní odpověď zní, že „k lexikálním [výpůjčkám] dochází zpravidla tam, kde vzniká pojmenovací potřeba“ (Nekula 2017). Nicméně Rosenhouseová a Kowner (2008: 6–17), kteří se opírají o popis vlivu angličtiny ve 12 jazycích z Evropy, Asie a Afriky, nabízejí komplexnější pohled na tento proces. Vedle obecných motivů pro přejímání se snaží vytyčit i další faktory, které se na něm podílejí: prostředky komunikace, které šíření přejímek umožňují, a konkrétní determinanty podílející se na tomto procesu. Na základě všech těchto okolností se pak pokoušejí předvídat průběh a výsledek procesu přejímání podmíněného jistou mírou kontaktu mezi daným jazykem a angličtinou.

Rosenhouseová a Kowner nacházejí tři základní motivy pro přejímání slov z angličtiny, které jsou v různé míře společné prakticky všem jazykům popisovaným v monografii: 1. potřeba vytvářet novou terminologii a pojmy – nutnost neustálého přílivu nových pojmů a pojmenování pro zachycení změn a inovací ve vědeckotechnické, sociopolitické, ekonomické a kulturní sféře; 2. tendence vyrovnat se dominantní společenské skupině napodobením jejího jazyka (např. v koloniálním kontextu, kdy vládnoucí elitní třída užívá angličtinu nebo výrazy převzaté z angličtiny); 3. tendence vytvářet speciální jazyk, žargon, slang, v uzavřených společenských a profesních skupinách, v rámci nichž přejímky z prestižního jazyka zvyšují výjimečnost a odlišnost dané výlučné (elitní) skupiny.

Šíření anglických přejímek v cílovém jazyce pak závisí na možnostech setkávání se s angličtinou při komunikaci. Rosenhouseová a Kowner vyčleňují tři hlavní způsoby kontaktu s angličtinou (vedoucí k přejímkám): 1. přímý kontakt (např. turistika z a do anglicky mluvících zemí; vojenské základny z anglicky mluvících zemí atd.); 2. hromadné sdělovací prostředky (rozhlas, televize a internet, v rámci něj sociální sítě, blogy, podcasty apod.); do této skupiny lze řadit i vliv (nedabovaných) anglofonních filmů, dostupnost anglicky psané odborné i krásné literatury; 3. vzdělávací systém (výuka angličtině a výuka v angličtině).

Dále Rosenhouseová a Kowner vyjmenovávají sedm faktorů (determinant), které podle jejich názoru vytvářejí podmínky pro přejímání (1.–3.) nebo ovlivňují rozsah, v jakém k pronikání angličtiny bude docházet a bude úspěšné (4.–7.): 1. modernizace a ekonomický rozvoj; 2. prestiž angličtiny v dané společnosti, skupině (viz motiv

č. 2); 3. etnická a jazyková různost (platí o mnohonárodnostních oblastech, jako je Indie, (anglofonní) Afrika a další, kde angličtina slouží jako výhradní nebo pomocný dorozumívací jazyk nevyvolávající mezietnickou nevráživost); 4. nacionalismus (nacionalistické tendence vedou k jazykovému purismu a odporu k přejímání slov); 5. pocit kulturního ohrožení (stejně jako nacionalismus povede k defenzivním postojům, purismu a odporu proti pronikání angličtiny a anglicizaci); 6. národní povaha (kollektivní psychologické nastavení, např. poslušnost a konformita jazykové komunity může napomoci procesu přejímání – jako příklad uvádějí autoři Japonsko); 7. existence regulačních jazykových/jazykovědných institucí (jejich role je napomáhat vývoji národního jazyka vytvářením jazykové politiky jako prostředku posílení národního vědomí; týká se zjevně spíše rozvojových zemí, v českém prostředí se regulační úloha Ústavu pro jazyk český uplatňuje především ve školství – mimo něj jsou jeho možnosti omezené).

Na základě těchto faktorů a okolností pak Rosenhouseová a Kowner usuzují na větší či menší tendenci k přejímání slov z angličtiny. Čím větší potřeba nové terminologie, tím naléhavější tlak na přejímání. Podobně čím častější a větší je kontakt společnosti s angličtinou a vystavení anglo-americké kultuře, čím větší je etnická a jazyková různorodost společnosti a čím vyšší je prestiž angličtiny, tím větší bude tendence uchylovat se k angličtině a anglicismům. Vzhledem k tomu, že autoři ve svých úvahách a závěrech vycházejí z často velmi odlišné situace dvanácti popisovaných jazyků Evropy, Asie a Afriky, budou přirozeně konstelace faktorů a míra různé motivace pro přejímání z angličtiny v těchto jazycích odlišné. Poskytují však širší obraz příčin anglicizace (jazyka), než jaký známe z češtiny. Zároveň je jasné, že ani tento popis není zcela úplný a bylo by možné uvést i další faktory uplatňující se při přejímání.

1.3.2 ANGLICISMY A JEJICH FUNKCE

V literatuře nejčastěji uváděný důvod pro přejímání anglicismů je pojmenovávací potřeba (viz Nekula 2017 výše) a také Rosenhouseová a Kowner (2008) tento motiv uvádějí hned na prvním místě. Na rozdíl od dalších dvou motivů, které zmiňují a které mají sociální charakter (anglické přejímky jako prostředek k získání prestiže, exkluzivity, i když paradoxně jejich užívání je leckdy spíše známkou provinčnosti), pojmenovávání je primárně jazyková funkce. Z hlediska této pojmenovávací funkce se anglicismy dělí na dvě skupiny: ty, jež označují pojmy, pro které v cílovém jazyce pojmenování chybí, a ty, jež v cílovém jazyce sémantické ekvivalenty již mají. Vzniká tím funkční dichotomie anglicismů, která je různými autory pojmenovávána různě, přičemž tradiční označení (Öhmann 1961 aj.) pro tyto dvě skupiny je „necessary loans“ a „luxury loans“. Do češtiny jsou přeloženy např. jako „nezbytné“ a „módní“ přejímky (Havlík 2019), přičemž „módní“ by bylo možno nahradit termínem „prestižní“ (protože tyto přejímky v sobě spojují funkci pojmenovávací, tj. onomaziologickou, i roli sociální). Vedle atributů „necessary“ a „luxury“ se objevují i další. MacKenzie (2012) pracuje s pojmy „cultural loans“ (místo „necessary loans“) a „prestige loans“ (místo

„luxury loans“). Také Yunhan (2023) zmiňuje pojem „cultural loans“, ale namísto „luxury loans“ užívá pojem „core loans“.

Jako příklad toho, k čemu se „luxury loans“ v jazyce užívají, se často cituje Galinského (Galinsky 1967: 71) popis sedmi funkcí anglicismů v němčině: (1) dodávají americký nádech prostředí, dějům a postavám; (2) docilují a zvyšují přesnost vyjádření; (3) umožňují či usnadňují záměrné maskování něčeho; (4) vedou ke stručnosti až lakoničnosti ve vyjadřování; (5) ožívují sdělení často prostřednictvím metaforičnosti; (6) dodávají sdělení určitý odstín, od humorné hravosti až po posměšnou parodii Ameriky a „americké“ němčiny; (7) vytvářejí nebo zvyšují stylistickou rozmanitost vyjadřování.

Velkou pozornost této otázce věnovali zejména Winter-Froemelová a Onysko (Onysko a Winter-Froemel 2011, Winter-Froemel a Onysko 2012, Winter-Froemel, Onysko a Calude 2014, Winter-Froemel 2017). Přestože tradiční dělení považují v některých ohledech za užitečné, jejich primární výtka vůči označení „necessary“ a „luxury“ je, že implikují hodnotící a preskriptivní hledisko (nepostradatelný – postradatelný). Označení „nezbytné“ nevidí jako adekvátní i z toho důvodu, že kromě přímé výpůjčky existují v daném jazyce také jiné způsoby vyjádření chybějícího pojmu (kupodivu tu zmiňují i možnost kalkování). Stejně tak upozorňují na neadekvátnost atributu „luxury“, protože i tyto přejímky mohou mluvčí cílového jazyka považovat za nezbytné a velmi užitečné z komunikačního hlediska (už i proto, že se od koexistujících domácích výrazů většinou liší v pragmatické složce významu).

Aby dělení výpůjček podle (ne)existence ekvivalentu v cílovém jazyce zbavili nežádoucích asociací, volí pro tyto dvě skupiny označení odvozená od pojmu katachreze, druhu řečnické figury v rétorice. Katachreze (z řečtiny, doslova „chybné užití“) bývá v souvislosti s metaforami běžně chápána jako spojování logicky nespojitelných výrazů. Autoři pojmají katachrezi jako užití slova v novém významu (katachrestická metafora) v případě, kdy jazyk pro něj postrádá výraz. Pojmy „necessary loans“ a „luxury loans“ pak přehodnocují jako dvě formy lexikální inovace, kdy v prvním případě přejatá forma označuje nový význam (katachrestická přejímka), v druhém přejatá forma označuje význam, pro který sice v daném jazyce již výraz existuje, ale přejímka se od něj liší z pragmatického hlediska (nekatachrestická přejímka). Tímto způsobem přesouvají původní dichotomii přejímek do oblasti jazykové pragmatiky a aplikují na ně dvě Levinsonovy (2000) zobecněné konverzační implikatury: informativnost a způsob. Zjednodušeně řečeno, katachrestická přejímka je obvykle bezpříznakově informativní, zatímco nekatachrestická přejímka konkuruje domácímu výrazu s (téměř) ekvivalentním významem a možnost volby mezi nimi (zpravidla) vede k vyvozování významové (pragmatické) příznakovosti u přejímky. Rozdíl mezi anglicismy bez ekvivalentu v cílovém jazyce a anglicismy, které představují (částečná) synonyma domácích výrazů, se tak, zjednodušeně řečeno, posouvá do rozdílu mezi (pragmatickou) bezpříznakovostí a příznakovostí přejímky jako lexikálního neologismu (a netýká se tedy jen výpůjček). Ačkoli (katachrestická) bezpříznakovost je typická pro přejímky bez ekvivalentu a příznakovost pro přejímky s ekvivalentem v cílovém jazyce, není tato korelace jednoznačná. Autoři uvádějí příklady z němčiny, kdy přejímka v po-

rovnání s domácím ekvivalentem (frekvenčně) převládá, užívá se bez pragmatické příznakovosti a stává se pro mluvčí „nezbytnou“ (*Computer vs. Rechner*), resp. dojde k sémantickému odlišení obou synonym, kdy jedno se objevuje ve specifických kontextech (v češtině k tomu došlo v případě přejímky *predátor* a domácího *dravec*; srov Klégr 2017). Jindy může být polysémní přejímka katachrestická i nekatachrestická (*surfovat na vodě vs. surfovat po internetu*). Pojem „nezbytný“ pak přestává být relevantní, protože jak čistě referenční, tak příznakové užití přejímky představují základní pragmatické funkce, které mohou být z pohledu uživatele stejně nezbytné. Původní (sémantické) rozlišení přejímek podle toho, zda mají, či nemají sémantický ekvivalent v cílovém jazyce, se tak rozšiřuje o distinkci podle jejich pragmatické funkce.

1.4 POSTOJE K ANGLICISMŮM

Z popisu anglicismů z hlediska funkce kromě jiného vyplynulo, že pojmy „necessary loans“ a „luxury loans“ jsou ve své podstatě hodnotící. Zároveň se ukázalo, že rozdíl mezi nimi, ač důležitý pro lingvisty, není sám o sobě podstatný z pohledu uživatelů jazyka, pro které mohou být oba typy anglicismů z komunikačního hlediska stejně nezbytné. Subjektivní hodnocení, ať už záporné, neutrální či kladné, jako v tomto případě, je důležitým faktorem při posuzování anglicismů jako takových. Zároveň je základem postoje mluvčích k jazyku vůbec a nemusí se týkat jen určitých aspektů jazyka (mateřského nebo cizího), např. lexika nebo výslovnosti, ale jazyka jako celku. Jazykové postoje mluvčích vyjadřující jejich evaluativní pocity jsou předmětem zkoumání v sociolingvistice nebo sociální psychologii (srov. Sloboda 2017). Cizí jazyky mohou být hodnoceny z hlediska obtížnosti osvojení, společenské prestiže, kulturní a jiné přínosnosti, ale také z hlediska míry, do jaké ohrožují domácí jazyk (jeho zachování a čistotu). Např. Castellani (1987) mluví o „morbus anglicus“ (anglické nemoci) v italštině. Vzhledem k celosvětovému vlivu angličtiny není divu, že existuje řada studií mapujících, jak se s ním vyrovnávají mluvčí mnoha různých jazyků s různým kulturním zázemím. Zmiňovaní Kowner a Rosenhouseová (2001) v jiné své práci např. porovnávali postoje k anglickým přejatým slovům v Japonsku a Izraeli. Zde se zaměříme na situaci v češtině v porovnání s němčinou.

O postojích vůči lexikálním přejímkám (včetně anglicismů) v češtině není mnoho literatury. Znamé, ale půl století staré jsou studie spojené se jménem A. Tejnora (1971, 1972, 1979). V novější době, pro kterou je příznačný nárůst, až invaze anglicismů, se tímto tématem zabývají (kromě jiných, např. Svobodová 2002) zejména Gesterová (Gester 2001a, 2001b) a především pak Thomas Dickins (2008, 2009, 2012).

Dickins vychází z celonárodního průzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR ohledně postojů českých mluvčích k lexikálním výpůjčkám uspořádaného v r. 2005. Výsledky jeho studie se zásadně neliší od Tejnorových závěrů. Kromě jiného konstatuje (2008: 26), že „rozdíl mezi těmi, kteří jsou znepokojeni přílivem cizích slov, a těmi, které tento fakt neznepokojuje, se od roku 1970 zmen-

šil“ a „[m]ladá generace (společně s těmi, kteří jsou lépe vzdělaní a dobře ovládají cizí jazyky) může být v principu ochotná přijmout jazykové inovace, avšak snaha chránit své jazykové dědictví zůstává nadále přítomna u společnosti obecně a obzvláště u starší generace“. Dickins se domnívá, že konzervativismus starších lidí není jen odrazem jejich výchovy a specifických okolností postkomunistické společnosti, ale také univerzálním jazykovým trendem označovaným v sociolingvistice jako „age-grading“ (hodnocení v závislosti na věku). Za zmínku stojí i jeho další zjištění u českých mluvčích, např. fakt (Dickins 2008: 18, 26), že „86 % dotázaných v ‚Postojích‘ prohlásilo, že výpůjčky jim způsobují problémy v běžném každodenním životě, a starší generace a lidé méně vzdělaní zakoušeli největší potíže“, „56 % dotázaných v ‚Postojích‘ [...] nepocituje, že angličtina ohrožuje jejich jazyk“ nebo že existuje „tendence mužů stát v popředí odporu vůči lexikální inovaci“.

Je otázka, do jaké míry se situace po téměř dvaceti letech a generační obměně posunula. Lze očekávat, že mezigenerační rozdíly budou přetrvávat, a zdá se, že zvláště u mladších osob se pocit ohrožení z angličtiny bude zmenšovat (pokud tu nějaký existuje). Nastupující generace, které se učí angličtinu ve škole a setkávají se s ní každodenně v digitálním prostoru, naopak anglicismy intenzivně začleňují do svého slovníku. Přejde jim *cool*, když mohou *čilovat* (angl. *chill out*) bez rodičů a *postovat* na sítích. Přitom se nesoustřeďují, ale *fokusuji* a někdy přitom *overthinkujou*, když mají *random* nápady atd. (srov. výkladový slovník současných žáků pro učitele: <https://www.rizeniskoly.cz/aktuality/vykladovy-slovník-soucasnych-zaku-pro-ucitele.a-7858.html>). Materiálové (a tím méně překladové) anglicismy obecně nevadí lidem (nebo nevidí jiné řešení) v profesích, zaměstnáních a činnostech, které jsou úzce spjaty s anglofonním prostředím, v oblastech jako informační technologie (překladový anglicismus z angl. *information technology*), obchod, ekonomika, služby, věda a výzkum, ale i sport a zábava.

Obecně se zdá, že česká společnost je vůči anglicismům permissivnější a tolerantnější než jiné jazyky, např. němčina, jejíž mluvčí záplavu anglických slov vnímají jako ohrožení čistoty mateřského jazyka a jeho dalšího vývoje. Ale i v řadách české veřejnosti je mnoho těch, kteří se nad přemírou anglických slov v mluvené řeči, sdělovacích prostředcích nebo reklamách pozastavují. Také mezi lingvisty se setkáváme s oběma postoji. Někteří se staví k obavám z ohrožení naší mateřštiny angličtinou umírněně, ať už proto, že vědí, že vývoj jazyka je těžko předvídatelný a ovlivnitelný, či proto, že vidí také pozitivna, která intenzivní kontakt s angličtinou přináší. V této souvislosti jsou zajímavé postoje dvou ředitelů Ústavu pro jazyk český AV ČR – K. Oliva a M. Proška. Oliva v rozhlasovém pořadu⁶ o anglicismech v r. 2016 vyslovil názor, že i když lidem může vadit převaha anglicismů mezi přejatými slovy, je dána rozumnými faktory. Upozorňuje, že primárně přebíráme z anglického jazykového prostoru věci a teprve potom slova. Většinou jde o technické prostředky, jejichž pojmenování si přizpůsobujeme a užíváme je. Má také za to, že na slovech jako *selfíčko* a *olajkovat* čeština předvádí svou

6 <https://dvojka.rozhlas.cz/selficko-i-lajkovani-dokazuji-silu-ceskeho-jazyka-rika-jazykovedec-karel-oliva-7488791>.

sílu a kreativitu – pomocí prefixů a sufixů si dokáže cizí slova přivlastnit a udělat je „zcela“ českými. Podobný optimismus sdílel i jeho nástupce ve funkci M. Prošek v jiné rozhlasové relaci⁷ o tři roky později. Situaci kolem anglicismů nevidí tak dramaticky a také on zastává názor, že pokud jde o pojmenování něčeho, k čemu v češtině není ekvivalent, není třeba se vzpírat. Připomíná, že lingvisté nehodnotí jazykový vývoj jako žádoucí nebo nežádoucí, a jestli je něco pro lidi výhodné, začne se to používat bez ohledu na to, zda se to lingvistům líbí nebo nelíbí.

V každém případě česká média necítí velkou potřebu psát články proti anglicismům ani je obhajovat, nevznikají tu spolky na obranu češtiny před angličtinou jako v německy mluvících zemích a ani se na rozdíl od jiných jazyků neuchytil žádný termín pro hybridizovanou anglo-češtinu (známější je pouze výraz pro českou angličtinu Czenglish). Jen zřídka se veřejně ozývají kritické hlasy, a to i mezi odborníky. Zatímco některé české lingvisty nápor angličtiny nezneklidňuje, jiní jsou se současným stavem méně smíření.

Nad anglicizací češtiny a českého komunikačního prostoru se pozastavuje R. Adam (2012: 34), bohemista a druhým oborem anglista. Konstatuje, že jazyková loajalita Čechů k mateřštině je nízká a že „řada rodilých Čechů včetně tvůrců veřejných sdělení [přisuzuje] angličtině vyšší prestiž než národnímu jazyku“. A připojuje i historickou exkurzi: „Čeština se pro mnoho z nás, v mnoha komunikačních či funkčních oblastech a v mnoha žánrech komunikátů stává neprestižním, ba nepreferovaným komunikačním kódem. To už jsme tu v minulosti měli – ve vztahu k němčině, ale mysleli jsme si bláhově, že vytvoření sebevědomého moderního národa se suverénním státem nás recidivy uchrání.“ Proti nadužívání anglicismů v češtině a cizích slov vůbec se také vyslovuje například sinolog L. Zádrapa (2022; <https://blog.aktualne.cz/blogy/lukas-zadrapa.php?itemid=43956>).

V kontrastu s tím je zajímavý názor Panocové (2020: 200), která článek o postojích k anglicismům v současné spisovné slovenštině uzavírá konstatováním, že „na Slovensku je role lingvistů všeobecně vnímána jako poradní a [lingvisté] dbají hlavně na to, aby přejímky byly v souladu s pravidly jazyka“. „Závěrem lze říci,“ píše, „že postoje k anglicismům ve slovenštině se utvářejí v interakci mezi mluvčími slovenštiny, lingvisty, terminology a lexikografy.“

Výrazně odlišná je situace v německy mluvících zemích, ve kterých je odpor proti angličtině a anglicismům poměrně hlasitý, jak dokládají dvě studie publikované v rozmezí sedmnácti let (Kettemann 2002, Hunt 2019). Kettemann (2002) pokládá v názvu svého článku příznačnou otázku: „Anglicismy v němčině, obohacení nebo nevíтанé vniknutí?“, přičemž rozlišuje mezi (adaptovanou) přejímkou a (neadaptovaným) cizím slovem. Na dopisech redakcí a titulcích rakouských a německých novin, ve kterých se objevují výrazy jako „konec jazyka“, „ohavný jazyk“, „jazykové zmatení“, „zbytečná ‚Engleutsch‘“ nebo „jazyková dekadence ohrožuje demokracii“, dokládá hlasité obavy veřejnosti o čistotu jazyka. Upozorňuje, že odpůrci anglicismů (cizích slov) se soustře-

7 <https://dvojka.rozhlas.cz/anglicismy-v-cestine-situace-neni-tak-dramaticka-rika-jazykovedec-prosek-7976101>.

dují víc na jejich původ než na jejich funkci v jazyce (viz pragmatické odlišnosti neka-techrestických anglicismů v podkapitole 1.3.2). Prostřednictvím korpusových dat pak ukazuje funkční pragmatické rozdíly v užívání několika dvojic slov (často uváděného „zbytečného“ anglicismu a odpovídajícího německého slova), *cool* a *kühl*, *Kids* a *Kinder* (a specifičnost *happy* oproti *glücklich*, *froh*).

Také Huntova (2019) studie s názvem „Anglicismy v němčině: tsunami nebo čůrek?“ má za cíl objektivně posoudit situaci ohledně anglicismů v němčině s ohledem na jejich negativní přijímání částí veřejnosti. Řeší v ní především otázku množství anglicismů objevujících se v němčině. Velký příliv anglických slov do němčiny (nově po sjednocení Německa) se podle něj v diskusích v německých médiích a na internetu vnímá jako útok na německou identitu. Lexikální neologismy anglického původu se sarkasticky označují jako „Neudeutsch“ a dávají se jim nelichotivé nálepky jako „widerliche Seuche“ (odpudivý mor), „Angeberei“ (předvádění), „Imponiergehabe“ (snaha imponovat) a „zerstörerisch“ (destruktivní) a „vedoucí k úpadku jazyka“. Tyto sentimenty v médiích často konvenují s postoji *Verein Deutsche Sprache* (VDS; Asociace německého jazyka), která mluví o pidžinizované formě němčiny „*Denglish*“. A není to jediná společnost tohoto druhu, nicméně podle tvrzení na jejich internetových stránkách je to největší organizace usilující o záchranu německého jazyka před anglicizací. Tito kritici anglicismů, píše Hunt, nejsou většinou lingvisté, ale jde o osoby z veřejného života, žurnalisty, právníky, politiky, televizní moderátory a další, kterým jde především o vlastní propagaci. Přesto i tito odpůrci anglicismů připouštějí, že určitá míra přejímání je nezbytná tam, kde přejímky označují nové pojmy (zatímco přejímání v případech, že v němčině výraz existuje, považují za jazykový prohrěšek).

Hunt ve své studii na základě korpusových dat prověřuje čtyři konkrétní argumenty těchto jazykových kritiků: (1) anglicismů je příliš mnoho, (2) neintegrují se do němčiny, (3) vytlačují domácí slovní zásobu a (4) jsou matoucí a nesrozumitelné. U prvního tvrzení o nadbytku anglicismů vyvrací představu, že přejímky jsou rovnoměrně rozprostřeny v celé slovní zásobě a že se libovolně vyskytují ve všech oblastech německého lexika (a činí tak z němčiny hybridní, pidžinizovaný jazyk). V souladu s předchozími studiemi i jeho výzkum korpusů mluvené němčiny ukázal, že anglicismy jsou soustředěny do několika oblastí a celkově jejich počet není veliký. Další argument, že němčina ztratila schopnost asimilovat cizí slova (což vede k hybridizaci), zkoumá z hlediska morfologické, grafemické (ortografické) a fonologické integrace anglicismů a dospívá k závěru, že k integraci dochází a že asimilace anglicismů je funkcí času: čím déle v jazyce fungují, tím větší je pravděpodobnost, že budou integrovány na všech rovinách. Při zkoumání otázky nahrazování domácích slov anglicismy (podobně jako jiní autoři odmítá dělení přejímek na nezbytné a zbytečné, „necessary“ a „luxury“, s tím, že nejde o prosté nahrazování slov - viz výše) rozebírá zveřejněné seznamy anglicismů (jako *Anglizismen-INDEX* nebo *Datenbank für gutes Deutsch*), které podle jejich kritiků vytlačují domácí výrazy a měly by být odstraněny, a celkově pro to neshledává empirické důkazy. Nakonec polemizuje s názorem, že kvůli anglicismům jsou některé skupiny lidí v populaci vyloučeny z řady oblastí moderní společnosti v důsledku nedostatečné znalosti angličtiny. Poukazuje na metodologické slabiny výzkumů, které

toto dokazují, i na to, že neznalost terminologie není čistě věcí anglicismů a že anglicismy stejně jako domácí termíny se lze naučit. Názory odpůrců anglicismů dává do kontrastu s výsledky studií postojů běžných mluvčích (např. Stickel a Volz 1999), z nichž vyplývá, že postoje mluvčích jsou vcelku neutrální a odmítání anglicismů je dáno námitkami k cizosti obecně a k motivům lidí, kteří je (nad)užívají. Je třeba říci, že Kettemann a Hunt mluví pouze o jedné kategorii anglicismů, materiálových přejímkách, zatímco druhou hlavní kategorii, překladové anglicismy (lexikální a sémantické kalky), nezmiňují, ač jde o skupinu, která rovněž není početně zanedbatelná a představuje významnou formu anglicizace.

Část české veřejnosti, která nárůst anglicismů zvláště v některých oblastech sleduje s obavami, se někdy obrací na odborníky-lingvisty s dotazem, zda je možné se tomu bránit. Na příkladu němčiny lze vidět, že přes vehementní odpor některých skupin proces anglicizace lexika zde pokračuje v nezmenšené míře, výraz „Neudeutsch“ se dnes už pocituje jako poněkud zastaralý, a jen těžko lze očekávat, že by se tento proces v dohledné době zastavil (na rozdíl od někdejší germanizace lexika v češtině). Souvisí to nepochybně s tím, že ani v němčině, ani v češtině není anglicizace mluvčím vnucována násilím, ale podstupují ji víceméně dobrovolně a sami. O vedoucí roli angličtiny vyplývající z geopolitické situace svědčí mj. fakt, že angličtina i po brexitu nadále slouží v Evropské unii jako hlavní dorozumívací jazyk, ač z 27 členských států je úředním jazykem jen v Irsku a na Maltě⁸. Výuka angličtiny se zavádí na školách nikoli z mocensko-politických důvodů (jako tomu bylo kdysi u nás s němčinou a ruštinou), ale protože znalost angličtiny přináší řadu výhod, profesních, kulturně-ekonomických aj. Za této situace úvahy o regulaci anglicismů (jejichž šíření nevyhnutelně vyplývá z intenzivního kontaktu s anglicky mluvícím světem) a puristické snahy o očištění němčiny (a češtiny) nejsou příliš reálné. Ostatně není ani jasné, kolik lexikálních anglicismů se v tom kterém jazyce vlastně vyskytuje. Slovníky anglicismů, které už v řadě jazyků vyšly, udávají počty v řádech tisíců, ale skutečnost je taková, že v okamžiku vydání slovníku již nejsou aktuální a faktický obraz anglicismů nezachycují. Nicméně také pesimistické obavy z hybridizace a upozadění češtiny jsou předčasné. Čeština už prokázala v minulosti, že je to životaschopný jazyk, a má příležitost prokázat to znovu.

1.5 LITERATURA O ANGLICISMECH V ČEŠTINĚ A JINÝCH JAZYCÍCH

V této publikaci se nemůžeme věnovat všem aspektům přejímání z angličtiny v češtině, tím méně v ostatních jazycích. Řada témat, jako jsou formy adaptace anglicismů, je zde zmíněna jen zběžně (např. užívání rodu u anglicismů v pododdíle 2.4.3), jiné téměř

⁸ Je ovšem otázka, o jaké angličtině zde mluvíme. Spisovatel Salman Rushdie (1991: 70) před více než třiceti lety poznamenal, že „anglický jazyk přestal být výhradním vlastnictvím anglických mluvčích již před nějakou dobou“.

vůbec. Ostatně se jimi zabývají dílčí i zevrubné studie vznikající od poloviny minulého století a roztroušené v časopisech, monografiích a sbornících. Existuje vícero bibliografií a seznamů publikací o anglicismech různě obsáhlých v různých jazycích. Patří mezi ně např. *An Annotated Bibliography of European Anglicisms* (Görlach 2002) nebo nedávny přehled pro španělštinu (Núñez Nogueroles 2017). Nicméně v současné době nejobšáhlejší soupis prací o anglicismech představuje *List of Publications on Anglicisms in the World's Languages* (aktualizace pro rok 2023) na webové stránce asociace GLAD (Global Anglicisms Database Network; <https://www.nhh.no/en/research-centres/global-anglicism-database-network/publications/>). Tento seznam obsahuje na 285 stranách přes 4000 titulů z různých jazyků (včetně češtiny). Pro češtinu samotnou podobný soupis literatury o anglicismech dosud nemáme, přestože (nebo možná právě proto, že) množství publikací o nich je nemalé. Zahrnují zejména články a statě v časopisech, studie ve sbornících a konferenčních svazcích a kapitoly v monografiích, ale i slovník přímých přejímek z angličtiny (Warmbrunn 1994). Zájemcům o další informace lze doporučit, aby se obrátili na elektronickou Bibliografii české lingvistiky Ústavu pro jazyk český, kde na dotaz anglicismy (<https://bibliografie.ujc.cas.cz/search?type=global&q=anglicismy>) naleznou na 900 titulů. Kromě toho vznikla o anglicismech i řada kvalifikačních (bakalářských a diplomových) prací na bohemistikách a anglistikách filozofických a pedagogických fakult po celé republice. Základní orientační přehled může poskytnout také seznam prací o anglicismech v bibliografii k této publikaci. V mnoha jazycích evropských i mimoevropských je výzkum anglicismů velmi dynamickou oblastí a spolu s tím neustále roste i počet publikací. Lze doufat, že vzhledem k pokračujícímu vlivu angličtiny na češtinu tomu bude nejinak i u nás.

2

**PSEUDOANGLICISMY:
ČESKÉ NEOLOGISMY
Z ANGLICKÝCH SLOV**

2.1 ÚVOD⁹

Je nezpochybnitelným faktem, že angličtina slouží od poloviny minulého století jako prostředek mezinárodní komunikace, jako novodobá *lingua franca*. V důsledku toho a ve spojení s globalizací je její vliv na evropské i neevropské jazyky značný, a přejímky z angličtiny jsou proto předmětem intenzivního studia v jednotlivých národních jazycích i v rámci koordinovaného mezinárodního výzkumu, který provádí GLAD (Global Anglicism Database Network).¹⁰ Také v češtině je jim věnována poměrně velká pozornost už řadu desetiletí a byly popisovány a analyzovány z mnoha aspektů v dílčích studiích i formou slovníku (srov. Warmbrunn 1994). Cílem této kapitoly je doplnit popis anglicismů v české literatuře o distinkci, s kterou se v ní dosud nepracovalo. Jde o to, že ne všechna slova, která obsahují anglický materiál, jsou v pravém slova smyslu přejímky, i když je řadíme mezi anglicismy.

Na tuto skutečnost upozorňují Haspelmath a Tadmor (2009) v monografii, která shrnuje výsledky práce na projektu Loanword Typology (LWT), z něhož vzešla The World Loanword Database (WOLD). V úvodní kapitole definují přejímku jako „lexém, který byl přenesen z jednoho jazyka/dialektu do jiného a užívá se v cílovém jazyce jako slovo (nikoli např. jako afix)“ (s. 13). Zároveň tamtéž poznamenávají, že do třídy přejímek nezahrnují „neologismy (= produktivně utvořené lexémy), které zčásti nebo zcela obsahují cizojazyčný materiál, protože vznikly v cílovém jazyce a nebyly přeneseny ze zdrojového jazyka“. Jako příklady neologismů tohoto typu lze uvést slova *bigbít* nebo *Easy-práce.cz*, která vznikla v češtině a nelze je striktně vzato považovat za přejímku. V zahraniční literatuře o anglicismech je tato odlišnost již dlouho brána v potaz. Pro kategorii novotvarů vzniklých na bázi angličtiny teprve v cílovém jazyce se v mnoha pracích vžilo označení pseudoanglicismy či falešné anglicismy (kromě jiných názvů) a stručný přehled o jejich pojetí v různých jazycích podává následující podkapitola.

9 Text kapitoly vychází z článku I. Bozděchová, A. Klégr (2022). Pseudoanglicismy: české neologismy z anglických slov. *Slovo a slovesnost* 83 (1): 3–27 a kapitoly I. Bozděchová, A. Klégr, 2022. Pseudo-Anglicisms in Czech. Between Borrowing and Neology. In *Anglicisms and Corpus Linguistics*, ed. R. Martí Solano, R. P. Ruano San Segundo, 137–157. Berlin: Peter Lang.

10 Viz <https://www.nhh.no/en/researchcentres/globalanglicismdatabasenetwork>.

Ačkoli to nebývá v literatuře explicitně zmiňováno (až na výjimky, jako je např. Waszinková 2020), recentní přejímky rovněž představují neologismy svého druhu, tzn. nová pojmenování z hlediska onomaziologického a nová slova, nové výrazy z hlediska sémaziologického (Martincová 2017). V tomto smyslu by bylo možné Haspelmathovu a Tadmorovu formulaci doplnit a jejich rozlišení „přejímka versus neologismus“ interpretovat jako opozici (externí) přejímkový neologismus versus (interní) slovotvorný neologismus. Interní neologismy vznikají na základě českého jazykového materiálu nebo jde o sekundární neologismy, tzn. novotvary druhotně vzniklé až v cílovém jazyce zčásti (hybridně) nebo zcela z výpůjčkových neologismů. Jedná se tedy vlastně o neologismy z neologismů. Rovněž není důvod přejímky zužovat jen na jednoslovné lexémy nebo vylučovat vázané morfémy.

Rozlišení mezi přejímkou a sekundárním neologismem není vždy jednoduché. Průvodním jevem přejímek je adaptace, tzn. že „po čase dochází k výslovnostní, prapovísné, syntaktické i morfologické adaptaci směrem k systému přijímajícího jazyka“ (Nekula 2017a). Rozdíl mezi adaptovanou přejímkou a slovotvorným sekundárním neologismem pak závisí na tom, zda a v čem se liší od výchozího slova zdrojového jazyka. Ale ani nehybridní sekundární neologismy (tzn. novotvary utvořené v našem případě čistě z anglických slov) nemusí být snadné identifikovat. Mluvčí často netuší, že nejde o přímou přejímku a že dané slovo v jazyce, z kterého byly komponenty převzaty, vůbec neexistuje. Teprve konfrontace s rodilými mluvčími daného jazyka ukáže, že je jim neznámé a jeho význam často nesrozumitelný. Existují dokonce případy, kdy jsou sekundární neologismy do angličtiny dodatečně zpětně přejímány. K tomu patrně došlo u české zkratky *BFU* (Běžný Franta/Fyzický Uživatel), která byla podle všeho až následně lexikalizována v angličtině jako *Brain Free User* či *Bloody Fucking User*.¹¹

Zdá se, že v české literatuře otázka pseudoanglicismů spojená s rozdílem mezi adaptací a tvořením neologismů (neologizací¹²) nebyla dosud explicitně nastolena. To je proto hlavním úkolem této kapitoly.

2.2 PSEUDOANGLICISMY V ZAHRAŇIČNÍ LITERATUŘE

O existenci pseudoanglicismů v evropských jazycích píše patrně jako první Rudolf Filipović (1985). V úvodu ke své studii (s. 249) zmiňuje, jak ho na tento jev upozornila významná britská lingvistka Barbara Strangová (1962), která recenzovala jeho monografii *The Phonemic Analysis of English Loan-Words in Croatian* (1960). Strangová

11 Srov. <https://cs.wikipedia.org/wiki/BFU>.

12 Termín neologizace může být chápán dvojným způsobem, jako tvoření neologismů (Petráčková – Kraus a kol. 1998), nebo jako obecný proces obnovování slovní zásoby (Martincová 2017), a v tomto smyslu je kontrastován se zastaráváním, archaizací slovní zásoby. K obnovování slovní zásoby dochází díky tvoření nových slov, neologismů. Proto lze obojí popsat stejným termínem. V anglofonní tradici je nicméně užití slova neologizace ve významu tvorba nových slov primární (předchází důsledek) a datuje se do poloviny 19. století, kdy je prvně doloženo. Pro obnovu slovní zásoby se používá termín lexikální inovace (srov. např. Anesa 2018).

v recenzi poznamenala, že pro anglické čtenáře vyvolávají některé z analyzovaných přejímek zajímavé otázky, jelikož „ačkoli jsou složené z anglických částí, nejsou samy o sobě anglickými výrazy (např. *best-runner*, *everglass*, *happy end*), jiné jsou suspektní (např. *smoking*), další pak vykazují životnost mimo svůj jazyk v míře, které nikdy nedosáhly v jeho rámci (např. *covert coat*, které OED zaznamenává pouze jednou v reklamě z 19. st. na jezdecký oděv).“ I když Strangová, jak tamtéž poznamenává Filipović, tento jev v recenzi nepojmenovala, označila ho za „fascinující aspekt přejímání slov v jazyce“ a vyslovila naději, že mu bude následně věnována pozornost. Filipović se pak v rámci svého následujícího projektu *The English Element in European Languages* (1982) tomuto aspektu přejímání, které pojmenoval „pseudoanglicismy“, skutečně věnoval, a to na materiálu několika evropských jazyků. Vycházel přitom ze základní definice, podle níž pseudoanglicismy „jsou složeny z anglických elementů, ale samy o sobě nejsou anglické výrazy“ (Filipović 1985: 249).

2.2.1 DEFINICE A FORMY PSEUDOANGLICISMŮ – GERMÁNSKÉ A ROMÁNSKÉ JAZYKY

Od 70. let minulého století vznikla dlouhá řada studií této formy přejímek, ve kterých autoři pro ni navrhli různá označení. Sám Filipović (1985: 250) zmiňuje, že někteří autoři užívají termíny jako *pseudo-English words*, *pseudo-English coinage*, *pseudo-English expression*, *pseudo-English creation* nebo jen *pseudo-English*. Přehled užívané terminologie v angličtině, němčině, italštině, francouzštině a španělštině podává Furiassi (Furiassi a Gottlieb 2015, kap. 11). V angličtině nacházíme vedle nejčastěji užívaných termínů *pseudoanglicism* a *false anglicism* (v různých ortografických variantách) výrazy jako *pseudo-English words/terms/loans/innovations*, *quasi-English words*, *secondary anglicisms* a další. V němčině se kromě *Pseudoanglizismen* vyskytují také výrazy *anglisierende Bildungen* a *Scheinanglizismen*; v italštině se spolu s *pseudoanglicismi* užívá rovněž *falsi angli(c)ismi* nebo *anglicismi apparenti*; ve francouzštině jsou to *pseudo-anglicismes*, *faux anglicismes*, popř. *pseudo-anglais*; ve španělštině (*p*)*pseudoanglicismos*, *falsos anglicismos* aj. V naší studii se přikláníme k nejčastěji užívanému termínu *pseudoanglicismus* podobně jako Furiassi a Gottlieb (2015), kteří vedle toho užívají i označení falešný anglicismus, běžnější v románských jazycích. Zvažují i neutrální termín *English-based neologism*, *neologismus založený na angličtině*, ale z různých důvodů ho považují za zavádějící.

Na obecné rovině se většina autorů v chápání pseudoanglicismů příliš neliší. Nejčastěji citována bývá definice Duckworthova (1977: 54), která je popisuje jednoduše jako „německé neologismy vytvořené z anglického jazykového materiálu“¹³. Furiassi a Gottlieb (2015: 5–7) kromě této definice citují další vymezení od prominentních autorů, např. „slova, která mohou vypadat jako anglická, ale která se od anglických od-

13 D. Duckworth (1977: 54): „Neubildungen der deutschen Sprache mit englischem Sprachmaterial“.

chylují ve formě a významu, nebo jsou ve skutečnosti neanglická“ (Sørensen 1997: 21); „Termín ‚pseudoanglicismus‘ označuje jev, k němuž dochází, když cílový jazyk užívá lexikální prvky zdrojového jazyka, aby vytvořil neologismus v cílovém jazyce, který je ve zdrojovém jazyce neznámý“ (Onysko 2007: 52). Furiassiho definice (2010: 34) vymezuje pseudoanglicismus jako „slovo nebo idiom, který je rozpoznatelně anglický ve své formě (pravopisu, výslovnosti, morfologii nebo alespoň v jednom z těchto tří aspektů), ale je přijímán do slovní zásoby cílového jazyka jako lexikální jednotka, přestože v angličtině neexistuje nebo se užívá v nápadně odlišném významu“. Jde o parafrázi Görlachovy definice anglicismu (srov. oddíl 1.2). „Z pohledu anglického mluvčího jde o „novotvary, které připomínají slova z ‚prestížního‘ jazyka, angličtiny, ale které by rodilý anglický mluvčí nepoznal nebo jim nerozuměl a které, pokud by byly překládány do angličtiny ze zdrojového textu rodilým mluvčím, byly by nahrazeny skutečnými anglickými slovy“ (MacKenzie 2012: 33). Někteří autoři, např. Humbley (2015: kap. 2), předkládají možnost rozlišovat mezi falešnými anglicismy, tj. výpůjčkami, které se odchyľují od originálu, ale přesto jde o přejímky (dancing hall/house > *dancing* ve francouzštině), a tzv. allogenismy, „skutečnými“ falešnými výpůjčkami, lexikálními novotvary, které vznikly v jednom jazyce z materiálu jiného jazyka zcela bez anglické předlohy (např. v angličtině neexistující *racingsman*, *tennismen*).

Tyto definice, přes zjevné podobnosti, vedou autory k rozlišení různých typů pseudoanglicismů, resp. různých slovotvorných procesů uplatňujících se při jejich vzniku. Furiassi a Gottlieb (2015: kap. 1) zmiňují, že některé z těchto procesů a z nich vzniklé pseudoanglicismy bývají často považovány za „centrální“ (kompoziční a derivační spojování anglických komponentů: *tennismen*, *footing*), jiné za „periferní“ (resémantizace a krácení, např. *volley* místo *volleyball*). Stejně jako u definic nelze zde vyjmenovat všechny prostředky pseudoanglicizace, které jsou v literatuře zmiňovány, proto se omezíme na výčty uváděné některými prominentními autory.

Carstensen (1979, 1980) při popisu vlivu angličtiny na němčinu místo termínu pseudoanglicismus užívá termín *Scheinentlehnung* (zdánlivá výpůjčka) a rovněž vyčleňuje tři kategorie: (i) *Morphologische Eigenwege* (morfologické neologismy, též *Lehnveränderungen*, pozměněné výpůjčky), utvořené krácením jednotlivých slov (*pullover* > *Pulli*, *professional* > *Profi*), krácením kompozit (*cocktailparty* > *Cocktail*), krácením víceslovných jednotek (*last but not least* > *last not least*; *gin and tonic* > *Gin Tonic*) a morfologickým zjednodušením (*happy ending* > *Happy-End*, *gentleman's agreement* > *Gentleman-Agreement*); (ii) *Lexikalische Eigenwege* (lexikální neologismy), slova v angličtině neznámá (*Dressman*, *Pullunder*, *Highboard*), někdy utvořená analogií s již existujícími slovy (*Showmaster* podle *quizmaster*, *Callboy*, *Steadyseller*, *Nevergreen*); (iii) *Semantische Eigenwege*, tj. sémantické neologismy (*Flirt* pro flirtování, angl. *flirting*, zatímco anglické *flirt* označuje flirtující osobu; *Slip* oproti angl. *briefs*, *pants*; *Dancing* oproti angl. *ballroom*, *dance hall*).

Cypionková (1994) ve své německy psané monografii třídí francouzské pseudoanglicismy na (i) *Lehnzusammensetzungen* (výpůjčková kompozita) typu *auto-coat*, *baby-foot*, *camping-car*, *fly-tox*, *jet-society*, *one woman show*; (ii) *Lehnableitungen* (výpůjčkové deriváty) obsahující např. morfémy *-man*, *-ing*, např. *clapman*, *groupman*, *per-*

chman, couponning; (iii) Lehnkürzungen (výpůjčkové zkráceniny), např. *camping, dancing, happy end, parking*; (iv) Entlehnung mit semantischer Verschiebung (výpůjčky se sémantickým posunem), např. *brushing, fifties, mailing, pressing, recorder, smoking, speaker*; (v) Entlehnung mit morphologischer Veränderung (morfologicky pozměněné výpůjčky), např. *slip, yé-yé*; (vi) Graphisch-phonetische Anglisierung (grafickofonetické anglicismy), např. *rallye-paper*; (vii) Namentlehnung (přejímky (vlastních) jmen), např. *Browning, Chadburn, Oxford*.

Furiassi (2010: 38–52) dělí falešné anglicismy v italštině (autonomní novotvary, *autonomous coinages*) na (i) autonomní kompozita (*recordman* místo angl. *record holder*); (ii) autonomní deriváty (*footing*, utvořené jako obdoba angl. *jogging*); (iii) kompozita s elipsou řídicího členu (*basket* místo angl. *basketball*, *smoking* z angl. *smoking jacket*); (iv) morfologické zkráceniny existujících anglických slov (*happy ending* > *happy end*, *relaxation* > *relax*); (v) resémantizovaná slova (*mister* místo *coach, trainer*; *po-ker* místo *score*; *flipper* místo *pinball machine*), (vi) pojmenování odvozená z vlastních jmen, eponym (*carter* místo *chain guard* či *crank case*) a toponym (*new jersey* místo *median barrier* či *traffic divider*, tzn. betonová bariéra oddělující pruhy na dálnici) a generických obchodních značek (*ticket restaurant* z generického *Ticket Restaurant*[®] místo angl. *meal ticket*), a zmiňuje i další procesy (reduplikaci, funkční změnu a hybridní tvoření).

Gottlieb (2004: 46–47; 2009: 79) pro dánštinu i obecně uvažuje pět forem pseudoanglicismů: (i) archaismy (fosilizované formy, které se zachovaly v cílovém jazyce poté, co přestaly být jako zastaralé užívány v angličtině: *butterfly*, motýlek, místo angl. *bow tie*); (ii) resémantizace (případy, kdy přejímka díky sémantickému posunu nabyla v cílovém jazyce významu, který je v angličtině neznámý, např. *overhead* místo *slide*, diapozitiv); (iii) kontaminace lexikální (*stationcar* místo amer. *station wagon* a brit. *estate car*) a flektivní (*autobahns*, německá výpůjčka s angl. plurálovou koncovkou); (iv) morfologické novotvary (*fit for fight* místo angl. *fighting fit*); (v) žertovné novotvary (*webmaster*, doslova „webtetička“, podle angl. *webmaster*). Pseudoanglicismy řadí pod „aktivní anglicismy“ (výrazy adaptované nebo adoptované z angličtiny, zahrnující dále zjevné a skryté výpůjčky, lexikální kalky a hybridní lexikální kalky), od nichž odlišuje „reaktivní anglicismy“ (výrazy inspirované nebo posílené angličtinou, sémantické, ortografické, fonetické a morfosyntaktické kalky).

Souhrnných monografií o pseudoanglicismech není dosud mnoho: o francouzských pseudoanglicismech píše německy Cypionková (1994), situaci v italštině shrnuje anglicky psaná monografie Furiassiho (2010) a konečně poslední monografie, jejímiž editory jsou Furiassi a Gottlieb (2015), pojednává o pseudopřejímkách souvisejících s angličtinou v germánských a románských jazycích. Vedle toho se již od 70. let objevuje dlouhá řada studií (Hope 1971; Klajn 1972; Humbley 1974; Breitreutz 1976; Rodríguez González 2013 aj.), které věnují pozornost pseudoanglicismům v mnoha evropských jazycích: germánských, románských a v menší míře i slovanských. Letmo zde zmíníme nejdůležitější práce týkající se čtyř velkých jazyků, němčiny, italštiny, francouzštiny a španělštiny, a připomeneme i studie slovanské. S pseudoanglicismy se musejí vypořádat také slovníky anglicismů, jako je Görlach (2001).

Pokud jde o němčinu, jedním z prvních, kdo věnoval pozornost pseudoanglicismům, byl zmíněný Duckworth (1977). Ilustruje tento jev např. na slově *Dressman*, německém neologismu pro manekýna, složeném z anglických komponentů, který je anglickým mluvčím neznámý (v angličtině *male model*). K dalším autorům píšícím o anglicismech (a pseudoanglicismech) patří Carstensen (1980, 1981), Hannah (1988), Yang (1990) nebo Plümerová (2000) a Glahn (2002). Frazeologické pseudoanglicismy v současné němčině zkoumá Nefedova (2020).

Yang použil materiál z časopisu *Der Spiegel* a po vzoru Carstensena pracuje s termínem *Scheinentlehnung* (zdánlivá výpůjčka, tedy pseudoanglicismus) a používá i jeho dělení pseudoanglicismů na tři kategorie. Vedle toho rozlišuje kategorii smíšených kompozit (*Mischkomposita*), která rozděluje podle Finka (1970) na (a) kompozita vytvořená podle anglického vzoru (*Popmusik* podle angl. *pop music*) a (b) kompozita bez anglické předlohy (*Managerkrankheit*, odpovídající angl. *stress disease*).

Novější, často citovaná práce na téma anglicismů (a pseudoanglicismů) v němčině, je Onyskova monografie (2007). Onysko v ní věnuje zvláštní kapitulu (s. 52–59) pseudoanglicismům (jako je *Wellfit-bar*) a hybridním anglicismům (*Weitsprung-Coach*). Oba typy chápe jako projev lexikální produktivity cílového jazyka. Polemizuje přitom s Carstensenovým a Yangovým tříděním pseudoanglicismů a soudí, že zatímco morfologické a sémantické pseudoanglicismy jsou standardní výpůjčky (vytvořené v němčině podle anglických vzorů), které v němčině prošly sémantickými a morfologickými změnami, pravé, tzn. lexikální pseudoanglicismy (typu *Dressman*, *Showmaster*), vznikly v němčině bez anglické předlohy. Jako slova nepředstavují tedy lexikální transfer (výpůjčky „in terms of lexical unity“), nýbrž vznikly slovotvorným aktem v rámci němčiny s použitím anglických komponentů. Podle Onyska jde o anglicismy jen na rovině slovních forem (anglických komponentů), jinak tato slova dokládají slovotvorné schopnosti němčiny. Také u hybridních anglicismů (Yangova *Mischkomposita*) rozlišuje Onysko mezi formacemi s anglickou předlohou a bez ní. Nicméně u hybridů s předlohou zvažuje, zda částečná substituce anglického modelu pomocí německého slova představuje výpůjčku, či nikoli, a dospívá k závěru, že nejde o přímou lexikální výpůjčku, nýbrž o lexikální tvoření pomocí lexikálního kalku. Přesto od sebe důsledně odděluje hybridní anglicismy a pseudoanglicismy. Problematika pseudoanglicismů je v němčině velmi živá (srov. Knospe 2015), dokonce zde vznikla praktická příručka, která má seniorům s pseudoanglicismy pomoci (Bierstedt 2021).

Situaci ve francouzštině ohledně pseudoanglicismů popisuje Spence (1987). Podivuje se, že Höfler (1982) ve svém slovníku anglicismů považuje pseudoanglicismy za „vzácné“, vzhledem k množství idiosynkratických formálních a sémantických rysů u řady anglicismů v současné francouzštině. Existující definice mu připadají buď příliš obecné, vágní, příliš všezahrnující, nebo naopak příliš restriktivní. Spence soudí, že „pokud jsou slova vytvořena ze zjevně anglických komponentů a představují lexémy, které nemají formální ekvivalent v angličtině (a nikdy ho neměly), nevidím důvod, proč je nepovažovat za pseudoanglicismy“ (Spence 1987: 173). Zároveň ale přiznává, že přestože kritizuje jiné za definice, které při podrobnějším zkoumání neobstojí, není schopen přijít s definicí, která „by dovolila jasně odlišit ‚adaptace‘ od pseudoangli-

cismů; jakákoli kritéria jsou nevyhnutelně do určité míry arbitrární“ (s. 180). Tímto problémem se zabývá již zmíněná monografie Marion Cypionkové (1994), která předkládá podrobný rozbor dosavadního výzkumu pseudoanglicismů ve francouzštině, počínaje Höflerem až po Trescase a Spence, rozebírá jednotlivé aspekty (pseudo)anglicismů, jejich tvoření a užívání a dokládá je na případových studiích. Tématem anglicismů a neologismů ve francouzštině se zabývá také Picone (1996).

Problematiku pseudoanglicismů v italštině shrnuje citovaná Furiassiho monografie (2010). Furiassi mj. zdůrazňuje, že většina mluvčích italštiny považuje falešné anglicismy za autentickou angličtinu. Za test cizosti slova navrhuje zpětný překlad do angličtiny. První, kdo zkoumal falešné anglicismy v italštině, byl patrně Klajn (1972) a po něm následovali autoři jako Dardano (1986, 1987), Pulciniová (1994, 1997a, 1997b, 1999), Fanfani (2002), Bombiová (2003), Cacchianiová (2020) a další.

Španělské pseudoanglicismy popisují např. Balteiro a Campos (2012) a Rodríguez González (2013). Ten rozlišuje pět hlavních typů pseudoanglicismů ve španělštině: (i) lexikální (*el recordman*); (ii) morfologické (*beautiful > biuti*); (iii) sémantické (*meeting > mítin*, pouliční protesty); (iv) fonologické (*money > manigüiti*, krádež) a (v) syntaktické (*brown sugar > sugar brown*). Sánchez Fajardo (2018) podává přehled o pseudoanglicismech v kubánské španělštině.

2.2.2 PSEUDOANGLICISMY VE SLOVANSKÝCH A DALŠÍCH JAZYCÍCH

Přítomnost pseudoanglicismů je zaznamenána i ve slovanských jazycích. Filipović ve své studii o pseudoanglicismech (1985) a později v souvislosti se sestavováním etymologického slovníku anglicismů (1995) rozlišuje tři způsoby tvoření pseudoanglicismů: (i) kompozice (spojení dvou anglicismů již v přijímacím jazyce zavedených, např. *goal > golman*); (ii) derivace (použití domácích sufixů, např. *tennis > teniser*, *water polo > vaterpolist*, *jazz > džez*) a (iii) elipsa (*boxing > boks*, *happy ending > hapiend*, *comic strip > strip*, *air-conditioning > air-condition*). Za povšimnutí stojí Filipovićem uváděný derivační typ, který je zároveň hybridní.

Vedle Filipoviće, zkoumajícího pseudoanglicismy v chorvatštině, se jimi zabývá Sicherlová (1999) ve slovinštině a Bagasheva s Rennerem (2015) srovnávají francouzské a bulharské pseudoanglicismy. V polštině o pseudoanglicismech píše např. Mańczak Wohlfeldová (1995) a Witaliszová (2014b). O pseudoanglicismech v ruštině se zmiňují Дьяков (2012) a Маринова (2013), Janurik (2018) popisuje jejich zachycení v ruské lexikografii. Pseudoanglicismy v albánštině se zabývá studie o anglicismech jako neologismech (Pata Kapo 2016). Popisují je i studie zaměřené na mimoevropské jazyky, např. japonštinu (Ishitoya 1987, Yamada 1995, Imamura 2021).

Tento přehled dává tušit, že výrazy podobné těm, které autoři v různých jazycích označují za pseudoanglicismy nebo falešné anglicismy, musí nevyhnutelně existovat i mezi českými anglicismy. Je také zřejmé, že pseudoanglicismy představují poměrně různorodou skupinu, pro niž je třeba hledat společný jmenovatel, definiční rys, který je spojí dohromady.

2.3 NÁSTIN KONCEPCE PSEUDOANGLICISMŮ V ČEŠTINĚ

Z předchozího přehledu vyplývá, že nejčastější formy pseudoanglicizace uváděné v zahraničních pramenech jsou: krácení (slov, kompozit či víceslovných jednotek: *pullover* > *Pulli*, *cocktailparty* > *Cocktail*, *last but not least* > *last not least*); obměna výchozího výrazu (*fighting fit* > *fit for fighting*); morfologické zjednodušení (*gentleman's agreement* > *Gentleman-Agreement*); kompozice (*Highboard*; někdy pomocí analogie: *Nevergreen*, křížením variant – amer. *station wagon* a brit. *estate car* > *stationcar*); derivace (*couponing*, *footing*); resémantizace (sémantická neologizace: *flirt* místo *flirting*); apelativizace proprií (*browning*); zachování v angličtině neužívaných archaismů (*butterfly*, *roul*). Koncepte pseudoanglicismů, kterou zde zastáváme, v zásadě vychází z obecně uznávaného pojetí tohoto fenoménu v zahraniční literatuře a zahrnuje většinu zmíněných forem pseudoanglicizace. Nicméně liší se v několika ohledech: především nezužujeme oblast pseudoanglicismů na ty, které obsahují pouze anglické komponenty (podobně jako Filipović, Yang nebo Pulciniová¹⁴), a nijak neomezujeme okruh slovtvorných mechanismů, kterými pseudoanglicismy mohou vznikat. Hlavně však za klíčový a definující rys společný všem formám pseudoanglicismů považujeme to, že každý z nich představuje neologismus, který vznikl teprve v přejímajícím jazyce (srov. Duckworth výše). Toto širší pojetí, které zahrnuje hybridní neologismy a ty tvořené i jinak, než uvádí předchozí výčet, vede k vyššímu počtu pseudoanglicismů než při nehybridním pojetí a má i další důsledky (viz kapitoly 4 a 5).

Přestože zachováváme v literatuře nejrozšířenější označení pseudoanglicismus, je třeba říci, že tento termín je zavádějící. Kromě negativně hodnotících konotací (pseudo- ve smyslu falešný, nepravý) vyvolává dojem, že podstatou pseudoanglicismu je, že svou anglickou formou svádí mluvčí cílového jazyka k mylné domněnce, že jde o skutečné anglické slovo. V rámci jednojazyčného pojetí jsou někdy vyčleňovány dvě skupiny pseudoanglicismů. Např. Humbley (Furiassi a Gottlieb 2015: kap. 2) rozlišuje tzv. *allogenismy*, „skutečné“ falešné výpůjčky, tzn. lexikální novotvary, které vznikly v cílovém jazyce z anglického materiálu bez anglické předlohy (např. v angličtině neexistující *racingman*, *tennisman*), a falešné anglicismy, respektive faktické (přímé) přejímky, které však prošly změnou formy a/nebo významu. Také tato skupina je matoucí pro anglické mluvčí, kteří je v této podobě nebo významu neznají, neužívají a nerozumí jim (*dancing hall/house* > *dancing* ve francouzštině), kdežto mluvčí cílového jazyka je naopak často pokládají za autentická anglická slova.

14 Omezení pojmu pseudoanglicismus pouze na útvary složené z anglických komponentů je časté, ale nikoli pravidlem. Např. V. Pulciniová (1999: 364) upozorňuje, že některá „poloanglická“, tj. hybridní, slova v italštině ve skutečnosti v angličtině neexistují, a jedná se tudíž o falešné anglicismy neboli pseudoanglicismy (srov. oddíl 5.3). Nicméně ve své novější práci se Pulciniová (2023: 85–91) vrací k jednojazyčnému pojetí pseudoanglicismů a ve shodě s Furiassim (2010) uvádí v italštině jako hlavní typ „autonomní“ kompozita složená z anglických slov, dále eliptické formy kompozit (*dreadlocks* > *dread*, *night club* > *night*) a posuny významů (*pile* ve významu fleece jacket). Jako méně produktivní typy zmiňuje autonomní deriváty (*camp site* > *camping*, *facelift* > *lifting*), zkrácená slova (*clippings*; *fashionable* > *fashion*) a eponyma (*paper towel* > *scottex*). Připomíná přitom, že anglický lexikální vklad je v cílovém jazyce „autonomously and creatively reproduced [...] for neological purposes“ (s. 85) a že jde o „English-induced neological creations“ (s. 88).

Zaměření na „falešnou“ podobu logicky vede k hledání pseudoanglicismů mezi jednojazyčnými případy, ačkoli tato „falešnost“ je jen vedlejší efekt. To, co skutečně spojuje allogenismy (bez anglického protějšku) a „falešné“ přímé přejímky (skutečných anglických slov) a odlišuje od ostatních anglicismů, není anglická forma, nýbrž to, že obě skupiny představují z pohledu češtiny i angličtiny nové lexikální jednotky, neologismy. Z hlediska typologie neologismů (viz Kišová 2009) spadají allogenismy pod vlastní, tj. formálně-sémantické, neologismy, zatímco „falešné“ přímé přejímky tvoří neologismy formální nebo sémantické. Je-li podstatou této kategorie anglicismů neologismus, potom nehraje roli, zda vznikl spojením anglických komponentů nebo kombinací anglického a českého prvku. Hybridní allogenismus sice neklame svou formou, ale jako neologismus splňuje základní podmínku pro to, aby se řadil mezi pseudoanglicismy. Pro hybridní allogenismy se ovšem hodí spíše označení **sekundární anglicismus** (použil ho Filipović 2000). A právě u hybridních forem nejvíce vyvstává otázka rozdílu mezi adaptací a neologizací. Tomu se věnují následující podkapitoly.

2.3.1 PROCES ADAPTACE A TVOŘENÍ NEOLOGISMŮ V ČESKÉ A SLOVENSKÉ LITERATUŘE

Adaptace a tvoření neologismů¹⁵ představují dynamické procesy o různých fázích a stupních, jejichž průběh a výsledky jsou ovlivňovány mnoha faktory, zejména stářím přejímky, typovou vzdáleností zdrojového a cílového jazyka, sémantikou lexému, jejich funkčností, slovotvornou utvářeností, stylovou platností, frekvencí aj. Připomeneme charakter a podstatné rysy obou procesů tak, jak byly dosud vymezovány především v české, příp. slovenské lingvistice, a všimneme si i terminologického označování těchto procesů.

K adaptaci se obvykle přistupuje v souvislosti s popisem a analýzou cizích slov (široce pojatých) jako k procesu jejich asimilace do české slovní zásoby, charakterizovanému změnami hláskovými, pravopisnými, slovotvornými, tvaroslovnými a významovými. Podle Šmilauera (1972) k těmto změnám dochází častěji v nespisovných vrstvách než ve spisovném jazyce. Šmilauer (s. 123–124) zaznamenal různé stupně „vžití a přizpůsobení“ cizích slov v češtině: slova citátová, mezinárodní odborná s původním pravopisem, pravopisně počeštěná (adaptovaná) a zdomácnělá (plně zařazená do domácí slovní zásoby). Jako jejich slovotvorné změny uvedl zařadování slov k domácím slovotvorným typům, úpravu cizích slov domácím sufixem nebo přejímání cizích prefixů a sufixů. Jedlička (1974: 134) používá termín přizpůsobování a obdobně konstatuje, že u různých slov probíhá „různou měrou a po různých stránkách“.

Adaptaci cizích slov, konkrétně slovotvornou, podrobněji rozpracovali Dokulil a Kuchař (1977) a zaznamenali u ní slovnědruhové rozdíly: zatímco u substantiv se adaptace omezuje (vedle hláskové, příp. pravopisné úpravy) na jejich zařazení k do-

15 Neologizací je zde míněno tvoření nových slov, neologismů (nebo nových významů existujících slov, neosémantismů) – srov. poznámka 12.

mácímu deklinačnímu vzoru a s ním související úpravy přípony/zakončení (s. 173), u adjektiv a sloves se adaptace mluvnická (tvaroslovná) spojuje se slovtvornou, nejasná tedy u nich bývá hranice mezi domácími (v češtině utvořenými) a cizími (přejatými, počeštěnými) slovy. Mnohá cizí slovesa lze tedy chápat i jako odvozená od cizího základu v rámci domácí slovtvorné soustavy, adjektiva se přímo v češtině tvoří od substantiv, adjektiv a sloves v podstatě stejnými způsoby a prostředky jako domácí adjektiva (s. 176).

Formální adaptaci na materiálu anglicismů v návaznosti na Tejnora (1979) charakterizoval Rejzek (1993); označil ji jako výrazný znak ztráty jejich cizosti (s. 29) a upozornil, že je třeba posuzovat ji zároveň s funkčností dané lexikální jednotky. Autor se věnoval zejména aktuálnímu stavu a způsobům grafické adaptace¹⁶ (jen okrajově i morfologické). Fonologické adaptaci anglicismů se u nás věnoval Duběda (2018, 2020). Dosud nejucelenější zpracování této formy adaptace anglicismů představuje monografie Bičana, Dubědy, Havlíka a Štěpánové (2020); jak autoři konstatují v úvodu, stranou ponechávají vztah fonologie a morfologických procesů (slovtvorných a flektivních) a diachronní vývoj adaptačních mechanismů. Od 90. let se adaptaci anglicismů věnovala v české lingvistice v souvislosti s jejich narůstajícím užíváním ve všech komunikačních sférách řada dalších autorů a studií.¹⁷

Významovou stránkou se zabývá Mravinacová, která podrobně popisuje neosémantizaci (Mravinacová 2004, 2005b; srov. též Rangelova 2005). Pro účely naší studie je významné její pojetí neosémantismu (Mravinacová 2004: 20) jako rozvití polysémie v rámci jednoho výrazu (třebaže inspirované angličtinou), zatímco v případě výsledné homonymie jde podle autorky o nově přejaté slovo. Autorka dokumentuje neosémantické tvoření (tedy v našem pojetí typ domácí neologizace, sémantického kalku) na příkladech jako *virus*, *adresa* aj. a interpretuje je jako pravděpodobný výsledek usouvztažnění nového významu derivovaného v angličtině s domácím lexémem na základě analogické významové souvislosti (s. 21). Dojde-li v hostitelském jazyce ke změně významu u přejatého slova, mluví se v zahraniční literatuře o **resémantizaci**. Ať už se jedná o neosémantizaci domácího slova vlivem angličtiny v rámci kalkování (srov. kapitola 3) nebo resémantizaci přejatého anglického slova, považujeme sémantickou změnu za nosné vodítko pro námi zvažované principiální odlišení adaptace a neologizace. Zpravidla se v podstatě přejímá pouze lexie (jeden konkrétní, navíc často zúžený význam, nikoli celá polysémie slova). Pokud se přejímá i s formou, je tato forma více či méně adaptována v souladu se zvukovým (a grafickým) systémem cílového jazyka, ale tato adaptace by neměla vnášet žádný další význam, který přejímaná forma ve zdrojovém jazyce nemá. Naopak neologizací se rozumí přejetí formy (ať už s adaptací či nikoli) provázené změnou významu, který tato forma předtím neměla. Jako specifická

16 V odborné literatuře se paralelně užívají termíny grafická a pravopisná adaptace; Svobodová (2018) navrhuje jako vhodnější označení **grafická adaptace** – podle autorky termín pravopisná, příp. ortografická implikuje zachycení kodifikačními příručkami. Mnoho nových přejímek v nich však zachyceno není.

17 Viz např. Mravinacová (2000), Nekula (2005), Svobodová (2000, 2013b), Bozděchová (2017a) aj.

forma (sémantické) neologizace se chápou případy, kdy se přejímaná forma nemění, ale dochází ke změně jejího významu, tedy k její resémantizaci.

Jak je z dosud uvedeného přehledu patrné, jednou z výchozích otázek adaptace je její vymezení ve vztahu k přejímání: Furdík (1994), který vychází z předchozích studií slovenských autorů zkoumajících hungarismy ve slovenštině a z jejich materiálu, si klade za cíl objasnit adaptační mechanismy působící při integraci přejímek. Oponuje názoru, že přejímání je vždy spojeno zároveň s adaptací (s. 96). Poukazuje na to, že užívání neadaptovaných slov může představovat první fázi v jejich začleňování do lexika (okazionalismy v situaci aktivního bilingvismu). Zmiňuje i možnost, že za určitých podmínek (projevujících se izolací přijímajícího jazyka a „rozkladem jazykového povědomí“ pod vlivem dominantního výchozího jazyka) může docházet k přejímání bez jakékoli, dokonce i fonologické adaptace (transfonemizace). Nicméně dospívá k závěru, že až na tyto krajní případy je třeba adaptaci pokládat za nevyhnutelnou podmínku postupné integrace přejímek do lexika hostitelského jazyka. Mluví o adaptaci fonické, morfologické, slovotvorné, sémantické, stylistické a kolokační, tj. transfonemizaci, transmorfemizaci (tyto dva termíny přebírá od Filipoviće), transmorfologizaci, transsémantizaci, transderivaci a transkolokaci, a v případech kodifikovaných jazyků i o transortografizaci (s. 97). Např. sémantickou adaptaci (odlišnost významu slova v přebírajícím a výchozím jazyce, viz níže jeden z typů pseudoanglicismů) chápe jako projev samostatného vývoje přejímky, značné integrovanosti v důsledku delšího vývoje a frekvence užívání.

2.3.2 SLOVOTVORNĚPARADIGMATICKÁ ADAPTACE

O slovotvorných aspektech adaptace se zmiňuje více autorů (Dokulil – Kuchař 1977, Furdík 1994, Nekula 2017 aj.). Ve vztahu k našemu tématu (tedy vztahu adaptace a neologizace) v souvislosti s naší koncepcí pseudoanglicismu je třeba uvést práci Mravinacové (2005a), která ilustruje adaptační procesy v podstatě na anglicismech (hlavní nové vrstvě slovní zásoby současné češtiny). Jako jediná explicitně zavádí kategorii slovotvorněparadigmatická adaptace a zahrnuje slovotvorné formanty i do své koncepce morfologické adaptace (ačkoli v bohemistické tradici jsou od sebe morfologie a slovotvorba oddělovány – viz 2.3.3). Morfologickou adaptaci charakterizuje jako proces, „v jehož průběhu se forma přejímaných lexémů podle potřeby transformuje, přizpůsobuje pomocí takových prostředků (tvarotvorných a slovotvorných formantů), jimiž se v češtině vyjadřují kategorie slovních druhů a další morfologické kategorie“ (s. 192). Zatímco u přejatých sloves je morfologická adaptace nezbytná (s. 200), o přejatých (relačních) adjektivech zformovaných českými sufixy Mravinacová soudí, že je nelze jednoznačně považovat za adaptovaná, protože byla odvozena od přejatých substantiv v procesu integrace (např. *fulltextový* od *fulltext*, *teleshoppingový* od *teleshopping*). „O adaptaci cizího adjektiva můžeme s jistotou mluvit jen v případě, že pro adjektivum není v češtině základové substantivum“ (s. 196). Za povšimnutí stojí poznámka (s. 201): „Vzhledem k tomu, že mechanismus morfologické adaptace cizího

slovesa se nijak neliší od mechanismu odvozování českých sloves [...], je v mnohých případech nemožné rozlišit, zda jde o adaptované anglické sloveso, nebo o sloveso derivované v češtině od přejatého substantiva (srov. např. angl. *raft* subst. – *raft* verb. : čes. *raft* – *rajtovat* ...)“.¹⁸

Slovotvorněparadigmatickou adaptaci definuje jako „proces postupného rozvíjení slovotvorných vztahů přejatých lexikálních jednotek (dále LJ) k dalším LJ. Uvnitř systému české lexikální zásoby mohou být přejaté LJ vázány slovotvornými vztahy a) k LJ přejatým nezávisle na nich (v minulosti, současně, popř. v budoucnu); b) k LJ, které byly přejaty společně s nimi (ve vzájemné závislosti); c) k nově utvořeným LJ, jejichž vznik samy motivovaly“ (s. 203). Míní tím, že přejímka (pokud nezůstane izolovaná bez vazeb k jiným lexémům) je součástí slovotvorného paradigmatu (tj. skupiny slov sdílejících lexikální morfém) buď s jinými přejímkami (přejatými současně, nebo na sobě nezávisle), nebo s lexikálními jednotkami, které byly na základě této přejímky vytvořeny v češtině.

Nejčastěji se na vzniku těchto slovotvorných paradigmat v rámci českého lexika podílejí substantiva, která „se mohou stát základovými slovy pro odvozování dalších substantiv a tvoření kompozit, slov jiné slovnědruhové příslušnosti a různých slovotvorných řad“ (s. 205). Nejvíce se to týká skloňovaných substantiv, ale „i nesklonná substantiva mohou být slovotvornými motivanty: *know-how* – *know-howista*“ (s. 205). Mravinacová dále zmiňuje kompozita, která mohou sloužit jako model a dát vzniknout dalším kompozitům (s využitím jejich složky: *workoholik* – *jablkoholik*, *čokoholik*), převzatá sousloví motivují univerbizovaná pojmenování (*heavy metal* – *hevík*) a přejaté zkratky a zkratková slova jako východisko pro tvoření dalších slov (*CD* – *céděčko*). Také u přejatých sloves považuje „schopnost stát se východiskem pro tvoření dalších lexémů“ za známku „vyššího stupně integrace původem cizího slovesa do českého lexikálního systému“¹⁹ (s. 206). Proces integrace přejímek je pro ni ve shodě s Furdíkem (1994) totožný s přejímáním cizojazyčných lexémů. Rovněž Nekula (2017b) to, že vedle přímých přejímek (ať už adaptovaných afixem nebo bez něj) existují deriváty (s novým významem) utvořené na základě přejatých slov, interpretuje jako „další úroveň adaptace“.

Potíž je v tom, že adaptací se standardně rozumí přizpůsobování (počeštění) přejímky, jehož smyslem je usnadnit mluvčím přijímajícího jazyka její užívání, nikoli tvoření nových lexikálních jednotek z této přejímky. Rozvíjení slovotvorných paradigmat, o kterém Mravinacová mluví, překračuje hranice adaptace a spadá do oblasti slovotvorby, lépe řečeno tvoření neologismů na základě anglicismů, tzn. sekundárních anglicismů, pseudoanglicismů.

18 Dílčí sondou se na neologická slovesa anglického původu zaměřila Bozděchová (2019) a podle mechanismů jejich vzniku zaznamenala u 30 % sloves motivaci anglickým substantivem, u 54 % slovesem a u 16 % substantivem i slovesem.

19 Vnímání slovotvorných vztahů podporuje integraci přejatých lexikálních jednotek. U nových (neologických) anglických přejímek bývají slovotvorné vztahy nejen vnímány, ale i realizovány: Opavská (2004) ukázala, že slovotvorná hnízda těchto anglicismů mohou být dost početná.

2.3.3 MORFOLOGICKÁ A STRUKTURNÍ ADAPTACE

Označení morfologická adaptace představuje z teoretického hlediska určitý problém. V české gramatické tradici je morfologie chápána pouze jako nauka o flexi (a oddělována od slovtvorby). Morfologickou adaptací se potom rozumí vybavení slova flektivním paradigmatickým: uzpůsobení slovesa k české konjugaci a jména k české deklinaci. U sloves (a deverbálních adjektiv) se gramatické (tvaroslovné) afixy spojují ještě s konstrukčními (kmenotvornými) afixy a oba typy afixů se berou jako součást flexe. V jiných jazycích (např. germánských) je pojem morfologie chápán širěji a zahrnuje jak flexi, tak slovtvorbu (mluví se o flektivní a derivační morfologii; srov. např. Booi et al. 2000). Znamená to, že gramatické i slovtvorné morfémy spadají pod morfologii; výhodou tohoto širšího pojetí je, že při označení „morfologický“ není třeba hledat hranice mezi flexí a slovtvorbou. Protože adaptace přejímek neměnicí původní význam slova může zahrnovat víc než jen přidání tvaroslovných afixů (někdy je adaptace spojena i se slovtvornou úpravou: *creative* > *kreativec*, *proof* > *proofka*, zkušební mince v numismatice) a přitom nechceme jít proti vžitému českému pojetí morfologie, jeví se jako řešení nahradit označení morfologická adaptace²⁰ širším pracovním termínem **strukturní adaptace**. Ten zahrnuje jak flektivní, tak případné slovtvorné úpravy přejímek, které nemají vliv na význam přejímaného slova (to se týká zejména sloves). Termín adaptace budeme napříště užívat v tomto širším smyslu, nebude-li upřesněn jinak. Podstatné je, že adaptace, ať už čistě flektivní nebo flektivně-derivační, se principiálně liší od neologizace. Zatímco strukturní adaptace umožňuje začlenit přejaté slovo do systému cílového jazyka, aniž by docházelo ke změně významu přejímky oproti výchozímu anglickému slovu, lexikální neologizace produkuje formy s novým významem či novými sémantickými rysy, které přejímané slovo původně nemělo. V extrémním případě vznikají pomocí přejatých slov novotvary, které ve výchozím jazyce nemají koreláty (srov. též pozn. 21). Derivační neologizace spojená se vznikem nového významu tak podle našeho názoru nepředstavuje „další úroveň adaptace“ (Nekula 2017b), nýbrž jde o dva různé procesy. Podobně chápou rozdíl mezi adaptací a neologizací Karlík a kol. (1996: 111): „Někdy jde pouze o to, slovo přejaté z cizího jazyka pomocí slovtvorného afixu zařadit do české slovní zásoby beze změny či obměny významu, pak jde o adaptaci (např. franc. *léger*, čes. *ležér-ní*).“

2.4 PSEUDOANGLICISMY A ADAPTOVANÉ PŘEJÍMKY

Pseudoanglicismy, ať už jde o Humbleyho allogenismy nebo „falešné“ přímé přejímky, tak či onak vznikají z přímých přejímek.²¹ Přejímky se dělí na nepočtené neadaptova-

20 Termín formální adaptace nelze použít, protože zahrnuje grafickou a fonologickou adaptaci.

21 Řada slov vzniklých na bázi angličtiny, ale v angličtině neznámých, je v češtině usazena již dlouho (*rekordman*, *smokin*), a nelze je tedy z hlediska současné češtiny pokládat za neologismy. Nicméně i tato slova byla v době,

né, a na převažující skupinu adaptovaných přejímek (srov. výše Furdík 1994). U adaptovaných přejímek se nejčastěji mluví o adaptaci ortografickoortoepické (či spíše grafické a fonetické²²) a morfologické (kterou v našem pojetí rozšiřujeme na adaptaci strukturní). Vedle toho Mravinacová (2005a) zmiňuje ještě další formu, adaptaci slovo-
votvorněparadigmatickou, která ovšem na rozdíl od ostatních forem adaptace bývá spojena se vznikem lexému s novým významem. Otázka je, kdy se z přímých přejímek stávají domácí neologismy, tj. pseudoanglicismy.

Přestože rozdíl mezi adaptací přejímky a neologizací na základě přejímky je v principu zřejmý, Mravinacová (2005a) zmiňuje některé oblasti, kde mohou vznikat pochyby, zda jde o adaptaci nebo derivaci (neologizaci) díky tomu (s. 201), že „mechanismus morfologické adaptace [...] se nijak neliší od mechanismu odvozování“. Týká se to denominálních cizích sloves (*raft - raftovat, benefit - benefitovat*) a relačních adjektiv (*fulltext - fulltextový, teleshopping - teleshoppingový*), která mohou být odvozena od přejatých substantiv. O adaptaci jde pouze tehdy, když toto základové substantivum v češtině chybí (srov. 2.3.2).

Vzhledem k častému konverznímu vztahu mezi substantivem a adjektivem i slovesem v angličtině (srov. substantiva *key, choice* nebo *top* plně konvertovaná v adjektivum) je třeba vždy ověřovat, zda převzaté slovo neexistuje už v angličtině jako adjektivum nebo sloveso. To je i případ adjektiva *fulltext* (či *full-text*), které na rozdíl od substantivní fráze *full text* (odlišené syntakticky, prozodicky i ortograficky) představuje jen a pouze adjektivum a jako takové bylo s největší pravděpodobností adaptováno do češtiny. Podobně *gay, gayský* z angl. *gay*, které je historicky adjektivem (substantivum *gay* ve smyslu homosexuál vzniklo druhotně konverzí a bývá hodnoceno jako urážlivé, proto je preferována adjektivní forma *He is gay* proti *He is a gay*), je logičtější chápat jako adaptované adjektivum než jako adjektivum odvozené od přejatého substantiva.

O slovo-
votvorněparadigmatické extenzi lze striktně vzato mluvit pouze tehdy, není-li příslušný slovní druh v angličtině doložen. Pokud nikoli, pak ovšem nejde o adaptaci, ale o neologizaci v češtině. Jiný příklad Mravinacové (2005a: 196), *teleshopping*(ový), ukazuje další úskalí spojené s rozhodováním mezi adaptací a neologizací: *teleshopping* klasifikuje Cambridge Business Dictionary sice jako substantivum,²³ ale přitom dává příklad v adjektivní funkci (*The company is launching a new late-night teleshopping slot*). Příkladáme se proto k řešení považovat za adaptovaná adjektiva (a slovesa) všechny

kdy přešla do češtiny, výsledkem neologizačních procesů (pojmenovávacích onomaziologických a/nebo resémantizačních) stejně jako dnešní pseudoanglicismy. Pojali jsme je proto jako „diachronní“ neologismy a ponechali v našem vzorku.

22 Nerozlišovat mezi anglicismy a pseudoanglicismy se jeví podobně problematické jako Gottliebova (Furiassi a Gottlieb 2015: 93, 94) polemická otázka, zda nejsou všechny anglicismy vlastně pseudoanglicismy: „Tím, že fungují v neanglofonním kontextu a užívají je nerodilí mluvčí angličtiny, představují všechny anglicismy [...] hybridní fenomén.“ – S touto myšlenkou koresponduje vyjádření autorů monografie o fonologii anglicismů v češtině (Bičan a kol. 2020: 9): „Jsou to česká slova anglického původu, nikoliv anglická slova vyslovovaná českými mluvčími. V angličtině mají své východisko, ale zvukově, morfologicky, syntakticky a sémanticky se přizpůsobila češtině. Fonologie anglicismů se proto neshoduje ani s fonologií zdrojové angličtiny, ani s fonologií češtiny jako přijímajícího jazyka.“

23 Viz <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/teleshopping>.

případy, kdy se anglická předloha prokazatelně vyskytuje ve funkci daného slovního druhu. Proto na rozdíl od Nekuly (2017a), který mluví o adjektivu *jazzový/džezový* jako o derivátu přímé substantivní přejímky *jazz*, zvažujeme spíše možnost interpretovat toto adjektivum raději jako (slovotvornou) adaptaci anglického adjektiva *jazz* (*music, musician*), tedy jako přejímku neměnicí význam, než jako neologismus. Důvodem pro toto řešení je snaha o konzistentní přístup, který ovšem může být v rozporu s jazykovou intuicí rodilých mluvčích.

Vedle novotvarů vzniklých z přímých přejímek derivací, o kterých mluví Mravinacová (2005a) a Nekula (2017a, 2017b), existuje celá řada dalších možností. Zatímco autoři jako Carstensen, Cypionková, Furiassi a Gottlieb citovaní v 2.2.1 se snaží taxativně vyjmenovat slovotvorné procesy, jimiž tyto pseudoanglicismy (v jejich pojetí nehybridní) vznikají, máme za to, že stejně jako ryze české neologismy mohou být také neologismy vycházející z angličtiny tvořeny prakticky všemi dostupnými slovotvornými postupy a mechanismy²⁴, které má čeština k dispozici, počínaje derivací, kompozicí, konverzí až po zkracování všeho druhu (abreviace, trunkace, elipsa, univerbizace). Za jejich vznikem může stát sémantická změna a různé nepravidelné kreativní procesy (*androš*, příslušník *undergroundu*, *hamburger* > *hambáč*, *hair* > *háro* nebo *máčko* z *Marlboro* (*cigarette*)) a specifické prostředky (jako je transliterace imitující anglickou ortografii, akronymizace nebo vkládání, např. *jasnocovidec*, obsahující anglický akronym *covid, co-rona vi-rus d-isease*). Nemá proto valný smysl snažit se pomocí nich pseudoanglicismy vymezovat.

2.4.1 SPOLEČNÉ RYSY PSEUDOANGLICISMŮ

Společným jmenovatelem pseudoanglicismů jsou dva zmíněné rysy. Za prvé je to přítomnost alespoň jednoho anglického elementu, ať už lexikálního, či jiného (např. grafického, který spočívá v anglické transliteraci českého slova, jak je tomu v názvu *Yedoo* – „jedu“ – původní české značky koloběžek). Za druhé je to nová forma a význam, případně jen nový význam (resémantizace), které vznikly mimo angličtinu a nad rámec adaptace. Výsledkem jsou nové pojmenovávací jednotky utvořené v češtině, lexémy, které se odpoutaly od anglické předlohy, příp. k nim anglický originál zcela chybí. Příkladem hybridních českých neologismů, které nekopírují anglickou předlohu (v angličtině je jejich význam vyjadřován jinou formou), jsou např. *geekerina*, *baneřiště* nebo častá jednoslovná pojmenování, univerbizáty, utvořené v souladu se silnou univerbizační tendencí²⁵ v češtině (*tenista* oproti angl. *tennis player*; srov. Filipović (1985) a jeho příklad v chorvatštině, *tennis* > *teniser*, nebo Picone (1996) *tennisman* ve fran-

24 Vzhledem k tomu, že slovotvorba v podstatě zahrnuje jen morfologické způsoby tvoření (derivaci a kompozici), bylo by přesnější užít termín „lexikogenní“, který označuje všechny prostředky geneze nových lexikálních jednotek bez rozdílu. Užívá ho např. J. Tournier (*Précis de lexicologie anglaise*, Paris: Nathan, 1988) nebo G. Miller (*English Lexicogenesis*. Oxford: Oxford University Press, 2014).

25 Srov. I. Kolářová, F. Štícha. 2020. *Slovník univerbizátů (zjednoslovnělých názvů)*. Praha: Academia.

couzštině). Příkladem nehybridního českého novotvaru je *OpenCard*²⁶ nebo kuriózní *jogginger*. Přestože má slovo *jogginger* stejný význam jako angl. *jogger*, nejde o přejímku, ale o denominální derivát od přímé přejímky *jogging* evidentně utvořený českým mluvčím (a v angličtině neexistující).

2.4.2 URČOVÁNÍ PSEUDOANGLICISMŮ

Patrně nejjednodušší je identifikovat pseudoanglicismy ve formě jednojazyčných kompozit (*Opencard*, *Closedcard*), u nichž je na základě rešerše snadné doložit, že jde o zcela nová slova utvořená v češtině, která nemají v angličtině protějšek formální ani sémantický (na rozdíl od báží těchto kompozit). Poměrně snadno lze rozpoznat hybridní pseudoanglicismy s příznakovou afixací: *wrapáček* (pytlík *Wrap Up* na pečivo). Složitější je situace u přejímek spojených s derivací, které mají konkrétní anglickou předlohu, ale je u nich třeba zkoumat, zda afixace představuje pouhou (morfologicko)strukturní adaptaci, nebo již neologizaci. Jako příklad může posloužit sufix *-ovka*, u které slovník afixů (Šimandl a kol. 2016: 453) považuje za podstatnou její funkci adaptační, tj. „slouží k zařazení přejatých slov do skloňovacího systému češtiny“, a uvádí dva doklady z angličtiny: *winchestrovka* a *vejmutovka*. Plný název *Winchester rifle* podle výrobce D. F. Winchestera je v angličtině zkracován na *Winchester* (elipsa a eponymní sémantický posun: *millions of hunters using Winchester*). Slovo bylo v češtině doplněno sufixem na základě analogie, protože jde o pušku a názvy pušek v češtině jsou ženského rodu a řada z nich končí na *-ovka*, např. *zadovka*, *dvouhlavňovka*, *vzduchovka* (na rozdíl od eponymních pojmenování jiných zbraní jako *kolt*, *derringer*). Sufix sice slouží k zařazení do deklinačního systému, ale primárně signalizuje sémantickou kategorii, aniž by měnil původní význam nebo konotace etymonu (slovo *winchester* by bylo možné skloňovat i bez českého sufixu) – slovo *winchestrovka* proto považujeme za adaptovanou přejímku. Označení *vejmutovka* (angl. *Weymouth pine* podle lorda *Weymouth*a, lat. *pinus strobus*) naproti tomu nemá v angličtině jednoslovnou podobu; *Weymouth* se nepoužívá jako označení pro druh borovice, a *vejmutovka* v češtině je tedy jednoznačně novou formou pojmenování (neologismus), které nemá v angličtině korlát (femininní sufix evidentně souvisí s rodem hyperonyma borovice). Případy jako *vejmutovka* zároveň ilustrují vznik anglicismů na základě vlastních jmen, patří mezi ně i *žiletka* z vlastního jména amer. vynálezce (King C. Gillette), později názvu společnosti (Gillette Safety Razor Company); původní angl. termín *Gillette blade* nahradil dnes výraz *razor blade*. Příklady jako tyto ukazují, že u sufixace přejímek je třeba přihlédnout k okolnostem a pečlivě zvažovat, zda se jedná o adaptaci, či neologizaci (tím spíše, že substantiva mezi anglicismy převažují a sufixace je při tvoření nových slov nejčastějším jevem).

26 Označení *Opencard* pro čipovou kartu (platnou do r. 2020) na pražskou MHD bylo dost možná inspirováno názvem *Oyster Card* chytré karty užívané pro veřejnou dopravu v Londýně. V reakci na problémy s *Opencard* vznikl později ironický termín *Closedcard*.

Mnoha substantiv se ovšem týká především morfologická adaptace bez derivace (Nekula 2017a) na rozdíl od slovesných a (stále menší) většiny adjektivních přejímek, u nichž se v rámci strukturní adaptace uplatňují slovotvorné sufixy umožňující pravidelnou podobu skloňování a časování. Adaptace u nederivovaných substantiv spočívá v jejich přiřazení k mluvnickému rodu a přiřazení k deklinačnímu vzoru podle zakončení přejímky v základním tvaru. Otázka rodu u anglicismů vyvstává u všech jazyků, které mluvnický rod rozlišují, srov. např. Huntovu (2018) studii o rodu anglicismů v mluvené němčině. V češtině je rod přejímkám přiřazován podle přirozeného rodu u jmen živých bytostí nebo na základě významové příbuznosti s českými výrazy (*country* (*music*), ženského rodu podle *hudba*). Při nejednoznačném zakončení přejímky může docházet ke kolísání v rodu (*image*, mužský neživotný nebo ženský rod). Jinou záležitostí je ale přechylování anglických přejímek. Rozšiřuje jejich význam o nový sémantický rys, který se v angličtině až na výjimky morfologicky nerozlišuje (*bikerka*, *bodyguardka*, *DJka*).

2.4.3 PSEUDOANGLICISMY Z HLEDISKA VÝZNAMU

Pseudoanglicismus nemusí mít zcela jiný pojmový význam než jeho anglický základ. Přechylování je jedním ze způsobů, jakým se přejímka mění na neologismus obohacený o sémantický rys, který etymon postrádá. Někdy se slovotvorný neologismus liší od anglické báze tím, že změnou formy získává nový, příznakový význam stylistický či pragmatický, expresivní, evaluativní aj. (např. *cédo* z *CD*, *empík* z *MP*, *džentlas* z *angl. gentleman*). Stejně jako v angličtině je nutno tyto příznakové varianty, např. zkrácené tvary („clippings“) typu *lab* z *laboratory*, *preesh* z *appreciate*, brát jako samostatné lexémy (srov. Plag 2003: 117), které nejsou volně zaměnitelné s původním slovem. Za neologismy stylově motivované lze považovat také hovorové formy typu *céděčko* nebo *esemeska* (kontrastující s neutrálními, bezpříznakovými přejímkami *CD/cd* a *SMS/sms*). Tento kontrast je patrný, zejména existují-li vedle sebe přímá přejímka (formálně adaptovaná) a její neologizační derivát: *keš* (*angl. cache*) a hovorové *keška*, *Gibson* a *gibsonka*. Mezi neologismy vnášející nové sémantické rysy dále řadíme zdobněliny sufixálně utvořené z anglických předloh (*ajfouně(če)k*, *berdík*, *girlinka*, *komentík*, *shopík*) nebo expresivně motivované formální modifikace (*čupčák* z *cupcake*, *prezoška* z *presentation*, *šoubáč* z *show business*). Ačkoliv se tyto významové odlišnosti mohou někdy jevit jako nepříteli významné, jsou nicméně výsledkem kreativních slovotvorných aktů mluvčích hostitelského jazyka, které překračují rámec formální adaptace přejímky. Naopak za zvláštní formu adaptace, která nevytváří v češtině nový význam oproti angličtině, považujeme plurálové přejímky typu *drops*, *komiks*, *jeans* nebo *chips*, pojmávané v češtině jako tvary singulárové a podle toho opatřované plurálovou koncovkou: *dropsy*, *komiksy*, *jeansy*, *chipsy* (srov. Svobodová 2000, Mravinacová 2005a).

Za modelové (centrální) pseudoanglicismy bývají považována slova, zejména kompozita, která vznikla z anglických komponentů, ale jejichž význam není z těchto komponentů pro anglické mluvčí odvoditelný (Humbbleyho skutečné falešné přejím-

ky, allogenismy). Jde o nové formy s novým významem, např. *babybox* (pod kterým si angličtí mluvčí většinou představí „tašku s potřebami pro dítě“).²⁷ Jako příklad typických (nicméně „periferních“) pseudoanglicismů se také uvádějí slova utvořená zkrácením původní anglické formy, která si podržují význam etymonu, *basket* (košíková) z přejímky *basketbal* (angl. basketball), *box* z angl. boxing, *air-condition* z angl. air-conditioning (v němčině, řečtině a chorvatštině), *apart* z angl. apartment (v korejštině a japonštině). Krácení může někdy vést k matoucímu výsledku, např. *unf* ve výrazu *dát unf* vzniklo v češtině zkrácením anglického *unfollow* (přestat někoho sledovat na sociálních sítích) a nesouvisí s homonymním anglickým internetovým slangovým citslovcem *unf* (vyjadřujícím něčí sexuální přitažlivost: *Unf that guy is!*).

Mezi pseudoanglicismy, jak bylo zmíněno výše, se řadí i případy resémantizace, kdy anglická přejímka nabyla v češtině odlišného významu, než má v angličtině: např. slovo *tramp/tremp* (v britské angličtině „pobuda, tulák, vandrák“, v americké „coura, běhna“) získalo v češtině souhrou okolností význam, který je do angličtiny zpětně těžko přeložitelný²⁸. K pseudoanglicismům se rovněž řadí přejímky, které dnes v jazyce původu představují lexikální archaismy a v současné angličtině se již neužívají (případně nikdy vlastně neužívaly) a pro anglické mluvčí nejsou srozumitelné: *rout/raut* (angl. reception, banquet), *smokink/smoking* (dinner jacket, amer. tuxedo). Klasifikujeme je jako diachronní pseudoanglicismy (viz poznámka 21).

2.4.4 PSEUDOANGLICISMY Z HLEDISKA VNITŘNÍ A VNĚJŠÍ DIFERENCIACE

Škála pseudoanglicismů, které na základě přejímek z angličtiny mohou vzniknout, je zjevně velmi široká. To vede autory ke snaze mezi nimi diferencovat: Humbley (2015; viz 2.2.1, 2.3) navrhuje rozlišovat mezi „pouhými“ odchylkami od originálu (falešnými přímými přejímkami) a allogenismy, tj. „skutečnými“ pseudoanglicismy bez obdoby v angličtině (v češtině jsou to slova jako *youtubering*, *finišman*). Pro němčinu rozlišují Yang (1900: 12–14), Plümerová (2000: 148–151) a Glahn (2002: 36–38) tři skupiny pseudoanglicismů: lexikální (kombinace anglických lexikálních komponentů bez anglické předlohy: *Showmaster*), formální (tvarově obměněná anglická slova) a sémantické (resémantizovaná anglická slova). Naproti tomu Onysko (2007: 54) a jiní odmítají řadit výpůjčky, které ve srovnání s anglickou předlohou prošly sémantickou a morfológickou změnou (*Profi* z *professional*, *Start místo take off*, *Happy End* z *happy ending*), mezi faktické pseudoanglicismy utvořené z anglických prvků, ale bez existence anglické předlohy (*Dressman*, *Handy*). Furiassi a Gottlieb (2015) zase mluví o rozdílu mezi centrálními („core“) pseudoanglicismy (kompozita a deriváty) a „periferními“ faleš-

27 Tyto případy vykazují jistou analogii s tzv. *false friends*, „falešnými přáteli“ (slovy, která mají v druhém jazyce jiný význam, než v jakém známe jejich formální ekvivalenty ve vlastním jazyce, např. anglické *actual*, *eventually* znamenají něco jiného než české *aktuální* a *eventuálně*).

28 O historii slova *tramp* v češtině viz <https://cs.wikipedia.org/wiki/Tramping>.

nými přejímkami (krácenými přejímkami a kompozity s elipsou). Obecně lze říci, že pseudoanglicismy, resp. sekundární anglicismy, se vnitřně diferencují podle formy, hybridní a nehybridní (která je zdrojem „falešnosti“), ne/existence anglického korelátu a druhu neologizace (formálně-sémantické, pouze formální nebo sémantické), z níž vycházejí a která je odlišuje od ostatních anglicismů.

Přestože pseudoanglicismy, jak z předchozího vyplývá, samy o sobě tvoří heterogenní skupinu, jejich vztah k přímým přejímkám (adaptovaným i neadaptovaným) nemá škálovitý charakter. Kritérium neologizace zajišťuje, že hranice mezi adaptovanou přímou přejímkou a pseudoanglicismem je zřetelná, byť někdy velmi tenká. Pseudoanglicismus představuje neologismus,²⁹ nové slovo, ať už vychází z konkrétní anglické předlohy, anglického slovtvorného typu, nebo je novou kombinací anglických prvků, a ve všech případech je subjektem neologizace český mluvčí.

Ze dvou někdy zmiňovaných testů „cizosti“ anglicismů, resp. pseudoanglicismů, tj. zpětného překladu a rozpoznatelnosti, srozumitelnosti pro anglické mluvčí, nelze ani jeden považovat za spolehlivý indikátor neologizace. Zpětný překlad sice dokáže odhalit rozpory mezi „neanglickým“ anglicismem a faktickým anglickým výrazem (např. v češtině užívané *bully* je v angličtině termín z pozemního hokeje, nikoli ledního, kde se užívá slovo *faceoff*; *stepování*, *step* vs. *tapdancing*; *nohejbal* vs. *football tennis*), nicméně u příznakových neologismů (např. *antiakták*, *bécčičko*) nebo – z pohledu angličtiny – univerbizačních (*beatlesák*, *basketák*, *basebalka*) nečiní zpětný překlad, ovšem bez příznakovosti, větší problém (*antiactivist*, *BC/base camp*, *Beatles fan*, *basketball player*, *baseball bat/cap*).

Stejně problematické je kritérium rozpoznatelnosti, srozumitelnosti slova pro anglické mluvčí vzhledem k různé míře grafické a fonetické adaptace, při které ovšem nevzniká nový význam, ale která pro rodilé mluvčí zatemňuje identitu slova (např. přejímky *biftek*, *rosbif* nebo *keš*). Teprve slovtvorným procesem v kombinaci se změnou významu se formálně adaptovaná přejímka mění na neologismus: *vorčestr* (místo angl. Worcester [wustə]) je výsledkem eliptického zkrácení angl. výrazu Worcester(shire) sauce a sémantického posunu (samotné Worcester tento význam v angličtině nemá).

Na druhé straně se zdá, že obecně s rostoucí mírou formální deanglicizace přejímky (ztrátou vazby s výchozím anglickým slovem) bývá spojena i její sémantická změna, resémantizace. Proto dnes v češtině můžeme např. slyšet výrazy jako *kuřecí biftek* nebo *krůtí biftek*. Složka *beef* (hovězí) v původním *beefsteak* se v češtině zatemnila, slovo *biftek* prošlo generalizací, získalo obecnější význam „tlustý plátek masa“ (odpovídající anglickému *steak*), a změnilo se tak na pseudoanglicismus. Podobný trend vidíme u slova *rostbif* či *rosbif* (angl. *roast beef*), které se objevuje ve spojení *rostbif z vepřového*.

Tvoření neologismů na základě angličtiny tedy na rozdíl od strukturální adaptace vede nejen ke vzniku nové formy nezávislé na anglickém vzoru, ale především ke vzniku nové sémantické jednotky s významem odlišným od anglické předlohy (pokud existuje). Za předpokladu, že je k dispozici dostatek spolehlivých a přesných informa-

29 Neologismus přitom chápeme jako jakékoli nově utvořené slovo bez ohledu na to, zda se v dalším vývoji v jazyce uchytí, či nikoli; v souvislosti s pseudoanglicismy tedy nečiníme rozdíl mezi neologismy a okazionalismy.

cí o situaci v současném českém, a především anglickém lexiku, považujeme neologizační kritérium celkově za dostatečně robustní vodítko pro sestavení vzorku pseudoanglicismů (sekundárních anglicismů), který je analyzován v následujícím oddíle. Je třeba říci, že při zvoleném pojetí pseudoanglicismů bude jejich počet pravděpodobně výrazně vyšší než počet anglicismů a že zastoupení toho druhu výrazů, které upoutaly pozornost Strangové a vedly Filipoviče k vyčlenění kategorie falešných přejímek (srov. 2.2), tvoří pouhý zlomek mezi spoustou slov, která mají s angličtinou společný vlastně jen základ.

2.5 MATERIÁLOVÁ STUDIE

2.5.1 VZOREK ČESKÝCH PSEUDOANGLICISMŮ

Pro účely studie jsme na základě zvoleného vymezení pseudoanglicismů shromáždili vzorek o rozsahu 516 položek (viz Příloha I). Využili jsme tři hlavní zdroje: korpus SYN2015 (excerpce několika úseků abecedního seznamu lemmat), databázi NEOMAT (k 31. květnu 2019 obsahovala 334 035 hesel) a existující soupisy příkladů na webu (heslo pseudoanglicism na Wikipedii a Wiktionary). Okrajově jsme hledali i jinde, např. v internetovém slovníku Čeština 2.0 a příležitostně na internetu. Společali jsme na to, že využitím více zdrojů se podaří zachytit různé typy pseudoanglicismů. Nešlo nám přitom o to, shromáždit co nejrozsáhlejší materiál, ale spíše o kvalitativní analýzu jednotlivých typů.

Striktně vzato nelze z kvantitativního hlediska mluvit o reprezentativním souboru, navíc vzhledem k různorodosti zdrojů je předložený vzorek do určité míry náhodný (neukazuje distribuci pseudoanglicismů v určitém typu textů). Konečný soubor, který je výsledkem postupného shromažďování možných pseudoanglicismů a jejich vyhodnocování, obsahuje z větší části položky jednoznačné a snadno popsitelné a jen okrajově položky, jejichž vznik a status neologismu je komplikovanější.

2.5.2 ROZBOR VZORKU

Vzorek byl roztržděn podle slovního druhu a podle způsobu tvoření pseudoanglicismů (viz Tabulka 1). Podle očekávání nejpočetnějším slovním druhem ve vzorku jsou substantiva (89,7 %), podstatně méně je sloves (6,0 %) a adjektiv (3,7 %), výjimečně se objevuje příslovce (příslovečná fráze). U položek byl ověřován význam a výskyt v obou jazycích a způsob vzniku v češtině. Leckdy určení novotvaru ztěžuje fakt, že nelze s jistotou říci, z jakého anglického základu vychází (anglická předloha existuje ve variantách a umožňuje alternativní motivaci).

Z tabulky jednoznačně vyplývá, že nejčastější způsob tvoření neologismů na bázi angličtiny ve vzorku je sufixace (217; 42,0 %), výrazně nižší zastoupení mají kompozice

(89; 17,2 %) a elipsa (81; 15,7 %), následuje křížení, tj. blending (49; 9,5 %), krácení (28; 5,4 %), resémantizace (27; 5,3 %) a prefixace (13; 2,5 %). Ostatní způsoby jsou okrajové a činí dohromady 2,4 % z celkového počtu. V mnoha případech není novotvar výsledkem jednoho procesu, nýbrž se na jeho podobě podílelo několik slovtvorných aktů. Kromě dvou hlavních procesů, sufuxace a kompozice (58,9 %), se uplatňuje redukce (30,6 %) dvojího typu. První je elipsa, výpustka slova z víceslovného výrazu, z kterého český novotvar vznikl, druhý označujeme jako krácení (odpovídá anglickému „clipping“), kdy je fundující slovo libovolně zkráceno bez ohledu na morfeatickou strukturu (řadíme sem i krácení anglických kompozit, píší-li se jednoslovně). Ke krácení komponentů dochází i u kompozit tvořených křížením (angl. blending), např. *develotr* (developer – lotr).

Základní slovtvorné procesy se mohou kombinovat s jinými mechanismy. Pro zjednodušení jsme tyto kombinace nevyčleňovali jako zvláštní typy, nýbrž je řadíme pod proces, který se jeví jako primární, např. kombinace typu kompozice – sufuxace řadíme pod kompozici.

Tabulka 1: Vzorek pseudoanglicismů: distribuce slovních druhů a slovtvorných procesů

	suf	komp	elip	blend	krác	resém	pref	trans	konv	fraz	ostat	Σ	%
sb	191	87	79	47	28	23	-	4	3	-	1	463	89,7
vb	14	1	2	-	-	3	9	-	-	2	-	31	6,0
adj	10	1	-	2	-	1	4	-	1	-	-	19	3,7
adv	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3	0,6
celkem	217	89	81	49	28	27	13	4	4	3	1	516	100,0

Pozn.: suf – sufuxace; komp – (kvazi)kompozice; elip – elipsa; blend – blending; krác – mechanické krácení (angl. clipping); resém – resémantizace, sémantický posun; pref – prefixace; trans – transliterace podle angličtiny; konv – konverze; fraz – (víceslovný) frazém; ostat – ostatní; akronymizace; sb – substantiva; vb – verba (slovesa); adj – adjektiva; adv – adverbia/adverbiala

2.5.2.1 SUBSTANTIVNÍ PSEUDOANGLICISMY

První, zdaleka nejpočetnější skupinu (**suf**) mezi substantivy, tvoří slova tvořená sufuxací (191; 41,2 % substantiv). Faktický počet slov se sufuxem ve vzorku je ještě větší vzhledem k tomu, že sufuxace je průvodním rysem i dalších procesů. V některých případech nelze rozhodnout, zda jde o čistou sufuxaci, nebo zda jí předchází elipsa (např. *ajdýčko* mohlo vzniknout z angl. ID card nebo prostě z ID, podobně *teslař* z angl. Tesla nebo Tesla (car) owner). Výraznou podskupinu zde představují slova s konatelskými sufuxy, zejm. -ák, -ář, -ista: *gadžeták*, *marketák*, *securiťák*, *androidář/androidista*, *iPhonář/Phonista*, *webař/webista*, *autokrosař*, *cloudař*, *čekař*, *backendista*, *tenista*, *hokejista*, *curlingista*. Někdy existuje v angličtině jednoslovný termín, ale je tak málo užívaný, že

jako model není pravděpodobný (*basketbalista* < *basketball player*, ?*basketballer*). Další výraznou podskupinou jsou slova utvořená ze zkratk: *ádéhád'ák*, *ajťák*, *cédo*, *esemeska*, *gétéáčko*, *hádéčko*, *ípíčko*, *okáčko*, *PC(č)kář*, *ufoun*. Ve vzorku se objevuje řada deminutiv (*banýsek*, *bejbísek*, *berdík*, *bodíčko*, *dogýsek*, *fejsbůček*, *komentík*, *pinčiček*, *requestík*, *shopík*) a přechýlených slov (*entrováčka*, *developerka*, *bička*, *eventofilka*, *stopařka*), která by bylo možno do vzorku libovolně přidávat. Také pojmenování neživých entit jsou zastoupena řadou sufixů: *adventurka*, *blogoviště*, *bondovka*, *detektivka*, *geekerina*, *hipsteřina*, *hitovka*, *selfiáda*. Některé neologické abstraktní názvy lze do angličtiny přeložit jen obtížně, a to opisem: *outsiderovitosť* (the quality or mark of being an outsider?), *lifestylovosť* (the property of having a certain life style?), obdobně *internetovosť*, *genderovanosť*, *insiderství*, *gentlemanství*, *developerství*, *webařství*. Vyskytly se i případy domácích (zdomácněných) slov utvořených pomocí anglického sufixu (*učiteling*, *VODING*, *knajpink*).

Druhá největší skupina (**komp**) substantiv ve vzorku jsou kompozita (87; 18,8 %). K nim řadíme i tzv. kvazikompozita, slova tvořená pomocí afixoidů (angl. combining forms, např. *-holik* ve slově *horkoholik*, *techno-* v *technoparty* nebo *euro-* v *eurolegrace*). Část kompozit je hybridní (*after-kapr-párty*, *eco-spořilek*, *lžibigbíták*, *JobDnes*, *BabyKrůček*, *iDnes*), většinu tvoří neologismy složené z anglických komponentů. Vedle tradičních příkladů (*rekordman*, *finišman*, *gólman*, *tramvaj*, *happypend*) se objevují novější a některé velmi recentní (*bigbít*, *autostop*, *motorest*, *šoumen*, *babybox*, *light coke*, *OpenCard*, *ClosedCard*, *CzechCrunch*, *Czech POINT*, *CzechRun*, *CzechTek*³⁰, *pickuper*, *praguepridismus*).

Další, téměř stejně početná skupina (**elip**), se vyznačuje elipsou (79; 17,1 %), výpustkou jednoho ze slov ve výchozím anglickém víceslovném výrazu (*vorčestr* z *Worcester sauce*, *mix* z *mixed doubles*, smíšená čtyřhra); jde tedy o jakousi formu univerbizace. Elipsu přitom provází sufixace (příp. další proces), která supluje vypuštěné slovo a jeho sémantiku (v případě, že je toto slovo řídicím členem výrazu). Znamená to, že hranice mezi touto a první podskupinou tvořenou čistě sufixací je mnohdy nezřetelná (obojí interpretace bývá možná)³¹, protože nelze s jistotou říci, co bylo fundujícím základem. V řadě případů je možné, že tyto výrazy vznikly až z (hybridních) kalků: *akčňák* (*action film*, *akční film*), *basebalka* či *baseballka* (*baseball bat/cap*, *baseballová pálka/čepice*), *bermudy* (*Bermuda shorts*), *boratky* (*Borat mankini*), *bordík* (*Border terrier*), *douglaska* (*Douglas fir*), *fitko* (*fitness center*), *hammondky* (*Hammond organ*), *hamrleska* (*hammerless double gun*), *handsfreečko* (*hands free phone*), *hokejka* (*hockey stick*), *investigativec* (*investigative journalist*), *ikspéčka* (*Windows XP*), *klips(n)a* (*toe clip*), *offlinovka*, *onlinovka* (*offline/online game*), *plymutka* (*Plymouth Rock chicken*), *puzzle*, *puclé* (*jigsaw puzzle*). Zajímavé je slovo *harašení* (*sexual harassment*), kde došlo k elipse (*sexual*), krácení (*ment*) a sufixací spojené se změnou hlásky (-šení; deverbální sufix naznačuje i možnost vzniku ze slovesa *to harass sexually*, česky *harašit*).

30 Tato a další chrématonyma ve vzorku představují specifickou oblast a zasloužila by si samostatné zpracování. Jde však o skupinu tak rozsáhlou a rozmanitou, navíc přesahující do apelativ (srov. Knappová 2017), že od jejího rozboru bylo upuštěno. Nicméně se zdá, že způsob jejich přejímání se diametrálně neliší od přejímání apelativ.

31 Srov. poznámka 52 v kapitole 4. Bez ohledu na možnost dvojího výkladu vzniku (sufixací nebo elipsou/sufixací) je výsledkem falešná přejímka.

Čtvrtá skupina (**blend**) (47; 10,2 %) zahrnuje novotvary utvořené krácením konce prvního a začátku druhého slova a jejich spojením (proces v češtině někdy označovány jako „křížení“ nebo „přiklánění“). Hlavním pramenem těchto slov ve vzorku je internetový slovník Čeština 2.0, protože jde o velmi kreativní a nápaditý způsob tvoření, často se záměrem udivit nebo pobavit (příznačná je nízká frekvence výskytu těchto slov). Vsměš jde o výrazy hybridní, anglicko-české: *barabyznys*, *bilbordelizace*, *develovepř*, *dedro* (deadvedro), *hipstro* (hipsterbistro), *hospoda* (hotspothospoda), *chtěgan* (chtítvegan), *kazilol*, *lolpežník*, *manaželka*, *manyžer* (moneymanažer), *jízdemeska*, *pampersident*, *presstitut*, *tramlesák* (tramvajhoumlesák), *tuktejner*, *youtubl*; oproti ostatním okazionalismům se vymyká vžitě *nohejbal* (nohavolejbal).

Pátá skupina (**krác**) substantiv vzniklých arbitrárním krácením slova (28; 6,0 %), vypuštěním celého nebo části morfému, obsahuje jednak slova bez sufixu, *box* (z boxing), *basket* (z basketball), *grep* (z grapefruit), jednak slova se sufixy, *bejbáč* (z babysitting), *fejsí(če)k/fejsko* (z Facebook), *gentlas* (z gentleman), *hambáč*, *hamboš* (z hamburger), *instáč* (z Instagram), *mekáč* (z MacDonald's), *notas* (z notebook), *pinčes* (z pingpong), *salesák* (ze salesman), *soráč* (ze sorry), *stopka* (ze stoplight, brzdové světlo), *stopky* (ze stopwatch).

Šestou skupinu substantiv (**resém**) co do velikosti tvoří případy resémantizace (23; 5,0 %), přejímky, u nichž došlo v češtině k významovému posunu oproti anglické předloze (příp. se anglické slovo v daném významu již neužívá). Řada z nich je staršího data, z doby, kdy kontakt s angličtinou byl méně intenzivní než dnes: *autokar* (coach), *boiler* (water heater), *bully* (faceoff), *dres* (jersey aj.), *mixér* (blender), *slipy* (briefs, underpants), *step(ování)* (tapdancing), *stop(ování)* (hitchhiking), *sprayer* (graffiti artist, tagger), *tramp* (outdoor-loving camper, hiker), *trenér* (coach), *(video)spot* (video clip) atd. Poslední větší skupinou jsou případy prefikace (**pref** - 13; 2,5 %), např. *doajťákovat*, *olajkovat*, *přehajpovaný*, *ulajknout se*, *zbrexit*.

Další dvě skupiny jsou početně okrajové (s výskytem pod jedno procento). Skupina (**trans**) zahrnuje čtyři transliterovaná česká substantiva, tj. záměrně přepsaná tak, aby vypadala anglicky: *Coolna* (kůlna, název restaurace, evidentní narážka na adjektivum cool), *Studio Palm Off* (Divadlo pod Palmovkou), *Yatchmen* (hudební skupina Ječmeni) a *Yedoo* („jedu“, obchodní název české koloběžky). Skupinu (**konv**), tj. substantiva vzniklá konverzí, reprezentují tři slova - *soráč* (adj. sorry), *okáčko*, *okánek* (adj., adv. OK) - nicméně konverze se objevuje i v rámci některých jiných zmiňovaných procesů, elipsy, krácení (*centr* z angl. centering pass) a sufixace (u sloves).

Konečně poslední skupinu (**ostat**) tvoří výjimečný případ zpětného akronyma: anglické slovo *skunk* je reinterpetováno jako posměšné akronymum popisující určitý typ politika (stará kurva u nového koryta).

2.5.2.2 SLOVESNÉ, ADJEKTIVNÍ A ADVERBIÁLNÍ PSEUDOANGLICISMY

Ostatní slovní druhy jsou podle očekávání oproti substantivům zastoupeny marginálně. Sloveso, po substantivu nejčetnější slovní druh mezi pseudoanglicismy ve vzorku

(31; 6,0 %), se nejčastěji tvoří kmenotvorným sufixem (transflexí) (14 sloves). Od adaptační derivace se liší povahou sufixu, který je hypokoristický (love > *lovískovat*, troll > *trolíkovat*) či jinak příznakový (sniper > *snajpeřit*), u ostatních sloves je sufixace spojena s přechodem ze substantiva (IT > *ajtákovat*, dread > *dredovatět*, SMS > *esemeskovat*, Old Spice > *oldspajsovat*), příp. jiného slovního druhu (off-topic > *oftopikovat*, OMG > *omgovat*, single > *singlovat*). Druhým nejčastějším procesem je prefixace (9 sloves, spojená někdy s reflexivizací), která označuje určitý způsob slovesného děje a vnáší i další významové odstíny, perfektivní (*odčekat*, *olajknout*, *doajťákovat*), negativní (*zbrexit*, *ulajknout se*, *osejlovat* [ošidit]), ale i odstín příjemného prožití (*pomobilovat* (si)). U tří sloves došlo ke změně významu oproti angličtině (resémantizaci): *stopnout* (angl. to time, to clock), *stopovat* (to hitchhike) a *smečovat* (to smash; v češtině došlo k rozšíření významu, resp. přenesení z tenisu, badmintonu na další sporty, volejbal a basketbal – pro smečování ve volejbalu se v angličtině užívá výraz to spike, v basketbalu to slam-dunk). Ve dvou případech slovesný výraz doznal změnu formy: *harašit* (harass sexually), *čilovat* (chill out), dvě slovesa se stala součástí frazémů v angličtině neznámých s anglickým prvkem (*dabovat roušku*, *dát unf*) a poslední *folounovat* vzniklo sloučením slovesa a částice (z angl. follow on).

Zbýlé dva slovní druhy jsou adjektiva (19; 3,7 %) a adverbia (3; 0,6 %). Adjektiva jsou hodnocena jako sufixální neologismy (9), jestliže je sufix připojen k substantivnímu pseudoanglicismu (*ufounský*, *gřepový*, *pickuperský*, *keksákový*) nebo jde o příznakový sufix, který modifikuje význam (*šitózni*, *fleškovitý*). Některá adjektiva jsou navíc derivována (resp. slovesa, z nichž vznikla) prefixy (4), u kterých nejde o čistou adaptaci: *nahajpovaný*, *osejlovaný*, *vytuněný*, *zdrmlený* (z angl. DRM, digital rights management). Další adjektiva představují neologický blend (*frostrovaný* z frost+frustrovaný, *cloudný* z cloud+kloudný), kompozitum (*developerskofinanční*), konverzi (*babltý*, mající nezdravou barvu, z angl. bubble tea) a neosémantismus (*nordický* ve spojení *nordické hole*, nordic walking poles). Tři vzácné výskyty adverbálních neologismů založených na angličtině jsou slova *bajkmo* (analogií s českými *koňmo*, *lod'mo*), *antinatově* (odvozené od *antinatový*, angl. antiNato) a konečně frazém *sorry jako* (interpretovaný v internetovém slovníku Čeština 2.0 jako vyhýbavá odpověď „ne“).

2.6 ZÁVĚRY

V této kapitole je představena zvláštní kategorie anglicismů, s níž se v některých jazycích, zejména germánských a románských, pracuje již dlouhá desetiletí. V literatuře se označují jako falešné anglicismy nebo pseudoanglicismy. Jejich podstatou je, že ačkoli jejich součástí je přímá přejímka z angličtiny (anglicismus), jde o neologismy, které vznikly slovotvornými procesy teprve v hostitelském jazyce a odchýlily se od výchozího anglického slova nejen formou, ale především významem nebo anglickou předlohu vůbec nemají. Jejich „falešnost“ tedy spočívá v tom, že ačkoli obsahují anglické

elementy (nebo anglický a český element), „samy o sobě to nejsou anglické výrazy“ (Filipovič 1985: 249).

Koncepce, z níž zde vycházíme, klade důraz na to, že jde o český novotvar, nikoli adaptovaný anglicismus (tvoření slov a přejímání slov jsou v principu odlišné kategorie). Od jiných pojetí se liší tím, že tyto novotvary nemusí být pouze kombinací anglických komponentů, ale mohou být také hybridní, anglicko-české. To vyžaduje, aby byla důsledně rozlišována (morfologická) adaptace a neologizace. Zásadní rozdíl mezi adaptací přejímky a neologismem spočívá v tom, že adaptací nevzniká nové pojmenování. Pseudoanglicismus může označovat pojem, který je v angličtině neznámý (*beer spa*), ale také význam, významový odstín, kterým se od významu anglického etymonu odlišuje (*bejbísek, lolek, sekáč*) nebo pro který v angličtině existuje jiné pojmenování (*hokejista*, angl. *ice-hockey player*, *gudík*, angl. *good man*). Ve svém důsledku toto pojetí rekatégorizuje řadu slov tradičně považovaných za anglicismy na pseudoanglicismy.

Pseudoanglicismus je tedy lexém, který obsahuje anglický komponent, ale zároveň představuje novou formu a význam, jimiž se liší od anglického etymonu (případně žádná anglická předloha neexistuje: *góľman, guglenka, internetovost*). Druhým typem pseudoanglicismu není novotvar, ale anglická přejímka, která se v hostitelském jazyce užívá v jiném významu než v angličtině (došlo u ní z různých důvodů k resémantizaci: *boiler, dres, tramp*) nebo se v angličtině neužívá vůbec (z hlediska angličtiny se jedná o archaismus, zastaralé užití apod.: *raut*). Novotvary na základě přejímky z angličtiny vznikají z obecných i vlastních jmen celou řadou slovtvorných procesů (příp. jejich kombinací): derivací, kompozicí, různými formami redukce aj. Mohou obsahovat slovtvorné základy (radixy) anglického původu, výjimečně i anglické derivační afixy (např. *-ing/-ink* ve slově *učiteling, youtubering*); anglické komponenty se mohou spojovat navzájem (*OpenCard*) nebo s českými komponenty (*švejks news*). Slovtvorná neologizace se může kombinovat s různou formou adaptace. Pseudoanglicismy mohou vykazovat různou míru adaptace, počestění, např. u slov jako *džentlas, máčko* jde o záměrnou formální modifikaci („překrucování“ jako zvláštní způsob tvoření nových slov zmiňuje Šmilauer 1972: 74) provázenou výraznou pragmatickosémantickou extenzí výchozího anglického slova.

Skutečnost, že přejímání slov zahrnuje značnou míru kreativity na straně mluvčích cílového jazyka a že i morfologická adaptace (často spojená s modifikací formální) je sama o sobě svého druhu slovtvorný akt, ukazuje, jak je důležité a zároveň jak někdy může být obtížné stanovit hranici, kdy tyto změny překračují rámec adaptace a představují neologizaci, při které mluvčí pracují s anglickými jazykovými prvky tak jako s českými. Při určování, zda slovo představuje přejímku, nebo neologismus, je klíčové sémantické hledisko a zevrubná znalost současného anglického lexika. U mnoha slov (zejména ve slovníku *Čeština 2.0*), která se mohou jevit jako kreativní české novotvary (*adman, internektuál*), se po bližším prozkoumání ukáže, že jsou to překladové přejímky (kalky), k nimž lze vystopovat anglické předlohy ve stejném významu. Protože větší část pseudoanglicismů je relativně nová a nelze proto s jistotou říci, které z nich v jazyce zůstanou, obsahuje vzorek vedle výrazů ustálených (*smoking, stepování, stopování*) a méně ustálených (*eventák, iPhonista, keškař, píárko*) i okazionalismy (*best-*

sellerovost, tramlesák) a dobové výstřelky (*pampersident, pussydent*) spíše jako doklad kreativity, která je s přejímáním z angličtiny často spojena.

Bez ohledu na to, kde povedeme dělicí čáru mezi adaptací přejímky a neologismem využívajícím anglický materiál, hlavním poznatkem ze zkoumání novotvarů, které označujeme za pseudoanglicismy, je, že uživatelé češtiny zdaleka nejsou jen pasivními příjemci, kteří přejímky pouze upravují v souladu s českou morfologií, ortografií a fonetikou. Naopak se ukazuje, že čeští mluvčí jsou velmi aktivní a v hojné míře přetvářejí anglický jazykový materiál ke svým vlastním potřebám nezávisle na tom, jak funguje ve zdrojovém jazyce (srov. název české filmové komedie *LOVENÍ*), a čile razí neologismy, které, ač z anglických částí, jsou česká, nikoli anglická slova. Přes některé těžkosti s vymežováním a identifikací je nepochybné, že pseudoanglicismy představují svébytnou kategorii a jejich odlišení od (přímých) anglicismů je krokem k přesnějšímu a výstižnějšímu popisu lexikálního přejímání.

3

**LEXIKÁLNÍ A SÉMANTICKÉ
KALKY: OPOMÍJENÉ KATEGORIE
ČESKÝCH ANGLICISMŮ**

3.1 ÚVOD³²

Pronikání angličtiny do češtiny, zejména od 90. let 20. st., má různé podoby, a ne vždy jsou si jich čeští mluvčí plně vědomi. Pod anglicismem si většinou vybavují zjevně anglické slovo³³, např. *handsfree*, *hashtag*, *home office*, *chatovat*, *lockdown*, *startup* nebo *workshop*. Takové případy představují **anglicismy přejímkové** (materiálové), protože jde o přejímání anglické formy s jejím významem. Existuje však kategorie anglicismů, jejichž anglický původ není na první pohled zřejmý a běžný uživatel si je s angličtinou často ani nespojuje. Jde o české (více či méně doslovné) překlady anglických výrazů, které do češtiny vnášejí nové jednoslovné i víceslovné lexikální jednotky (*křovinořez* angl. *brushcutter*, *topinkovač*, angl. *toaster*, *uhlíková stopa*, angl. *carbon footprint*, *zoubková víla* angl. *tooth fairy*). V literatuře jsou známé jako lexikální kalky. Druhou takovou kategorií je tzv. sémantický kalk: české slovo převezme význam od anglického slova, které překládá, např. (IP) *adresa*, *chytrý* (byt) a *exportovat* (data) – *adresa*, *chytrý* a *exportovat* jsou zde užita v novém významu. Lexikální a sémantické kalky lze souhrnně označit jako **anglicismy překladové** (strukturní).

Na rozdíl od přejímkových anglicismů nejsou překladové anglicismy zpravidla lexikograficky podchyceny (nevšímá si jich např. ani Warmbrunn 1994). Nejen proto, že víceslovné jednotky (což je většina lexikálních kalků) jsou pro tradiční lexikografii problém, ale také proto, že vznikají tak rychle a v takovém počtu, že na ně konvenční lexikografie nestačí reagovat. Ještě těžší je to s jednoslovnými sémantickými kalky. Navíc moderní kalky z angličtiny jsou velmi často terminologizované, oborové, technické, profesní či slangové výrazy mimo dosah obecné lexikografie a specializované slovníky se původem slov nezabývají.

32 Text kapitoly je založen na článku: A. Klégr, I. Bozděchová (2022). Opomíjené kategorie anglicismů: lexikální a sémantické kalky. *Časopis pro moderní filologii* 104 (2): 208–229. Na ověřování významu výrazů a jejich původu se podílel Richard Hitchcock (University of Portsmouth).

33 Např. Görlach (2003: 1) definuje anglicismus jako „slovo nebo idiom, který je svou formou rozpoznatelně anglický (pravopisem, výslovností, morfologií nebo alespoň jednou z těchto tří stránek), ale přitom je přijímán jako součást slovníku recipientního jazyka“.

Výhodou kalkování (kopírování) anglických slov je, že kalky, zdá se, obvykle nepůsobí rušivě a jsou (většinou) srozumitelné i bez znalosti angličtiny. Přitom kalkování není o moc pracnější než anglické slovo převzít, zatímco tvoření původních českých novotvarů k anglickým výrazům je náročné a výsledek působí leckdy těžkopádně.

Stejně jako přejímky i kalky s sebou často nesou prestiž a jsou spojovány s přídavnou hodnotou (srov. kalk *daň z přidané hodnoty*, value added tax, VAT) „modernosti“ a žádoucí „progresivnosti“. U mezinárodních slov řecko-latinského původu jako *tomografie*, *kybernetika* apod. je těžké určit, zda jde o (adaptovanou) přejímku nebo analogický novotvar (srov. Úvodem). Například u slova *kybernetika* (z řec. kybernétés, kormidelník) neuvádí ASCS původ, ačkoliv tento termín zavedl americký matematik a filosof Norbert Wiener v r. 1948, a jde tedy o anglicismus.

3.2 KALKY A FORMÁLNÍ KLASIFIKACE PŘEJÍMÁNÍ SLOV

Nelze mluvit o kalkách a nepřipomenout si krátce to, co bylo o klasifikaci přejímaných slov řečeno v kap. 1 (1.2.2). Většina klasifikací přímo či nepřímou vychází z německé tradice spadající do 19. století. Na tuto tradici navázal a detailně ji rozpracoval Werner Betz (1949, 1959) a následně Einar Haugen (1950, 1956) a Uriel Weinreich (1953). Jejich práce patří ke klasickým studiím v této oblasti a zásadně ovlivnily další vývoj klasifikace lexikálních přejímek (výpůjček). Betz (1949, 1959) dělí přejímky na vnější a vnitřní. Přejímkou z vnějšku je pro něj vlastní výpůjčka (*Lehnwort*, včetně cizího slova) a hybridní a falešná či pseudo-přejímka. Vnitřní přejímky dělí na dvě kategorie: (a) přejatý novotvar (*Lehnbildung*), a to (i) (doslovný) přejímkový překlad či překladová přejímka (*Lehnübersetzung*) a volná překladová přejímka (*Lehnübertragung*, např. Vater-land z latin. patr-ia) a (ii) kreativní novotvar (*Lehnschöpfung*), domácí slovo inspirované cizím pojmem, které však nevzniklo překladem (něm. Umwelt pro franc. milieu); (b) přejatý význam (*Lehnbedeutung*; sémantická přejímka, kalk), domácí slovo užitá v novém významu (který buď nahradí původní význam, nebo rozšíří polysémii slova).

S podobnou, rovněž hojně citovanou klasifikací přichází Haugen (1950, 1956). Na základě dvou principů přejímání, substituce, tj. záměny cizích prvků (morfémů) za domácí, a importace cizích prvků do cílového jazyka (spolu s fonemickou substitucí), rozděluje přejatá slova do tří kategorií: (1) *loanwords* (prejímky) spojené s morfeimickou importací a různým stupněm fonemické substituce; (2) *loanblends* (hybridní přejímky) s morfeimickou importací i substitucí (s rozpoznatelným cizím vzorem); (3) *loanshifts* (prejímkové posuny) charakterizované morfeimickou substitucí (překladem) bez účasti importace. Označení „posun“ zdůvodňuje tím, že z hlediska cílového jazyka se jeví pouze jako funkční posuny domácích morfémů. Dodává, že posuny se obvykle označují jako *loan translations* (překladové přejímky) a *semantic loans* (sémantické přejímky). Pokud se nový, přejatý význam a původní význam slova překrývají, mluví o „prejímkové synonymii“, pokud se zcela rozcházejí, o „prejímkové homonymii“. Podobně jako Betz vyčleňuje kategorii „creations“ (kreativní novotvary; viz *Lehnschöpfung*), kterou

ale nezařazuje do klasifikace přejímek, protože ji nepovažuje za součást procesu přejímání slov. I když tyto výrazy vznikají v důsledku kontaktu s kulturou druhého jazyka, nejde o přímou nápodobu cizí předlohy, ale byly sekundárně („kreativně“) utvořeny v cílovém jazyce. Rozlišuje dva typy kreativních novotvarů: jedny jsou z čistě domácích prvků, druhé obsahují převzaté slovo, a proto je označuje jako „hybrid creations“. Někteří autoři v těchto případech mluví o přejímce pojmové na rozdíl od lexikální: převzatý pojem je verbalizován jinak než ve zdrojovém jazyce. Jako samostatnou kategorii vyčleňuje „mezinárodní slova“ dostatečně známá ve většině západoevropských jazyků.

Weinreich (1953: 47–62), který vědomě navazuje na Betze, chápe přejímání slov jako lexikální interferenci slovníku jednoho jazyka s druhým. U jednoduchých slov rozlišuje dva typy interference: (1) „transfer fonemické sekvence z jednoho jazyka do druhého“, jehož výsledkem jsou „loanwords“ (s. 47), přejímky; (2) „extenze užití domácího slova [...] ve shodě s cizím modelem“ (s. 48). Ukazuje, že vnější sémantické ovlivňování může mít různé podoby; kromě rozšíření polysémie domácího slova může převzetí nového významu vést k zániku významu původního apod. U tzv. komplexních lexémů (kompozit, derivátů a frází) rozlišuje tři typy interference: (1) lexikální transfer (lexikální přejímky s adaptací podle slovotvorných a syntaktických vzorů cílového jazyka), (2) reprodukci pomocí ekvivalentních domácích prvků neboli „loan translation“ (podskupiny jsou stejné jako u Betze: vlastní a volné překladové přejímky a kreativní novotvary; liší se pouze tím, že pod překladové přejímky řadí i překlady spojené se sémantickou extenzí, tzn. sémantické kalky) a (3) kombinaci transferu a reprodukce (hybridní útvary).

Zmíněné klasifikace se užívají v podstatě dodnes, pouze s drobnými obměnami většinou terminologického rázu. Tak Hock (1991: 399) pojímá lexikální adopci (lexical adoption; přejímání formy i významu) a přejímkové posuny (loan shifts; sémantické posuny u domácích slov) jako protilehlé póly. Mezi ně klade proces kalkování (calquing), vytváření kalků, překladových výpůjček (calques, loan translations). S klasickou taxonomií pracuje mj. Haspelmath a Tadmor (2009) a na tuto linii navazují také Matras a Sakelová (2007), kteří rozdíl mezi lexikálními přejímkami a kalky interpretují jako rozdíl mezi „matter and pattern replication“, replikace matérie a vzoru. Matras (2020: 256) uvádí, že výraz „calque“ se v současnosti stal široce užívaným termínem pro „pattern replication“, replikaci cizího vzoru zejména na úrovni sémantiky jednotlivých slov, ale také na úrovni fráze a věty.

3.2.1 KALKY V ČESKÉ A POLSKÉ LITERATUŘE

V české literatuře jsou překladové přejímky všeobecně označovány pojmem kalk. Uvádí ho již PSJČ (Díl II: „slovo vzniklé přímým napodobením cizího jazyka“). O bezprostředním vlivu francouzštiny svědčí Mathesiova zmínka (1961: 37) o tzv. calques linguistiques. Podstatu kalků („otiskových překladů“) vysvětluje tak, že „cizí výraz se část po části věrně přeloží do češtiny: těžký průmysl podle *schwere Industrie* (ale angl. *basic industry*)“. Česká lingvistika přiznává kalkům jako pojmenovacímu prostředku

specifické místo ve slovní zásobě a komunikaci, ale dlouho k nim zaujímal ne zcela příznivý postoj.

Nečetné příspěvky o kalcích v češtině (či spíše zmínky o nich v širším kontextu) k nim přistupují nejčastěji z pohledu historického (Batušek 1970; Kamiš 1974; Havlová 1999), stylistického nebo jazykových kontaktů (Kloferová 1998a, b; Šipková 2001; Jaklová 2002), nezřídka bez jejich bližšího vymezení. Filipec (Filipec a Čermák 1985: 122–123) pojímá kalky (a hybridní slova) jako „zvláštní jednotky z hlediska přejímajícího jazyka motivované“. Vyděluje tři skupiny kalků: slovotvorné (vznikají překladem slovotvorných částí cizích slov), frazeologické a sémantické. Podobně postuluje tři typy kalků Hladká (1996: 101) a Karlíková (2002, 2017). Z dalších autorů zmiňují kalky např. Večerka a kol. (2006), Janovec (2004), který mj. vyzdvihuje roli polokalkování (hybridních kalků), nebo Svobodová (2013a, 2018b). Čermák (2010: 208) poukazuje na obtížnost rozpoznat kalky, jelikož „ve formě slova pro to není žádná opora“. Od předešlých autorů se poněkud odlišuje Nekula (2017), který přejímá terminologii od Matrase (2009/2020) (viz výše).

V souvislosti se sémantickými kalky je třeba zmínit pojmy neosémantismus a neosémantizace, s nimiž se v české lingvistice pracuje (Martincová 1983, 2005; Rangelova 2005; Kroupová 2013; Procházková 2013 aj.) a které jsou analogické k termínům neologismus a neologizace. Neosémantismus je nový lexikální význam, resp. domácí slovo s novým významem, neosémantizace proces, kterým nový význam vzniká (srov. termín resémantizace, vznik nového významu u přejatého slova v hostitelském jazyce). Rozlišují se neosémantismy tvořené jazykovými procesy interními a externími, mezijazykovými, tj. kalkováním (Rangelova 2005). Neosémantismus zavedený pod vlivem cizího jazyka (Mravinacová 2005) a sémantický kalk tedy označují totéž.

Za povšimnutí stojí, že poměrně velká pozornost je kalkům věnována v polštině. Vedle článků (např. Nagorko 2013) je třeba zmínit monografie M. Zabawy (2012, 2017), které se zabývají sémantickými kalky v neformální mluvené polštině a neformálními polskými lexikálními a sémantickými kalky v oblasti počítačové technologie. Především je tu ale rozsáhlá anglicky psaná monografie Witaliszové (2015), která popisuje lexikální kalky (loan translations) z teoretického hlediska a konkrétně pak polské kalky z angličtiny. Předkládá přehled předchozích prací o kalcích a kontrastuje lexikální kalky s jinými typy kalků (sémantickými, frazeologickými a syntaktickými) a jinými typy přejímek (hybridy, kreativními novotvary a adaptovanými přejímkami). Lexikální kalk (překládovou přejímkou) definuje Witaliszová (s. 57–58) jako „jedno- a víceslovný polymorfénní výraz utvořený v cílovém jazyce v procesu nahrazení komponentů cizí předlohy domácími morfémy/lexémy a importování významu cizího etymonu“. Rozeznává několik formálních podtypů překladových přejímek (deriváty, jednoslovná a víceslovná kompozita, frazémy a ustálená rčení, přísloví, okřídlená slova a akronymy), ale vylučuje hybridní překlady a kreativní novotvary (Haugenovy loanblends a creations).

V porovnání s polštinou je v češtině zájem o problematiku kalků spíše okrajový. Z existujících prací lze jmenovat např. monografii o českých kalcích z němčiny A. Půdy (2010). Prací o českých lexikálních a sémantických kalcích z angličtiny rovněž dosud

mnoho neexistuje (Mravinacová 2005b). Cílem této kapitoly je proto částečně tuto mezeru zaplnit a upozornit na specifický typ anglicismů, který v současnosti představuje patrně stejně bohatý zdroj nových lexikálních jednotek v češtině jako přejímkové anglicismy.

3.3 MATERIÁLOVÁ STUDIE

3.3.1 PŘEDMĚT ZKOUMÁNÍ: VYMEZENÍ A TERMINOLOGIE

Studie zkoumá obě skupiny překladových anglicismů, lexikální kalky (loan translations) a sémantické kalky (semantic loans, loan meanings), a možnosti jejich identifikace (3.3.2). **Lexikální kalky** vymezujeme podobně jako Witaliszová (viz výše), tj. jako výsledek substituce komponentů anglického výrazu českými komponenty. Rozlišujeme přitom **přesné** (doslovné) a **přibližné** (volné) překladové reprodukce (Lehnübertragung, loan rendition: např. *lovec mozků*, angl. head hunter). Nicméně na rozdíl od Witaliszové k lexikálním (i sémantickým) kalkům připojujeme jako krajní typ také **kreativní novotvary** (Lehnschöpfung, loan creation: např. *schránka*, angl. clipboard, *čistá hra*, angl. love game), tj. neologismy, které zprostředkovávají daný pojem, aniž by anglické slovo překládaly, a to kvůli škálovitému charakteru rozdílu mezi (volným) překladem a nepřímým vyjádřením, které je podstatou kreativního novotvaru. Lexikální kalk, přesný a přibližný, a kreativní novotvar představují z hlediska volnosti reprodukce originálu kontinuum. Dále na rozdíl od Witaliszové řadíme ke kalkům i hybridní útvary (viz kapitola 5). **Hybridní kalky** ve vzorku jsou jednak útvary, jejichž anglický komponent je současná přejímka, ale i ty, jejichž složku tvoří přejímkový anglicismus, který je již běžnou součástí českého lexika (tzn. je v češtině usazený dvacet třicet let a déle), např. *skaut*, *kouč*, *ranč*, *internet*. Pro jednoslovné polymorfemní lexikální kalky (složeniny, *four-wheeler* > *čtyřkolka*, a odvozeniny, *influencer* > *ovlivňovatel*) užíváme pracovní termín **slovotvorné kalky**, pro víceslovné výrazy označení **kolokační kalky**.

Důležitým kritériem pro zařazení mezi lexikální kalky je, že přeložený úvar musí být **lexikální jednotka** (nikoli překlad syntaktické fráze). Jen okrajově zahrnujeme mezi kalky i některá spojení (n-gramy), jejichž status lexikální jednotky je nevyhraněný (socially responsible > *společensky odpovědný*, workplace bullying > *šikana na pracovišti*). Na rozdíl od Witaliszové necháváme stranou větné útvary (příslloví, rčení, výroky, okřídlená slova), tedy to, co Čermák (2007: 438-445) označuje jako propoziční frazémy a idiomy, a omezuje se na slovní jednotky.

Je zřejmé, že pojem překladová přejímka, lexikální kalk, přináší řadu úskalí a otázek: Kdy se překladový ekvivalent stává lexikálním kalkem, kde je hranice mezi statisticky významným souvýskytem slov a kalkem? Máme za kalky považovat vědecké internacionalismy, které sice vycházejí z anglické předlohy, ale jsou utvořené řecko-latinskými afixy a afixoidy sdílenými většinou evropských jazyků? Kde je hranice pojmu lexikální jednotka z lexikologického hlediska, jsou překlady citátů a dalších

textových jednotek kalky? Problém představuje i frekvenční hledisko: máme přihlížet k četnosti výskytu výrazu, a pokud ano, podle čeho stanovit limit?

Sémantické kalky, jejichž podstatou je substituce anglického slova domácí formou, která je ale užita v novém významu (sémantická extenze, neosémantismus) pod vlivem angličtiny, rozdělujeme na **volné** (samostatně stojící: *ambasador*, *ikona* (na monitoru)) a **vázané** (jsou součástí kolokačního kalku: *umělá inteligence*). Například adjektivum *mobilní* ve výrazu *mobilní aplikace* neznámá ani „pohyblivý“, ani „pohotoví k užití“ (definice v SSJČ a SSČ), ale v tomto spojení označuje komunikaci přes chytrý přenosný telefon, a podobně slovo *aplikace* neoznačuje „použití“ nebo „přenesení“, jak uvádí SSJČ i SSČ, ale speciální počítačový program či software.

3.3.2 PRACOVNÍ IDENTIFIKACE KALKU

Prvním krokem při vyhledávání kandidátů pro status lexikálního kalku je najít korespondující české a anglické útvary (stejného významu) a ověřit primárnost anglické formy. Tu lze prokázat buď přímo, nebo nepřímo na základě zvážení okolností a dostupných informací. Druhý, nepřímý způsob s sebou přirozeně nese riziko omylu (např. možnost, že český výraz vznikl nezávisle na anglickém). Toto riziko se zde snažíme částečně kompenzovat velikostí vzorku.

Určení lexikálního kalku přímým důkazem znamená, že původnost anglického výrazu lze jednoznačně doložit, typicky prokázáním autorství nebo evidentním původem. Ve vzorku se vynořilo několik skupin doložitelných modelů, předloh pro český překlad:

1. název knihy, článku anglicky písícího autora: *absurdní drama* (knihy M. Esslina *Absurd Drama*, 1965); *božská částice* (knihy L. Ledermana *The God Particle*, 1993);
2. kulturně-politický pojem užitý konkrétní osobou: *studená válka* (*Cold War*; George Orwell v eseji „You and the Atomic Bomb“, 1945); *politická korektnost* (*political correctness*; Toni Cade Bambara, *The Black Woman*, 1970);
3. odborný termín zavedený konkrétní osobou: *dědění rysů* (*feature inheritance*; amer. lingvista Noam Chomsky, 2007); *globální vesnice*, *horká média*, *chladná média* (*global village*, *hot media*, *cold media*; kanadský filosof M. McLuhan);
4. jev, objekt apod. pojmenovaný po konkrétní osobě z anglofonní oblasti: *Brownův pohyb* (*Brownian motion*; skotský botanik R. Brown); *Higgsův boson* (*Higgs boson*; britský fyzik Peter Higgs);
5. sportovní termín (daný pravidly, tradicí) ve sportu z anglofonní oblasti: *šťastný poražený* (*lucky loser*; tenis); *držení protihráče* (*holding the opponent*; lední hokej); *náhlá smrt* (*sudden death*; kopaná, americký fotbal, hokej, golf, baseball); *zlatý gól* (*golden goal*; kopaná, ragby, lakros aj.); *nevynucená chyba* (*unforced error*; tenis, volejbal, baseball);
6. název pro zařízení, přístroj vynalezený v anglofonní zemi: *jestřábí oko* (*Hawk-Eye*; Brit P. Hawkins, 2001); *detektor lži* (*lie detector*; USA); *alarm do auta*, *autoalarm* (*car alarm*, neznámý vězeň, Denver, 1913); *vznášedlo* (*hovercraft*; Brit Ch. Cocke-

rell); *sekačka na trávu* (lawn mower, vynalezl a patentoval E. Budding r. 1830 v Anglii);

7. název instituce, organizace apod. anglofonní provenience: *Armáda spásy* (Salvation Army, W. Booth, 1865, USA); *Spojené státy americké* (The United States of America); *Svědčkové Jehovovi* (Jehova's Witnesses; J. F. Rutherford, 1931, USA);
8. událost v historii některé z anglofonních kultur: *černý čtvrtek* (Black Thursday; 24. 10. 1929, krach na americké burze); *černý pátek* (Black Friday; den po Dni díkyvzdání v USA, začátek slevové nákupní sezóny);
9. svátek pocházející z anglofonní země: *Den bílé hole* (White Cane Day; zaveden r. 1964 v USA prezidentem L. B. Johnsonem); *Den díkyvzdání* (Thanksgiving Day, svátek v USA);
10. sociopolitický koncept příznačný pro anglofonní zemi a společnost: *zelená karta* (green card; v USA dokument umožňující trvalý pobyt); *první národy* (First Nations; kanadský termín pro původní obyvatele); *generace X, Y, Z* (Generation X, Y, Z; USA).

Vedle těchto případů, tvořících jen menší část lexikálních kalků ve vzorku, usuzujeme dále podle jiných ukazatelů na neologismy vzniklé překladem. Právě tyto případy jsou v češtině často pocítovány jako nové, neobvyklé, příp. jako cizorodé (alespoň do doby, než jsou vlivem zejména sdělovacích prostředků institucionalizovány). K těmto dalším indikátorům patří:

- (i) signalizace anglického původu v textu (např. v hesle Wikipedie): „*Dotyková obrazovka* (anglicky touchscreen) je v informatice označení pro ...“;
- (ii) výraz je uváděn v anglických slovnících, a tedy možnost, že přešel do angličtiny z češtiny, je menší než naopak (např. *contact sport* > *kontaktní sport*);
- (iii) předpokládáný kalk je z oblasti, oboru, odvětví, které v posledních desetiletích zažívají největší rozmach v anglofonní sféře, odkud výrazy pronikají do českého prostředí; typicky jde o termíny z technické oblasti (např. výpočetní technika, informační věda) a celé řady vědních a aplikovaných oborů (informatika, fyzika, astronomie, genetika, evoluční biologie, environmentální vědy, pedagogika, andragogika, kulturologie, lékařství, administrativa vědy a výzkumu atd.);
- (iv) daný výraz se začal užívat teprve v průběhu posledních třiceti let (dříve není v češtině doložen, typicky v SsJČ nebo ASCS) v souvislosti se zmíněnými obory, profesemi (a módními trendy), které se u nás prosazují v tomto období;
- (v) tyto výrazy představují z hlediska běžné češtiny neobvyklá kolokační spojení lexikální i věcná (*prázdné kalorie* < empty calories, *hluboké učení* < Deep Learning, *dvojitě slepý* < double-blind), leckdy v důsledku doslovného, resp. chybného překladu (*mýdlová opera* < soap opera), v některých případech působí neústrojně (*pracovat vzdáleně* < work distantly, *impakt faktor* < impact factor);
- (vi) obsahují české novotvary vynucené potřebou překladu, např. *advokační*, *produktový*, *chybový* (*advokační skupina* < advocacy group, *produktový specialista* < product specialist, *chybový kód* < error code);

- (vii) výraz (předpokládný lexikální kalk) obsahuje jeden nebo i více prokazatelných sémantických kalků, např. (multikonferenční) *aplikace*, (příjmová) *distribuce*, *dopadový* (studie), *funkční* (oblečení), *hloupý*, *chytrý*, *inteligentní* (telefon);
- (viii) kombinuje se domácí/zdomácnělé slovo (popř. sémantický kalk) se starším přejímkovým anglicismem (*optický internet* < fiber optic internet; *technologický skaut* < technology scout), popř. dvě starší přejímky (*sex kouč* < sex coach).

Tyto indikátory se mohou kombinovat a společně upozorňují na pravděpodobné kalky. Korespondence českého a anglického výrazu je sice signálem možného kalku (překlad z češtiny do angličtiny je méně pravděpodobný), sama o sobě však nestačí. Původ výrazu je třeba ověřovat. Zdánlivě anglické výrazy mohou ve skutečnosti představovat pseudoanglicismy, tedy neologismy vytvořené v češtině na základě angličtiny (viz kap. 2). To je nejspíše případ termínu „last instance supplier“, *dodavatel poslední instance*, který se ve smyslu dodavatel energie vyskytuje pouze na českých, slovenských, bulharských a rumunských webových stránkách (propojených českým dodavatelem).

Vyhledávání a určování sémantických kalků je neméně náročné. Prvním signálem je nové, překvapivé užití slova, které nutí (českého) mluvčího přehodnotit a rozšířit okruh jeho významů, případně si nový význam vyhledat. Na angličtinu jako zdroj nového významu usuzujeme jednak z kontextu, ve kterém se slovo vyskytuje, jednak z podobnosti s anglickým významem. K významovým posunům dochází často v rámci lexikálních kalků. Překlad anglického výrazu leckdy nutí k posunu významu některého z českých komponentů. Lexikální kalky tak mohou být zdrojem vázaných sémantických kalků. Při ověřování je nejprve ztotožněn anglický význam, kterému předpokládaný český neosémantismus odpovídá, a pak je pomocí českého slovníku zjišťováno, zda jde o nový význam, či nikoli. Použit byl Slovník spisovného jazyka českého (SSJČ), Slovník spisovné češtiny (SSČ) a Akademický slovník cizích slov (ASCS), které reprezentují jazykovou situaci do začátku 90. let. Pokud není význam ve slovníku doložen, předpokládáme, že jde patrně o neosémantismus ovlivněný angličtinou. Stejně jako u lexikálních kalků jde často o „kvalifikovaný odhad“ (angl. educated guess).

3.3.3 SESTAVOVÁNÍ VZORKU KALKŮ

Vzorek (viz Příloha II) je výsledkem příležitostného sběru, tj. nevznikal tak, že by byla vybrána určitá odvětví (např. počítačová technika), a ta pak systematicky vytěžována. Oblasti, z nichž byly kalky získávány, jsou velmi různorodé, což dává představu o šíři výskytu kalků. Vzorek obsahuje 1360 položek, ale jejich počet je spíše orientační: jednak kvůli způsobu sběru, jednak proto, že vzorek zahrnuje řadu položek s variantami, které by bylo možno započítat zvlášť, a počet tak rozšířit (*bankéř*, *bankérka* < banker, *černá skříňka/schránka* < black box, *sluneční/solární panel* < solar panel). Je také nutno počítat s určitou mírou chybovosti.

Než byl kalk zařazen do vzorku, byl český i anglický výraz vyhledáván na Googlu a bylo ověřováno, v jakém počtu se na webu vyskytují a zda nejde pouze o ojedinelé

výskyty. Pomocí Googlu byly pak podle možnosti zjišťovány i další informace o příslušném slovním spojení, pojmu, jevu a referentu, především v angličtině (ve Wikipedii aj.), např. jakou má historii, kdy a kde vznikl, národnost autora, vynálezce a podobně. Pro češtinu byly kromě informací ve slovnících užitečné i občasné přímé odkazy na českých webových stránkách na anglický původ (např. v českých terminologických glosářích, ale i v člancích novin, časopisů a jinde).

3.4 ROZBOR VZORKU

Celkový vzorek 1360 kalků se skládá ze dvou souborů, z lexikálních kalků a sémantických kalků (podstata obou typů je stejná). Soubory lexikálních kalků (1065 položek; 78,3 %) a sémantických kalků (295 položek; 21,7 %) byly nicméně analyzovány zvlášť vzhledem k jejich specifičnosti. Kvantitativní popis kalků, strukturní a slovnědruhový, poskytuje jen povšechný obraz s ohledem na povahu sběru položek. I přesto lze očekávat, že jejich kvantitativní charakteristiky mají svou výpovědní hodnotu o tíhnutí kalků k určitému slovnímu druhu, strukturní formě (u lexikálních kalků) a sémantickým vazbám (u sémantických kalků), pokud tyto vlastnosti vyplývají z jejich inherentní povahy a funkce.

Oba typy kalků nacházíme v podstatě ve stejných sférách lidského života a počínání jako přejímkové anglicismy. Vyjmenovat se je pokusili např. Nekula (2004) a Bozděchová (2017a). Na nejobecnější rovině bychom je mohli zahrnout pod všech pět sektorů ekonomiky (od primárního až po kvintérní) a v rámci nich konkrétně jmenovat ještě další, např. zemědělství, těžbu, průmysl, zdravotnictví nebo vojenství. Potvrzuje se to, co Bozděchová (2017a) uvádí o anglicismech obecně, totiž že v „odborných oblastech [...] napomáhají sjednocování terminologie a často fungují zároveň jako evropeismy a internacionalismy“.

3.4.1 LEXIKÁLNÍ KALKY: STRUKTURNÍ POPIS A DALŠÍ RYSY

Rozbor vzorku lexikálních kalků (1065 položek) ukazuje, že v něm nápadně převažují dvouslovné výrazy (861; 80,8 %). Podstatně méně je výrazů jednoslovných (72; 6,8 %) a trojslovných (114; 10,7 %) a nejméně výrazů obsahujících čtyři a více slov (18; 1,7 %), včetně spojek a předložek. Distribuce jednoslovných (slovotvorných) kalků a více-slovných (frazologických, kolokačních) kalků ve vzorku nemusí přirozeně odrážet skutečný stav v jazyce, nicméně naznačuje určitou tendenci. Některé anglické výrazy mají v češtině variantní podobu, např. jednoslovnou i dvouslovnou (staple gun > sponkovačka, sponkovací pistole), nebo naopak podobu delší (same-sex marriage > stejnopohlavní manželství, manželství (osob) stejného pohlaví). I když si počet slov ve zdrojovém a cílovém výrazu většinou odpovídá, neplatí to vždy: magnetic resonance imaging, MRI > magnetická rezonance. Z hlediska slovnědruhového výrazně (viz 3.4.3) převa-

žují substantiva (1020; 95,8%). Adjektiva (40; 3,7%) a především slovesa (5; 0,5%) se vyskytují jen okrajově. Substantiva jsou nejvíce zastoupena ve skupině dvouslovných výrazů, což je – stejně jako v ostatních skupinách – dáno jejich celkovou převahou. Adjektiva jsou stejnou měrou jednoslovná a dvouslovná; ze čtyř sloves jsou tři dvouslovná a jedno tříslavné.

Tabulka 2: Zastoupení lexikálních kalků podle struktury

počet slov /slovní druh	substantiva		adjektiva		slovesa		celkem	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
1-slovné	52		20		–		72	6,8
2-slovné	837		20		4		861	80,8
3-slovné	113		–		1		114	10,7
4- a víceslovné	18		–		–		18	1,7
celkem	1020	95,8	40	3,7	5	0,5	1065	100,0

Největší skupina – dvouslovné výrazy (861 položek: 837 substantiv, 20 adjektiv a 4 slovesa) – zjevně představuje strukturně a sémanticky prototypický, nejsnáze realizovatelný model. Hlavní skupina, substantivní fráze tvořené řídicím členem a přívlastkem, nejčastěji obsahuje přívlastek shodný (např. *augmentovaná realita* < augmented reality, *energetická chudoba* < energy poverty, *generická kultura* < generic culture, *gravitační vlna* < gravitational wave, *hlasový asistent* < voice assistant, *chráněná dílna* < sheltered workshop, *komfortní zóna* < comfort zone, *křídlový oblek* < wing suit, *kultivované maso* < cultured meat, *pokračovací mléko* < follow-on milk, *(ne)vynucená chyba* < (un) forced error). Méně častý je pak přívlastek neshodný (např. *detektor lži* < lie detector, *chyba nohou* < foot-fault, *znečištění ovzduší* < air pollution). O dvouslovných adjektivech (např. *kriticky ohrožený* < critically endangered, *sociálně znevýhodněný* < socially disadvantaged) a slovesech (*přestat sledovat* < unfollow) viz 3.4.3. Možným důvodem pro vysoký výskyt dvouslovných kalků může být jednak to, že sdružují kalky ze všech oblastí a stylistických rovin, jednak to, že překládají anglická sousloví i kompozita.

Tříslavné výrazy (114 položek: 113 substantiv a 1 sloveso, *pracovat z domova* < work from home) a nejmenší skupina ve vzorku, čtyřslavné a delší výrazy (18 substantiv), jsou nejčastěji zastoupeny odbornými souslovími a termíny, pro které je mj. charakteristické užívání zkratk, např. *asistent nouzového brždění* < emergency brake assist (EBA), *časově závislá analýza* < time-dependent analysis (TDA), *digitální humanitní vědy* < digital humanities, *geneticky editované potraviny* < gene-/genetically edited foods (GEF), *nízká frustrační tolerance* < low frustration tolerance, *chronický únavový syndrom* < chronic fatigue syndrome, *kosmické mikrovlnné pozadí* < cosmic microwave background (CMB), *negativní uhlíková/karbonová stopa* < negative carbon footprint, *obchodovatelné emisní povolenky* < tradeable emission permits, *obnovitelné zdroje energie* < renewable energy resources, *potenciálně nebezpečný asteroid* < potentially hazardous asteroid, *rámcový vzdělávací program (RVP)* < Framework Educational Programme

(FEP), řízení lidských zdrojů < human resources management (HRM), umělá neuronová síť < artificial neural network (ANN).

Čtyřslovné a delší lexikální kalky (18; 1,7 %) jsou podobně jako trojslovné zastoupeny pouze rozvitými substantivními frázemi. A podobně jako u trojslovných kalků jde vesměs o terminologická sousloví: *atmosférický model všeobecné cirkulace* < atmospheric general circulation model (AGCM), *Červený seznam ohrožených druhů* < Red List of Threatened Species, *metoda dvojitě značené vody* < doubly labelled water method (DLW method), *daň z přidané hodnoty* < value added tax (VAT), *porucha pozornosti s hyperaktivitou* < attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD), *jev „mám to na jazyku“* < the tip-of-the-tongue phenomenon, *obecné/všeobecné nařízení o ochraně osobních údajů* < General Data Protection Regulation.

Jednoslovné, tj. slovtvorné lexikální kalky (72 položek: 52 substantiv, 20 adjektiv) zahrnují kompozita (53 položek) a v menší míře deriváty (19 položek). Kompozita různého typu (včetně afixoidních; srov. Ziková 2001) se patrně snáze kalkují, zejména substantiva (37 položek): *radiobudík* < radio alarm clock, *křovinořez* < brushcutter, *zlatočop* < gold digger, *rudokožec* < redskin, *náčtilý* < teenager, *audiokniha* < audiobook, *databáze* < database, *samofinancování* < self-financing, *sebepoškozování* < self-mutilation, *superpřenašeč* < superspreader, *ultramaraton* < ultramarathon, *multikonference* < multiconference, *čtyřkolka* < four-wheeler, *elektrokolo* < electrobike, *farmakoeconomika* < pharmacoeconomics, *nekroplanetologie* < necroplanetology, *kyberšikana* < cyber bullying, *kryptoměna* < cryptocurrency. Adjektivní kompozita (16 položek) zahrnují např. *biozdrojový* < biosource, *volnočasový* < leisure(-time), *blbuvzdorný* < foolproof, *nízko/středně/vysokopříjmový* < low-/middle-/high-income (family), *samoopalovací* < self-tanning, *vícestopý* < multitrack (recording).

Početně menší skupina jednoslovných derivačních kalků (19) obsahuje především substantiva (15 položek), která jsou tvořena sufixací, nejčastěji deverbativním sufixem -č: (webový) *přehrávač* < (web) player, *zvýrazňovač* < highlighter a desubstantivním sufixem -ovač: *topinkovač* < toaster³⁴. Ale objevují se i další sufixy: *ovlivňovatel* < influencer, *sebičko* < selfie³⁵, *turismus* < tourism, *informatika* < informatics. Vyskytla se i prefixace: *kogenerace* < co-generation (společná výroba elektřiny a tepla). U některých slov usuzujeme na kalk na základě původu a historie denotátu, např. *sešívačka* < stapler (patent v 2. pol. 19. st. v Británii a USA, moderní verze z r. 1941), *mrazák*, *mraznička* < (home) freezer (1940 v USA). Čtyři adjektivní kalky obsahují prefixaci (podle významu anglické předlohy, dva poslední i podle její struktury): *bezlepkový* < gluten-free, *zabroukovaný* < bugged (operating system), *nebinární* < non-binary, *předkontaktní* < pre-contact.

Ve vzorku je zahrnuta i malá skupina **hybridních kalků**, překladů složených z domácího/zdomácnělého slova a přejímky, např. *internetová kavárna* (internet café), *kradeware* (stealware), *kulturní šok* (culture shock), *plážový volejbal* (beach volleyball),

34 Konkrétně: *přehráva(t) > přehráva-č*, *zvýrazňova(t) > zvýrazňova-č*; *topink(a) > topink-ovač*.

35 Podobně kreativní je kalk *nejka* (krácené kompozitum z „nejlepší kamarádka“) překládající angl. *bestie*.

tyčový mixér³⁶ (stick blender), světelný smog (light smog), větrná farma (wind farm), zlatý set (golden set)³⁷. Protože přejímky jako šok, farma, set a další jsou v českém lexiku již po desetiletí zabydlené, můžeme je považovat za podskupinu domácích lexikálních kalků. Existují i paralelní domácí a hybridní kalky, např. *shluková analýza / klastrová analýza* (cluster analysis), *vyskakovací okno / pop-up okno* (pop-up window), *externí baterie / powerbanka* (powerbank). Kalky mohou také alternovat s přejímkovými anglicismy (*černý pátek / Black Friday, Davisův pohár / Davis Cup*). Ke kalkům řadíme i výrazy, které se na první pohled mohou jevit jako materiálové přejímky (*elektrokolo, fotobanka, databáze, impakt faktor*). Jeden nebo všechny jejich komponenty (volné i vázané) jsou typicky internacionalismy a oba jazyky je sdílejí. Při přenášení výrazu do češtiny nedochází k přejímání nové formy, pouze k záměně anglické za českou na základě anglické předlohy stejně jako při překladu jiných anglických slov.

Lexikální kalky lze hodnotit i z hlediska lexikální ustálenosti, lexikalizace. Ačkoli bereme kalky z definice jako lexikální jednotky, zejména frazeologické (*bílé límečky* < white collars; úředníci, kancelářští pracovníci) a terminologické (*bezúčelová půjčka* < non-purpose loan), některé kalky mají povahu spíše fixní kolokace (*globální katastrofa* < global catastrophe). Sémanticky tvoří kontinuum od doslovných, kompozicionálních pojmenování (*chyba nohou*) až po výrazy nekompozicionální (*převrácená třída, přírodní výběr, rychlá móda, slaměný panák* aj.). Jejich terminologický charakter závisí někdy na kontextu. Výrazy *globální katastrofa, klíčové slovo* nebo *rychlý internet* budou chápány jako technické termíny spíše v odborném než v laickém diskurzu.

Lexikální kalky mohou existovat ve více překladech. Koexistující varianty (*soubory cookie, soubory cookies, cookies soubory*) mohou být distribučně rovnocenné, případně jedna z nich je většinová (*změna klimatu, změna podnebí, klimatická změna*) a časem může převážít. Varianty jsou výrazem překladové neustálenosti (*vesmírná agentura / kosmická agentura, genová exprese / exprese genu, úkolová analýza / analýza úkolů, analogový / analogický astronaut*). Naopak jeden český kalk může překládat různé synonymní výrazy (*decaffeinated, caffeine-free* > *bezkofeinový*). Jiná situace je v případě českého termínu *časoprostor*, který je v češtině vytlačován překladovým kalkem *prostorčas* z angl. *space-time*³⁸.

Podle míry doslovnosti překladu můžeme mluvit o **přesném kalku** (všechna slova originálu a překladu, včetně gramatické struktury, si doslovně odpovídají) a **volném kalku** (srov. Betzův pojem *Lehnübertragung*). Volný kalk může být např. formálně asymetrický, tzn. originál a překlad se neshodují v počtu komponentů (*sparkling wa-*

36 Anglické *mixer*, česky *mixér*, je příkladem resémantizace (změny významu v přejímajícím jazyce; viz 2.5.2.1). V angličtině znamená především „míchačka (na beton)“ a nikoli „kuchyňský přístroj k tvorbě pyré, šlehání a hnětení“, pro který se užívá slovo *blender*. *Tyčový mixér* je tedy kombinace kalku a pseudoanglicismu.

37 Zvláštním případem hybridního kalku je nešťastně utvořený výraz *Army Den* (užívaný v propagačním materiálu českého ministerstva obrany). Vznikl částečným překladem buď z předpokládaného anglického výrazu *Army Day*, nebo standardního českého názvu *Den armády*. Oficiální označení tohoto dne v Británii a USA je *Armed Forces Day*. Naneštěstí české slovo *den* je homonymní s anglickým *den* („doupě, nora, brloh“). Zavádějící dvojznačnost (z hlediska anglických mluvčích) a nejasný původ ho řadí spíše mezi pseudoanglicismy.

38 Vyhledávání v časopisu *Vesmír* (<https://vesmir.cz/cz/>) ukázalo 11 výskytů slova „časoprostor“ a 14 výskytů slova „prostorčas“.

ter maker > výrobce sody, rice cooker > rýžovar, magnetic resonance imaging > magnetická rezonance) nebo může být kalk rozšířen (roundabout > kruhový objezd). Někdy jsou originál a kalk gramaticky, konstrukčně neekvivalentní (ice climbing > lezení v ledu, internet addiction > závislost na internetu; dishwasher > myčka na nádobí). Jindy odchylka spočívá ve volbě pojmově souvisejícího, ale nikoli přesného slovníkového ekvivalentu: wind turbine > větrná elektrárna, sleeping policeman > ležící policajt, face mask > pleťová maska, ghost particle > virtuální částice, inkjet printer > inkoustová tiskárna.

Extrémním případem lexikální odchylky od originálu jsou **kreativní novotvary**, v nichž je obsah vyjádřen alternativním způsobem (ne vždy jsou považovány za překlady): think tank > mozkový trust, conscientious objector > odpírač vojenské služby/odpírač z důvodu svědomí, image pixelation > čtverečkování obrazu, plunge bra > dekoltová podprsenka, powerbank > externí baterie, friendly fire > palba do vlastních řad, email distribution list > e-mailový rozesílač, search engine > (internetový) vyhledávač, life expectancy > naděje dožití.

Řada lexikálních kalků je spojena s neosémantizací českého slova, a v tomto smyslu jde o **lexikálně-sémantické kalky**. Neosémantizace se týká jedné složky, např. *myš*, *konzole*, *funkční* ve výrazech *bezdrátová myš*, *hrací konzole*, *funkční oblečení*, nebo všech, např. *mobilitní operátor*, *inteligentní formulář* (nejde o tiskopis).

Ve vzorku se vyskytly další speciální případy. Za **lexikálně-gramatický (syntaktický) kalk** můžeme označit kombinaci kalku a gramatického anglicismu, např. *impakt faktor* (impact factor), kde podle anglického vzoru nacházíme antepozici substantiva ve funkci přívlastku (viz Kučera 1995). Z etymologického hlediska představují některé položky **zprostředkovaný kalk**, tj. do češtiny přecházejí přes angličtinu z jiného jazyka: *ztratit tvář* < lose face³⁹, *papírový tygr* < paper tiger (čínština); *okamžik pravdy* < moment of truth (španělština). Mezi kalky je i podskupina tvořená kombinací **vlastní jméno - obecné jméno**, např. *Kolbův cyklus učení* < Kolb's learning cycle, *Cushingův syndrom* < Cushing's Syndrome. Zajímavou formu kalkování představují výrazy jako *produktové řízení* < product management, *penetrativní sex* < penetrative sex, *advokační skupina* < advocacy group, v nichž je překlad provázen neologizací v češtině. Adjektiva *produktový*, *penetrativní* a *advokační* (od substantiv *produkt*, *penetrace* a *advokacie*), která SSJČ nezná, byla vytvořena ve snaze přeložit anglický výraz.

Poměrně častým jevem mezi lexikálními kalky jsou skupiny (hnězda) výrazů, které sdílejí společný komponent, např. *satelitní mapa/navigace/přijímač/sledování/snímek/telefon* < satellite map/navigation/receiver/tracking/picture/phone, *řízení času/kvality/projektů/rizik* < time/quality/project/risk management.

39 Termín „lose face“ přešel do angličtiny v r. 1876, když britský konzulární úředník v Číně Sir Robert Hart napsal *These from the Land of Sinim - Essays on the Chinese question*. V těchto esejích zmínil čínský koncept *tiu lien* s významem utrpět veřejnou pohanu.

3.4.2 SÉMANTICKÉ KALKY: VÝZNAMOVÉ VZTAHY A DALŠÍ RYSY

Na rozdíl od lexikálních kalků v případě sémantických kalků domácí lexikální jednotka nejen cizí výraz překládá, ale zároveň přitom přejímá jeho význam, který okruh jejích významů rozšiřuje nebo (některý z nich) nahrazuje. Srovnání vzorku 295 sémantických kalků (21,7 % z celkového souboru 1360 kalků) s lexikálními kalky z hlediska slovního druhu podává oddíl 3.4.3 níže. Zde se zaměříme na (i) sémantické procesy, které vedou k novému významu, (ii) distribuci volných a vázaných sémantických kalků, (iii) formální strukturu sémantických kalků a některé speciální případy: sémantické kalky u starších anglických výpůjček, sémantické kalky spojené s neologizací v češtině a další.

Předpokládá se, že mezijazykové procesy, které mění význam cílových jednotek při překladu, a neosémantizační procesy probíhající uvnitř jazyka, tj. vnitřnějazykové, jsou analogické⁴⁰. Uvažují se dva typy mechanismů (srov. Rangelova 2005): významové přenosy (metafora a metonymie) a významové posuny (generalizace a specializace, spočívající ve ztrátě, a naopak nabývání dalších sémantických rysů). Generalizace a specializace představují vztah kategoriální inkluze (autohyponymie, resp. autohyponymie), kdy jeden význam slova je podmnožinou jiného významu, a tento vztah se někdy označuje jako lineární polysémie (Cruse 2011: 115–6). Jak přenosy, tak posuny stojí za motivovaností nového významu a vedou ke změnám ve struktuře polysémie českého slova. Není mezi nimi ostrá hranice, některé kontexty umožňují obojí interpretaci. Průvodním jevem těchto procesů může být i (de)terminologizace daného slova. Není-li změna významu českého slova motivovaná (tj. přejatý význam nesouvisí s jeho původními významy), mluvíme o homonymii. O homonymii mluvíme i tehdy, mají-li anglické a české slovo společný etymon, ale jejich významy již přesto synchronně nesouvisí (jde de facto o faux amis⁴¹).

Přenosy a posuny u nového významu zde posuzujeme vzhledem k významu českého slova (u starších anglických přejímek vzhledem k významu v češtině).

Tabulka 3 ukazuje, že nový význam je vzhledem k (nejbližšímu) českému významu nejčastěji metaforickým přenesením (45,1 %), druhým nejfrekventovanějším vztahem je specializace, zúžení oproti původnímu českému významu (33,2 %). Podstatně nižší výskyt má metonymický vztah a generalizace, obojí s podobným zastoupením (metonymie 5,8 %, generalizace 6,1 %), a ještě nižší kosémie⁴² (1,7 %). Poměrně vysoký je počet případů, u nichž se vztah mezi importovaným významem a některým z význa-

40 I když Rangelova (2005: 160) uvádí vliv cizího jazyka jako jeden z faktorů zakládajících vlastní typ sémantických neologismů a rozlišuje dvě skupiny neosémantismů, druhotné přejímky, internacionalismy (*auditor, promoce, globální*) a domácí slova stimulovaná cizím jazykem (*mys, koš, harašení, brousit*), mechanismy vzniku nového významu se u nich v principu neliší od vnitřnějazykové neosémantizace.

41 V kontrastivní lingvistice termín faux amis, falešní přátelé, označuje slova ve dvou či více jazycích, která mají stejnou nebo podobnou formu, ale různý význam.

42 Kosémie, lexikální víceznačnost na pomezí polysémie a homonymie; různé významy slova, které sice sdílejí na rozdíl od homonymie sémantický komponent, ale nespojuje je vztah sémantické derivace, jak je tomu u polysémie (*srdcař, kardiolog; osoba se srdeční chorobou; zapálený, odhodlaný člověk*) – srov. Hladká 2017.

Tabulka 3: Sémantické kalky - vztah nového významu k původnímu

	substantiva		adjektiva		slovesa		příslovce		celkem	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
metafora (m-g)	84		25		23		1		133	45,1
metonymie	15		2		-		-		17	5,8
specializace (s-m)	62		28		8		-		98	33,2
generalizace	17		1		-		-		18	6,1
kosémie	3		2		-		-		5	1,7
homonymie	14		9		1		-		24	8,1
celkem	195	66,1	67	22,7	32	10,8	1	0,3	295	100,0

Pozn.: m-g, kombinace metaforu a generalizace; s-m, kombinace specializace a metaforu

mů českého slova těžko hledá, resp. nezdá se, že by nějaký existoval. Takové případy označujeme jako homonymii (8,1 %).

Tomuto celkovému rozložení víceméně odpovídá poměrné zastoupení vztahů u **substantivních kalků**, což je dáno velikostí této skupiny (195; 66,1 % všech sémantických kalků). Ve většině případů představuje nový význam v rámci substantiv metaforický přenos (84; 43,1 %), např. (podnikatelský) *akcelerátor*, *bruslení* (na lyžích), *čára* (šňupat čáru), *eso* (tenis), *historie* (h. vyhledávání na webu), (podnikatelský) *inkubátor*, (umělá) *intelligence*, *kapsa* (pool, snooker), (hrací) *konzole*, *koš* (basketbal), *lišta* (l. záložek), (chatovací) *místnost*, (externí) *paměť*, (cloudová) *platforma*, (softwarový) *robot*, (očekávaný) *scénář* [= průběh], (herní) *stanice*, (uhlíková) *stopa*, *těžba* (t. kryptoměn), *troll* (na internetu), (strojové) *učení*, *účet* (na Googlu), *vyhoření* (psychický stav).

Druhým nejčastějším typem změny z původního českého významu k novému u substantiv je specializace (62; 31,8 %): *adresa* (IP adresa), *auditor* (soudce > finanční posuzovatel, kontrolor), *diskurz* (rozmluva > typ promluvy, politický, vědecký d.), *dokument* (listina > elektronický, např. PDF soubor), *excelence* (výtečnost > špičková kvalita výzkumu, vědy apod.), *fórum* (fyzické místo > internetové f.), *hostitel* (osoba > počítač, IP hostitel), *hůl* (hokejová hůl), *importovat* (dovážet > dodávat, importovat data), *kohorta* (skupina, družina > zkoumaná skupina populace), *inflace* (zvyšování objemu (oběživa) > rozpínání vesmíru), *konference* (fyzické setkání > online k.), *mechanika* (mechanismus > disková m.), *metař* (hráč v curlingu), *podpis* (elektronický p.), *program* (počítačový p.), *status* (s. na Facebooku), *transkripce* (automatický přepis audio-, videonahrávky na text), *trik* (ve skateboardingu).

Další vztahy, generalizace a metonymie, jsou zastoupeny v daleko menší míře, byť na rozdíl od metaforu a specializace o něco častěji než v celém souboru. V pořadí na třetím místě představuje nový význam v češtině generalizaci (17; 8,7 %): *agenda* (souhrn úředních úkonů > seznam cílů: strategická výzkumná a.), *banka* (databanka), *farmář* (zemědělec, český f.), *hit* (úspěšná hudební nahrávka > úspěšný výrobek, populární

aktivita ap.), *kouč* (sportovní trenér > nutriční, vztahový k.), *navigace* (lodi, letadel > GPS navigace), *šikana* (byrokratická, policejní > š. na pracovišti, školní š.)⁴³.

Následuje vztah metonymie mezi novým a původním českým významem (15; 7,7 %), např. *administrativa* (správa > vláda), *dřevo* (dřevěná golfová hůl), *expertíza* (znalecký posudek > odborná znalost), *hra* (tenis, gem), *sex* (pohlaví, pohlavní pud > pohlavní styk), *zážitek* (prožitek > druh rekreace).

Ve třech případech (1,5 %) lze u substantiv mluvit o kosémii: *nabíječka* (n. na jitrnice × n. mobilních telefonů), *nálož* (trhavina × virová nálož) a *technologie* (výrobní postup × technika; viz pozn. 45).

U zbytku substantiv (14; 7,2 %) je spojení mezi novým významem a významy domácího slova nezřetelné – nový význam se tak z hlediska češtiny jeví jako nemotivovaný (jde o faux amis) a v tomto smyslu zde mluvíme o homonymii, např. *evidence* (vedení záznamů, přehled × důkaz), *koks* (coke, cocaine), *kompetence* (pravomoc × schopnost), *logistika* (směr v logice × přesun a zásobování), *opera* (opera × rozhlasový, televizní seriál), *resort* (obor působnosti; úřad × letovisko), *sada* (soubor × tenisový set), (počítačový) *soubor*, (vlasový) *stylista* (obratný pisatel × kadeřník) nebo *promoce* (předávání diplomu × propagace).

V některých případech je neosémantizace spojena s kreativní obměnou českého slova, např. *botička* z angl. (wheel/parking/Denver) boot je zdrobnělina, kterou anglická forma explicitně nevyjadřuje (podobně *chůvička* < [electronic] nanny). Anglické mule (mula, technicky kříženec koně a osla) ve významu „drogový kurýr“ nahrazuje v češtině *osel*, výraz thumbs-up překládá české (dát) *palec* a slovo feedback (of keys) se převádí jako *odezva* (kláves při úhozu).

Adjektivní sémantické kalky (67; 22,7 % všech sémantických kalků) zahrnují nejčastěji případy specializace (28; 41,8 %): *alternativní* (variantní > přírodní, nekonformní), *bezpečný* (b. sex, nevedoucí k těhotenství, pohlavní nemoci), *binární* (obsahující dvě složky, dvojčlenný – b. osoba, identifikující se buď s mužským, nebo ženským genderem na rozdíl od nebinární osoby), *cílový* (c. rovinka – c. skupina), *funkční* (mající funkci – antibakteriální (oblečení)), *hybridní* (smíšený – poháněný benzinem a dalším typem energie, zejm. elektřinou), *korektní* (správný – společensky přijatelný), *kultovní* (náboženský – obdivovaný, populární), *ohrožený* (o. druh, před vymřením), *organický* (vyrobený bez chemie), *penetrační* (p. nátěr > p. sex), *satelitní* (s. telefon, užívající satelit).

Druhým nejčastějším základem importovaného významu u adjektiv je metafora (25; 37,3 %), např. *čistý* (energie), *chytrý* (telefon), *inteligentní* (žárovka), *měkký/tvrdý* (droga, cíl), *pirátský* (kopie), *propletený* (částice), *šedý* (ekonomika), *špinavý* (bomba), *toxický* (vztah), *vyhořelý* (člověk), *zelený* (dohoda), *živý* (míč); srov. těž (výuka) *na míru*. Dvakrát (3,0 %) se vyskytla metonymie (*zážitkový* pobyt) a kosémie (1,5 %; *humánní*: „droga není vhodná k humánní spotřebě“), jeden případ je hodnocen jako generalizace (*globální*: celkový > celosvětový). U ostatních adjektiv je vztah nového významu k jejich významu v češtině nejasný a hodnocen jako homonymie (9; 13,4 %); pro lepší

43 V uvedených příkladech jde o poněkud volné zařazování do této kategorie.

představu je v závorce nejprve uvedeno substantivum, s kterým se adjektivum běžně spojovalo dříve, potom substantivum, s nímž se adjektivum užívá v přejatém významu: *citlivý* (člověk × údaj), *korpusový* (hudební nástroj × lingvistika), *logistický* (spisy × aktivita, sklad, tj. pečlivě organizovaný, koordinovaný), *pilotní* (kabina × studie, tj. testovací), *resortový* (pův. tvar adjektiva: resortní ministr × novotvar *resortový* hotel). Dalo by se říci, že kosémie a homonymie vzniká (mechanickým) překladem tam, kde se anglické a české slovo sice částečně významově překrývají, ale jejich polysémie se utvářela odlišně.

Mezi **slovesnými sémantickými kalky** (32; 10,8 %) převažují metaforické významy (23; 71,8 %), např. *bruslit* (na lyžích), *dědit* (d. vlastnosti vázaného zájmena), *imunizovat* (počítač), *navštívit* (webovou stránku), *otevřít* (počítačový soubor), *podávat* (v tenise), *sklízet* (data uživatele), *surfovat* (po internetu), *uložit* (soubor), *vložit* (text pomocí myši). Dále jsou to specializované významy (8; 25,0 %), např. *instalovat* (Windows 11), *kopírovat* (text pomocí myši), *podporovat* (aplikace pro Android), *sledovat* (na Facebooku), a jeden případ významu nemotivovaného, *degradovat* (zbavit hodnosti × zhoršit se, „školství degradovalo“), tedy homonymie. Vzorek obsahuje i jedno metaforické **příslowce**: (pracovat) *vzdáleně*, tj. z domova.

V některých případech je jednoznačné odlišení významového posunu od přeneseného významu obtížné (srov. Rangelova 2005: 170), např. *aktivní*, *pasivní* (dům; energeticky efektivní) je zároveň metaforickým i specializovaným užitím. Také změna významu u slov *karta* (platební, síťová) a *realita* (augmentovaná, virtuální) je založena na podobnosti a specializaci. Ve slově *ambasador* (ve významu zástupce, propagátor společnosti, instituce) je metafora spojena s rozšířením významu (zástupce obecně, nejen diplomatický). Podobně je tomu u slova *ikona* (uctívání je přeneseno z Krista nebo svatých na jakoukoli osobu). Vzhledem k malému počtu a pro zjednodušení byly kombinace s generalizací zařazeny pod metaforu, kombinace se specializací pod specializaci.

Dále se ve vzorku mezi substantivy a adjektivy vyskytly položky, u nichž registrujeme ne jeden, ale dva nové významy. Jedná se tedy o **několikanásobné sémantické kalky**, např. *farma* (zemědělský závod; hokejová farma), *koš* (basketbalový; ikona na monitoru), *modul* (lunární, raketový; počítačový), *monitor* (počítačový m.; dohlížitel, m. klinických studií), *okno* (vyskakovací; chatovací), *platforma* (počítačová p., typ počítače a příslušného softwaru; programové uskupení, např. členové Výzkumně-vzdělávací platformy), *stopa* (uhlíková, zvuková); *měkký*, *tvrdý* (věda [ne/exaktní]; droga [ne/návyková], cíl [ne/chráněný]), *špinavý* (energie [z emisních zdrojů]; bomba [radioaktivní]), *horký* (novinka [aktuální]; linka [krizová]), *čistý* (energie [z neemisních zdrojů]; hra [při níž soupeř nezískal výměnu]; slogan *Špinavé ruce, čisté prachy*, tj. nespojené se zločinem).

Slovo *čistý* získalo nové významy při překladu odlišných slov: *clean* (energy, money) a *love* (v tenisu *love game*, „čistá hra“, tj. hra s nulovou ztrátou bodů). Podobně slovo *karta* překládá dvě různá anglická slova: *payment card* (*platební karta*) a *Network Interface Controller* (*síťová karta*). Tento druhý způsob překladu (*love* > *čistý*, *controller* > *karta*) dokládá ve vzorku ojedinělé případy kreativního překladu, resp. **kreativního novotvaru**, kdy vyjádření denotátu nevychází z anglického slova.

To je zajímavé zjištění, protože kreativní novotvary (loan creations) se v literatuře spojují pouze s lexikálními kalky, nikoli sémantickými. Zahrnout kreativní nepřímé překlady (controller > karta, love > čistý, desktop > plocha, shortcut > zástupce) mezi sémantické kalky by však znamenalo rozšířit pojem neosémantizace, protože ta se běžně chápe jako motivovaný vztah mezi významy (významový přenos, posun) či alespoň nějaký vztah (kosémie, homonymie). Také by z toho vyplývalo, že vnitřnějazykové a mezijazykové neosémantizační procesy (srov. pozn. 40) nejsou zcela totožné: sémantický neologismus vzniklý kreativním nepřímým vyjádřením je možný pouze v rámci interakce mezi jazyky, kdy jeden z nich prokazatelně přejímá pojem z druhého. Je tedy otázka, zda řadit kreativní novotvary mezi kalky, nebo zda je spíše neklasifikovat jako specifickou, samostatnou skupinu překladových přejímek.

Za zmínku stojí dále případy **revitalizace** původně okrajových (příznakových) českých významů (viz SSJČ): *prospekty* (výhledy: „Akvizice Telefonticou ... zlepšil dlouhodobé prospekty ČT“), *vitální* ([životně] důležitý, prospěšný: vitální prostor, houby), *zážitkový* (SSJČ uvádí příklad z K. Čapka *zážitková kořist* (z cest), který jistě nebyl vzorem pro spojení *zážitková turistika, dovolená* apod.). Adjektivum *duální* (v SSJČ jazykovědný termín *duální tvar, koncovka*) ožilo teprve ve spojeních *duální studium/vzdělávání* či *duální fotoaparát* (angl. dual study/education, dual camera).

O revitalizaci lze mluvit i u slova *bezdomovec*, které se znovu vynořilo jako historický ekvivalent angl. *homeless person* (viz také slangové *bezďák* a *houmlésák*). Oproti původnímu významu („osoba, jejíž domovské právo nebylo lze zjistit“, SSJČ) označuje odlišný a v komunistickém období netolerovaný jev společenské exkluze. Někdy se revitalizace týká slovní formy: tak *prohlížeč, překladač* a *spořič* jsou v SSJČ označeny jako řídké nebo zastaralé výrazy. V počítačové oblasti byla tato slova oživena a jejich význam přesunut z pojmenování osob na označení počítačové aplikace: (webový) *prohlížeč, spořič* (obrazovky), (onlinový) *překladač*. Nicméně vzhledem k řídkému výskytu těchto slov v češtině (překladačel je patrně neznal a nikdy předtím nepoužil) je namístě uvažovat o tom, že jako počítačové termíny byla nově derivována. Nabízejí se tak dvě interpretace, neosémantizace (zvolená zde) a lexikální kalkování.

Ve vzorku lze vysledovat určitou korelaci mezi **etymologickou příbuzností** anglického a českého slova a neosémantizačním procesem. Nejsou-li anglická slova a jejich české překladové ekvivalenty kognátní, tj. nemají-li společný původ (např. *chytrý* – smart, *okno* – window, *sklízet* – harvest), je nový význam častěji výsledkem sémantického přenosu, metafory a metonymie, a to v poměru 93 : 57 (62,0 % : 38,0 %), než je tomu u kognátních dvojic. Naopak kognátní dvojice (např. *alternativní* – alternative, *exportovat* – export, *historie* – history; ale netýká se jen internacionalismů, srov. *avatar, troll*) častěji tíhnou k sémantickému posunu, specializaci a generalizaci, v poměru 67 : 49 (57,7 % : 42,3 %). Tyto opačné tendence nejsou zcela náhodné. Zdá se, že pro lineární (vertikální) posun v rozsahu významu, jeho zúžení či rozšíření (v rámci téže domény) vytváří společný původ (sdílený základní význam) vhodnější podmínky. Naopak nelineární významové změny (srov. Cruse 2011: 117), metaforický/metonymický skok z jedné domény do jiné, lze spíše očekávat u nepřibuzných slov, jejichž sémantické struktury se mohou více lišit.

Vzorek potvrdil existenci sémantických kalků volných (*mys*) a sémantických kalků vázaných na konkrétní lexikální kalk (*horký v horká linka, konsorciální v konsorciální smlouva* [pro projekt výzkumu], *neutralita v uhlíková neutralita, zima v kvantová zima*). Nicméně i volný sémantický kalk, jako je *mys*, se může stát součástí lexikálního kalku (*počítačová, mechanická, optická, bezdrátová mys*). Naopak vázaný kalk se nemusí vyskytovat v jednom konkrétním lexikálním kalku, ale je vázán na určitý okruh kolokátů (např. *chytrý* je vázáno na elektronicky kontrolovaný předmět, objekt: *chytrý náramek, hodinky, prsten, zámek, květináč, hrnec, termostat, auto, byt, město*). Vázaným sémantickým kalkem může být rozvíjející i řídicí člen víceslovného lexikálního kalku: *pirátský (kopie), (kybernetická) šikana*. Jedná se fakticky o **lexikálně-sémantické kalky**. Kuriózním případem je adjektivum *vlajkový*, které se osamostatnilo (*vlajkový výrobek, projekt*) z výrazu *vlajková loď*. Nejde ale o lexikální, nýbrž o sémantický kalk anglického výrazu *flagship* (viz níže). V našem vzorku představují vázané sémantické kalky zhruba jednu desetinu z celkového počtu.

Co se týče **formální struktury**, prameny zpravidla dokládají sémantické kalkování na jednoslovných lexémech. V našem vzorku je skutečně většina položek jednoslovných (289; 98,0 %), ať už monomorfémních (*hůl, zeď, síť, dřevo*), nebo polymorfémních (*překladač, stylist, tiskárna*). O to zajímavější byl náleš šesti víceslovných výrazů (2,0 %), které jednoznačně představují sémantické kalky:

- *cestovní mapa* < road map: doslovný význam rozšířen na „dokument vytyčující postup“, srov. „Cestovní mapa velkých výzkumných infrastruktur ČR“
- *hlídací pes* < watchdog: označuje aplikaci nebo osobu, která sleduje a hlídá (např. obsah webu či dodržování něčeho): „Pořiďte si svého internetového hlídacího psa“
- *svatý grál* < Holy Grail: význam „zázračná miska s krví ukřižovaného Krista“ (SSJČ) rozšířen vlivem angličtiny na něco „eagerly sought after“, srov. „svatý grál navigační biologie“
- *trojský kůň* < Trojan horse: význam „dřevěný kůň se skrytými bojovníky, dopravený do Tróje, ... přen. podobná lest vůbec“ (SSJČ) doplněn o „malicious code or software“, srov. „Nový trojský kůň ohrožuje české a slovenské počítače“
- *vlajková loď* < flagship: v obchodním žargonu dnes místo „velitelská [loď], opatřená vlajkou velitele skupiny“ (SSJČ) znamená „reprezentativní výrobek, produkt apod.“
- *zadní vrátka* < backdoor: místo „možnost ustoupit, volnost rozhodnout se jinak“ (SSJČ) označuje nyní v informatice škodlivý prvek, metodu umožňující neoprávněný přístup k počítačovému systému. Stává se tím faux ami, protože bychom v českém textu očekávali spíše neutrální „únikový“ význam.

Je zřejmé, že existuje-li v obou jazycích formálně shodný víceslovný výraz, vytváří to stejný předpoklad pro vznik sémantického kalku jako u jednoslovného lexému. Jednoslovnost tedy není inherentní vlastností sémantických kalků.

Ve vzorku se také objevila **neosémantizace anglických výpůjček**, zmiňovaná v literatuře. Slovo *farma* je rozšířeno o význam „hokejová farma“ (v AHL), *farmář*

v SSJČ specifikovaný „v severoamer. prostředí“ je nyní vznešenější synonymum pro sedlák, rolník nebo zemědělec (viz název pořadu „Farmář hledá ženu“). Slovo *kouč* původně převzaté ze sportovní oblasti získalo význam (mentální, nutriční aj.) „poradce“, *ranč* označuje rekreační zařízení (*wellness ranč*), *hit* překročil hudební oblast a může jím být cokoli, co je vysoko na žebříčku popularity (*pobyťový hit*). Termín *smog*, původně znečištění ovzduší, má dnes širší užití: *akustický*, *digitální*, *elektromagnetický*, *elektronický*, *hlukový*, *hudební*, *informační*, *kulturní*, *ohňostrojo*vý, *optický*, *světelný*, *zvukový smog*. Slovo *skaut*, známé u nás pouze ve významu člen organizace Skaut, se v češtině vrací ke svému původnímu anglickému významu „zvěd“, např. ve spojení *technologický skaut*, *firemní skaut*. Naopak české (čapkovské) *robot*, které bylo převzato do angličtiny, se nyní vrací zpět do češtiny s posunutým významem „softwarová aplikace“, a to v plné i zkrácené formě: (počítačový, internetový, portálový) *robot* nebo *bot* (chatbot, Googlebot, spybot, malbot).

Vedle typických sémantických kalků se také zde vyskytují případy spojené s formální (derivační) **neologizací**. Představují hraniční jev mezi sémantickým a lexikálním kalkem (tj. mezi kopírováním významu a kopírováním formy). Týká se to adjektiv, která nejsou v obecných slovnících (SSJČ, ASSC) doložena, ačkoli příslušné podstatné jméno nebo dokonce jiná forma adjektiva od něj odvozená v češtině existuje. Jelikož se sémantika těchto adjektiv striktně vzato liší od původního významu fundujícího českého substantiva, chápeme je jako zvláštní typ sémantických kalků. Tak zatímco ASCS (a také online geologická encyklopedie) uvádí u slova *impakt* (kráter vzniklý dopadem meteoritů) pouze adjektivum *impaktní* (kráter), v současném jazyce jsou rozšířená adjektiva *impaktový*, *impaktovaný* ve spojeních *impaktový faktor* (angl. [journal] *impact factor*) a *impaktovaný časopis*, odvozená od slova *impakt*, dopad v abstraktním významu přejatém z angličtiny (effect and influence), konkrétně „dopad ve smyslu citovanosti“; *penetrativní* (vedle existujícího *penetrační*, např. *penetrační nátěr*, od *penetrace*, (hloubka) pronikání do materiálu) získal nový specifický význam ve spojení *penetrativní pohlavní styk* (angl. *penetrative sex*); *resortový*, např. *resortovní hosté* (vedle původního *resortní* (ministr)), souvisí s rozšířením významu slova *resort* (SSJČ „obor působnosti; úřad, ministerstvo, odbor“) na „letovisko“ (a *place frequented for holidays or leisure activities*). Jak ukazuje slovo *impakt*, mohou vzniknout dokonce dvě adjektiva s významem odlišným od substantiva v češtině. Dalším příkladem je substantivum *ikona* („obraz Krista n. svatých“ v SSJČ), které převzalo z angličtiny význam „grafická značka“, jemuž odpovídá adjektivum *ikonový* (*ikonový styl ilustrace*, *ikonová klávesnice*), ale také význam „idol, model, vzor“ (*ikona českého šansonu Hana Hegerová*) s adjektivem *ikonický* (*ikonický režisér Peter Weir*).

3.4.3 SLOVNĚDRUHOVÉ A STRUKTURNÍ DISTRIBUCE KALKŮ

Odlíšné tendence v obou podvzorcích (Tabulka 4) jsou zřejmé: zatímco u lexikálních kalků jasně převládají substantiva na úkor ostatních slovních druhů, u sémantických kalků je skladba pestřejší, adjektiva tvoří přes čtvrtinu slov a také slovesa jsou počet-

nější, a to i přesto, že sémantické kalky tvoří jen o něco více než pětinu (21,7 %) z celkového počtu 1360 zkoumaných kalků.

Tabulka 4: Slovnědruhá distribuce lexikálních a sémantických kalků

slovní druh	lexikální kalky		sémantické kalky	
	Σ	%	Σ	%
substantiva	1020	95,8	195	66,1
adjektiva	40	3,7	67	22,7
slovesa	5	0,5	32	10,8
příslovce	-	-	1	0,3
celkem	1065	100,0	295	100,0

V případech lexikálních kalků je důvodem pro převahu substantiv (95,8 %) a minimální zastoupení adjektiv (3,7 %) a zejména sloves (0,5 %) patrně formální, resp. tvaroslovné omezení těchto slovních druhů. Aby bylo možno překladový ekvivalent hodnotit jako lexikální kalk, musí anglický etymon obsahovat alespoň dva lexikální komponenty (tj. musí jít o víceslovnou jednotku, kompozitum, derivát). Protože dvou- a víceslovných adjektivních výrazů (typicky terminologizovaná spojení adjektiva s příslovcem) je v jazyce obecně málo, je jich málo také ve vzorku, pouze 20 (např. *časově závislý* < time-dependent, *dvojitě slepý/zaslepený* < double-blind, *málo dotčený* [taxon] < least-concern [species], *klimaticky neutrální* < climate-neutral, *objektově orientovaný* < object-oriented, *politicky korektní* < politically correct, *uhlíkově negativní* < carbon negative, *uživatelsky přívětivý* < user-friendly).

Rovněž mezi jednoslovnými anglickými etymony tvoří adjektivní kompozita a deriváty obecně jen malou podmnnožinu; ve vzorku se proto vyskytlo také jen 20 adjektiv (např. *bezkofeinový* < decaffeinated, *bezlepkový* < gluten-free, *multikonferenční* < multiconference, *nebinární* < nonbinary, *předkontaktní* < pre-contact, *vícestopý* < multitrack, *biozdrojový* < biosource, *blbuvzdorný* < foolproof, *nízkopříjmový* < low-income, *samoopalovací* < self-tanning, *volnočasový* < leisure-time).

Ještě více to platí o slovesných víceslovných výrazech: ve vzorku máme pouze pět případů, dvě terminologizovaná spojení sloveso-adverbialie (*pracovat vzdáleně* < work remotely, *pracovat z domova* < work from home), dvě slovesa s předmětem (frazém *ztratit tvář* < lose face, původně z čínštiny, ale rozšířený prostřednictvím angličtiny) a určitý slovesný tvar s předmětem (terminologický název klasifikační kategorie ohrožení živočišného druhu: (o taxonu) *chybí údaje*⁴⁴ < data deficient [species]) a konečně fázově modifikované sloveso *přestat sledovat* < unfollow (sb on Facebook, Instagram apod.).

44 Viz heslo Stupeň ohrožení: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Stupe%C5%88_ohro%C5%BEen%C3%AD_\(biologie\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Stupe%C5%88_ohro%C5%BEen%C3%AD_(biologie)).

Naproti tomu jednoslovné sémantické kalky nejsou omezeny na kompozita a deriváty, proto vedle 195 substantivních kalků (66,1 %) z celkového počtu 295 sémantických kalků ve vzorku tvoří adjektiva téměř čtvrtinu (67; 22,7 %), např. *cílový* (skupina), *špinavý* (elektrina), *kompaktní* (telefon), *vlajkový* (produkt), *zelený* (marketing). Pro srovnání je to o třetinu vyšší počet adjektiv oproti lexikálním kalkům, a to přesto, že vzorek sémantických kalků činí jen 21,7 % ze všech 1360 kalků, tedy zhruba pětinu. Za vyšším procentem adjektivních sémantických kalků stojí kromě jiného skupina vázaných sémantických kalků zejména proto, že podstatnou část lexikálních kalků tvoří spojení substantiva s adjektivem (často se specifickým významem; viz níže).

Ještě větší je rozdíl u slovesných sémantických kalků (32; 10,8 %), např. *otevřít*, *zavřít* (soubor), *vyjmout*, *vložit* (elektronický text), které obrazně popisují úkony v digitálním prostředí. Ojedinelý je pak výskyt příslovce v novém významu ([pracovat] *vzdáleně*, tj. z domova < [to work] *distantly*).

Tabulka 5: Strukturální distribuce lexikálních a sémantických kalků

struktura	lexikální kalky		sémantické kalky		celkem	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%
jednoslovná	72	6,8 %	289	98,0 %	361	26,5 %
víceslovná	993	93,2 %	6	2,0 %	999	73,5 %
celkem	1065	100,0 %	295	100,0 %	1360	100,0 %

Nicméně co se víceslovných sémantických kalků týče, jen obtížně se hledají české víceslovné výrazy, které sémanticky korespondují s anglickými a umožňují neosémantizaci. Naopak o víceslovné anglické výrazy, které lze přeložit a vytvořit tak lexikální kalky, není nouze.

Z hlediska struktury kalků to vede k tomu, že rozložení jednoslovných a víceslovných kalků je v obou skupinách opačné: lexikální kalky ve vzorku jsou v drtivé většině víceslovné (93,2 %), sémantické kalky v drtivé většině jednoslovné (98,0 %). Vzhledem k převaze lexikálních kalků ve vzorku v něm celkově převažují kalky víceslovné.

3.5 ZÁVĚRY

Přestože společným jmenovatelem lexikálních i sémantických kalků je překlad, rozdíl mezi nimi je v tom, že lexikální kalk vnáší novou formu a význam, zatímco sémantický kalk (až na výjimky) pouze nový význam. Rozbor vzorku lexikálních kalků se zaměřil především na formu, rozbor sémantických kalků hlavně na význam. Z hlediska struktury, tj. počtu slov, vykazují obě kategorie opačné tendence: mezi lexikálními kalky převažují víceslovné výrazy, mezi sémantickými naopak jednoslovné. Ačkoli způsob sestavování vzorku nezaručuje striktně reprezentativní zastoupení jednotlivých sku-

pin kalků, lze předpokládat, že zjištěné tendence mají reálnou orientační výpovědní hodnotu.

Rozdíl ve strukturním zastoupení souvisí s rozdíly v distribuci slovních druhů uvnitř obou podvzorků. Lexikální kalky jsou především substantiva (95,8 %; adjektiva 3,7 %; slovesa 0,5 %), zatímco distribuce slovních druhů u sémantických kalků se vcelku blíží jejich obvyklému rozložení v textech (substantiva 66,4 %, adjektiva 22,7 %, slovesa 10,8 %). Výskyt adjektiv a sloves mezi lexikálními kalky patrně omezuje zejména to, že převážná většina z nich je víceslovná a víceslovných adjektivních a slovesných výrazů je v lexiku podstatně méně než jednoslovných (na rozdíl od víceslovných substantivních pojmenování).

Sémantické kalky představují neosémantizaci českých lexikálních jednotek pod vlivem angličtiny. Ve vzorku se ukazuje jako nejčastější motivovaný vztah mezi novým a původním významem českého slova metafora (45,1 %). Může to být způsobeno tím, že metafora je obecně základní prostředek rozšiřování významu a že jako univerzální kognitivní mechanismus je snadno přenosná z jednoho jazyka na jiný. Druhá nejčastější významová změna, specializace (33,2 %), je tu dána tendencí aplikovat pojem na specifickou oblast. Nápadný je nízký výskyt generalizace a metonymie (obojí kolem 6 %). Lze spekulovat, že nová slova jsou přijímána nikoli ve snaze zobecnovat, ale především pojmenovávat nové konkrétní aspekty pojmů v přijímajícím jazyce již existujících. Ukazuje se, že u tétož slova může k neosémantizaci dojít opakovaně.

Podle předpokladu neosémantizace zřídka zahrnuje striktně vzato nemotivované sémantické změny (kosémie 1,7 %). O to nečekanější je poměrně častý výskyt homonymie (8,1 %). O homonymii mluvíme v případech odlišné etymologie české a anglické formy nebo oddálení významů a ztráty spojitosti mezi nimi u českého slova, přestože sdílí s anglickým slovem původ (polysémie se rozvinula jiným způsobem). Alespoň v některých případech k homonymii dochází mechanickým překladem (efekt známý u faux amis).

Přestože jsou sémantické kalky v literatuře výhradně dokládány na jednoslovných výrazech, vzorek obsahuje i případy víceslovných sémantických kalků. Dokazuje to, že jednoslovnost není jejich implicitní vlastnost. Literatura nezmiňuje ani sémantické kalky na úrovni vázaných morfémů, jako je *bio-* (vypěstovaný bez chemikálií), které byly ve vzorku zaznamenány. Konečně v literatuře se v souvislosti se sémantickými kalky nemluví o kreativních novotvarech (loan creations), přesto se i zde vyskytuje jejich obdoba (clipboard > *schránka*, desktop > *plocha*). Vzhledem k tomu, že jde o specifickou formu neosémantizace, s níž se setkáváme i u lexikálních kalků, stojí za úvahu nahlížet na kreativní novotvary jako na samostatnou skupinu překladových přejímek.

Rozbor vzorku dále ukázal, že kalky netvoří dvě diskrétní kategorie a že lexikální a sémantické kalky se mohou překrývat, resp. sémantický kalk může být součástí lexikálního: *virová nálož* < viral load (*nálož* = množství viru v těle nakaženého). Případně všechny složky lexikálního kalku jsou zároveň sémantické kalky: *mobilní aplikace*. Lze potom mluvit o lexikálně-sémantickém kalku. Vázané sémantické kalky ve vzorku činí zhruba desetinu.

Ani u jednoslovných položek nelze vždy jednoznačně určit, zda představují sémantický, nebo lexikální kalk, např. (internetový) *prohlížeč* se na první pohled jeví jako přímý překlad anglického *browser* (od slovesa *to browse*, prohlížet si beze spěchu, prolístávat), tedy jako lexikální kalk. Na druhé straně SSJČ dokládá existenci slova *prohlížeč* v češtině (s řídkým výskytem) ve významu „kdo koná prohlídku; prohlížečitel“, což by mohlo vést k úvaze, zda nejde o sémantický kalk, nebýt rozdílu v životnosti. Navíc fakt, že slovo *prohlížeč* v tomto významu je zastaralé a neužívané, podporuje interpretaci, že jako ekvivalent anglického *browser* vzniklo překladem nezávisle na již existující formě.

Škálovitý charakter se projevuje nejen mezi lexikálními a sémantickými kalky, ale i ve vztahu k přejímkovým anglicismům. Hybridní kalky mohou obsahovat jak aktuální přímé anglicismy (*kradeware* < *stealware*), tak již zdomácnělé přejímky, např. *šok* nebo *farma*, v kalcích *kulturní šok*, *větrná farma*. Některé lexikální kalky jsou vlastně celé složené z anglicismů (*technologický skaut*⁴⁵), jiné hybridní novotvary, které na první pohled vypadají jako kalky, vznikly až v češtině (*doba homeofficeová*), a jde tedy o pseudoanglicismy. Přejímkové a překladové anglicismy tak tvoří kontinuum od přejímky přes hybridní novotvar, lexikální a lexikálně-sémantický kalk až po kalky sémantické. A stejně jako přejímkové anglicismy mohou i překladové anglicismy v češtině následně procházet slovtvornými procesy (*azylový dům* > *azylák*, *volnočasové aktivity* > *volnočasovky*, *balkonová podprsenka* > *balkonka*). Z překladových anglicismů tak vznikají domácí novotvary, „pseudokalky“ (viz kap. 4), analogické domácím novotvarům utvořeným z přejímkových anglicismů (pseudoanglicismy; viz kap. 2).

Přestože stylistický aspekt nebyl předmětem studie, zběžné srovnání s výčty oblastí uváděnými v literatuře naznačuje, že kalky se vyskytují všude tam, kde nacházíme přejímkové anglicismy, ba dokonce se zdá, že okruh jejich uplatnění je ještě širší. Díky české formě jsou kalky většinou stylisticky méně příznakové než přejímkové anglicismy, a patrně proto snáze pronikají do různých vrstev jazyka, a to i stylisticky vyšších, a mohou získat i prestižní status (jako vědecké a odborné termíny apod.). S tím souvisí celkový dojem při sestavování vzorku, že počet anglických kalků v češtině je podstatně vyšší, než by se na první pohled zdálo. Možná by kvantitativní srovnání přejímkových a překladových anglicismů ukázalo, že daleko více než přímé přejímky jsou hnacím motorem anglicizace češtiny nenápadné překladové anglicismy. Přitom kalkování může mít v určitém smyslu hlubší dopad než přejímání anglických slov. Zatímco přímá přejímka jasně deklaruje svůj původ, a hranice mezi oběma jazyky (a světy) tak zůstává zřejmá, překladové anglicismy tuto hranici stírají.

45 Adjektivum *technologický* je od slova *technologie* (původně „nauka o způsobech zpracování surovin na výrobek; výrobní postup při tomto zpracování“, SSJČ), které pod vlivem angličtiny čím dál více vytlačuje slovo *technika* (angl. *technology*) ve významu „souhrn výrobních a pracovních prostředků, postupů“ (SSJČ) a s ním i adjektivum *technický* (angl. *technological*). Kdysi běžné spojení „věda a technika“ nyní nahrazuje „věda a technologie“. Z hlediska tohoto vývoje by se dnes České vysoké učení technické v Praze mohlo nazývat České vysoké učení technologické.

4
NEVIDITELNÉ ANGLICISMY -
PSEUDOKALKY

Termín neviditelné anglicismy se v literatuře již několikrát v nedávných letech objevil (Witalisz 2015, Moreno-Fernández 2017, Gottlieb 2020, 2023, Andersen 2021) a toto téma nepochybně bude předmětem zájmu i nadále. Svědčí o tom název semináře *The success of invisible Anglicisms: a global trend?* na 17. konferenci ESSE 2024 v Lausanne, pro který byly neviditelné anglicismy vymezeny jako sémantické, lexikální a syntaktické kalky.

4.1 ÚVOD⁴⁶

Abychom mohli mluvit o pseudokalcích, je třeba začít u kalků. Lexikální a sémantické kalky (viz kap. 3) představují relativně novou a málo probádanou oblast výzkumu, a to nejen u nás. Označujeme je souhrnně jako překladové anglicismy (také jako „nepřímé přejímky“). V české literatuře byly kalky na základě angličtiny do značné míry přehlíženy, protože pod pojmem anglicismus se dlouho rozumělo hlavně anglické slovo užitě v českém textu. Zatímco anglicismy v tomto smyslu spočívají v přejetí anglické formy a jejího významu (proto přejímkové či materiálové anglicismy a přímé přejímky), podstatou lexikálního kalku (angl. loan translation) je neologismus, který vzniká překladem (kopírováním) komponentů (morfémů/slov) anglického jedno- či víceslovného výrazu českými komponenty, např. *artificial intelligence* > *umělá inteligence*. Týmž způsobem vznikají i sémantické kalky (angl. semantic loans), s tím rozdílem, že český ekvivalent, který nahrazuje anglickou formu, zároveň přejímá i význam anglického originálu, tj. přejímání je provázeno i rozšířením či změnou významu českého slova, a dochází tak k jeho neosémantizaci (např. *window* > *okno*, oblast na monitoru počítače, *architecture* > *architektura*, typ konstrukce mikroprocesorů)⁴⁷. Kalky se podrobně zabýváme v kap. 3, na kterou zde navazujeme, a pseudokalky v ní byly zběžně zmíně-

46 Anglická verze s názvem *Invisible False Anglicisms* (A. Klégr, I. Bozděchová) zazněla 21. 4. 2023 v podobě příspěvku na konferenci April Conference Fifteen, Kraków, 20–22 April: Humanity / Humanities.

47 Některé kalky jsou spíše projevem jazykové kreativity a ponecháváme je stranou, např. *rhybaření* (založené nejen na významu, ale i grafice angl. phishing), *dikobraz* (angl. dicpic z kompozita dickpicture) a *jabkař* (Apple [computer] user).

ny. Vedle kalků je v souvislosti s pseudokalky nutné vrátit se také k pojmům pseudoanglicismus a pseudoanglicizace popisovaným v kap. 2. Rekapitulace podstatných částí kapitoly o pseudoanglicismech tak slouží jako další východisko k popisu pseudokalků.

Při práci se vzorkem lexikálních a sémantických kalků jsme u několika položek narazili na zajímavý jev. Jednalo se o slova, která byla zjevně odvozena od lexikálních a sémantických kalků kopírujících anglické lexikální jednotky, ale zároveň překračovala rámec pouhé překladové přejímky. Vykazovala tak styčné rysy s jinou kategorií anglicismů, tzv. falešnými anglicismy či pseudoanglicismy. Falešné přejímky, jak se jim obecně říká, jsou zajímavým projevem slovtvorné aktivity a kreativity, která ukazuje, že hostitelský jazyk zdaleka není pasivním příjemcem lexikálních přejímek. Naopak, čeština těží z přílivu anglicismů dvojím způsobem. Jednak se obohacuje její slovní zásoba o nová slova, ať už představují nové pojmy nebo stylistické a sémantické varianty domácích slov, jednak jsou přejímky odrazovým můstkem pro tvoření další vlny nových slov: českých neologismů, které přetvářejí anglicismy často nečekaným a nápaditým způsobem.

4.2 PSEUDOPŘEJÍMKY – REKAPITULACE

Pro posouzení paralely mezi slovy odvozenými z kalků a pseudopřejímkami (falešnými anglicismy či sekundárními anglicismy) je užitečné stručně zrekapitulovat pojetí tzv. falešné přejímky a vznik tohoto pojmu. Jeho definice je možno seřadit chronologicky, ale také z hlediska jejich obecnosti. Na jedné straně stojí často citovaná Duckworthova definice (1977: 54), která pro němčinu pseudoanglicismy charakterizuje jednoduše jako „Neubildungen der deutschen Sprache mit englischem Sprachmaterial [německé neologismy s anglickým jazykovým materiálem]“. Podobně je vymezuje i Onysko (2007: 52): „Termín ‚pseudoanglicismus‘ popisuje jev, k němuž dochází, když přijímající jazyk užívá lexikální elementy dárcovského jazyka, aby vytvořil neologismus v přijímajícím jazyce, který je v dárcovském jazyce neznámý“⁴⁸. Také Pulciniová et al. (2012: 7) definují tento jev na obecné rovině: „Falešná výpůjčka či pseudovýpůjčka, nebo též pseudoanglicismus, je slovo nebo víceslovná jednotka v přijímajícím jazyce složená z anglických lexikálních komponentů, ale v angličtině neznámá nebo užívaná v nápadně odlišném významu“⁴⁹. Furiassi a Gottlieb (2015: 3–4) přicházejí s následující formulací: „Pseudo-výpůjčky či falešné výpůjčky vznikají, když jsou skutečné lexikální výpůjčky nebo jejich komponenty reinterpretovány mluvčími různých přijímajících jazyků, což výsledkem je formální a/nebo významová změna u těchto slov“⁵⁰.

48 Onysko (2007: 52): „The term ‘pseudo anglicism’ describes the phenomenon that occurs when the RL uses lexical elements of the SL to create a neologism in the RL that is unknown in the SL.“

49 Pulciniová et al. (2012: 7): „A false or pseudo-loan or Anglicism is a word or multi-word unit in the RL made up of English lexical elements but unknown or used with a conspicuously different meaning in English.“

50 Furiassi a Gottlieb (2015: 3–4): „Pseudo-borrowings or false borrowings occur when genuine lexical borrowings, or elements thereof, are reinterpreted by speakers of various receptor languages, resulting in formal and/or

Vedle těchto obecných definic se objevují i výčty konkrétních způsobů, jak falešné přejímky vznikají. Filipović (1985) tak vedle povšechné definice („pseudoanglicismy jsou slova a výrazy utvořené z komponentů, které jsou samy anglickými výpůjčkami přejatými do systému přejímajícího jazyka“, s. 250–251) ukazuje na příkladech z evropských jazyků tři způsoby pseudoanglicizace, jsou to kompozice (*golman*), derivate (*hajlajfer*) a elipsa, krácení (*box-meč* místo *boxing-match*). Zmiňuje také, že na tento aspekt přejímání ho upozornila britská lingvistka B. Strangová (1962: 191), která v recenzi jeho monografie o anglicismech v chorvatštině poznamenala, že některé z přejímek, „ačkoli jsou složené z anglických částí, nejsou samy o sobě anglickými výrazy (např. *best-runner*, *everglass*, *happy end*), jiné jsou suspektní (např. *smoking*), další pak vykazují životnost mimo svůj jazyk v míře, které nikdy v jeho rámci nedosáhly“.

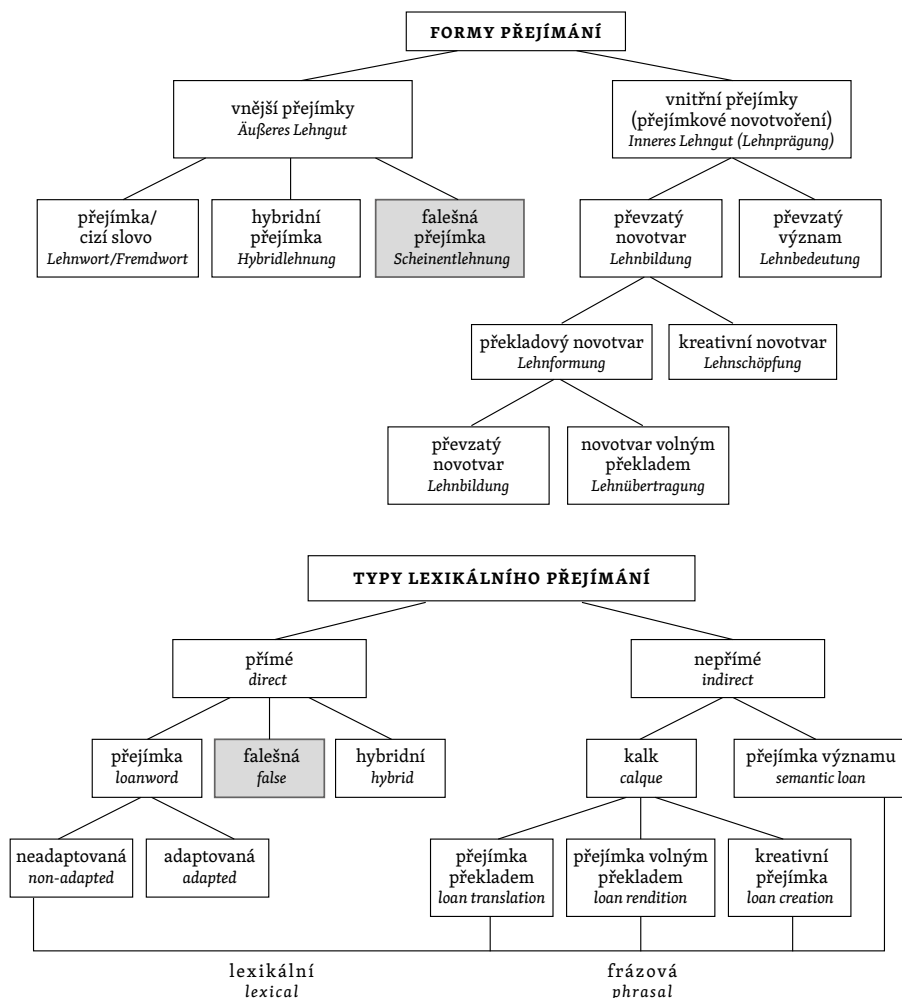
Jiní autoři uvádějí poněkud odlišný okruh prostředků. Tak Cartensen (1980) dělí pseudoanglicismy (*Scheinentlehnungen*) v němčině do tří kategorií, neologismy morfologické (krácení části nebo celých morfémů a slov: *cocktail party* > *cocktail*, *last but not least* > *last not least*), lexikální (v angličtině neznámá kompozita: *Highboard*, *Showmaster*) a sémantické (nové významy: *Slip* místo *briefs*, *pants* – srov. *slipy* v češtině). Francouzské pseudoanglicismy třídí Cypionková (1994) na kompozita, deriváty, zkráceniny, sémantické posuny, morfologické posuny, graficko-fonetické posuny a přejímky vlastních jmen. A podobné výčty se objevují u dalších autorů. V článku představujícím GLAD, sdružení zabývající se anglicismy, Gottlieb et al. (2018: 7) stručně vymezují pseudoanglicismy takto: a) zkráceniny, tj. zkrácená anglická slova, např. *parking* < z angl. *parking lot*, vyskytující se v řadě evropských jazyků, b) resémantizace, tzn. domácí význam pro anglická slova, např. německé *handy*, mobilní telefon, nebo polské *handicap*, výhoda udělená soutěžícímu, nebo c) domácí kombinace anglických komponentů, jak ukazuje japonské *akuhara*, alcohol harassment, obtěžování alkoholem. Žádný z těchto výčtů ovšem není vyčerpávající. I když v konkrétních jazycích mohou být některé z prostředků neologizace preferovány, obecně je jich v jazyce mnohem více (srov. *answear.cz*, český pseudoanglicismus jako název módní webové stránky).

Souhrnně vzato tedy falešný anglicismus charakterizují tři rysy: je založen na anglickém komponentu, je to neologismus vytvořený v přijímajícím jazyce a jeho forma a/nebo význam jsou anglickým mluvčím neznámy, resp. nemá korelát v angličtině. Otázka je, proč tyto útvary nenazvat jednoduše neologismy anglického původu (*English-based neologisms*). Furiassi a Gottlieb (2015: 5) se domnívají, že by toto označení mohlo svádet k závěru, že jde o neologismy utvořené nerodilými mluvčími nebo mluvčími s angličtinou jako druhým jazykem přímo v angličtině.

4.3 POSTAVENÍ PSEUDOPŘEJÍMEK V KLASIFIKACI ANGLICISMŮ

Uvedené definice (explicitně nebo implicitně) připisují pseudoanglicismům ještě jeden společný rys: jejich základem je přímá přejímka. Tento předpoklad je jednoznačně fixován ve vlivných taxonomiích přejímečů či anglicismů, jak dokládá Betzovo (1959) klasifikační schéma nahoře a Pulciniové et al. (2012) dole.

Důvod pro spojování pseudoanglicismů s přímými přejímkami z angličtiny může být dán jednak tím, že v době, kdy byl tento typ anglicismů zaznamenán, byly v centru

Obrázek 4: Pozice pseudopřejímečů/pseudoanglicismů (šedý rámeček) v taxonomiích Betze (1959) (nahoře) a Pulciniové et al. (2012) (dole)

zájmu právě přímé anglicismy. Navíc někteří autoři ztotožňovali anglicismy primárně s materiálovými přejímkami v anglické formě. Např. Furiassi (2010: 34) ve své monografii o pseudoanglicismech v italštině to, že jsou založeny na přímé přejímce, vtěluje do jejich definice. Parafrazuje v ní Görlachovu (2003: 1) definici anglicismu („slovo nebo idiom, který je svou formou rozpoznatelně anglický“), když říká, že falešné anglicismy musí být rovněž „svou formou rozpoznatelně anglické“. Nicméně v následující monografii, jejímž je Furiassi spoluautorem (Furiassi et al. 2012), je toto úzké formální pojetí anglicismu uvedeno na pravou míru a vedle přímých anglicismů se pracuje také s nepřímými anglicismy (viz výše Pulciniová et al. 2012). Jestliže tedy nepřímé anglicismy (lexikální a sémantické kalky) tvoří nedílnou součást přejímek z angličtiny, můžeme se ptát, zda také ony mohou být předmětem neologizace, resp. pseudoanglicizace.

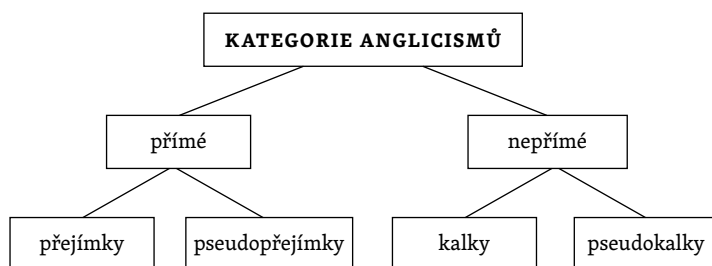
4.4 KALKY A NEOLOGIZACE

Vzhledem k tomu, že novotvoření v rodném jazyce zahrnuje především domácí formy – což jsou i překladové nepřímé anglicismy – je vcelku zřejmé, že pseudoanglicizace jakožto neologizační proces, který se odehrává v cílovém jazyce, se bude týkat nejen forem rozpoznatelně anglických, ale stejně tak domácích forem, které jsou překladem z angličtiny. Jinak řečeno pseudoanglicizace nemůže být závislá na typu přejímky. Jestliže je pseudoanglicismus definován jako neologismus vzniklý v přijímajícím jazyce z anglicismu a za anglicismy stejnou měrou považujeme i lexikální a sémantické kalky, potom nezbývá než považovat i neologismy vzniklé z kalků za pseudoanglicismy, resp. za pseudokalky. Nepochybně jde o extrémní případ pseudopřejímek, které nejenže nemají anglickou formu, ale na rozdíl od „pravých“ kalků nemají v angličtině protějšek ani co se týče předlohy a významu. Proto jsou v názvu kapitoly popsány jako „neviditelné anglicismy“.

Spolu s tím, jak se v literatuře začíná dlouho přehlíženým nepřímým přejímkám postupně věnovat větší pozornost, ukazuje se, že jejich vliv na hostitelský jazyk není o nic menší než vliv přímých přejímek. Pouze jsou méně nápadné a hůře se hledají a prokazují než přímé materiálové přejímky⁵¹. Také z toho důvodu doposud zůstává potenciál kalků být zdrojem neologismů stále bez povšimnutí. Projekt sběru lexikálních kalků v několika jazycích (včetně češtiny) organizovaný sdružením GLAD bezpochyby také ukáže, že jejich počet není zdaleka zanedbatelný. Lze říci, že jakmile si mluvčí hostitelského jazyka přímé a nepřímé přejímky osvojí a začlení do lexika, mohou oba typy přejímek iniciovat slootovorný proces jako kterákoli jiná lexikální jednotka. Zatímco pseudoanglicizace přímých přejímek vede ke vzniku sice nové anglické formy nebo významu (netransparentní pro anglické mluvčí), ale anglický původ

51 Viz F. Čermák (2010: 208): „Obecně však je snad ještě obtížnější vůbec rozpoznat, že jde o kalk: ve formě slova pro to není žádná opora.“

je stále zřejmý, neologizací nepřímých přejímek se tyto přejímky ještě více vzdalují od anglické předlohy a jejího významu a vazba s angličtinou se stírá. V tomto smyslu je míněn přívlastek „neviditelné“ anglicismy. Terminologicky ponecháváme označení pseudoanglicismy pro neologismy z přímých přejímek a pro novotvary utvořené z nepřímých přejímek, tj. kalků, užíváme termín pseudokalky (lexikální a sémantické). Zastřešujícím označením pro oba typy je pseudopřejímka. Je také zřejmé, že dosavadní řazení pseudopřejímek mezi přímé přejímky v taxonomiích anglicismů je třeba přehodnotit a že pseudopřejímky patří jako podkategorie do obou skupin:

Obrázek 5: Pseudopřejímky z přímých a nepřímých anglicismů

4.5 LEXIKÁLNÍ PSEUDOKALKY

Zatímco lexikálních kalků z angličtiny existuje mnoho (i když není vždy snadné je identifikovat), najít pseudokalk je daleko obtížnější. Způsob jejich hledání je vcelku jednoduchý, ale pracný a nedá se automatizovat (podobně jako vyhledávání anglicismů v korpusu). U prokazatelných kalků byly na internetu vyhledávány možné novotvary, které by z nich mohly vzniknout, a u nich pak zpětně zjišťováno, zda nemají anglické předlohy (a jde tedy o domácí novotvar). Vzorek 32 lexikálních pseudokalků, které vznikly na základě 22 výchozích lexikálních kalků, není příliš rozsáhlý a jde spíše o důkaz konceptu (doložený kalk z angl. proof of concept).

Tabulka 6: Lexikální pseudokalky

	anglická předloha	český lexikální kalk	lexikální pseudokalk
1.	action film	akční film	akčňák, akčňáček, akčňárna (slang. pragmatický rys)
2.	arcade game	arkádová hra	arkádka (slang. výraz, pragmatický rys)
3.	automagically	automagicky (IT termín)	automagičnost (vlastnost, funkce)
4.	asylum house	azylový dům	azylád

	anglická předloha	český lexikální kalk	lexikální pseudokalk
5.	balconette bra	balkonetková podprsenka	<i>balkonetka</i> (slang, pragmatický rys)
6.	barefoot shoes	bosoboty	<i>bosobotičky</i> (zdrobnělina)
7.	boutique hotel	butikový hotel	<i>butikový hotýlek</i> (zdrobnělina)
8.	brainwashing	vymývání mozku/ů	<i>vymývačka mozku, umývárna mozků</i> (ohlupující seriál, film, reklama, akce ap.)
9.	dystopian novel	dystopický román	<i>dystopka</i> (slang, pragmatický rys)
10.	follower	sledovatel (na sociální síti)	<i>sleď</i> (slang, žert. homonymum k názvu ryby)
11.	global reading	globální čtení (pedagogika)	<i>globálka</i> (slang, pragmatický rys)
12.	green revolution	zelená revoluce	<i>zelené revolucionářství</i> (vlastnost)
13.	hair stylist	vlasový stylistka	<i>vlasová stylistika</i> (profese)
14.	high-income (family)	vysokopříjmový (rodina)	<i>vysokopříjmovost</i> (stav, vlastnost)
15.	iron man	železný muž (triatlon. závod)	<i>železnák</i> (slang, pragmatický rys)
16.	mountain bike	horské kolo	<i>horák</i> (slang, pragmatický rys), <i>horákovat</i> (jezdit na horském kole)
17.	leisure-time activity	volnočasová aktivita	<i>volnočasovka</i>
18.	leisure-time (activity)	volnočasový (aktivita)	<i>volnočasovost</i> (plátěných bot)
19.	low-income (household)	nízkopříjmový (domácnost)	<i>nízkopříjmovost</i> (stav, vlastnost)
20.	power play	přesilová hra	<i>přesilovka</i> (sport. slang)
21.	sci-fi novel, film	scifi román, film	<i>scifi románek/filmeček, scifáč, scifáček, scifárna, scifárnička</i> (slang) ⁵²
22.	soap opera	mýdlová opera	<i>mydlínka</i> (slang), <i>mýdlová operetka</i>

Ze slootovorných procesů se nejvíce uplatňuje sufixace a prefixace, ať už samostatně, nebo v kombinaci, často se objevuje sufixace ve spojení s elipsou při univerbizaci (*arkádka, azytlák, balkonetka, dystopka, scifák, volnočasovka*). Ve dvou případech byl kalk převeden na jiné slovo za účelem dosažení humorného efektu (*sleď, mydlínka*). V jedné třetině položek došlo ke změně slovního druhu. Při univerbizaci nebyl změněn denotativní význam, ale neologismus získal nové sémantické rysy (stylovou příznakovost, pragmatické rysy, evaluativnost ap.). V několika případech se objevil deminutivní sufix (*akčňáček, bosobotičky, hotýlek, románek, scifárnička*). U jednoho kalku s konkrétním

52 Předpokládáme, že formy *scifáč, scifárna* vznikly na základě kalku *scifi román/film*, proto je řadíme pod pseudokalky. Pokud by ale vznikly jen ze slova *scifi*, jednalo by se o pseudoanglicismy (viz oddíl 2.5.2.1 o tvoření pseudoanglicismů pomocí elipsy a sufixace). Zdá se, že existují případy, u kterých nelze jednoznačně rozhodnout, zda jde o pseudoanglicismy, nebo o kalky. Podstatné je, že tak či onak se jedná o pseudopřejímky.

významem se význam změnil pomocí sufixu na abstraktum (*vlasová stylistika*), naopak kalk s dějovým významem se změnil na konkrétum ve dvou variantách (*vymývačka mozku, umývárna mozků*). U tří adjektiv a jednoho adverbia vzniklo sufixací spojenou se změnou denotativního významu abstraktní substantivum (*nízkopříjemnost, vysokopříjemnost, volnočasovost, automagičnost*). Zaznamenán byl jeden výskyt konverze ze substantiva (pseudokalku *horák*) na sloveso (*horákovat*). V šesti případech je výchozí lexikální kalk jednoslovný, v ostatních se jedná o dvouslovné výrazy. Několik výchozích lexikálních kalků je hybridních (*dystopický román, sci-fi román*). Převaha afixace (s občasnou elipsou) odpovídá slovtvorným tendencím v češtině, navíc je okruh slovtvorných procesů omezen většinou dvojslovným charakterem kalků.

4.6 SÉMANTICKÉ PSEUDOKALKY

Stejným způsobem jako u lexikálních pseudokalků probíhalo vyhledávání sémantických pseudokalků. Hlavní rozdíl je v tom, že sémantické kalky ve vzorku jsou až na výjimky (*chatovací místnost, vlajková loď*) jednoslovné a jednoslovnost patrně skýtá více prostoru pro tvoření nových slov než víceslovné výrazy. To by vysvětlovalo, proč u sémantických kalků (16 položek), kterých je výrazně méně než lexikálních kalků (22), lze doložit 42 sémantických pseudokalků, tj. o čtvrtinu víc, než je nalezených lexikálních pseudokalků (32).

Tabulka 7: Sémantické pseudokalky

	anglická předloha	český sémantický kalk	sémantický pseudokalk
1.	ambassador	ambasádor (značky)	<i>ambasádorství</i>
2.	animator (leisure time a.)	animátor (volnočasový)	<i>animátorství, animátorařina</i> (činnost animátora)
3.	avatar (IT term)	avatar	<i>avatařit</i> (vytvářet avatary)
4.	corpus (of electronic texts)	korpus	<i>korpusář</i> (tvůrce jazykových korpusů)
5.	experience (holiday)	zážitkový (dovolená)	<i>super zážitkový, extra zážitkový, zážitkovost</i>
6.	experience	zážitek (https://www.zazitky.cz)	<i>zážitkářský, zážitkářství, zážitkomat</i> (https://zazitkomat.com), <i>zážitkovat</i>
7.	flagship (best product, store)	vlajková loď	<i>vlajkovost</i> (produktu)
8.	format (external hard drive)	formátovat (externí disk)	<i>naformátovat</i> (disk), <i>doformátovat, odformátovat</i>
9.	chat room	chatovací místnost	<i>chatovací místnůstka</i>
10.	impact (journal)	impaktovaný (časopis)	<i>impaktovanost</i>

	anglická předloha	český sémantický kalk	sémantický pseudokalk
11.	page (on the website)	stránka	stránkař
12.	passive (building)	pasivní (budova)	pasivnost (budovy)
13.	password (IT term)	heslo	zaheslovat (flash disk), zaheslovaný, zaheslovanost, zaheslovatelný, odheslovat, odheslování, přeheslovat, přeheslovaný, přeheslovanost
14.	virus (IT term)	vir, virus ⁵³ (počítačový)	zavírovat, zavírování, zavírovaný, zavírovanost, zavírovatelný, zavírovatelnost, odvírovat, odvírování, odvírovatelný, převírovaný, navírovat
15.	walker, walking frame	chodítko (pro seniory)	chodítkář
16.	Windows (operating system)	wokna	woknař

Ze 14 jednoslovných sémantických kalků je 10 substantiv, 3 adjektiva a jedno sloveso. Ze sedmi substantiv bylo derivováno po jednom pseudokalku (šestkrát zachováno substantivum, jedno obsahuje grafický anglicismus, *wokna*, jednou došlo ke konverzi na sloveso, *avatařit*). Tři substantivní sémantické kalky (*zážitek*, *heslo*, *vir*) získaly podobu nového substantiva, ale také z nich byla odvozena adjektiva a slovesa, přičemž *heslo* a *vir* daly vzniknout největšímu počtu pseudokalků. Vedle sufixů a prefixů se u nich vyskytl i jeden sufixoid (*zážitkomat*). Z adjektivních kalků vznikla sufixací abstraktní substantiva (*zážitkovost*, *impaktovanost*, *pasivnost*), jedno z nich bylo kromě toho obměněno prefixoidy *super-*, *extra-* (*superzážitkové příměstské tábory*). Slovesný kalk byl sémanticky modifikován třemi různými prefixy. Ze dvou dvouslovných sémantických kalků je jeden hybridní a byla z něj v češtině utvořena zdvojnásobena (*chatovací místnůstka*). U druhého z nich je zajímavé, že substantivní novotvar vznikl z adjektivního komponentu kalku (*vlajkovost*, ve významu reprezentativnost), který obsahuje klíčový sémantický rys celého výrazu. Z hlediska slovotvorných prostředků se sémantické pseudokalky ve vzorku shodují s lexikálními ve využívání afixace, odlišují se tím, že v menší míře se na jejich vzniku podílí krácení, ale zato se v nich vyskytují afixoidy (a jde tedy o typ kompozita: *zážitkomat*). Ze sémantických kalků také ve větší míře vznikají pseudokalky odlišného slovního druhu než z lexikálních. Za zvláštní případ sémantického pseudokalku užitého v metaforickém smyslu by snad mohly být považovány dvě překladové přejímky, u nichž byl v češtině dosazen nový (humorný, ironický) význam: *hra o trůny* (z názvu amerického seriálu *Game of Thrones*) a *třetí svět* (*the Third World*). První je reinterpretovaná jako důsledek „hromadné-

53 Adámková a kol. (2013: 14) píší, že „Aktivace jednotlivých derivátů může být různě rychlá. Od lexému *vir* vzniklo prefixačně-sufixačním procesem sloveso *zavírovat* (obě slova jsou zmíněna v NSČ 1), následně vzniklo ještě sloveso *odvírovat*. Jiná prefigovaná, potenciální slovesa, jako např. **dovírovat*, **převírovat*, **navírovat*, **vyvírovat*, ale ani neprefigované **vírovat* dosud doložena nejsou.“ Dnes lze na webu dohledat deriváty utvořené ze dvou ze zmíněných pěti potenciálních sloves, *převírovaný* a *navírovat* (*navíroval*).

ho průjmu“ (s odkazem na české „trůnit na záchodě“), druhá jako označení pro „místo s nízkou úrovní služeb, hygieny“ (odkaz na podmínky v rozvojových zemích).

Některé z pseudokalků v obou skupinách vzorků se staly běžnou součástí současné češtiny (*akčňák, zavírovat, zaheslovat*), jiné se na webu vyskytují méně často (*scifárna, zážitkářství*) a některé jen ojediněle (*avatařit, horákovat, navírovat*).

4.7 ZÁVĚRY

Myšlenka pseudokalků vychází ze zřejmé paralely mezi neologismy založenými v přijímajícím jazyce na přímých anglicismech (materiálových přejímkách) a označovanými v literatuře běžně jako falešné anglicismy či pseudoanglismy a neologismy založenými na nepřímých (překladových) anglicismech. V obou případech jde o svého druhu sekundární anglicismy (anglicismy vzniklé z anglicismů), které lze souhrnně nazvat pseudopřejímky. Představují další stupeň integrace anglického elementu do lexika hostitelského jazyka.

U prvního typu – neologismů z přímých přejímek – ponecháváme označení pseudoanglicismy. Pro druhý typ – neologismy utvořené z nepřímých přejímek – jsme zvolili název pseudokalky (lexikální a sémantické). Překladové přejímky na rozdíl od přímých (citátových) anglicismů samy o sobě svůj anglický původ nesignalizují a čeští mluvčí, kteří historii výrazu neznají, si vesměs nejsou vědomi, že se jedná o formu anglicismu. Vznikne-li z překladové přejímky v češtině nové slovo, je přirozené, že povědomí o jeho vzdáleném původu z angličtiny bude ještě slabší, proto mluvíme o neviditelných anglicismech.

Slovotvorné prostředky, kterými tyto neologismy ve vzorku vznikaly, zahrnují nejčastěji afixaci (samostatnou sufixaci, prefixaci či jejich kombinace), často spojenou se slovnědruhovou transpozicí, dále krácení (části nebo celých slov) a okrajově (afixoidní) kompozici. U neologismů je výrazný posun ke stylisticky a pragmaticky příznakovému významu (spojenému s univerbizací), ale také k abstraktním významům. Ze srovnání vzorku lexikálních a sémantických pseudokalků se zdá, že více neologismů vzniká ze sémantických, nejčastěji jednoslovných kalků. Vzhledem k velikosti vzorků jde pouze o odhad.

Celkový obraz pseudopřejímek v češtině nastíněný v této kapitole a kapitole o pseudoanglicismech (kap. 2) by nebyl úplný, kdybychom nezmínili možnost hybridizace: jak mezi pseudoanglicismy, tak mezi pseudokalky se mohou vyskytovat hybridní varianty (srov. *scifi románek/filmeček, chatovací místnůstka*), i když hybridních pseudokalků nebude patrně mnoho. V každém případě odlišení pseudopřejímek obojího typu od základních přímých a nepřímých přejímek zpřesňuje celkový obraz přejímání slov z angličtiny a dokládá aktivní roli češtiny při interakci obou jazyků.

5
HYBRIDY A JEJICH
POSTAVENÍ V KLASIFIKACI
ANGLICISMŮ

5.1 ÚVOD⁵⁴

Stejně jako neadaptované anglické přejímky, tj. prototypické anglicismy, jsou i hybridní, tj. dvojjazyčné anglicismy, snadno rozpoznatelným typem díky přítomnosti anglické formy (komponentu). Pro češtinu o nich nemáme statistické údaje, nicméně pro španělštinu uvádí Luján-García (2017) pouze 2,6 % z celkového počtu anglicismů shromážděných na španělském webovém fóru za období dvou let. Jejich definice je ošidně jednoduchá, jde o lexikální položky obsahující jak komponent zdrojového jazyka, angličtiny, tak komponent jazyka cílového, hostitelského, a jako takové jsou také běžně zařazovány mezi anglicismy. V češtině, která je silně flektivním jazykem, je začlenění anglického prvku do lexika obvykle spojeno s nějakou formou morfologické, resp. strukturální úpravy českým prostředkem, k níž je třeba při třídění hybridů přihlídnout. Přispívá to k rozmanitosti hybridních výrazů, o nichž se v literatuře mluví jen zřídka, a tato rozmanitost si vyžaduje podrobnější analýzu. Po stručném přehledu o postavení hybridů mezi přejímkami obecně, a zvláště pak hybridů založených na angličtině v taxonomiích anglicismů předkládá kapitola pohled na hybridy v české lingvistické tradici a po něm rozbor vzorku 500 hybridních položek obsahujících anglický i český komponent (viz Příloha III). Výsledkem podrobného popisu hybridních anglicismů v češtině jsou zjištění, která nás vedou k přehodnocení místa hybridů mezi anglicismy obecně: od představy, že hybridy tvoří jednu ucelenou skupinu, k rozlišení celé škály hybridních anglicismů.

54 Text kapitoly vychází z těchto článků: A. Klégr, I. Bozděchová. 2022. Hybrids – a Redundant Category of Anglicisms? Hybrids in Czech Texts. *Espaces Linguistiques* 4: 1–21; I. Bozděchová, A. Klégr. 2023. Čeština a angličtina v průsečíku lexikálních hybridů. *Bohemistika* 23 (1): 19–38.

5.2 POSTAVENÍ HYBRIDNÍCH PŘEJÍMEK V OBEČNÝCH KLASIFIKACÍCH PŘEJÍMEK

Dříve než se zaměříme na klasifikaci anglicismů a postavení hybridů v ní, shrneme nejdůležitější obecné taxonomie přejímek, které jsou podkladem pro většinu klasifikací anglicismů, a zvláště to, kam řadí hybridy. Tři autoři, jejichž klasické studie v této oblasti zásadně ovlivnily další vývoj klasifikace lexikálních přejímek, jsou již v předchozích kapitolách zmiňováni Betz (1949, 1959), Haugen (1950) a Weinreich (1953 [1963]). Jejich třídění přejímek jsou dobře známá (viz pododdíl 1.2.2 v kap. 1, též oddíl 3.2 v kap. 3), přesto si je krátce zrekapitulujeme se zřetelem na hybridy. Mohou nám poskytnout základní vodítko pro popis hybridů ve vzorku.

Betz (1949, 1959), který vychází z německé tradice sahající až do 19. století, rozlišuje vnější a vnitřní přejímky (*Äusseres, Inneres Lehnwort*). Hybridní formy (*Hybridbildung*) řadí mezi vnější přejímky spolu s dvěma dalšími typy, vlastními přejímkami (*Lehnworten* a *Fremdworten*, cizími slovy) a přejímkami zdánlivými či falešnými neboli pseudo-přejímkami (*Scheintelehnung*). Vnitřní přejímky, které Betz označuje jako *Lehnprägungen*, jsou zastoupeny dvěma typy, *Lehnbildung* (převzatý novotvar) a *Lehnbedeutung* (převzatý význam neboli sémantický kalk). *Lehnbildung* dále člení na (i) *Lehnformung* (tvoření přejímek) se dvěma podtypy, *Lehnübersetzung* (překladová přejímka neboli lexikální kalk) a *Lehnübertragung* (tj. volná překladová přejímka, např. „Vaterland“ za latinské „patria“) a (ii) *Lehnschöpfung* (přejímková kreace, tj. výraz hostitelského jazyka inspirovaný slovem výchozího jazyka, nikoli však jeho překlad, např. německé „Umwelt“ za francouzské „milieu“).

Hojně citovaná Haugenova (1950) klasifikace vychází z pojmů importace (cizího materiálu) a substituce (domácím materiálem) a zahrnuje hybridy mezi tři základní typy přejímek: vlastní přejímky (vykazující morfemickou importaci bez substituce), smíšené přejímky⁵⁵ („loanblends“ zahrnující importaci i substituci) a přejímkové posuny („loanshifts“ založené pouze na substituci bez importace, tj. přejímky překladové a sémantické). Stranou klasifikace nechává „kreace“ (srov. Betzovo *Lehnschöpfung*), tj. nepřímé napodobení cizího vzoru, který je v hostitelském jazyce ztvárněn nebo přejmenován alternativním způsobem (a proto podle Haugena „striktně vzato nejde vůbec o přejímky“, s. 220). Mohou se skládat z domácích prvků nebo mohou obsahovat vypůjčený prvek, v takovém případě je nazývá hybridní kreace. Poznnamenává, že u smíšených přejímek neboli hybridů jde adaptace cizích slov nad rámec pouhé změny „domácích zvuků a flexe za cizí“ a vede k vložení „části nebo celého domácího morfému“, čímž vznikají jak hybridní deriváty, tak hybridní kompozita.

55 Ačkoli Haugen používá označení „loanblends“ (smíšené přejímky), má samozřejmě na mysli hybridní formace. Termín hybridní skutečně používá, a to když rozlišuje mezi přejímkami založenými na cizím modelu („jsou zde zahrnuty pouze takové ‚hybridy‘, které mají zjištělný cizí model“, s. 215) a dvojjazyčnými útvary bez modelu („tyto útvary se někdy zaměňují s přejímkami, protože se jim podobají tím, že jsou ‚hybridní‘“, s. 220; „[p]okud jsou klasifikovány bez ohledu na způsob přejímání, jeví se jako ‚hybridy‘; jejich východisko je však jiné než u přejímek, jako je *блаженіи* ‚švestkový koláč‘“, s. 221). Rozlišuje tak dva druhy hybridů, „loanblends“, kopírující cizí model, a pak „hybrid creations“, hybridní kreace, které „nejsou součástí procesu přejímání“.

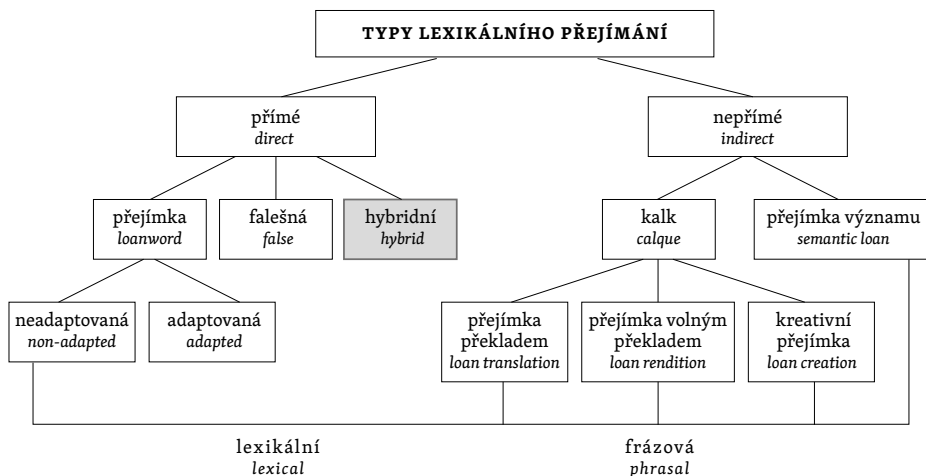
Weinreich (1953: 47–62), v návaznosti na Betze (1949) a Haugena (1950), vykládá přejímky jako lexikální interferenci jedné slovní zásoby s jinou (buď formou transferu, tj. přenosu z výchozího jazyka, nebo reprodukce pomocí prvků cílového jazyka). U jednoduchých (nesložených) slov rozlišuje dva typy interference: (1) přejímky vzniklé „přenesením sekvence fonémů z jednoho jazyka do druhého“ a (2) útvary reprodukováné pomocí domácích slov, jejichž význam byl rozšířen v souladu s cizím modelem, tj. sémantické přejímky. U složených lexémů (odvozenin, složenin a frází) k těmto dvěma typům interference přidává ještě (3) kombinaci transferu a reprodukce (hybridní útvary odpovídající Haugenovým smíšeným přejímkám; viz pozn. 55). U hybridních odvozenin může být podle Weinreicha reprodukován (tj. přeložen) jak základ, tak afix. V případě reprodukováných, tzn. překladových, přejímek rozlišuje podobně jako Betz doslovné a volné překlady (kalky) a překladové kreace inspirované cizím výrazem, ale nenapodobující jej. Srovnání těchto tří autorů ukazuje, že zatímco Betz řadí hybridy pod přímé přejímky (Haugenovy importované, Weinreichovy transferované přejímky), Haugen a Weinreich je chápou jako samostatný třetí typ kombinující importaci/transfer a substituci/reprodukcí.

5.3 HYBRIDY V RÁMCI ANGLICISMŮ

Pravděpodobně nejrozšířenější a nejreprezentativnější klasifikací anglicismů publikovanou v relativně nedávné době je klasifikace Pulciniové et al. (2012; viz též Pulcini 2023). Tito autoři ji předkládají jako součást odpovědi na otázku, co se považuje za anglicismus, a uvádějí na pravou míru lexikograficky výhodné, ale zjednodušené definice anglicismů, jakou nabízí Manfred Görlach (2003: 1): „Anglicism is a word or idiom that is recognizably English in form“.

Pulciniová et al. (2012) dělí anglicismy na přímé (direct) a nepřímé (indirect). Hybridy kladou mezi přímé anglicismy, spolu s (ne)adaptovanými přejímkami (loanwords) a pseudoanglicismy (false loanwords). Anglicismy nepřímé dělí na kalky, přejímky překladem (loan translations), přejímky volným překladem (loan renditions) a kreativní přejímky (loan creations) a přejímky významu (semantic loans) – viz Obrázek 6. Jejich klasifikace zjevně navazuje zejména na Betzovu (1959) taxonomii s výjimkou několika změn v terminologii. Hybridní anglicismus definují jako „víceslovnou jednotku, která volně kombinuje anglický prvek s prvkem hostitelského jazyka“ (s. 7), tj. uvažují pouze o složeninách a frazémeh, na rozdíl od Weinreicha a Haugena, kteří oba výslovně zmiňují hybridní deriváty a možnost překladu jak slovního základu, tak afixu. Pulciniová et al. také nerozlišují mezi hybridy, u nichž lze najít anglický model (Haugenovy „loanblends“ neboli „polopřeklady“), a hybridními kreacemi, které vznikly v hostitelském jazyce bez anglického modelu (viz však Pulcini 1999, níže).

Podobné zaměření pouze na složeniny lze ostatně zaznamenat i v popisech hybridních anglicismů v němčině (Yang 1990; Busse a Carsten 1993; Onysko 2007) a itaštině (Furiassi 2010). Furiassi (2010: 53–55) explicitně ztotožňuje hybridy s hybridními

Obrázek 6: Hybridy v klasifikaci Pulciniové et al. (2012: 6)

složeninami a definuje je „v užším smyslu jako výsledek kombinace italského volného morfému s anglickým volným morfémem“ (s. 54).

Na důležitý aspekt při posuzování hybridních anglicismů upozorňuje Pulciniová (1999: 364), která si je vědoma Haugenova rozlišování mezi hybridy založenými na cizím modelu (loanblends) a hybridními útvary bez modelu. Když srovnává italské slovníky z hlediska jejich zpracování anglicismů, poznamenává, že někdy jsou v nich slova označována jako „semi-engl“ (poloanglická, tj. jako hybridy) bez ohledu na to, „zda slovo v angličtině existuje, nebo jde o italský novotvar“, tj. o pseudoanglicismus⁵⁶.

Onysko (2007: 55–59) ve své monografii o anglicismech v němčině věnuje hybridním anglicismům celý oddíl. Konstatuje, že k hybridnosti dochází v rámci derivačních procesů, tj. afixace (přejatých bází) a kompozice (spojováním domácích a přejatých volných morfémů). Mezi hybridní útvary nepočítá anglicismy s domácí flexí⁵⁷. V dalším se ale věnuje pouze složeninám jako nejpočetnější skupině mezi hybridy (a překvapivě nic neříká o víceslovných hybridech, v češtině např. *akustický smog* z angl. *acoustic smog* nebo *startupový projektový asistent* z angl. *startup project assistant*). Konstatuje, že hybridní útvary jsou převážně podstatná jména a jen zlomek z nich přídavná jména, slovesa nebo příslovce; také poznamenává, že hybridní slova jsou více doložena v psaném než v mluveném jazyce. Dále probírá klasifikaci hybridů a podobně jako Pulciniová (1999) zmiňuje Haugenovo rozlišení mezi hybridy založenými na (an-

56 V. Pulcini (1999: 364): „The label ‚semi-engl.‘ (semi-English or hybrid) is attributed to items having Latin/Greek elements without considering whether the word exists in English or it is an Italian coinage: it is the case, for example, of *autogol* and *antitrust*, both labelled as ‚semi-engl.‘, although the former is not an English word (and therefore a false anglicism, i.e. ‚pseudo-engl.‘), whilst the latter is a current English word.“

57 Onysko (2007: 55): „Technically speaking, the inflection of anglicisms also leads to a mixture of native and borrowed morphemes [...]. The notion of hybridity, however, relates to derivational processes including affixation of borrowed bases and the formation of compounds of native and borrowed free morphemes.“

glickém) modelu a hybridy bez modelu (které Haugen označuje jako hybridní kreace). Nicméně Onysko podotýká, že ačkoli se někteří autoři (např. Carstensen 1965: 39) pokoušejí toto rozlišení uplatnit v praxi a „snaží se rozdělit“ anglicko-německá kompozita tímto způsobem, je podle něj problematické anglický model najít. Místo toho věnuje velký prostor diskusi o spornosti anglického vlivu a dochází k závěru, že „vytváření hybridů je pouze dokladem toho, že němčina dokáže kombinovat domácí a vypůjčené prvky svého lexikálního inventáře a vytvářet tak nové termíny“ (s. 57). Onysko dále ukazuje, jak se anglické přejímky produktivně využívají v němčině k vytváření nových spojení (např. *Gelegenheitsjob*, *Heimtrainer*). Avšak zatímco případy s pravděpodobným anglickým modelem označuje jako částečné překladové přejímky, pro ty, které model nemají, nenabízí žádný termín, ačkoli de facto odpovídají tomu, co Pulciniová (1999) v italských slovnících označila za pseudoanglicismy.

Celkově se zdá, že studií věnovaných speciálně hybridním přejímkám v evropských jazycích existuje překvapivě málo a ty, které jsme našli, se týkají hybridních kompozit. Tak Rafnungova (1965) práce se zabývá anglickými přejímkami v norských novinách se zvláštním zřetelem k hybridním složeninám, Posthumus (1989) analyzuje anglicko-holandská hybridní kompozita, Mitter (2003, 2008) popisuje hybridní afixoidní kompozita v současné češtině⁵⁸ (mnohem starší studií tohoto typu složenin je Martincová a Savický 1987). Witaliszová (2016) na příkladu anglicko-polských hybridů rozlišuje mezi hybridními přejímkami, hybridními kreacemi a adaptovanými přejímkami. Zimmer (1997: 23) v souvislosti s hybridními složeninami upozorňuje na to, co bychom mohli nazvat hybridní okazionalismy, tj. hybridní anglicismy používané v reklamě jako jednorázové novotvary s cílem upoutat pozornost (*Antiklau-Code*, *Open-air Gefühl*, *Polithriller* atd.).

5.4 KONCEPCE HYBRIDNÍCH ÚTVARŮ V ČESKÉ LINGVISTICKÉ TRADICI

Hybridní tvoření slov se v češtině uplatňuje od nejstarší doby a jeho podíl na rozšiřování její slovní zásoby se zejména od poloviny 20. století zvyšuje. Poukázali na to mnozí autoři v řadě studií i v dílčích knižních pracích (Helcl 1953; Mejstřík 1965; Martincová a Savický 1987; Svobodová 2001; Mitter 2003, 2008 aj.). Zde se věnujeme nejnovějšímu lexiku českých textů konce 20. a začátku 21. století, jehož hybridnost vyplývá ze spojení slovtvorných prostředků českého a anglického jazykového původu.

Ačkoli se princip hybridnosti projevuje již od staré češtiny (Němec 1968) a pokračuje i v pozdějších vývojových fázích jazyka, teoretický popis či přesnější vymezení v podstatě chybí. Zmíněny byly např. v rubrice Drobnosti v časopisu *Naše řeč* v roce 1926⁵⁹ nebo v Havránkově *Vývoji spisovného jazyka* (1936). Teoreticky však na hybridy

58 Stručný přehled hlavních českých slovtvorných procesů, včetně afixoidních kompozit viz Bozděchová (2015).

59 Nadání, nadace. 1926. *Naše řeč* 10 (8): 234–236.

v nové češtině v moderní české lingvistice jako jeden z prvních poukázal Trávníček (1942, 1948). Jeho pojetí v podstatě přebírá Helcl (v 50. letech 20. století byly známé Helclovy názory zejména na hybridně tvořená kompozita). Zpočátku byly většinou hybridní útvary v české lingvistice odmítány či označovány za neústrojné a hodnoceny jako stylově příznakové, „nižší“ (Mejstřík 1965 aj.). Jejich vymezování a postoj k nim se však především v průběhu 20. století měnily a přehodnocovaly podle toho, jak se hybridně tvořená pojmenování začínala rozšiřovat v komunikaci, nejprve převážně profesní (hojně využívající substandardní, tedy profesní a slangové prostředky, i standardní, tedy hlavně odborné), později i v dalších oblastech: v publicistice i v běžném dorozumívání⁶⁰.

Trávníček ve své *Mluvnici spisovné češtiny* (1948) vyčleňuje tvoření hybridů jako samostatný způsob tvoření slov a vedle odvozování, skládání, zkracování uvádí hybridizaci:

O hybridisaci, o hybridním tvoření, o hybridních slovech mluvíme tehdy, jednak jsou-li slova tvořena z domácího nebo ze zdomácnělého základu cizí příponou (s. 165) nebo předponou, jednak nahradí-li se v cizí složenině jedna část slovem domácím. Je to způsob tvoření slov celkem řídký (Trávníček 1948: 450).

Za hybridní však nepokládá přejatá slova s českými příponami; i když i u nich jde o kombinaci morfémů (dvou) různých jazyků, jde podle něj o přizpůsobení cizích slov slovotvorné (a tvarové) soustavě české, obdobné s přizpůsobením hláskovým, o tvoření slov z cizích základů. Zároveň uvádí podstatné jméno *vánoce* z něm. *Weihnachten*; první část této složeniny v podstatě zůstala, jen se hláskově změnila ve *vá-*, druhá byla nahrazena českým slovem *-noce* (podobně *bavlna* z něm. *Baum-wolle*). Za hybridní nepokládá složeniny typu *auto-doprava*, kde je kmen cizí a sklonná část česká, ani opačné složeniny typu *sebe-kritika*. Tytéž příklady hybridního tvoření (*vánoce*, *bavlna* aj.) uvádí také např. Němec (1968) a považuje je za kompromisní postup mezi přejímáním a překladem cizích slov spočívající v přejímání cizích slov s překladem jejich dílčího komponentu. Hybridní slova jsou podle něj „zpola přejatá, zpola přeložená“ a ve vývoji české slovní zásoby jejich tvoření nepatří k intelektuálním postupům a je velmi vzácné. V *České mluvnici* (1951 a dále) Havránek a Jedlička rovněž chápou hybridní tvoření jako skládání slov z domácího a cizího slovního základu (Havránek, Jedlička 1963: 93), popř. jako tvoření slov z domácího slovního základu cizí příponou (Havránek, Jedlička 1963: 94, 106). Slovotvorné a tvarotvorné přizpůsobování cizích slov češtině při spojování cizích základů s domácími prefixy a sufixy (popř. koncovkami) za hybridní tvoření nepovažují. Obdobně podstatu hybridů (*houslista*, *nadace*, *moravismus*, *hrubián*, *synátor*) vymezil Helcl:

60 Hybridní kompozita zaznamenává Stich (1971) u K. Havlíčka při rozboru neologismů v jeho publicistických textech (*medvědoogie*, *tranzitoochod*). Většina z těchto Havlíčkových kompozit je podle Sticha tvořena v souhlasu se slovotvornými pravidly ve spisovné češtině, vyskytuje se však i mechanické tvoření. V takových případech slovo svou formou odpovídá existujícímu slovotvornému modelu, ale nerespektují se sémantická a gramatická omezení pro daný způsob tvoření v češtině závazná (*barometří*).

Slovy hybridními nazýváme ta, v nichž se jen některá část nahrazuje prvkem domácím, kdežto jiná zůstává nepřeložena a přejímá se, nebo ta, v nichž se k domácímu základu připíná cizí odvozovací přípona (Helcl 1953: 36).

Konstatuje, že řidčeji se používá cizí předpona (*ex-předseda*). U hybridních složenin zaznamenává napodobení cizího skládání i vlastní nové skládání (někdy neústrojné).

Na (tehdejší i dosavadní) vágnost pojmu hybridnost upozornil Daneš (1962): podle něj pojem hybridnost postihuje jen to, že dané slovo obsahuje složky z různých jazyků, nijak však tento fakt nehodnotí (Daneš 1962: 322). Daneš tak zároveň poukázal na skutečnost, že v novočeské lingvistické tradici hodnocení hybridů velmi souvisí s purismem. Čeští autoři se jimi vesměs zabývali ve snaze poukázat na jejich nevhodnost a potřebu očistit od nich jazyk.

Ze slovotvorného hlediska rozlišil hybridy do tří typů Mejstřík (1965):

1. spojení předpony cizího původu s domácím základem (*subdodávka*),
2. spojení domácího základu s příponou cizího původu (*houslista, vědátor, úsekizace*),
3. složení cizího a domácího základu v jednom slově (*bromovodík, autodoprava*) nebo naopak (*čechofil, vzduchotechnik*).

Shodně s ostatními Mejstřík hybridní tvoření vymezuje jako spojování dvou nebo více slovotvorných prvků (základů, předpon a přípon) rozdílných co do původu, tj. domácích a cizích, v jednom slově (Mejstřík 1965: 1). Za reprezentativní typ hybridního tvoření pokládá spojení cizího zkráceného nebo jako slovo samostatně se nevyskytujícího výrazu s domácími základy.

Hybridnost zmiňuje také na příkladech kompozit Martinová (1983) ve své monografii o neologismech; hybridní kompozita (typu *elektrovařič, feroslitina, fotokomora*) uvádí jako příklad inovací, tj. lexikálních neologismů uplatňujících se v dílčím systému slovotvorné roviny (Martinová 1983: 121). Jak autorce ukazuje neologický materiál, vznik hybridních kompozit není bezprostředně závislý na cizích předlohách, nerozšiřují tedy pouze slovní zásobu o nové prostředky pokládané za nespisovné. Svým specifickým charakterem pomáhají konstituovat ve slovotvorném systému repertoár dalších prostředků cizího původu (z hlediska genetického vznikají zkrácením původního výrazu, přičemž dochází k lexikalizaci významu, viz *elektro-, foto-*⁶¹).

Bez specifikace slovotvorného způsobu vymezuje hybridnost (podobně jako v dřívějších pracích, viz zde výše) např. také Lotko (1986: 79): hybridní slova chápe jako vzniklá křížením domácích a cizích prvků. Obdobně je tomu i v novějších mluvniciích češtiny: *Příruční mluvnice češtiny* (Karlík a kol. 1996: 101) charakterizuje hybridní slova jako spojení prvku domácího a cizího jazyka. Konstatuje, že jde často o vytváření nového slova s použitím abstrahované složky cizí (*moto-, maxi-*), a poukazuje na to, že mívají často slangový charakter, jindy mohou být i odbornými termíny. *Čeština* –

61 Tyto prostředky autorka společně se Savickým označuje později jako afixoidy (Martinová a Savický 1987), viz zde dále. Pojem *afixoid* (angl. combining form) se užívá i v jiných jazycích, např. v němčině, kde má i své odpůrce (viz Schmidt 1987). Význam těchto nových prostředků je široký, komplementární, a tím se funkčně blíží afixům: jde o zvláštní druh vázaných kořených morfémů, jejichž produktivita je omezena slovotvornou funkcí vyplývající z jejich stránky formální a významové a stylovou oblastí výskytu (Martinová 1983: 129).

řeč a jazyk (Čechová a kol. 2000: 82) vymezuje hybridnost jako spojování, spřahování prvků z různých jazyků v jednom slově, uplatňující se při skládání i odvozování (*houslista, nadace*), a zaznamenává posun v jejich hodnocení: tento dříve odmítaný postup se v současném spisovném jazyce již prosadil.

Zásadní přínos v oblasti zkoumání hybridního tvoření v češtině znamená studie Martincové a Savického (1987) dospívající k obecným aspektům toho, do jaké míry vznik a šíření hybridních složenin (afixoidálního typu) pozměňuje morfémový a slovotvorný systém (češtiny a ruštiny). Hybridizaci hodnotí jako inovační proces s potenciálem ovlivnit inovační dění v současné češtině i v ostatních slovanských jazycích. Docházejí ke dvěma závažným závěrům:

1. díky hybridním kompozitům se afixoidy ustalují jako samostatný a vnitřně diferencovaný typ morfémů,
2. hybridní slova vedou k tomu, že původně nečlenitelná přejatá cizí slova se z hlediska mluvčích postupně stávají segmentovatelnými (Martincová a Savický 1987: 136).

Autoři posuzují rozsah spojovatelnosti slovotvorných prostředků a dospívají k vymezení definitivního osamostatnění cizího morfému z přejatých slov jako kritéria spojovatelnosti s domácími slovotvornými prostředky. Obdobně přistupuje k hodnocení přejatých částí (členů) kompozit *Mluvnice současné češtiny* (Cvrček a kol. 2015: 121): existují-li tyto členy v češtině také samostatně, mimo kompozitum, lze je považovat za součást českého slovotvorného systému. V souvislosti se začleňováním přejatých odvozovacích prvků do českého slovotvorného systému (na základě schopnosti spojit se s domácím základem do celku stylisticky neutrálního) tato mluvnice zmiňuje (navíc od většiny ostatních) hybridní odvozování.

Lze tedy shrnout: v české teorii obecně se hybridizace chápe jako kombinování českých a cizích slovotvorných prostředků při tvoření slov z domácích slovních základů, kterým vznikají hybridní útvary. Skutečností je, že od doby, kdy bylo toto převažující pojetí hybridizace v české lingvistice formulováno (50. až 80. léta), se situace od 90. let kvantitativně a kvalitativně měnila a mění, zejména pokud jde o přejímání z angličtiny. Jako adekvátnější se dnes jeví Danešův neutrální postoj k hybridnosti, nerozlišující, zda je cizí či domácí prvek vázaný, nebo volný morfém. Je také v souladu s přístupem v jiných jazycích, který nacházíme u Haugena, Weinreicha nebo Onyska.

5.5 MATERIÁLOVÁ STUDIE

Aby bylo možné získat představu o česko-anglických hybridech v současném jazyce, byl shromážděn vzorek hybridních útvarů. Než přistoupíme k jejich rozboru, zmíníme stručně teoretická a terminologická východiska a sběr dat. Vlastní rozbor se zaměří na formální, slovotvorné a slovnědruhové aspekty hybridů ve vzorku.

5.5.1 TEORETICKÁ A TERMINOLOGICKÁ VÝCHODISKA

Přejímku/výpůjčku chápeme v podstatě shodně s pojetím v NESČ (Nekula 2017) jako „výsledek jazykového kontaktu dvou nebo více jazyků“. Ve vztahu ke zdrojové angličtině pak v rámci přejímek vymezujeme anglicismy a vycházíme z jejich pojetí tamtéž (Bozděchová 2017a), tj. anglicismy jako jazykové prostředky převzaté z angličtiny do jiného jazyka nebo podle angličtiny v něm vytvořené (srov. též oddíl 1.2 výše). K hybridům přistupujeme na základě koncepce, podle níž anglicismy tvoří dvě základní skupiny⁶²: anglicismy přejímkové (materiálové) a anglicismy překladové (strukturní, zahrnující lexikální a sémantické kalky). Na základě kritéria (lexikální) neologizace, tj. odlišením slovtvorby od (morfologické, resp. strukturní) adaptace, blíže rozlišujeme anglicismy (přejímky přímé, a to neadaptované, citátové, srov. 1.2.2 a 1.2.3, a adaptované graficky, foneticky a/nebo strukturně) a pseudoanglicismy (neologismy vytvořené v češtině bez korelátu v angličtině, zčásti nebo výhradně obsahující anglický element; srov. např. Pulcini 1999: 364 výše). Vymezujeme tedy pseudoanglicismy jako kategorii domácích slov založených na anglicismech, jako nové pojmenovací jednotky utvořené v češtině s využitím anglických prvků. Přejímání slov (zejména v češtině jako flektivním jazyce) doprovázejí procesy formální adaptace; rozdíl mezi adaptací přejímky a utvořením slova (neologismu) spočívá v tom, že při adaptaci na rozdíl od neologizace nevzniká nové pojmenování (význam derivátu vzniklého přidáním českého slovtvorného sufixu se neliší od významu anglického základu). Pseudoanglicismy, které zmiňujeme proto, že v literatuře o jejich hybridních variantách existují doklady, se tvoří různými formálními slovtvornými postupy (derivací, kompozicí, abreviací aj.). Také druhá skupina anglicismů, kalky, je zmiňována v souvislosti s hybridy. Kalky bývají vymezovány (viz NESČ, Karlíková 2017) jako výsledek přejetí slova (slovního spojení) z jednoho jazyka do jiného jazyka doslovným překladem; cílový jazyk přitom napodobuje strukturu přejímaného slova nebo slovního spojení pomocí vlastních lexikálních prvků. Sémantické kalky vznikají tak, že slovo existující v daném jazyce v jistém významu získá další význam podle cizí předlohy. Jak bylo popsáno v kap. 3, lexikální kalky představují lexikální jednotky, k nimž patří i volné překladové reprodukce, tedy přibližné kalky, a jako okrajový typ kreativní novotvary (nejde o doslovný ani volný překlad, nýbrž o odlišné vyjádření přejímaného pojmu označujícího novou skutečnost). Pro lexikální a sémantické kalky je společný vznik překladem, liší se však tím, že lexikální kalky importují novou formu (vzorec a význam), zatímco sémantické kalky pouze nový význam.⁶³

Hybridy (lexikální hybridní útvary) pojmáme jako lexikální jednotky složené z prvků různojazyčného původu, v případě hybridních anglicismů tedy anglických a českých volných nebo vázaných lexikálních morfémů (tj. kořenů, slovtvorných

62 Srov. též Bozděchová, Klégr 2022a, b.

63 V kap. 3 lexikální kalky dále klasifikujeme podle struktury na jednoslovné, tj. slovtvorné kalky (deriváty, kompozita) a víceslovné, tj. kolokační kalky. Sémantické kalky rozdělujeme na volné (samostatně stojící) a vázané (jsou součástí kolokačního kalku).

základů nebo derivačních afixů, včetně kmenotvorných). Na rozdíl od většinového českého pojetí a obdobně jako v uvedených taxonomiích přejímek (viz výše) zahrnujeme mezi hybridy nejen deriváty tvořené od domácích kořenů/slovotvorných základů cizími afixy (zejména sufixy), ale také deriváty od cizích/přejatých základů domácími afixy. V obou případech jde o hybridnost ve smyslu kombinace různojazyčných slovotvorných prostředků, a tedy slovotvorný proces pro češtinu specifický (ve vztahu k domácímu slovotvornému systému založenému především na českých slovotvorných afixech).

5.5.2 SBĚR MATERIÁLU

Vyhledávání hybridních stejně jako ostatních anglicismů je technický problém. Nelze je z českých (a pravděpodobně ani z jiných) korpusů zatím těžít pomocí automatického sběru dat, jak potvrzují Manczak-Wohlfeldová a Witaliszová (2019: 171), a to proto, že korpusy „stále postrádají snadno dostupné a účinné nástroje pro identifikaci cizích přejímek“. Znamená to, že hybridy je třeba sbírat manuálně, pokud se vyhledávání nezaměří na konkrétní anglické komponenty (srov. Andersen 2012; Manczak-Wohlfeld a Witalisz 2016). Ukazuje se, že hybridy jsou rozprostřeny v širokém spektru oblastí (viz níže) a zaměření pouze na jednu z nich není příliš efektivní strategií. Proto je předkládaný soubor v podstatě oportunistický, tj. vznikl zčásti náhodným, zčásti záměrným vyhledáváním na základě četby tisku, reklamy apod. Z toho vyplývá, že vzorek není striktně vzato reprezentativní z hlediska distribuce a frekvence v různých žánrech a oblastech. Při sběru vzorku jsme za hybridní útvar považovali jakoukoli lexikální položku složenou z anglických a českých komponentů (v jakémkoli pořadí), ať už volných nebo vázaných lexikálních morfémů (tj. kořen/kmen nebo derivační afix). Vzhledem k tomu, že ve vymezení hybridů (zejména jednoslovných) nepanuje shoda, nebyl apriorně vyřazován žádný typ hybridů, tj. cílem vzorku je pomoci vymezit pojem a škálu hybridních anglicismů pro češtinu.

5.5.3 ANALÝZA VZORKU

Vzorek hybridních anglicismů tvoří 500 položek, z nichž 320 (64,0 %) je složeno ze dvou nebo více volných slov (víceslovné hybridy) a 180 (36,0 %) je jednoslovných⁶⁴. (Některé z těchto jednoslovných hybridů mohou, ale nemusí být součástí víceslovných jednotek.) Mnoho víceslovných hybridů tvoří výrazy, v nichž je anglické slovo zároveň jednoslovným hybridem, např. *cloud-ový* v *cloudové úložiště* (cloud storage), *event-ový* v *eventový prostor* (event space), *startuper-ský* v *startuperický projekt* (startup project),

64 Jednoslovné hybridy zahrnují deriváty a kompozita všech typů (včetně těch se spojovníkem), víceslovné hybridy obsahují alespoň jeden prvek z druhého jazyka a kromě toho, že tvoří jednu významovou jednotku, na ně nejsou aplikována další kritéria.

příčemž *-ový* a *-ský* jsou adjektivní derivační sufixy. Vzorek slouží jednak jako zdroj dokladů pro popis a třídění hybridních anglicismů v češtině, jednak poskytuje předběžnou představu o oblastech, v nichž se tento druh anglicismů vyskytuje. Přestože vznikl do značné míry náhodným sběrem, lze předpokládat, že výskyt hybridů ve vzorku do určité míry koreluje s četností jejich výskytu v dané oblasti.

5.5.4 JEDNOSLOVNÉ HYBRIDY

Společným jmenovatelem 180 jednoslovných hybridů ve vzorku je, že obsahují český komponent (ve svém základním, reprezentativním tvaru). Dělí se do dvou skupin, na deriváty a kompozita. Deriváty mají ve vzorku větší podíl, tvoří je 135 položek (75,0 %), zatímco kompozit je výrazně méně, pouze 45 (25,0 %). Tento poměr může být ovlivněn tím, že v češtině hraje derivace významnou roli (naproti tomu v němčině se jako prominentní jeví kompozice; srov. Onysko 2007 výše). V každém případě je derivátům v zahraniční literatuře věnována ve srovnání s kompozity minimální pozornost, a proto začneme touto skupinou.

Tabulka 8: Rozdělení jednoslovných hybridů ve vzorku podle slovních druhů

jednoslovné hybridy	podstatné jméno	sloveso	přídavné jméno	celkem	%
deriváty	87	35	13	135	75,0
kompozita	45	–	–	45	25,0
celkem	132	35	13	180	100,0
%	73,3	19,4	7,3	100,0	

5.5.4.1 HYBRIDNÍ DERIVÁTY

Přestože jsou hybridní deriváty v literatuře zmiňovány (viz Haugen, Weinreich nebo Onysko, pozn. 57 výše), zůstávají deriváty např. v němčině a italštině stranou zájmu. Převaha derivátů (a víceslovných hybridů) nad kompozity v českém vzorku však může naznačovat, že skladba hybridů velmi pravděpodobně závisí na typu jazyka. Ze 135 derivátů ve vzorku je 87 substantiv, 35 sloves a 13 adjektiv. Jako deriváty jsou započítány i případy, které v angličtině představují složeniny (upcycle, poledance), ale do češtiny přešly jako deriváty (*upcyklovaný, poledancový*).

České flektivně-derivační afixy přidávané k anglickým základům se dělí do několika kategorií: (i) sufixy označující slovní druh, které integrují anglické slovní základy (především slovesa a přídavná jména a podstatná jména užívaná jako přívlastky) do českého morfologického systému a umožňují jim syntaktické fungování v textu (v rámci morfologické adaptace): to like > *lajkovat*, to hoax > *hoaxovat*, to break down

> *brejkdaunovat* (se), online (program) > *onlinový* (program), jazz (ballet) > *jazzový* (ballet); (ii) transpoziciční (a slovní druh označující) sufify (někdy v kombinaci s prefixem), které transponují zejména anglická substantiva na česká adjektiva (*biker* > *bikerský*, vztahující se k motorkářům či cyklistům na horských kolech) nebo slovesa (*prank* > *pranknout*, udělat si z někoho legraci, tj. vystřelit si z někoho; *networking* > *networkingovat*; *like* > *lajknout*, dát lajk, označit „líbí se mi“); (iii) substituční afify, které nahrazují, tzn. překládají anglický sufix či prefix ve výchozím slově (*toaster* > *toustovač*, *startupper* > *startupič*, *mailable* > *mailovatelný*, *to rebook* > *přebookovat*, *to overhype* > *přehajpovat*; někdy afix nahrazuje anglickou částici, např. *to log in* > *zalogovat* (se), *to log off* > *odlogovat* (se)); (iv) afify měnící význam, nejzajímavější kategorie, jsou jiného druhu: jejich funkce není ani tak morfologická (nemusí nutně měnit slovní druh), jako sémantická. Proces změny významu často začíná anglickým víceslovným výrazem (případně českým kalkem), jehož jedna část je vypuštěna a zbývající slovo je rozšířeno o český afix (nebo kombinaci afixů), čímž typicky vzniká hovorový (univerbizační) derivát, jehož význam je oproti původnímu anglickému výrazu rozšířen o pragmatický rys (*web page/site*, *webová stránka* > *web* > *webovka*, *homeless person* > *homeless* > *houmlesák*). Případně afify modifikují význam anglického základu ve smyslu explicitního označení rodu (*wrestler* > *wrestlerka*, zápasnice), pragmatického či stylistického významu (*prepper* > *prepík*, hovorově, žertovně osoba připravující se na přežití živelné či válečné katastrofy) nebo perfektivního významu (*to delete* > *vydeletovat*; *to book* > *zabookovat*) apod.

Adjektivní hybridní deriváty ve skupině jednoslovných hybridů jsou v našem vzorku tvořeny sedmi derivačními sufify s širokou škálou významů, které se přidávají k podstatným jménům nebo slovesným základům. Nejfrekventovanějšími jsou sufify *-ový* (*poledancový* [sál], *poledance* [hall]; *facebookový* [účet], *facebook* [account]) a *-ovaný* (*trademarkovaný*, *trademarked*). Dalšími sufify jsou *-cí* (*pitchovací*, tj. prezentační, *pitching* [video]), *-telný* (*tweetovatelný*, *tweetable*), *-ivý* (*postpravdivý* [doba], *post-truth* [age]), *-ní* (*upcylační*, *upcycling* [dílna/workshop]) a *-ský* (*protiLGBTský*, *anti-LGBT* [protest], *startuperský* [projekt], *startup* [project]). Tyto sufify nejsou jedinými českými komponenty, které se spojují s anglickým základem. Ve skupině se vyskytují případy (možných) cirkumfixů (nejde-li o deverbální adjektiva utvořená transflexí), kombinující sufify s prefixy: *za-* + *-ovaný* (*zaaidovaný*, nakažený AIDS), *o-* + *-ovaný* (*očipovaný*, *ospoilerovaný*), *pro-* + *-ovaný* (*profekjovaný*, plný fake news), *pře-* + *-ovaný* (*přeboostovaný*, používající zbytečně silný booster, *přehajpovaný*, používající přehnanou reklamu) a *z-* + *-ovaný* (*zlobovaný*, ovlivněný lobbíngem, *zremakovaný*, představující remake)⁶⁵. Další adjektiva mají před anglickým základem tyto dva české prefixy: *proti-* (*protiLGBTský*) a *před-* (*předinternetový*, *předfacebookový*). Ve dvou případech stojí před českým základem anglická částice nebo prefix: *upcyklovaný* (srov. *recyklovaný*), *postpravdový* (*post-truth*). Přírozně ne všechny adjektivní přejímky z angličtiny musí

65 Je ovšem také možné slovotvorný proces v těchto příkladech interpretovat nikoli jako cirkumfixaci, ale jako případ paralelní motivace prefigovaným slovesem a za slovotvorný proces považovat pouze přidání sufify (*očipovat* > *očipovaný*).

být morfologicky adaptované pomocí afixace, menšina jich zůstává formálně neadaptovaná (*freeride lyže, freeride skis*).

Slovesné hybridní deriváty se od přídavných jmen liší tím, že zatímco adjektiva mohou, ale nemusí být adaptována, slovesa jsou morfologicky adaptována vždy. To znamená, že musí být opatřena kmenotvornými sufixy, k nimž se přidávají konjugační koncovky. Český tvarotvorný komponent je tedy u slovesných přejímek z angličtiny pravidlem (až na výjimky). Infinitivní tvary sloves ve vzorku vykazují následující sufixy (tvořené kmenotvornou příponou a infinitivní koncovkou -t): *-ovat* (*pitchovat, relaunchovat, shortovat, prodávat a zpětně kupovat cenné papíry, printscreenovat, tisknout obsah obrazovky*), *-nout* (*kliknout* [myslí], *lajknout*), *-at* (*klikat, kliknout* opakovaně) a *-it* (*trolit, provokovat na sociálních sítích*). Stejně jako přídavná jmena jsou slovesa často opatřena prefixy, které modifikují význam (jejich funkce mnohdy odpovídá funkci příslovečných částic v angličtině, vyjadřují dokonavost apod.): *na-* (*nabriefovat, instruovat pro daný úkol*), *od-* (*odkliknout, odklikat, to click off, odlogovat (se), to log off, odmejitovat, to send off an email, odskypovat, ukončit hovor na skypu, odbugovat, odstranit chyby*), *o-* (*olajkovat, dát like, ofejkovat, udělat podvrh, podvést, okopírovat*), *pro-* (*progooglovat, progúglovat, hledat důkladně na Googlu, prosérčovat, důkladně prohledat, protweetovat, poslat tweet, proskypovat, zavolat někomu na skype, prolobbovat, prosadit lobováním*), *pře-* (*přebookovat, změnit rezervaci*), *pře-* (*přethinktankovat, příliš nad něčím přemýšlet, „přepřemýšlet“, přehajpovat, přehánět, zveličovat*), *při-* (*příphotoshopovat, vylepšit photoshopem*), *roz-* (*rozparsovat, rozanalyzovat [prvky textu]*), *vy-* (*vydeletovat, vymazat, vydevelopovat, vyvinout, vyfuckovat, poslat někoho někam*), *z-* (*zmanagovat, úspěšně zorganizovat*), *za-* (*zavirovat, nakazit virem*).

Substantivní derivační hybridy jsou nejrozmanitější a nejzajímavější skupinou derivátů. Výraznou skupinou mezi českými derivačními afixy jsou sufixy činitelské/konateléské pro názvy osob. Ačkoli některé anglické sufixy lze přenést do češtiny beze změny (např. *-er: boxer, influencer, wrestler, youtuber*), bývají většinou nahrazeny celou řadou českých sufixů, které navíc obvykle přidávají pragmatické konotace, a přejímka se tak stává příznakovou a získává hovorový, expresivní nebo slangový charakter, např. *wrestler > wrestlingáč, (whitewater) rafter > rafták, youtuber > YouTubák, outdoorer > outdoorář, prepper > prepík*. Mezi českým hybridem a anglickým slovem se přitom mohou vyskytnout sémantické rozdíly: český *eshopař* je někdo, kdo provozuje e-shop (zatímco e-shopper v angličtině je osoba, která nakupuje v e-shopech), *kempař* (v češtině pouze osoba, nikoli také motorové vozidlo, jak je tomu u anglického camper).

Důležitý je poznatek, že pomocí sufixů pro názvy osob se často tvoří substantiva, která nemají anglický protějšek jako předlohu: *hokejista* (ice hockey player), *pinholista* (pinhole photographer), *houmlesák* (homeless person), *keškař* (cache seeker), *chiptuningář* (chiptuning specialist), *ralleykrosař* (rallycross driver), *selfičkář* (selfie-taker), *skútrař* (scooter driver/buff), *šortař* (short seller), *webař* (web designer/specialist). Někdy se k jednomu základu přidávají dvě nebo více sufixů stejného nebo podobného významu: *deblíř, deblista* (doubles player), *singlíř, singlista* (singles player, canoe/kayak single), *offroadák, offroadař, offroadista* (off-road enthusiast), *piarista, piárkář, piárník*,

piárovec (PR specialist/professional). Zvláštním případem je kreativní hypokoristická modifikace anglického (sports) fan: *fanoušek*, (přechýlený tvar) *fanynka*.

Ještě pestřejší je škála sufixů tvořících neživotná jména. Zachovávají sice slovní druh, ale jejich přidáním se podstatné jméno odchyluje od anglické předlohy tím, že jeho význam je rozšířen o pragmatické rysy (evaluativní a expresivní konotace). Anglický víceslovný výraz se přitom často derivací nebo kombinací elipsy a derivace (např. je-li východiskem kalk) mění na jednoslovné pojmenování (popcorn movie/*popcornový film* > popcorn > *popcornák*).

Ve vzorku se vyskytuje 18 takových sufixů: *-áč* (*flopáč*, floppy disk); *-áče* (*slimáče*, slim-fit pants); *-ák* (*šoubyzák*, show business; *synták*, synthesizer); *-árna* (*stejkárna*, steak house; (*ham*)*burgárna*, burger house/bar); *-čko* (*písíčko*, PC; *handsfreečko*, *handsfríčko*, handsfree set); *-ina* (*jeansovina*, *jeanovina*, džínovina, jeans fabric; *rockerina*, rock music; *prepperina*, prepper life style); *-iště* (označení místa pro určitou činnost: *piknikoviště*, *eshopiště*); *-izace* (označení činnosti: *offshorizace*); *-ka* (*detektivka*, detective story; *gangsterka*, gangster movie; *hokejka*, hockey stick; *keška*, cache; *LEDka*, LED bulb; *push-upka*, *pushapka*, push-up bra; *ramka*, RAM; *softshelka*, softshell jacket, softshellová bunda); *-ko* (*fitko*, *fitnessko*, fitness centre); *-na* (*selfina*, selfie); *-ní* (*selfičkaření*, taking selfies, *piárování*, PR activities); *-ovač* (*toustovač*, toaster); *-(ov)ost* (*lifestylovost*, life style quality); *-(ovit)ost* (*sitcomovitost*, feature associated with sitcoms); *-ovka* (*internetovka*, internet TV channel; *onlinovka*, online game; *popcornovka*, popcorn movie; *roadtripovka*, road trip movie; *shitovka*, anything worth a shit); *-ovna* (*serverovna*, server room); *-ství* (*prepperství*, ?preppership; *dealerství*, ?dealership); *-ština* (*piárština*, PR speak, PRese).

Vzorek zahrnuje také příponu explicitně označující (ženský) rod, sufix *-ka*, který lze přidat ke každému názvu osoby (i jiných entit): *influencerka*, *piáristka*, *servismanka*, *finišmanka*, *wrestlerka*, *skautka*, *pinupka* (pin-up girl), *lochneska* (Loch Ness monster, Nessie; lochnesská příšera) a zdrobněliny tvořené sufixy *-íček*, *-eček* a *-ík* typicky přidávající hypokoristický, citový význam, např. *blekfrajdejíček* (Black Friday), *tweeteček*, *PINeček/pineček*, *rúftopek* (rooftop graffiti, vysoko umístěné graffiti), *shopík*, *skajpík* (Skype), *popík* (pop music).

Vyskytly se také tři případy prefixace podstatných jmen, jeden český prefix přidáný k anglickému základu, *spolulídr* (co-leader) a jeden anglický prefix přidáný ke dvěma českým základům, *postpravda* (post-truth), *postčlověk/postlidé* (posthuman(s)). Jde ve vzorku o jediné případy, kdy se k českému základu přidává anglický affix.

5.5.4.2 HYBRIDNÍ KOMPOZITA

Relativně malý počet položek (celkem 45) klasifikovaných ve vzorku jako kompozita je dán několika faktory: počet složenin v češtině je obecně mnohem menší než počet derivátů (srov. Bozděchová 2017b). Anglická kompozita jsou obvykle převáděna jako substantivní fráze a kritéria pro status kompozita nejsou v češtině a angličtině stejná. V češtině se za kompozitum uznávají pouze slova tvořená ze dvou slovních základů

psaná dohromady nebo se spojovníkem, nikoli graficky dvouslovná spojení (srov. anglické „otevřené“ kompozitum, tzv. open compound, typu *best man*, družba). Existují i další rozdíly mezi angličtinou a češtinou v klasifikaci kompozit. Například pojem přiřadovací složenina je v češtině mnohem užší než v angličtině a lexémy typu *actor-director* označované v angličtině za koordinační kompozita jsou v češtině považovány za apozici. Na druhé straně řada českých jednoslovných položek ve vzorku je tvořena po vzoru anglických složenin a v takových případech se přidržujeme anglické terminologie. Týká se to především morfologických „blendů“, zatímco pro další typ převzatý z angličtiny (neoclassical compound) se v češtině vžil termín afixoidní či afixoidální kompozitum.

Pouze dvě složeniny ve vzorku (*tweetosféra* a *steakobraní*, utvořené analogicky k českému vinobraní) představují z hlediska češtiny vlastní kompozita (obsahují spojovací morfém -o-); všechny ostatní složeniny vznikly juxtapozicí spojitě psaných syntagmat slov, jde tedy o nevlastní kompozita. Většina složenin je typu podstatné jméno-podstatné jméno (23 položek), např. *fanzóna*, *hitparáda*, *partyholka* (party girl), *powerbanka*, *prideprůvod* (pride parade), *sexbomba*, *skórkarta*, *skype-konference*, *štafetman*, *spamtelefon* (spam call), *dýmbuilding* (žertovná kreativní variace na angl. *teambuilding*, ve kterém je slovo *team* nahrazeno slovem *dým* v narážce na kuřáky vykázané mimo pracoviště), *coververze*, *šoubyz-louže* (showbiz pond) a *šéfmanažer*. Dvě kompozita jsou utvořena analogicky podle starší přejímky: *gayparáda* (podle *hitparáda*) a *nohejbal* (podle *volejbal*; kreativní český novotvar pro sport, který vznikl v Čechách v 1. pol. minulého století a v angličtině se pro něj užívá termín *football/soccer tennis*)⁶⁶. Čtyři kompozita jsou s prvním členem adjektivním a druhým členem substantivním: *easy-práce*, *slim-pračka* (slim washing machine), *sweetzóna* (sweet spot, optimální místo na pálce, raketě k odpálení míče), jedno tvoří spojení příslovce-podstatné jméno (*upcyklace*, kreativní znovuvyužití odpadového materiálu) a u jednoho je první člen sloveso, druhý podstatné jméno, *pařman* (od slovesa *pařit*). Čtyři představují blendy, *fucktura* (fuck + [fak]tura), *presstitutka* (press + [pros]titutka), *swopce* (sw[ap] + opce) a *webinář* (jde o částečný překlad anglického blendu *webinar*: web + [sem]inář). V osmi případech jde o afixoidní kompozita, např. *eknížka* (e-book), *ekosystém*, *fotofiniš*, *ultralehký* (ultralight) a *šopoholik* (shopaholic)⁶⁷.

5.5.5 VÍCESLOVNÉ HYBRIDY

Skupina 320 víceslovných hybridů ve vzorku se skládá z 295 dvouslovných položek, 24 tříslavných položek a jednoho pětislovného výrazu (*výzkumná technika face to face*).

66 Objevil se i jeden kuriózní případ české hybridní složeniny složené z anglické a německé části, *woodkopf* (údajně jde o český sport, v němž dvojice soupeřů nosí na hlavě dvoumetrová dřevěná prkna a snaží se srazit prkno toho druhého, aniž by jim jejich prkno spadlo).

67 Bylo by zajímavé ověřit, zda čeští mluvčí přejímají slova na *-holic* z angličtiny mechanicky jako celek, nebo zda je tvoří na základě českého *alkoholik*, o čemž by svědčila forma *šopoholik*, která se liší od podoby v angličtině běžnější: *shopaholic*. K tomuto tématu srov. A. Rangelova 1996. *Workoholismus a to ostatní. Naše řeč* 79 (2): 110-112.

Některé výrazy, zejména dvouslovné, by v angličtině byly považovány za složeniny (běžné kritérium je přízvuk na první složce kompozita), nikoli však v češtině, kde se považují za terminologické sousloví (*fuzzy množina*, *spin doktor*, *chatovací místnost* z angl. *chatroom*).

Tabulka 9: Rozložení víceslovných hybridů ve vzorku podle slovních druhů

víceslovné hybridy	substantivum	sloveso	příslovce	celkem	%
dvouslovné	292	–	3	295	92,2
tříslovné	21	3	–	24	7,5
pětislovné	1	–	–	1	0,3
celkem	314	3	3	320	100,0
%	98,2	0,9	0,9	100,0	

Většina víceslovných hybridů (232; 72,5 %) má český řídicí člen (*crazy komedie*, *charterový let*, *keškový výlet*, *low-budget film*, *money-back záruka*, *online prodej*), ale v 88 případech (27,5 %) je řídicím členem fráze anglické slovo (*ropný boom*, *slevový voucher*, *radiový smog*, *lifting obličej*, *mrazicí box*). Mezi ně jsou započítány i výrazy obsahující anglicismy, které se v češtině užívají už tři i více desetiletí (*farma*, *faul*, *film*, *fotbal*, *hokej*, *trénink*, *klub*, *tým* aj., viz *covid control tým*). Případy kombinování „starých“ a „nových“ anglicismů jsou poměrně časté, což ukazuje, že mezi nehybridním a hybridním lexikálním kalkem existuje tenká hranice (např. *emergency tým*, *eventový manažer*, *flag fotbal*, *gay klub*, *golfový handicap/hendikep*, *inline hokej*, *talent skaut* nebo *sex kouč*). Většinou se jedná o prostý překlad, ale tu a tam se setkáváme s českými ekvivalenty, které jsou buď specifické pro danou oblast, nebo nejsou ve slovníku vůbec uvedeny, a představují tak hybridní kreativní novotvary (*lifted drive* > *liftovaný úder*, *DVD drive* > *DVD mechanika*).

Převážná většina víceslovných hybridů jsou podstatná jména (314; 98,2 %). Vyskytlo se šest okrajových výjimek: tři případy s adverbialní funkcí, *bezpečně online*, *po bluesmansku*, *po hackersku*, a tři případy sloves. Všechna tři slovesa jsou tvořena prefixem *pro-*, anglickým základem a obligatorním zvrtným zájmenem *se*: *probuskovat se* (z ulice na velká pódia), *progooglovat se* a *profuckovat se* (propracovat se k něčemu). Tato disproporční distribuce slovních druhů u víceslovných hybridů se podobá situaci, jakou nacházíme u víceslovných lexikálních kalků (viz kap. 3 a Klégr a Bozděchová 2022), a to ze stejného důvodu: víceslovná adjektiva, adverbia a slovesa jsou v češtině velmi vzácná.

5.6 FUNKCE KOMPONENTŮ HYBRIDNÍCH VÝRAZŮ VE VZORKU

Hybridita předpokládá, že pojmenování se skládá ze dvou a více komponentů, z nichž alespoň jeden je z druhého jazyka. Komponenty lze hodnotit z různých hledisek: jak anglické, tak české komponenty mohou představovat vázané morfémy (sufixy, prefixy, komplexy sufixů a iniciální a finální afixoidy⁶⁸), nebo volné morfémy (slova). Ze syntaktického hlediska mohou tyto komponenty v rámci pojmenování fungovat jako řídící, nebo závislé složky. Pro posouzení, kam v rámci klasifikace anglicismů hybridy patří, je ale důležitější to, co svedlo komponenty dohromady.

Pohled na anglické komponenty hybridních lexémů ve vzorku ukazuje, že některé z nich představují samostatné (neadaptované či adaptované) přejímky, k nimž byl dodatečně přidán český komponent, jindy je anglický komponent součástí lexému, který byl jako celek převzat z angličtiny a jen částečně přeložen. Zjednodušeně se tedy dá říci, že základem hybridů je buď přejímka (rozšířená o český komponent), nebo polo-překlad. Překlad přirozeně předpokládá existenci předlohy, tzn. výchozího anglického výrazu, kdežto hybrid založený na samostatné přejímce může, ale nemusí respektovat anglickou předlohu. Respektováním předlohy se míní, zda se význam výsledného hybridu shoduje s významem původního anglického výrazu (etymonu), nebo se od něj liší.

Je-li základem hybridu samostatná přejímka, spojuje se buď s českým vázaným morfémem, nebo volným morfémem (výsledkem je pak jednoslovný nebo víceslovný výraz). Pokud si přejímka doplněná o český sufix zachovává stejný význam jako anglický originál, konstatujeme, že sufix má funkci formálně gramatickou a slouží pouze morfologické adaptaci přejímky. Tento typ sufixace (transflexe), jak již bylo zmíněno, je pravidlem u sloves (*printscreenovat*, *pitchovat*, *feedbackovat*, *topovat*), zatímco sufixace u adjektiv (*cloudový*, *internetový*, *facebookový*) a zejména substantiv je fakultativní (někdy koexistují adaptovaná a neadaptovaná varianta, *online*, méně často *onlinový* (portál)).

Vedle toho nacházíme vázané morfémy, které význam přejímky částečně nebo zcela mění, a nejde tedy o adaptaci, ale o neologizaci. Některé vázané morfémy rozšiřují přejímku o význam stylový (hovorový, slangový), pragmatický (afektivní, evaluativní) či jiný sémantický rys (deminutivnost, změna rodu), a význam hybridu je tak oproti etymonu modifikován, např. ROM > *romka*, PC > *písíčko*, YouTube > *jútubko*, punk > *pankáč*, tweet > *tweeteček*, pin-up (girl) > *pinupka*, couch > *koučka*, *přebookovat*, *přespedovat*, *přethinktankovat*, *připhotoshopovat*, *vydevelopovat*. K modifikaci přejímky může dojít i sufixací spojenou s krácením: notebook > *noťas*. Kreativnost této formy hybridizace lze ilustrovat na anglickém hashtagger: v češtině vedle (částečně graficky adaptované) přímé přejímky *hashtager* existuje několik stylisticky příznakových hybridních variant *hashtagáč*, *hashtagář*, *hashtagovač*, *hashtagín* či *hashtagista*.

68 Anglický afixoid může do češtiny přejít buď jako součást přejímky (*e-* v *e-shop*), nebo jako součást částečného překladu (*ekniha* z *ebook*) a následně se pak osamostatnit a tvořit v češtině nová spojení (*esranda*, *e-blibst*).

Změna významu přidáním vázaného morfému však může být ještě radikálnější a vést ke vzniku hybridů se zcela novým významem ve srovnání s původní přejímkou, např. *eshopiště*, *dreadař/dredař*, *UXař*, *ajťák*, *PRník*. V některých případech lze uvažovat o tom, že novotvar nevzniká prostou sufixací (někdy v součinnosti s analogií, např. *gol-fista*, *rugbista/ragbista* podle zavedeného *fotbalista*), ale je výsledkem kombinace elipsy a sufixace⁶⁹, a to na základě anglického výrazu nebo překladového hybridu, pakliže již v češtině existuje (*baseballová pálka* > *baseballka*, *hokejová hůl* > *hokejka*, *hobby runner/běžec* > *hobík*, *online/offline hra* > *onlajnovka/offlajnovka*, *push-up podprsenska* > *push-upka*, *web kamera* > *webka*). V obou případech skutečnost, že český vázaný morfém pozměnil nebo zcela změnil význam hybridu oproti originálu, naznačuje, že hybrid nevznikl přejetím anglické předlohy, ale je výsledkem slovtvorného aktu v češtině.

Hybridy založené na samostatné přejímce, tzn. nepřekladové hybridy, utvořené kombinací přejímky nikoli s vázaným morfémem, nýbrž s volným morfémem (slovem), jsou rovněž bez anglické předlohy. Na rozdíl od překladových hybridů (*slow tourism* > *slow turistika*) hybridní útvary tohoto typu obvykle vznikají analogií s jiným výrazem v češtině existujícím, např. *steakobraní* (podle *vinobraní*), *Army Den* (podle *armádní den?*), *nohejbal* (podle *volejbal*; o nezávislosti na angličtině svědčí výše zmíněný dodatečný anglický překlad: *football tennis, soccer tennis*).

Hybridy, které vznikly (částečným) překladem anglické předlohy, mohou rovněž obsahovat vázané a volné morfémy. Tento typ hybridu primárně zachovává význam originálu⁷⁰ a zahrnuje několik strukturních variant: spojení volného a vázaného morfému, tj. afixu nebo afixoidu (*ageism* > *ageismus*, *PRese* > *PRština*, *webinar* > *webinář*, *ecosystem* > *ekosystém*), spojení volných morfémů tvořící kompozitum (*cover version* > *coververze*, *hit parade* > *hitparáda*, *pop star* > *pophvězda*, *score card* > *skórkarta*) a konečně víceslovný hybrid (*cloud storage* > *cloudové úložiště*, *fitness band* > *fitness náramek*, *QR code* > *QR kód*, *bike-sharing system* > *bike sharingový systém*, *software as a service* > *software jako služba*). Vedle doslovného překladu se může objevit volný, tj. přibližný ekvivalent (*sweetspot* > *sweetzóna*, *spam call* > *spam telefon*), někdy jde o kreativní parafrázi (*server motherboard* > *serverová základní deska*).

Přes Onyskovy (2007: 56) výhrady vůči možnosti prokázat existenci anglické předlohy poskytuje vzorek dostatek dokladů o existenci jak hybridů prokazatelně založených na modelu, tak hybridů evidentně vzniklých nezávisle na angličtině. Z tohoto přehledu kombinací komponentů a jejich funkce v hybridních útvarech ve vzorku (a srovnání s anglickým etymonem) vycházejí následující úvahy o vztahu hybridů k ostatním kategoriím anglicismů.

69 Hojnost tohoto způsobu tvoření slov v češtině dokládá *Slovník univerbizátů (zjednoslovnělých názvů)* I. Kolářové a F. Štíchy (Praha: Academia, 2020).

70 I tyto hybridy se mohou v češtině stát předmětem neologizace a sémanticky se osamostatnit - viz kap. 4.

5.7 VZTAH HYBRIDŮ K OSTATNÍM KATEGORIÍM ANGLICISMŮ

Tradiční klasifikace přejímek (anglicismů) popsané v oddílech 5.2 a 5.3 rozděluje přejímky do dvou základních kategorií, na přejímky přímé (importované, transferované) a nepřímé (substituční, reprodukční), a v rámci tohoto dělení řadí hybridy buď pod přímé přejímky (jako samostatnou podskupinu: Betz, Pulicini et al.), nebo je vyčleňují jako třetí, zvláštní kategorii, která je kombinací obou kategorií základních (Haugen, Weinreich). Situace ve vzorku však naznačuje, že místo hybridů v klasifikaci přejímek je třeba přehodnotit. Nejvíce se našim zjištěním blíží Haugenovo dělení hybridů na loanblends kopírující cizí model a hybridní kreace, tj. hybridy nezaložené na zjistitelném modelu. Nicméně ani to plně nepostihuje škálu hybridů, kterou jsme ve vzorku zaznamenali.

Při popisu variant hybridů ve vzorku se jako klíčové ukázaly dvě charakteristiky: to, zda je přejímka založena na modelu (anglické předloze), a to, zda se význam přejímky a výchozího originálu shodují. Obě kritéria, ne/přítomnost předlohy a ne/shoda ve významu s předlohou, lze stejně dobře aplikovat na nehybridní přejímky (absence předlohy např. definuje falešné přejímky). Uplatnění těchto kritérií na obě základní kategorie přejímek (přímé a nepřímé) vrhá trochu jiný pohled na jejich tradiční uskupení, protože jak přejímky s předlohou i bez ní, tak přejímky významově shodné a neshodné s etymonem lze nalézt mezi přímými i nepřímými přejímkami. Tato skutečnost umožňuje nehybridní a hybridní přejímky propojit.

Přímé přejímky, které mají anglickou předlohu (a tato předloha je zároveň přejímka sama) a s ní shodný nejen tvar, ale i význam, reprezentují prototypické anglicismy (v základním tvaru nebo vůbec neadaptované, „cítátové“, *web*, *know-how*, či jen formálně adaptované, *kovboj*). Hybridní variantu tohoto typu přejímky tvoří (derivačně) morfologicky adaptované anglicismy. Český sufix nemění lexikální význam přejímky, pouze umožňuje zařazení anglického slova do jazykového systému češtiny (Google > *googlovat*, *swing* > *swingový*; zvláštním případem je adaptace slovtvorným sufixem, který však rovněž nemění význam: *creative* > *kreativec*, *proof* > *proofka*). Tento typ lze označit za adaptační hybrid.

Přímé přejímky, které nemají anglickou předlohu, jsou tzv. falešné anglicismy, pseudoanglicismy. Mezi přímé přejímky jsou řazeny proto, že vznikly s použitím přímých anglicismů, ale jako pojmenování v angličtině neexistují. Pseudoanglicismus tak definujeme jako český neologismus, který nemá v angličtině formální a/nebo významový protějšek (*baby-box*, *beer spa*, *ClosedCard*, *OpenCard*, *step*, angl. tap dance). Také tento typ má hybridní variantu. Jak již bylo dříve zmíněno, existují tři typy těchto neologismů; vznikají buď spojením základu s afixem (*jazz band* > *džezbendista*, *gangster* > *gangsterka*, *offroad* > *offroadař*, *steak [house]* > *steakárna*, *insider* > *insiderství*), afixoidem (*e-chalupy*, *másloholik*) nebo s volným morfémem (*JobDnes*, *easy-práce*). Ze sémantického hlediska může jít o modifikaci významu (stylotvornou, pragmatickou) nebo o zcela novou lexikální jednotku a pojem. V obou případech, nehybridních i hybridních, je ale princip stejný a výsledkem je český neologismus na základě angličtiny, pseudoanglicismus.

Nepřímé přejímky, tzn. kalky (loan translations), jsou primárně založeny na anglické předloze (kterou přejímají formou substituce domácími komponenty) a jejich význam odpovídá významu předlohy, např. *bledá tvář* (paleface), *lidské zdroje* (human resources), *koncový zákazník* (end customer) nebo *studená válka* (cold war). Jejich podtypem je přejímka volným překladem (loan rendition) či kreativním novotvořením (loan creation), např. *arkádový automat* (arcade machine) nebo *bezpečnostní pás* (seat belt; nelze ani vyloučit vliv jiného jazyka, např. němčiny, Sicherheitsgurt, ačkoli seat belt byl patentován Američanem E. J. Claghornem v r. 1885). Hybridní variantu kalků zmiňuje už Haugen (jako loanblend) a vymezuje ji jako hybrid se „zjistitelným cizím modelem“ (viz pozn. 55); Onysko (2007: 57) užívá termín „partial loan translation“. V češtině je termín hybridní kalk běžný (Karlíková 2017), stejně jako polokalk (Janovec 2007). Ve vzorku patří k nejčastějšímu typu, např. *fuzzy množina* (fuzzy set), *charterový let* (charter flight) a *stand-up komedie* (stand-up comedy). Také přejímky volným překladem mají své hybridní varianty, *sweetzóna* (sweetspot), *spam telefon* (spam call), *spinning s nízkou zátěží* (low-intensity spinning). Jakýsi přechod mezi lexikálním kalkem a hybridním lexikálním kalkem tvoří výrazy obsahující zdomácnělý anglicismus, např. fotbal, klub, šok (flag football > *flag fotbal*; gay club > *gay klub*; culture shock > *kulturní šok*).

Specifickou formou kalku je sémantická přejímka (semantic loan) neboli sémantický kalk, která se liší tím, že český ekvivalent v rámci překladu přebírá z angličtiny jen nový význam, např. *koš* (v basketbalu, na monitoru), *stopa* (ve spojení *uhlíková stopa*, angl. carbon footprint). I zde vzorek obsahuje řadu hybridních dokladů obsahujících neosémantismy (např. *portál*, *aplikace*, *stránka*): *cashback portál* (cashback portal), *desktopová aplikace* (desktop application), *webová stránka* (web page).

Nicméně i mezi útvary řazenými pod nepřímé přejímky (kalky) se vyskytují pojmenování, která nevycházejí z anglické předlohy. Nazýváme je kreativní novotvar (Lehnschöpfung, loan creation). Jde o specifický typ neologismu, který pojmenovává pojem převzatý z druhého jazyka, aniž by šlo o doslovný nebo volný překlad, např. *našeptávač* z angl. autocomplete. Kreativní novotvar má stejnou referenci jako slovo ve zdrojovém jazyce, tj. je mu extenzionálně ekvivalentní, ale intenzionálně je odlišný, tj. jeho význam je tvořen jinými sémantickými rysy (srov. dvojí název pro planetu Venuši, *Jitřenka* a *Večernice*). V tomto smyslu nejde o překlad a ani význam není, striktně vzato, stejný. České hybridní kreativní novotvary (Haugen tento typ nazývá hybrid creation) reprezentuje ve vzorku výraz *mozkový trust* (angl. think tank). Dalším příkladem nepřímé přejímky, která nevznikla překladem anglické předlohy, ale až sekundárně z (lexikálního či sémantického) kalku, jsou pseudokalky, které rovněž mají hybridní varianty (viz kap. 4).

Je tedy zřejmé, že mezi hybridními útvary ve vzorku lze nalézt protějšky k prakticky všem nehybridním typům anglicismů. Nacházíme v něm hybridní, morfologicky/strukturně adaptované přímé přejímky, hybridní pseudoanglicismy, hybridní lexikální a sémantické kalky, hybridní kreativní novotvary a konečně hybridní pseudo-kalky.

5.8 HYBRIDY PODLE TEMATICKÝCH OBLASTÍ

Jestliže hybridy nejsou zvláštní kategorie, ale tvoří podskupinu většiny typů anglicismů, dá se u nich očekávat podobná distribuce podle zaměření jako u nehybridních anglicismů. Aby byl tento předpoklad ověřen, byl vzorek podroben obsahovému rozboru, který potvrdil, že hybridy se vyskytují ve stejně širokém spektru oblastí jako nehybridní anglicismy a že je stejně obtížné všechny tyto oblasti určit a vyjmenovat. Často spolu úzce souvisejí a prolínají se a tvoří širší okruhy (viz níže).

Největší skupinu hybridů v jediné oblasti tvoří výrazy související se **sportem** (79: downhill kolo, feeder prut, freestyle koloběžka, liftovaný úder, skate rampa, hokejka, rallye-krošar). Hned za sportem následují hybridy související s **podnikáním** (72; floating režim, hardwarová peněženka, startupový inkubátor, seed fond, investiční boom, offshorizace, píárovka) a **informačními technologiemi** (69; cloudová platforma, desktopový systém, responzivní design, serverový rozvaděč, pop-up okno, ramka). O polovinu menší je počet hybridů týkajících se **volného času a zábavy** (40; eventová akce, rekordní jackpot, keškový výlet, stardancový tanečník, gamblingový resort, last minute dovolená, wellness pobyt, onlinovka), **společenského života** (37; podcastový magazín, chatovací místnost, džentlmenká dohoda, sexbomba, gay pár, protiLGBTský), **umění**, tj. literatury, hudby, filmu atd. (35; crazy komedie, sci-fi literatura, open air festival, popík, rockeřina), **obchodu** (31; cashback portál, moneyback záruka, slevový voucher, dealerství) a poněkud nesourodé kategorie s názvem **produkt** (24; LED osvětlení, selfie tyčka, slim pračka, powerbanka). V dalších oblastech se počty hybridů začínají snižovat: **zdraví a medicína** (18; chemický peeling, spa péče, postkovidový syndrom, tělesný handicap, gonadotropin-releasing hormon), **móda**, tj. oblečení, obuv atd. (14; fitness oblečení, dámský top, houmles čepice, plimsolky), **vzdělávání** (12; eLearningový kurz, skype-konference, webinář), **životní prostředí/ekologie** (10; akustický smog, fotochemický smog) a **doprava** (10; bike sharingový systém, charterový let).

Méně než deset hybridů ve vzorku je spojeno s **vědou** (9: dead-stop titrace, flash spektrum, path analýza), **jídlem** (8; fastfoodová gastronomie, fitness recept) a **službami** (8; emailová služba, image poradenství, internetové bankovníctví). Jedna oblast je zastoupena šesti výrazy, a to **životní styl** (prepperství, šopoholik, workoholik). Pět hybridů souvisí s **politikou** (spin doktor, prolobbovat), tři hybridy spadají do rubriky **technika** (start-stop systém) a **práce** (homeofficeový režim). Dva hybridy pocházejí z oblasti **administrativy** (lockdownový formulář) a **kosmetiky** (permanentní make-up). A konečně po jednom se vyskytují hybridy související se **zemědělstvím** (králičí farma), **stavebnictvím** (kontejnerová stavba), **vojenstvím** (Army Den) a (neexistující) **faunou** (lochneska).

Přestože sestavování vzorku bylo do značné míry náhodné, v zásadě oblasti, z kterých byly položky sebrány, poskytují dostatečně názorný obraz rozmanitosti užívání hybridních anglicismů v češtině. Z širšího pohledu je možno oblasti, které spolu úzce souvisejí, propojit do vyšších celků. Dá se říci, že hybridům se daří zejména ve třech sférách: (i) podnikání, obchod a názvy výrobků, (ii) výpočetní a informační technologie a (iii) sport, volný čas, zábava a umění. V těchto třech sférách se vyskytují jak víceslovné, tak jednoslovné hybridy. Obě strukturální formy hybridů také sdílejí dvě

třetiny všech 27 vyčleněných oblastí. Jednoslovné hybridy se vyskytují v poněkud menším počtu oblastí, což může být způsobeno jejich častým hovorovým či slangovým charakterem a také jejich menším zastoupením ve vzorku.

5.9 ZÁVĚRY

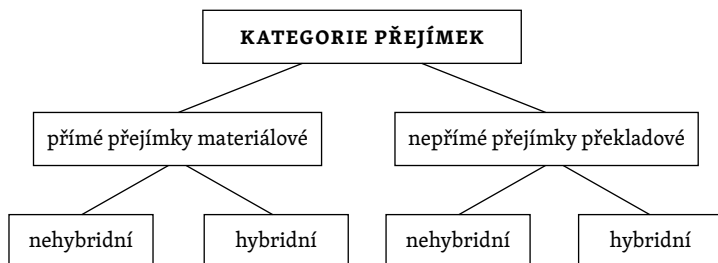
Výsledky naznačují, že k hodnocení forem a zastoupení hybridních útvarů je třeba přistupovat s ohledem na specifčnost daného jazyka. Vydeme-li z široké definice hybridů, jako je např. „kombinace anglických přejímelek a německých prvků“ (Onysko 2007: 55), a v rámci ní pracujeme důsledně s lexikálními morfémy, ukazuje se, že v češtině, silně flektivním jazyce upřednostňujícím derivaci, je okruh útvarů, které tomuto vymezení hybridnosti vyhovují, mnohem širší než jen hybridní kompozita. V důsledku toho se složení českého vzorku liší od seznamů hybridů uváděných pro jiné jazyky, např. němčinu nebo italštinu. Převažují v něm víceslovné hybridy (64,0 %) nad jednoslovnými (36,0 %) a mezi jednoslovnými hybridy převažují deriváty (75,0 %) nad kompozity. Ačkoli je tuto distribuci třeba brát s určitou rezervou (sběr dat, jak bylo uvedeno výše, nebyl striktně systematický), nic to nemění na faktu, že české hybridy se vyskytují v těchto třech formách a že jejich zastoupení ve vzorku více či méně reflektuje reálnou situaci v jazyce.

Druhým, ještě zásadnějším zjištěním je, že hybridy netvoří samostatnou homogenní kategorii mezi ostatními typy přejímelek, ať už přímých (kam je řadí Pulciniová et al. 2012), či nepřímých, a že jejich jediným odlišným rysem od ostatních přejímelek je dvojjazyčnost. Naopak je zřejmé, že přihlédneme-li k vymežujícím rysům anglicismů, jako je (ne)závislost na anglickém modelu a (ne)shoda s významem originálu, vykazují hybridní anglicismy v českém vzorku afinitu se všemi ostatními nehybridními typy anglicismů. Proto se jeví jako vhodné přiřadit hybridy k základním nehybridním typům přejímelek jako jejich dvojjazyčné varianty, tzn. pseudoanglicismy mohou být tvořeny buď pouze z anglických komponent, nebo mohou být hybridní a kombinovat anglický a český prvek; podobně lexikální a sémantické kalky mohou být jedno- i dvojjazyčné atd. Dvojjazyčnost přitom implikuje, že hybridní útvary obsahují více než jednu složku.

Z přehledu české literatury o hybridech vyplynulo, že na rozdíl od pojetí hybridity v zahraničních pramenech se v české tradici mluví o hybridnosti v případě spojení volného domácího a cizího morfému (resp. kořenu), domácího volného morfému (kořenu) a cizího vázaného morfému (afixu), ale nikoli při kombinaci volného cizího morfému a vázaného domácího morfému (afixu). Při posuzování hybridnosti jsme se přiklonili k zahraničnímu pojetí (viz též Danešův neutrální postoj k této otázce). V tomto smyslu jsme vyhodnotili funkci hybridizace u položek ve vzorku a stanovili dva typy hybridizace, (strukturně) adaptační a lexikální. U adaptačních hybridů, tj. českých derivátů tvořených anglickým základem a českým derivačním morfémem, hraje hybridizace čistě formální roli, je pouze ukazatelem slovnědruhové platnosti

(český morfém nevnaší lexikální význam, který by měnil či rozšiřoval význam oproti významu zdrojového slova: *tweet* [sign] > *tweetový* [znak]). Český derivační morfém však nemusí mít jen čistě adaptační funkci, může vnášet specifický obsah (včetně vidového), který spoluvytváří celkový význam slova (*lajknout*, *olajkovávat*, *tweetovatelný*). Nejde pak (jen nebo vůbec) o adaptaci, ale o slovtvorný akt, jehož výsledkem je lexém s významem odlišným od anglického základu či slova. Tento proces lze chápat jako lexikální hybridizaci, kdy (vázaný nebo volný) cizojazyčný i domácí prvek jsou nositeli lexikálního významu a jejich spojením vzniká celkový význam pojmenování (*blekfrajdejiček*, *dealerství*, *steakobraní*, *partyholka*).

Pokud jde o distribuci hybridních anglicismů ve vzorku v různých tematických oblastech, je velmi podobná té, s níž se setkáváme u všech ostatních typů anglicismů, materiálových přejímek a kalků. Vyskytují se především ve třech sférách, v podnikání a obchodě, ve sféře výpočetní a informační technologie a konečně v oblasti sportu, volného času, umění a zábavy. Obecně se jejich zastoupení v současném českém lexiku jeví být stejně silné jako jiných typů anglicismů. Přesto se zdá, že se s nimi čeština dobře vyrovnává a čile podrobuje anglický prvek domácím slovtvorným procesům. Vedle hybridních útvarů relativně dobře usazených v současné slovní zásobě představuje řada hybridů (zejména hybridní pseudoanglicismy) spíše jednorázové neologismy, okazionalismy (podobně jako v němčině, srov. Zimmer 1997).

Obrázek 7: Postavení hybridů mezi anglicismy na základě výsledků studie

Na základě naší materiálové studie jsme tedy dospěli k závěru (viz Obrázek 7), že hybridní anglicismy netvoří ani zvláštní podskupinu přímých přejímek (viz Betz 1959, Pulcini et al. 2012, Pulcini 2023), ani samostatnou kategorii stojící mezi přímými a nepřímými přejímkami (viz Haugen 1950, Weinreich 1953), nýbrž jde o formálně specifické (tj. dvojjazyčné) varianty různých typů anglicismů: z větší části jsou to pseudoanglicismy a lexikální a (víceslovné) sémantické (polo)kalky (a pseudokalky), ale zahrnují i morfologicky, resp. strukturně adaptované přímé přejímky, a spadají tak zároveň pod přejímkové (materiálové) i překladové anglicismy. Zdá se, že hybridní nemohou být pouze jednoslovné, strukturně neadaptované materiálové přejímky a jednoslovné monomorfematické kalky (nebereme-li v úvahu flexi). Samozřejmě jde o pracovní závěry, které jsou otevřeny diskusi a budou ověřovány i na základě toho, co ukáže materiál a srovnání se situací v jiných jazycích.

6

NÁSTIN TYPOLOGIE ANGLICISMŮ PODLE KONSTITUTIVNÍCH RYSŮ

6.1 ÚVOD⁷¹

Vzhledem k nemalému objemu literatury o anglicismech v různých jazycích je pozoruhodné, že dosud neexistuje mezi autory obecná shoda v názorech na některé kategorie anglicismů (jako jsou pseudoanglicismy, hybridní anglicismy, kalky a další) a jejich vymezení. Příčinou mohou být typologické rozdíly mezi přijímajícími jazyky, odlišná kulturně-politická situace v daných zemích ve vztahu k angličtině nebo jednoduše různě zvolená definiční kritéria. Pokusíme se zde nastínit koncepční přístup k popisu anglicismů, který se snaží být explicitní a konzistentní, s použitím objektivních rozlišovacích znaků. Úvodem budou stručně představeny nejčastější kategorie anglicismů, které se v literatuře uvádějí, a poté bude předložena koncepce usilující o systematický popis přejímek. Je založena na třech rysech, jejichž kombinace charakterizují možné typy přejímek/anglicismů. Tyto typy vyplývající z konstelace konstitutivních rysů jsou následně porovnávány s tradičními kategoriemi, přičemž jsou zohledněny jak jednojazyčné, tak dvojazyčné, tj. hybridní přejímky. Jednotlivé typy jsou ilustrovány na materiálu češtiny, ale přístup má v principu univerzální platnost a lze ho aplikovat i na jiné přijímající jazyky.

6.2 SOUČASNÁ SITUACE V KLASIFIKACI ANGLICISMŮ

Cílem není podat vyčerpávající přehled všech kategorií anglicismů, které kdy byly v literatuře navrženy. Místo toho byla jako reprezentativní vzorek zvolena terminologie, kterou používá mezinárodní sdružení pro výzkum anglicismů GLAD (Global Anglicisms Database Network, <https://www.nhh.no/en/research-centres/global-anglicism-database-network>). Hlavním cílem sdružení je shromážďovat anglicismy v evropských i mimoevropských jazycích a zkoumat jazykovou a kulturní anglicizaci, k níž

71 Text vychází z článku A. Klégr. 2023. Anglicisms: Towards Defining Their Concept and Typology. *Linguistica Pragensia* 33 (2): 103–116.

dochází po celém světě. Článek Gottlieba et al. (2018), který GLAD a jeho cíle souhrnně představuje, vychází z Gottliebovy (2005: 163) definice anglicismů („jakýkoli individuální nebo systémový jazykový rys přizpůsobený nebo přejatý z angličtiny nebo inspirovaný [...] anglickými vzory, který se užívá v komunikaci v rámci jiného jazyka než angličtiny“), a ustupuje tak od Görlachovy ryze formální definice anglicismu (2003: 1: „slovo nebo idiom, který je svou formou rozpoznatelně anglický“).

V části věnované současnému stavu klasifikace anglicismů Gottlieb et al. (2018: 6–8) rozlišují následující kategorie anglicismů⁷²: (1) **neadaptované přejímky** (jednoslovné jednoduché i složené, víceslovné výrazy a zkratky vzniklé v angličtině nebo v anglofonní sféře: *browse*, *bread and breakfast*, *OMG*, *tomahawk*, *hologram*); (2) **adaptované přejímky** (vznikly v angličtině, ale prošly ortografickou/morfologickou adaptací v přijímajícím jazyce: *blog* > *blogg* v norštině); (3) anglická **vlastní jména změněná na jména obecná** v přijímajícím jazyce (dánské *plimsoller*⁷³ < podle britského poslance Samuela *Plimsolla* (1824–1898) – česky *plimsolky*); (4) **sémantické přejímky** (domácí slova nebo asimilované přejímky přebírající anglický význam, např. italské *realizzare*, které získalo význam „uvědomit si“ podle anglického *to realize*); (5) **překladové přejímky** (překlady [morfém po morfému, slovo po slově] anglických složenin, víceslovných jednotek nebo frazeologických jednotek: norské *gratis lunsj* z angl. *free lunch*); (6) **hybridy** (domácí složeniny [nebo odvozeniny] s alespoň jedním anglickým komponentem nebo anglickým produktivním afixem, např. dánské *Blogginnlegg*, *blogpošta*); (7) **pseudoanglicismy** (místo obecného popisu jsou uvedeny tři podskupiny: (a) zkrácená anglická slova, např. *parking* < angl. *parking lot*, vyskytující se v řadě evropských jazyků⁷⁴, (b) resémantizace, tj. nabývání domácího významu u anglických slov, např. německé *handy* pro mobilní telefon; (c) domácí kombinace anglických prvků, např. japonské *akuhara*, angl. *alcohol harassment*); (8) **fono-sémantické shody** (překlady způsobem jednotka za jednotkou, v nichž se anglickým prvkům přiřazují již existující foneticky a sémanticky podobné domácí prvky, např. německé *Was gibt's?* < angl. *What gives?*). Autoři přidávají také seznam dalších příkladů anglického vlivu (užívání anglických vlastních jmen, zvýšený výskyt některých domácích slov pod vlivem angličtiny, přejímky z jiných jazyků prostřednictvím angličtiny, internacionalismy šířící se z angličtiny atd.).

V nedávné interní aktualizaci terminologie GLAD byly definice některých kategorií mírně přeformulovány: **adaptovaná přejímka** (přímá přejímka, adaptovaná na jedné nebo více ze tří úrovní – grafické, fonologické a morfologické); **překladová přejímka** (přesný nebo nepřesný překlad nebo částečný překlad polymorfematického cizího modelu, ať už jde o jedno slovo, nebo víceslovný útvar s možnou strukturní odchylkou; český termín: lexikální kalk), **hybrid** (napůl anglický a napůl domácí výraz vzniklý v přijímajícím jazyce bez zjištěného modelu v angličtině), **sémantická pře-**

72 Anglické názvy kategorií v Gottlieb et al. (2018: 6–8): (1) unadapted borrowings, (2) adapted borrowings, (3) proper names turned generic nouns, (4) semantic loans, (5) loan translations, (6) hybrids, (7) pseudo-Anglicisms, (8) phono-semantic matchings.

73 V angličtině se nicméně užívá výraz „plimsolls“, takže jde spíše o typ (2), adaptovanou přejímku.

74 Příkladem krácení anglického výrazu v češtině je (*jit do*) *fitness* místo (*jit do*) *fitness klubu/centra* apod.

jímka (domácí lexém, který si vypůjčil význam „navíc“ od svého anglického protějšku; český termín: sémantický kalk), **pseudoanglicismus** neboli „vymyšlená“ angličtina (anglicky vypadající slovo, které se v angličtině v této podobě nepoužívá nebo se používá v radikálně odlišném významu), **foneticko-sémantická shoda** (neologismus, který zachovává přibližný význam i zvuk (anglického) etymonu při použití domácích komponentů).

Tyto kategorie z větší části vycházejí z klasifikací přejímek zmíněných v předchozích kapitolách: Betzovy (1949, 1959) a částečně Haugenovy (1950) a Weinreichovy (1953 [1963]). Betzovy typy lexikálních přejímek se objevují v taxonomii anglicismů, kterou předkládají Pulciniová et al. (2012: 6; Pulcini 2023: 53). Rozlišují v ní dvě hlavní skupiny: (i) přímé přejímky (podle Betze „vnější“), podrozdělené na (vlastní) přejímky (neadaptované a adaptované), falešné, resp. nepravé přejímky (pseudopřejímky) a hybridní přejímky; a (ii) nepřímé přejímky (podle Betze „vnitřní“), zahrnující sémantické přejímky a [lexikální] kalky, k nimž řadí překladové přejímky, doslovné a volné překlady a překladové kreace (zde je nazýváme kreativní novotvary).

6.3 KRITÉRIA PRO ROZLIŠENÍ KATEGORIÍ PŘEJÍMEK

Pravděpodobně největším problémem při určování anglicismů a jejich typů je nedostatek konkrétních a jednotných kritérií, která by byla základem jejich popisu. Podíváme-li se blíže na standardní typy anglicismů, ukazuje se, že v jejich definicích se často operuje s několika popisnými charakteristikami, které jsou však někdy pouze implicitně užity a většinou nejsou systematicky uplatňovány. Tyto charakteristiky či rysy lze nejspíše ukázat na přejímkách, které jsou jakýmsi prototypem anglicismů a o nichž panuje obecná shoda. Jde o přímé přejímky, zde nazývané „citatové“ (např. *chatbot*, *bossing*, *influencer*, *notebook* nebo *web*), protože jsou přeneseny v nezměněné podobě přímo z angličtiny. Jsou vhodným východiskem při hledání kritérií pro popis přejímek, protože v sobě přirozeně koncentrují vše, co může lexikální přejímka nabídnout, tj. vše, co lze prostřednictvím slov z jiného jazyka přejmout.

Přejetím slov jako *chatbot* nebo *influencer* si hostitelský jazyk „vypůjčuje“ (a) pojem (konkrétní význam) z angličtiny, pro který nemá pojmenování, (b) konkrétní slovo, které vyjadřuje tento pojem/význam (a které zároveň může sloužit jako vzor nebo předloha pro tvoření slov v přijímajícím jazyce), a (c) grafickou/fonetickou formu vlastní angličtině. Důležitým principem, který z popisů anglicismů v literatuře vyplývá, je, že aby lexikální jednotka byla považována za anglicismus, nemusí vykazovat všechny tři uvedené znaky, resp. rysy: stačí, když vyazuje pouze dva, nebo dokonce jen jeden z nich. Kombinace těchto tří rysů tvoří několik vzorců; technicky řečeno vznikají tyto potenciální vzorce kombinací jednoho až tří prvků z množiny a, b, c. Na základě toho definujeme anglicismy následujícím způsobem: anglicismus je lexikální jednotka ve slovní zásobě cílového jazyka, která (a) realizuje pojem (evidentně a prokazatelně) převzatý z angličtiny, (b) vykazuje anglickou formu (grafickou, fonolo-

gickou), nebo (c) je faktickým anglickým slovem nebo jeho domácí kopií (pro niž je modelem/předlohou) nebo je (d) libovolnou kombinací (a) až (c), přičemž pro status anglicismu stačí, aby vykazovala alespoň jeden z těchto konstitutivních znaků či rysů.

6.3.1 RYSY ROZLIŠUJÍCÍ KATEGORIE PŘEJÍMEK

Pokud platí, že kterýkoli z těchto tří rysů (tj. pojem/význam, slovo/model a forma) nebo jejich kombinace je to, co činí slovo přejímkou, pak z toho vyplývá, že anglicismy se vyskytují v sedmi typech (viz Tabulka 10). Než se pokusíme propojit tyto předpokládané konfigurace rysů definující typy přejímek s kategoriemi užívanými v literatuře pro různé anglicismy, je třeba upřesnit, jak je každý z těchto tří rysů v následující diskusi o typech přejímek podle konstitutivních rysů pojímán:

POJEM/VÝZNAM – přejímaný pojem (*signifié*) může být vyjádřen různými slovními druhy, podstatnými jmény (nejčastěji), ale také přídavnými jmény, slovesy, příslovci atd. Přejímkou pojmu se rozumí jeho přenesení do přijímajícího jazyka v tom slovním druhu, který má ve výchozím jazyce (konkrétní slovo jako označující, *signifiant*, nebo jako model, který stojí na začátku jeho reprodukce v přijímajícím jazyce). Naproti tomu transpozice pojmu do jiného slovního druhu až v přijímajícím jazyce, tj. konverze (např. podstatného jména na sloveso) představuje jiný proces, než je vlastní přejímání, a neměla by být považována za prostou přejímku původního pojmu. U polysémních slov se obvykle přenáší pouze jeden konkrétní význam. Jakákoli odchylka v přijímajícím jazyce od významu, který má slovo v angličtině, představuje vnitřní změnu, výsledek lexikogenního procesu⁷⁵. U všech těchto sémantických posunů se jedná o neologismy (neosemantismy) vznikající v rámci cílového jazyka, a nikoli o přejímku pojmu/významu. Vzhledem k tomu, že v jazyce jde především o význam, dalo by se usuzovat, že ze tří konstitutivních rysů je převzetí pojmu/významu tím nejdůležitějším znakem. Přejímání anglických slov však nemusí být motivováno potřebou vyjádřit nové pojmy/významy. Ve skutečnosti čeština a jiné jazyky poměrně často a z různých důvodů přejímají anglická slova označující pojmy, pro které již domácí slova mají (např. *level* – úroveň, *grab* – úchop, *paperback* – brožovaná kniha, *random* – náhodný, libovolný, *stejdž* – jeviště, *backstage* – zákulisí; srov. Onysko a Winter-Froemel, 2011, o „necessary loans“ a „luxury loans“ a pododdíl 1.3.2 výše). Takové případy, striktně vzato, nespádají pod pojmové/významové přejímky (přejímá se de facto jen forma pro již v daném jazyce existující pojem). Důvodem, proč k takovým přejímkám dochází, je často jen jejich prestiž daná postavením angličtiny. Nejde tu jen o stylistické zpestření (tyto přejímky představují vlastně mezijazyková synonyma), ale také o dojem (díky mezinárodnímu statusu angličtiny). Od českých ekvivalentů se

75 Termín lexikogenní proces má širší význam než slovtvorný proces a zahrnuje tvoření slov i jinými než morfologickými prostředky (např. různé formy krácení, změna významu, kreativní změna formy apod.). V tomto významu užívá výrazy lexikogeneze a lexikogenní např. Miller (2014).

většinou liší ze stylistického a pragmatického hlediska a mluvčí je mohou považovat za vhodnější pro daný diskurz.

SLOVO/MODEL – konkrétní anglické slovo (popř. víceslovná jednotka), které je přejímáno buď přímo, nebo nepřímo, tj. slouží jako předloha, která je v přijímajícím jazyce okopírována na základě významové ekvivalence mezi jeho komponenty a domácími prvky (morfémy nebo slovy považovanými za standardní, resp. slovníkové ekvivalenty). Například ekvivalenty anglického „citizen“ a „scientist“ jsou „občan“ a „vědec“; anglický termín „citizen scientist“ se proto převádí do češtiny na základě této předlohy a ekvivalentů jako *občanský vědec*. U jednoslovných (popř. víceslovných) modelů, které mají v angličtině (ještě) jiný význam než jejich standardní české ekvivalenty, je překlad spojen s rozšířením významu ekvivalentů o tento další význam (neosémantizace českých ekvivalentů). Někdy nelze anglickou předlohu doslovně přeložit standardními ekvivalenty a je nutné užít volný překlad, který se od předlohy může v různé míře odchýlit. Model v abstraktnějším smyslu (až nad rámec lexikální roviny) může také představovat „strukturní vzorec“, tj. místo překladu je z anglické předlohy převzat její slovtvorný nebo syntaktický vzorec a v přijímajícím jazyce jsou pak analogicky tvořeny neologismy na základě těchto přejatých vzorců, schémat (srov. Sunde 2018).

FORMA – přejímání anglické formy znamená, že do češtiny je přenesen anglický pravopis a/nebo anglická fonetická forma (výslovnost). Týká se to (neadaptovaných) přímých přejímek, u nichž jdou rysy (anglický) „vzor/slovo“ a (anglická) „forma“ ruku v ruce, nicméně anglickou formu mohou získat i domácí slova. V češtině tu a tam narazíme na slova, která jsou účelově psána anglickým pravopisem (viz *Coolna*, *wokna*) nebo vyslovována s anglickou výslovností (typicky pro upoutání pozornosti, z žertovných důvodů apod.). Proto je užitečné rysy „forma“ a „slovo/model“ oddělit. Pokud psaná (nebo mluvená) podoba přejímky odpovídá anglickému úzu, říkáme, že přejímka je neadaptovaná. Jestliže se forma přejímky od originálu liší (úmyslně či neúmyslně), a je naopak v souladu s pravopisnou a výslovnostní normou přijímajícího jazyka, říkáme, že přejímka je adaptovaná. Dělení přímých přejímek na adaptované a neadaptované však není bez problémů. Udržet psanou podobu anglických slov může být nesnadné v různých druzích abecedy a takřka nemožné v odlišných systémech písma. Pokud jde o mluvenou podobu, může být obtížné stanovit hranici mezi neadaptovanou a adaptovanou formou přejímky v důsledku interference mezi domácím a anglickým fonologickým systémem. U fonologické adaptace anglicismů v češtině vyčleňuje Duběda (2018) dva převládající principy, a to fonologickou aproximaci (systematickou substitucí anglických fonémů českými) a tendenci vyslovovat anglická slova podle toho, jak se píše („spelling pronunciation“).

6.3.2 ANGLICISMY PODLE KONSTITUTIVNÍCH RYSŮ A STANDARDNÍ KATEGORIE ANGLICISMŮ

Pokud je výchozí předpoklad o třech rysech, které tvoří podstatu přejímky, správný, pak by sedm typů-konfigurací uvedených v Tabulce 10 mělo pokrýt všechny možnosti

(nebo alespoň většinu z nich vzhledem k tomu, že jazyk se neřídí teoretickými předpoklady) a popsat kategorie přejímek/anglicismů, které se v literatuře vyskytují. Většinu používaných kategorií anglicismů, jak bylo uvedeno výše, lze vysledovat v obecných klasifikacích přejímek (Betz 1949, 1959, Haugen 1950 a Weinreich 1953); proto na tyto klasifikace bude také často odkazováno. Je zřejmé, že analýza přejímek podle konstitutivních rysů nevede k jejich hierarchickému uspořádání, s jakým se setkáváme v klasických typologiích přejímek. Není však vyloučeno, že i typy vymezené pomocí konstitutivních rysů bude možno dále diverzifikovat, pokud se ukáže, že existují další vlastnosti a faktory, které dovolí jemnější popis.

Tabulka 10: Předpokládané typy přejímek (anglicismů) podle konfigurace konstitutivních rysů

	typy přejímek (anglicismů)	konstitutivní rysy přejaté z angličtiny		
		pojem/význam	slovo/model	forma
1.	prejímka pojem-slovo-forma	+	+	+
2.	prejímka pojem-model	+	+	-
3.	prejímka model-forma	-	+	+
4.	prejímka pojem-forma	+	-	+
5.	prejímka pojmu	+	-	-
6.	prejímka modelu	-	+	-
7.	prejímka formy	-	-	+

(1) **Přejímka pojem-slovo-forma** – typ, který je jádrem anglicismů, zahrnuje jak neadaptované, tak adaptované přejímky/anglicismy. Betz (1959) je nazývá *Lehnwörter*, Haugen (1950), Weinreich (1953) a Pulciniová et al. (2012) pro ně užívají termín *loanwords* (což je kalk z němčiny). Klíčové u tohoto typu je rozlišení mezi adaptací (tj. přizpůsobením přejímky morfologickému, ortografickému či fonologickému systému hostitelského jazyka beze změny významu anglického originálu, srov. Karlík a kol. 1996⁷⁶: např. *to stream > stream-ovat*, *cool > cool-ový* nebo *business > byznys*, *speaker > spíkr*, *fitting > fitink*) na straně jedné a neologizací na straně druhé (tj. podrobením přejímaného slova slovtvornému procesu v cílovém jazyce), jejímž výsledkem je nejen formální, ale především významová obměna slova (srov. slangové, stylisticky příznakové *hobík* z angl. *hobby runner*, *notas* z *notebook* nebo *hambáč/hanbáč* z *hamburger*) nebo zcela nový význam, v němž se slovo v angličtině neužívá (*spíkování*, komentování sportovního přenosu apod.). V důsledku formální adaptace se vazba mezi anglickým originálem a přejímkou může časem oslabit nebo zcela ztratit (nejen z pohledu rodilých anglických mluvčích, ale i českých, srov. *biftek* z angl. *beefsteak*), což rovněž může v přijímacím jazyce vést až ke změně významu (srov. *vepřový biftek*).

76 P. Karlík a kol. (1996: 111): „Někdy jde pouze o to, slovo přejaté z cizího jazyka pomocí slovtvorného afixu zařadit do české slovní zásoby beze změny či obměny významu, pak jde o *adaptaci* (např. franc. *léger* čes. *ležér-ní*).“

(2) **Přejímka pojem-model** – typ, který zahrnuje přejímky, v nichž je zachován původní význam a model/předloha, ale anglická předloha je substituována, nahrazena domácí formou, tzn. přeložena pomocí (standardních) českých ekvivalentů. Tento typ je v literatuře dobře znám jako loan translation (Lehnübersetzung, překladová přejímka), přičemž volný překlad předlohy se označuje jako loan rendition (Lehnübertragung). V české literatuře se užívá termín lexikální (slovotvorný, frazeologický) kalk, např. *low-threshold* > *nízkoprahový*, *rabbit hole effect* > *efekt králičí nory*. Weinreich zdůrazňuje, že překlad je často spojen se sémantickou extenzí domácích prvků. Jedná se o příbuznou formu přejímky typu pojem-model, tzv. sémantickou přejímku (semantic loan, Lehnbedeutung), která s překladovou přejímkou úzce souvisí. V češtině mluvíme o sémantickém kalku, např. [computer] *mouse* > *myš*. Zatímco Betz a Weinreich je oddělují, Haugen používá pro oba typy termín loan shifts (nicméně oba zmiňuje). Pulciniová et al. (2012) používají termíny calque (pro loan translation a loan rendition) a semantic loan.

Vzhledem k tomu, že jak lexikální kalky, tak sémantické kalky mají stejné konstitutivní rysy (tj. pojem a model), rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že zatímco sémantické kalky, jak název napovídá, nejen překládají, ale zároveň vedou i k sémantické extenzi, neosémantizaci, domácího prvku (tj. k přejetí nového významu z angličtiny), u lexikálních kalků tomu tak není. Nicméně existuje mnoho případů, které představují kombinaci lexikálního a sémantického kalku, např. *carbon neutrality* > *uhlíková neutralita*, *clean energy* > *čistá energie*, kde *neutralita* a *čistý* mají v češtině nový význam, zatímco *uhlíkový* a *energie* nikoli). Existuje ještě jedna forma přejímky typu pojem-model, kterou lze považovat za zvláštní případ (imitativního) lexikálního kalku, tzv. fono-sémantické shody (viz výše Gottlieb et al. 2018). Domácí komponenty, kterými je anglický model překládán, jsou vybírány pro svou fonetickou (a sémantickou) podobnost s anglickými prvky, přestože nemusí jít o standardní, přesné ekvivalenty (např. anglický slangový IT výraz *lamer* pro neobratného uživatele počítače je do češtiny překládán slovem *lama* s hanlivou konotací).

(3) **Přejímka model-forma** – typ, který lze interpretovat dvěma způsoby: (i) anglické slovo poskytuje model, podle něhož se v přijímacím jazyce analogicky tvoří nová slova v angličtině neznámá; (ii) přejaté anglické slovo vyjadřuje pojem, pro který má přijímací jazyk své vlastní slovo; účelem přejímky tedy není přenést pojem, nýbrž mít možnost vyjádřit ho novou (prestižnější, atraktivnější) formou, např. *smart*, *crazy*, *level*, *top*, *fighter*, *spíkr*, *lídr*, *kempovat*, *leasovat*, *promotovat* apod. (srov. Onysko a Winter-Froemel 2011, „luxury loans“; Havlík 2019, „módní anglicismy“).

První podtyp je často reprezentován morfematically komplexními (a nezřídka dvoj-jazyčnými) lexémy, jejichž jedna část je společná velké skupině nových slov utvořených podle anglického vzoru. Například velmi frekventovaná anglická kompozita, z pohledu češtiny kvazikompozita typu *e-shop*, *e-book* se stala modelem pro české neologismy, e-slova, jako jsou *e-babyland* nebo hybridní *e-pivo*, *e-obuv*, *e-stredovek.cz*. Podobným způsobem přejímka sufixoidu -*holik* prostřednictvím modelových slov (*workaholic*, *shopaholic*) vedla ke vzniku řady hybridních neologismů v češtině, např. *alzahtolik* (osoba závislá na e-shopu), *pivoholik*, *Pragohtolik* (český rapper) nebo *romoholik* (fanoušek

zpěváka a hudebníka Romana Holého) a řady dalších⁷⁷. Stejná strategie se uplatňuje i u dalších hybridů: anglické modely *ecosystem*, *ecotourism*, *eco-friendly* inspirují slova jako *ekokoza* (rodinný podnik zabývající se chovem koz spojený s e-shopem), *ekovláček*, *eko blázinec*, *ekoprůser*. Ani jeden z těchto dvou podtypů není v literatuře uváděn jako samostatná kategorie anglicismů. Skutečnost, že první podtyp vytváří (hybridní) anglicismy, které sice vycházejí z anglického modelu, ale nemají v angličtině protějšky, řadí tato slova do kategorie pseudoanglicismů (viz 6.2 níže). Druhý podtyp, „módní“ (*luxury*) přejímka, *lídr*, *level*, která nepřináší nový pojem, je řazen pod přímé přejímky.

(4) **Přejímka pojem-forma** – podstatou tohoto typu, který rovněž není v literatuře terminologicky vyčleněn jako zvláštní kategorie, je, že přejímka sice označuje anglickým slovem (formou) pojem převzatý z angličtiny, ale tento pojem se v angličtině vyjadřuje jiným slovem (tzn. anglická forma užitá v češtině a anglické slovo, které je nositelem pojmu v angličtině, si neodpovídají), např. *step* (angl. tap dance), *stop* (angl. hitch-hiking), *sprejer* (angl. graffitist, tagger) nebo *mixér* (angl. blender; anglickému termínu (food) mixer odpovídá v češtině slovo *hnětač* nebo *kuchyňský robot*). Takové případy se hodnotí jako domácí resémantizace anglického slova. Jindy – ačkoli v konečné instanci lze anglický etymon určit (můžeme mluvit o implicitním modelu) – byla podoba přejímky obměněna, např. zkrácením: české *basket* metonymicky zastupuje *basketbal* (basketball), *outdoor* se v českém prodejním žargonu užívá ve významu angl. *outdoor clothing & equipment*, hojně citované německé *Handy* je odvozeno od prvního slova termínu *hand-held mobile phone*, nebo *happy end* užívané (nejen) v češtině místo anglického *happy ending*. (V tomto případě mohlo ale pojmenování vzniknout nezávisle na anglickém výrazu, spojením slov *happy* a *The End*, které se dlouhá léta objevovalo na konci anglicky mluvených filmů.) Také tento typ je obvykle řazen pod falešné přejímky, tj. pseudoanglicismy (viz níže).

(5) **Přejímka pojmu** – typ, který se objevuje v situaci, kdy je obtížné nebo nemožné přeložit anglický výraz realizující daný pojem do cílového jazyka doslovně (morfém po morfému). Způsob, jakým je pak pojem v přijímajícím jazyce ztvárněn, představuje nepřímý překlad, který Vinay a Darbelnet (1995) označují jako modulaci, tj. variaci na daný význam z jiné perspektivy. Výsledkem je kognitivní, nikoli překladový ekvivalent. Tradičně se tento typ označuje jako *loan creation* (Weinreich, Pulcini et al.), v němčině *Lehnschopfung* (Betz) – do češtiny ho překládáme jako kreativní novotvar. Haugen (1950: 220) se domnívá, že „striktně vzato nejde vůbec o přejímky“, ač zjevně dochází k přejetí pojmu (označuje např. kulturní aj. specifikum uživatelů zdrojového jazyka). V češtině jsou příkladem přejímek pojmů z angličtiny např. *roztleskávačka* (angl. cheerleader), *zástupný znak* (angl. wildcard), *našeptávač* (angl. autocomplete) nebo *odpírač vojenské služby* (angl. conscientious objector).

77 Čeština 2.0 uvádí tyto: *alkeholik* (fanoušek skupiny Alkehol), *alkoronaholik*, *alcoholik*, *alzaholik*, *apkoholik*, *běhoholik*, *cukroholic*, *čokoholik*, *deskoholik*, *filmoholik*, *filtrholik*, *fotošopaholik*, *holkaholik*, *holkoholik*, *horkoholik*, *hovorkoholik*, *jídloholic*, *kafeholik*, *kafoholik*, *karboholik*, *kávoholik*, *kočkoholik*, *lajkoholik*, *lolkoholik*, *mařkoholik*, *másloholik*, *masoholik*, *milkoaholik*, *motoholik*, *nealkoholik*, *parkoholik*, *pivoaholik*, *pórkoholik*, *pornoholik*, *práceholik*, *prokrastinoholik*, *proteinoaholik*, *rockoholik*, *romoholik*, *rouškoholik*, *salkoholik*, *slušnoaholik*, *spánkoholik*, *šukoholik*, *švorchoaholik*, *trolkoholik*, *wikiholik*.

(6) **Přejímka modelu** – typ, který je připomínán v souvislosti s replikací vzorů (Matras 2009) a zahrnuje v češtině přejímky vzorů na slovotvorné a (morfo-)syntaktické rovině, např. rozšířené užívání afixoidních složenin nebo změna v postavení (ne-shodného) přívlastku v substantivní frázi, např. *barber kurz, survival školení, spinning kolo, O2* (původně *Sazka*) *aréna* nebo *Langhans Galerie*⁷⁸ místo standardního slovosledu *Aréna O2* a *Galerie Langhans*, který se stále vyskytuje v jiných názvech, např. *Centrum Langhans* nebo *Ateliér Langhans*. Příkladem domácí lexikální jednotky utvořené podle anglického vzoru je česká alfanumerická zkratka Z5. Vyslovuje se jako „z + pět“ a vznikla analogicky podle anglických zkratk jako W8 (wait), M2 (me too) nebo 2nite (tonight), které jsou typické pro internetový slang a textové zprávy. (Existují i abecední české zkratky napodobující anglické vzory, např. TYWE s významem „ty vole“.) Slova či názvy jako Z5 a *Sazka aréna* jsou zjevně české neologismy inspirované angličtinou, ale skutečnost, že se neopírají ani o anglický pojem, ani (nutně) o anglickou formu, je odlišuje od všech ostatních typů přejímek. Zatímco slovosledné neologismy se často označují jako syntaktické anglicismy, pro případy jako Z5 neexistuje ustálený termín (možná „přejímky podle vzoru“ – srov. Sunde 2018).

(7) **Přejímka formy** – slovo, pojmenování, které spojuje s angličtinou pouze jeho forma a které se striktně vzato neopírá ani o anglický pojem/význam, ani nekopíruje anglický model (tj. nakládá s anglickou formou po svém). Protože tento způsob se de facto rovná vynalézání nových „anglických“ slov, jsou tyto případy poměrně vzácné, srov. *beer spa* (české pojetí „wellness“ spojené s konzumací piva). Okrajovou podskupinu tvoří grafická anglicizace českých slov, využívaná v chrématonymech, např. *Coolna* (restaurace „kůlna“), kavárna *Coolnička*, *Yatchmen* (hudební skupina „Ječmeni“), *Yedoo* (české koloběžky a odrážedla „Jedu“), *Shelma* (kapsičky pro kočky českého výrobce). Naopak početnou skupinu přejímek tohoto typu představují v češtině hybridní neologismy (viz níže), na jejichž počátku sice stojí anglické slovo, to je však v češtině slovotvorným procesem, především derivací, zásadně přetvořeno. Výslednému novotvaru nelze přiřadit anglický model s odpovídajícím významem (běžným mechanismem je univerbizace). Například anglické slovo *tennis* (jeho forma) dalo vzniknout v češtině slovům *tenista, tenistka, tenisák, tenisky* (dokonce pojmenováním domény *tenisovka.cz* a *teniskárna.cz*), která se neopírají o anglickou předlohu (a tedy ani o její význam). V angličtině se místo toho užívají výrazy *tennis player, tennis ball* a *tennis shoes*.

Všechna tato slova představují neologismy vytvořené teprve v přijímajícím jazyce na základě anglické formy. To spojuje přejímky formy s dalšími typy neologismů zahrnujících přejímku anglické formy, konkrétně s typem *model-forma* (3) a typem *pojem-forma* (4). V klasifikacích anglicismů se tyto případy obvykle všechny slučují do jedné kategorie různě označované jako *false anglicisms, pseudoanglicisms, secondary anglicisms, Scheinenlehnung* aj., které zde nazýváme *pseudoanglicismy*. Neologizace anglických základů českými mluvčími – která je charakteristickým znakem pseudo-

78 Srov. P. Fidelius (2008a). Starý pan Langhans se v hrobě obrací. *Mladá fronta DNES*, 29. 3. 2008, s. D7, a P. Fidelius (2008b). Sazka Arena?! prostě jen gramatická chyba. *Mladá fronta DNES*, 29. 3. 2008, s. D7–D8.

anglicismů⁷⁹ – může také spočívat ve vytvoření nového významu při zachování formy (tzv. resémantizace – viz typ (4) přejímka pojem-forma) nebo ve vzniku nové formy, např. zkrácením původního anglického výrazu (*parking* místo *parking lot* – rovněž typ 4), případně v originální kombinaci anglických morfémů/slov (např. *babybox*, místo v angličtině srozumitelnějšího *baby hatch*; patří sem i poměrně časté kreativní využívání afxoidů přejatých z angličtiny – viz výše typ 3 model-forma). Jak se dalo očekávat, objevují se i kuriózní případy (z hlediska anglických mluvčích), např. slovo *raut* (dříve *root*), používané v češtině ve významu „recepce, hostina“. Slovo sice pochází z angličtiny (Oxford English Dictionary⁸⁰ ho pod významem 9 s posledním dokladem z konce 19. st. definuje jako „A fashionable gathering or assembly, a large evening party or reception, much in vogue in the eighteenth and early nineteenth centuries“ – technicky se tedy jedná o historickou přejímku), ale v současné angličtině se již v tomto významu nepoužívá.

Tabulka 11: Korelace mezi tradičními kategoriemi anglicismů a typy přejímek podle konstitutivních rysů

	tradiční kategorie	typy podle konstitutivních rysů
1.	přímá přejímka	prejímka pojem-model-forma
2.	překladová přejímka (lexikální kalk)	prejímka pojem-model
3.	sémantická přejímka (sémantický kalk)	prejímka pojem-model
4.	fono-sémantická shoda	prejímka pojem-model
5.	kreativní novotvar	prejímka pojmu
6.	syntaktická přejímka	prejímka modelu
7.	nepravá přejímka, pseudoanglicismus	prejímka formy prejímka model-forma prejímka pojem-forma

Tabulka 11 zachycuje vztah mezi nejrozšířenějšími tradičními označeními anglicismů (1 až 7) a konfiguracemi rysů, o nichž se domníváme, že jsou základem anglicismů a tyto tradiční kategorie definují. Lze doufat, že explicitní vytyčení rysů, které stojí za jednotlivými tradičními typy anglicismů, přispěje k jejich přesnějšímu vymezení (bez potřeby spoléhat se pouze na příklady a vágní popisy). Zároveň ukazuje, že některé z těchto tradičních kategorií jsou typově různorodé a v kterém smyslu (např. pseudoanglicismy), zatímco jiné se překrývají, tj. ve své podstatě se neliší (překladové a sémantické přejímky).

79 Srov. kapitola 3 Pseudoanglicismy: české neologismy z anglických slov a kapitola 5 Neviditelné anglicismy: pseudo-kalky.

80 Oxford English Dictionary Second Edition on CD-ROM (v. 4.0). Oxford University Press 2009.

6.3.3 HYBRIDNÍ VARIANTY ANGLICISMŮ

Celkový obraz konstelací konstitutivních rysů přejímek není úplný, pokud nezohledníme dvojjazyčné neboli hybridní přejímky. V tradičních klasifikacích se na hybridy pohlíží jako na samostatnou kategorii přejímek (napůl materiálové, napůl překladové přejímky; Haugen, Weinreich) nebo se řadí jako podskupina pod materiálové, tj. přímé přejímky (Betz, Pulcini et al.). Při bližším zkoumání se ale situace jeví složitější. Z Tabulky 11 vyplývá, že přejímkové vzorce konstitutivních rysů jsou buď jednojazyčné s anglickou formou (typy 1, 3, 4, a 7) nebo jednojazyčné s českou formou (typy 2, 5 a 6). V zásadě však neexistuje logický důvod, proč by se některý z jednojazyčných typů přejímek v Tabulce 11, ať už je jeho forma anglická, nebo česká, nemohl změnit na dvojjazyčný vzhledem k tomu, že podstatu vzorce/přejímky to nemění. Je nutná pouze jediná podmínka, totiž že přejímaná lexikální jednotka je morfematically komplexní (derivát, kompozitum nebo víceslovný výraz), aby byl možný souvýskyt různojazyčných forem.

Tabulka 12: Původní jednojazyčné vzorce konstitutivních rysů (tmavě šedá) rozšířené o nový rys (nejtmavší šedá) na dvojjazyčné typy přejímek

typ přejímky (anglicismus)	konstitutivní rysy			
	anglický pojem/význam	anglický model	anglická forma	česká forma
1. přejímka pojem-slovo-forma	+	+	+	+
2. přejímka pojem-model	+	+	+	+
3. přejímka model-forma	-	+	+	+
4. přejímka pojem-forma	+	-	+	+
5. přejímka pojmu	+	-	+	+
6. přejímka modelu	-	+	+	+
7. přejímka formy	-	-	+	+

Pokud je tento předpoklad správný (podstata přejímky se přidáním další formy nemění), znamenalo by to, že ke všem typům přejímek existují dvojjazyčné varianty: hybridní přímé přejímky, hybridní překladové a sémantické přejímky, hybridní kreativní novotvary a hybridní pseudopřejímky. A skutečně analýza vzorku hybridních anglicismů a pseudoanglicismů (Klégr a Bozděchová 2022, Bozděchová a Klégr 2022) tento předpoklad víceméně potvrdila (viz též kap. 5). Z Tabulky 12 je však také zřejmé, že přidáním druhé formy vznikají překrývající se vzorce, a to typy 1 a 2, typy 3 a 6 a typy 4 a 5. Nicméně srovnání těchto dvojic ukazuje, že oba typy v každé dvojici zůstávají odlišné díky různému charakteru jejich základních jednojazyčných vzorců. Nejlépe se tyto rozdíly ukáží na příkladech. Pro snadnější orientaci užíváme pro dvojjazyčné typy přejímek zavedené názvy anglicismů a v závorce je číslo příslušného vzorce rysů popsaného v Tabulkách 10 a 12:

- **Hybridní přímé přejímky** (typ 1 pojem-model-forma) vznikají typicky ze sloves a přídavných jmen (méně často, a ne nezbytně z podstatných jmen), k nimž se v češtině přidávají sufixy (derivační a kmenotvorné, aby je bylo možno časovat a skloňovat). Jedná se tedy o (derivačně)morfologickou adaptaci, např. *chat* > *chat-ovat*, *downhill* > *downhill-ový*, *creative* > *kreativ-ec* (pracovník v oblasti kreativní reklamy a marketingu).
- **Hybridní překladové přejímky**, tj. **lexikální kalky** (typ 2 pojem-model) jsou částečné překlady, tj. jedna část anglického modelu je přeložena standardním ekvivalentem, druhá si zachovává původní podobu, např. *čínský snooker* (Chinese snooker), *internet věcí* (internet of things), *kradeware* (stealware); příkladem volného překladu (loan rendition) je *spinning s nízkou zátěží* (low-intensity spinning). Skutečnost, že česká část je překladem anglického komponentu, odlišuje tento typ od hybridní přímé přejímky a hybridního pseudoanglicismu. V přímé hybridní přejímce je český derivační afix přidán k angl. základu čistě jako prostředek adaptace, v hybridním pseudoanglicismu český komponent spoluvytváří neologismus bez anglické předlohy.
- **Hybridní sémantické přejímky**, tj. **sémantické kalky** (typ 2 pojem-model) jsou variantou překladových přejímek, od kterých se liší pouze tím, že český prvek zároveň přejímá z angličtiny i nový význam, např. *okno* (window) ve významu „oblast na monitoru umožňující uživateli vidět zprávu, kterou odeslal i obdržel“ ve spojení *chatovací okno* (chat window), *platforma* (platform) ve významu „soubor cloudových počítačových služeb“ ve spojení *cloudová platforma* (cloud platform). Jak *okno*, tak *platforma* mohou být v těchto nových významech použity samostatně. Skutečnost, že český ekvivalent je užit v novém, přejatém významu (a představuje tak neosémantismus), prochází často bez povšimnutí, což vede ke stírání hranice mezi sémantickými a lexikálními kalky (někdy v jednojazyčném kalku nacházíme standardní ekvivalent spolu s neosémantismem: *mozková banka*, zařízení, v němž jsou uchovávány vzorky mozkové tkáně).

Také další typy, jejichž dvojjazyčné vzorce se překrývají, lze při bližším zkoumání odlišit:

- **Hybridní syntaktické přejímky** (typu 6 přejímka modelu), jejichž nárok na anglický původ je založen na abstraktním vzoru převzatém z angličtiny, např. slovosledné uspořádání (pozice neshodného přívlastku), mohou být evidentně bez problému realizovány jak českými slovy, tak dvojjazyčně, srov. *kapr pártý*. (Dvojjazyčné varianty syntaktických přejímek lze řadit pod pseudoanglicismy.) Typ 3 (prejímka model-forma), který se s typem 6 formálně překrývá, byl doložen na příkladech dvojjazyčných variant již výše (*ekokoza*, *e-pivo*, *eSranda*). Na rozdíl od syntaktických přejímek jsou hybridní varianty typu 3 závislé na konkrétních slovech (podle nichž vznikají v češtině celá slovní hnízda založená na extrahovaných afixoidech, např. *-holik*, *-man*, *e-*, *i-*, *eko-* aj.).
- **Hybridní kreativní novotvary** (typ 5 přejímka pojmu), tj. nepřímé převedení anglického pojmu, jsou technicky možné (tj. principu hybridnosti nic nebrání), ale protože se k tomuto způsobu přejímání přistupuje právě proto, že anglické mo-

delové slovo je obtížně přeložitelné (a místo přímého překladu se musí volit alternativní vyjádření), bude použití anglického prvku vedle domácího vzácné a spíše jen teoreticky možné. Naopak dvojjazyčný typ 4 (pojem-forma), který se s hybridním typem 5 (přejímka pojmu) z hlediska rysů překrývá, se v hybridních variantách objevuje hojně, a to jak s českými derivačními afixy, tak s kořeny/kmeny: *stepování* (angl. tap dance), *stepařský*, *stepovací*, *stepařské boty* (tap shoes), *stopování* (hitch-hiking), *stopař* (hitch-hiker). Anglické základy „step“ a „stop“ se v těchto významech v angličtině neužívají. Jedná se tedy o resémantizaci (kterou u hypotetických hybridních kreativních novotvarů nepředpokládáme), a proto typ 4 spadá do následující skupiny hybridních pseudoanglicismů.

- **Hybridní pseudopřejímky** (pseudoanglicismy) zahrnují stejně jako pseudopřejímky složené pouze z anglických morfémů tři typy vzorců: typ 7 (přejímka formy), typ 3 (přejímka model-forma) a typ 4 (přejímky pojem-forma). Všechny tři mají společnou anglickou formu buď užitou ve významu, který neodpovídá anglickému úzu, nebo bez anglického modelového slova, případně obojí. Ukazuje se, že typy 3 a 4, ačkoli se ve svých hybridních variantách překrývají s jinými, typ 3 s typem 6 (přejímka modelu, resp. syntaktické přejímky) a typ 4 s typem 5 (přejímka pojmu) (viz výše), jsou od nich odlišné a zároveň poměrně časté jako dvojjazyčné přejímky. Přejímky formy (typ 7) jsou jako falešné přejímky (pseudoanglicismy) ve skutečnosti mnohem častější ve svých dvojjazyčných variantách (viz výše *tenista*, *tenistka*, *tenisák*, *tenisky*) než jednojazyčných (*Yatchmen*, *Yedoo*). V takových případech anglická forma (základové slovo) prochází v češtině slovtvorným procesem (např. odvozováním nebo skládáním), jehož výsledkem je neologismus, pro který neexistuje v angličtině odpovídající slovo/model stejného významu, např. *picnic* > *piknikoviště* (místo pro pikniky), *gender* > *genderovanost* (genderová reprezentativnost), *softkomouš* (příznivec sociálních demokratů) nebo *youtubl* (trapná odrůda youtubera).

Na rozdíl od tradičních klasifikací přejímek/anglicismů, které vymezují hybridy jako samostatnou skupinu pouze z hlediska dvojjazyčnosti, aniž by specifikovaly jejich vztah k ostatním typům přejímek, přístup založený na konstitutivních rysech umožňuje pohlížet na ně jako na varianty všech jednojazyčných typů. Hybridní varianty nehybridních kategorií přejímek sdílejí všechny jejich rysy a liší se jen přidaným českým prvkem. Nedochozí přitom k žádnému logickému rozporu, k ničemu, co by tvoření hybridních variant v zásadě bránilo, pouze u některých typů (např. přejímek pojmu neboli kreativních novotvarů) je výskyt dvojjazyčné varianty méně pravděpodobný.

6.4 ZÁVĚRY

Pokus definovat anglicismy pomocí tří základních rysů a jejich kombinací ukázal několik věcí. Zaprvé, že jejich uspořádáním do konfigurací o jednom až třech rysech lze dospět k sedmi různým vzorcům představujícím sedm potenciálních typů anglicismů.

Jak se dalo očekávat, některé typy vzorců lze ve výčtech anglicismů uváděných v literatuře snadno identifikovat, jiné se hledají obtížněji, pravděpodobně proto, že ačkoli jsou teoreticky možné, jejich skutečná potřeba a okolnosti nutné pro jejich výskyt jsou omezené. Je také pravděpodobné, že tyto tři konstitutivní znaky, ačkoli vytvářejí základ pro rozlišení různých kategorií anglicismů, nevyčerpávají škálu faktorů, které mohou být ve hře a ovlivňovat výsledné formy anglicismů.

Dalším krokem bylo propojit těchto sedm typů s kategoriemi anglicismů rozlišoványými v terminologii GLAD a jinde. Většinou nebylo obtížné spojit jednotlivé typy vzorců se zavedenými kategoriemi. Je zajímavé, že některé z typů vymezené konstitutivními rysy nejsou v literatuře zvláště vyčleňovány a není pro ně specifický název a spolu s dalšími jsou zahrnuty pod některé z tradičních označení. Tyto případy naznačují, že přístup založený na typologii anglicismů podle konstitutivních rysů by mohl pomoci zavést jemnější členění do klasifikace anglicismů, možná dokonce vyústit v nové (pod)typy a stát se užitečným nástrojem pro správné zařazení položek do příslušných skupin.

Po jednojazyčných typech podle konstitutivních rysů byla pozornost zaměřena na anglicismy zahrnující jak anglický, tak český komponent, tj. anglicismy dvojjazyčné neboli hybridní. Dá se říci, že hybridní anglicismy nejsou z velké části dostatečně prozkoumány, což vede k neshodám, pokud jde o jejich zařazení. Vydeme-li z předpokladu, že každé slovo, aby mohlo být považováno za přejímku/anglicismus, musí obsahovat jeden až tři z uvedených znaků (v různých kombinacích) a že přitom žádná kombinace těchto konstitutivních rysů není neslučitelná s hybridností, je potom logicky možné vzít všech sedm jednojazyčných vzorců a rozšířit je o jinojazyčný prvek, tj. vytvořit z nich dvojjazyčné typy. Výsledkem je, že místo jedné skupiny hybridů uváděné v klasifikacích (Betz, Pulcini et al.) uvažujeme o sedmi potenciálních hybridních typech. Z toho pak vyplývá, že hybridy nepředstavují jednu samostatnou skupinu, ale tvoří podskupiny všech jednojazyčných typů anglicismů. Tyto závěry se opírají o doklady v jazykovém materiálu (tj. příklady na většinu těchto hybridních typů lze najít v souborech anglicismů). Je ale třeba je dále ověřovat a testovat.

Snaha vymezit anglicismy podle konstitutivních rysů je vedena myšlenkou, že tento přístup by mohl usnadnit orientaci ve spleti různých označení a popisů jednotlivých typů anglicismů a pomoci při jejich zařazování a určení, které z nich označují totéž a které nikoli.

7

**ANGLICISMY
JAKO STIMULUJÍCÍ FAKTOR
ČESKÉ SLOVOTVORBY**

7.1 ÚVOD⁸¹

Anglicismy jako hlavní zdroj cizojazyčných přejímek představují pro českou slovo- tvorbu výzvu: narůstá s nimi užívání, prověřování a rozvíjení adaptačních jazykových procesů a prostředků. Jde především o morfológickou a slovo- tvornou adaptaci nového materiálu z angličtiny, a to na úrovni jednoslovných i víceslovných lexémů. Tato kapitola naznačuje možnosti a meze slovo- tvorné adaptace anglicismů v češtině a posuzuje funkci systémové adaptace při přibližování domácí a cizí slovo- tvorby.

7.2 PŘEJÍMKY A SLOVOTVORNÉ PROCESY

V současné době je přejímání slov ve větší či menší míře aktivní slovo- tvorný akt, nikoli záležitost pouhé pasivní recepce. V rámci širšího a několikaletého výzkumu anglicismů (Bozděchová – Klégr 2021, 2022, 2023; Klégr – Bozděchová 2022a, b) jsme se proto nejprve pokusili předběžně zaznamenat (kvantitativně i kvalitativně), jak se české slovo- tvorné postupy a prostředky podílejí na přejímání slov z angličtiny. Využitím obou pohledů na tento proces jsme tak učinili v české literatuře zcela poprvé, s výjimkou dílčí sondy D. Svobodové (1999), mapující situaci před více než dvaceti lety⁸². Autorka pojednává o některých typech derivačních afixů v rámci onomaziologických kategorií a typů, kterými jsou derivovány anglicismy (excerpované z českých publicistických textů z let 1995–1998), a uvádí nejproduktivnější afixy.

Jak jsme zde pojednali výše (v kap. 2 a dalších), rozlišují se standardně dva základní typy přejímek: materiálové a překladové (někdy označované jako přejímky vnější

81 Text kapitoly vychází z těchto článků: I. Bozděchová, A. Klégr. 2022. Pseudoanglicismy: české neologismy z anglických slov. *Slovo a slovesnost* 83: 3–27; I. Bozděchová. 2024. Jsou anglicismy v češtině státem ve státě? *Česká slovo- tvorná koncepce v kontextu slovanské jazykovědy*. Praha: Academia (v tisku).

82 Existují i další studie, které se o této problematice okrajově zmiňují, např. Ziková 2001, Janovec 2007 aj.

a vnitřní nebo přímé a nepřímé, srov. Betz 1949, Pulcini et al. 2012); u obou dochází k integrování anglického (lexikálního) materiálu do češtiny aktivní činností mluvčích podloženou jejich jazykovými dovednostmi a zkušeností.⁸³ Materiálové přejímky zahrnují adaptované anglicismy a pseudoanglicismy, překladové přejímky jsou kalky a neosémantismy. Na vzniku materiálových i překladových anglicismů se může podílet hybridizace neboli kombinace anglických a českých prvků (u adaptovaných anglicismů, pseudoanglicismů a lexikálních kalků). Pseudoanglicizace jako jeden z procesů neologizace v širokém slova smyslu zahrnuje řadu slovtvorných procesů a jejich kombinací: afixaci, kompozici (kvazikompozici / afixoidní kompozici a tvoření blendů), univerbizaci, krácení a elipsu, konverzi či tvoření víceslovných jednotek. Lexikální kalkování představuje překlad s různou mírou volnosti (až po nepřímý překlad, tj. kreativní novotvary neodpovídající formálně anglickému modelu), zatímco sémantické kalkování je překlad spojený s přejímkou významu anglického originálu doprovázený sémantickými změnami (posuny).

Protože nás zajímají slovtvorné procesy a jejich distribuce, analyzovali jsme hybridní pseudoanglicismy (české neologismy utvořené na základě angličtiny). V kapitole 2 (vycházející z Bozděchová a Klégr 2022) jsme v Tabulce 1 (s. 56) zachytili tuto distribuci v původním vzorku 516 slov (excerpovaných především z korpusu SYN2015, databáze NEOMAT a existujících soupisů příkladů na webu, heslo *pseudo-anglicism* ve Wikipedii a Wiktionary, okrajově i z internetového slovníku Čeština 2.0 či odjinud). Jak i náš materiál doložil, slovtvorné postupy se mohou vzájemně kombinovat; tyto kombinace neuvádíme jako samostatné typy, ale subsumujeme je pod základní procesy (v daném případě afixaci).

Hlavním slovtvorným způsobem u obou základních typů přejímek, tj. materiálových i překladových, je afixace. Vyskytuje se u přímých přejímek (zejména u sloves a u většiny adjektiv) s výjimkou citátových (ty buď není potřeba morfologicky adaptovat, protože nejsou ohýbány, nebo k nim lze flektivní morfy připojovat přímo). Afixací se často tvoří také hybridní pseudoanglicismy a lexikální kalky. V souladu s obecnou situací v češtině je afixace i u přejímání nejproduktivnějším slovtvorným postupem, vyskytuje se napříč téměř všemi typy přejímek. Proto se zde na ni dále zaměříme.

Afixací se tvoří hybridní pseudoanglicismy a hybridní lexikální kalky a adaptované přímé anglicismy. Přitom je využívána celá řada afixů, zejména sufixů, ale i prefixů. Slovtvornou analýzu našeho materiálu jsme pro tuto kapitolu zúžili na slovtvorné sufixy dvou základních pojmenovacích slovních druhů: substantiv a adjektiv.⁸⁴

83 Na příkladech uplatňování anglicismů českými mluvčími při komunikaci na chatu to popisuje Svobodová 2007. Internacionalizaci polské slovtvorby zkoumá Waszakowa (2003, 2005, 2019).

84 Viz též Bozděchová (2019 a 2023) o tvoření substantivních, adjektivních, verbálních a adverbálních anglicismů v češtině.

7.3 MATERIÁLOVÁ STUDIE

Pohled na inventář slovotvorných prostředků využívaných v češtině při tvoření anglicismů (výše uvedených typů) vyvolává otázku, do jaké míry tyto prostředky korespondují s inventářem při tvoření z domácích slovotvorných základů, jak se navzájem liší a jaký mohou mít potenciálně zpětný vliv na aktivaci domácí slovotvorby. Pro posouzení jsme na začátku měli k dispozici údaje o počtech afixů užívaných při tvoření slov v češtině uvedené v odborných pojednáních, ta se však vzájemně poměrně podstatně liší: např. nejnovější SA jich uvádí 1078 (viz Bláha 2018), MŠČ 619 a VAGSČ 239⁸⁵. Prakticky nemáme žádné korpusové studie o českých neologismech s frekvenčně vymezeným souborem jejich afixů.⁸⁶ Využití korpusových dat je přitom právě pro takto zamýšlené srovnání klíčové, data totiž odrážejí současný (slovotvorně-lexikální) úzus. Údaj v Šimandlově slovníku afixů (SA) dokazuje, že není smysluplné srovnávat anglicismy s kompletním inventářem afixů češtiny. V současném úzu je počet aktivně užívaných afixů podstatně nižší a lze předpokládat, že se mu počet afixů v neologických českých derivátech a anglicismech bude přibližovat. Nicméně obě zmíněné (nejnovější) mluvnické češtiny se opírají o reálná jazyková (korpusová) data a konstatují celkový počet substantivních a adjektivních sufixů takto: VAGSČ 120, MŠČ 436.

7.3.1 ANGLICKÝ A ČESKÝ VZOREK NEOLOGISMŮ – SESTAVOVÁNÍ A METODOLOGIE ROZBORU

K posouzení otázky položené v úvodu oddílu 7.3 ohledně korespondence prostředků při tvoření slov z domácích a anglických slovotvorných základů a pro lepší představu o celkovém rejstříku sufixů připojovaných k anglickým základům při tvoření substantiv a adjektiv jsme – s vědomím toho, že inventář slovotvorných afixů je jeden aspekt a druhý, neméně podstatný představuje frekvence jejich užívání – sestavili a využili dva soubory se shodným počtem 1177 položek: 1) aktualizovaný vzorek hybridních pseudoanglicismů (rozšířený oproti původnímu v Bozděchová a Klégr 2022, o něm viz zde v oddílu 7.2) o velikosti 547 lexémů a vzorek hybridních anglicismů všech typů (tzn. adaptovaných přejímek, pseudoanglicismů i kalků) o velikosti 630 položek;⁸⁷ 2) soubor českých neologismů (tzn. neologismů od českých základů odvozených českými a cizími, dříve již zdomácnělými afixy). Pro tento druhý soubor jsme z data-

85 SA viz Šimandl a kol. (2016); MŠČ viz Cvrček a kol. (2015); VAGSČ viz Štícha a kol. (2018). Rozdíly plynou zejména z toho, že tyto zdroje nejednotně chápou a rozlišují afixy (zejména sufixy) a jejich varianty, různě bývá pojmána motivační a slovotvorná segmentace slov, perintegrace, překryvy mezi slovotvornými základy a afixy atd.

86 Takové práce se pozvolna začínají objevovat. Tak např. v rámci morfemické analýzy českých slovesných prefixů Hlaváčová (2018) zkoumá i cizí slovesa s českými prefixy, distribuci a frekvenci prefixů s těmito slovesy a uvádí jako příklad slovesa odvozená od slova *Google*.

87 Zatímco předchozí vzorek vychází ze studie pseudoanglicismů, tento vzorek vznikl pro studii hybridních anglicismů.

báze Neomat vyxcerpovali neologismy datované léty 2014–2018, z nich vyčlenili české neologismy a doplnili je i z jiných zdrojů ze stejného, příp. dřívějšího / novějšího období⁸⁸ do výše 1177 položek. Kvantitativní a kvalitativní analýzu obou souborů jsme následně využili ke kvantifikaci rozdílů v distribuci českých a zdomácnělých sufixů v obou skupinách derivátů.

V následujícím pododdílu (7.3.2) poskytujeme přehled slovtvorných sufixů při tvorbě neologismů domácího i anglického původu; zahrnujeme do něj jednotlivé sufixy včetně jejich variantních podob, např. -ě/-e u jmen mláďat, -ér/-iér u konatelských jmen, -ink/-ing apod. Formálně shodné sufixy u různých slovtvorných a slovtvorně-sémantických typů chápeme jako samostatné (odlišujeme je číslováním v horním indexu, viz -ice u přechýlených jmen a u názvů nositelů vlastnosti: -ice¹ *tanečnice*, -ice² *železnice*).

U některých derivátů (specificky v souboru přejímek) umožňuje jejich formální zakončení dvě i více interpretací, které z hlediska českého slovtvorného systému od rážejí reálné řečové a (mnohdy jen) potenciální systémové slovtvorné motivace. Viz tři příklady:

- 1) U adjektiva *coolařský* se jedná o mezistupňové odvozování (neexistuje zatím jako bezprostřední motivant substantivum *coolař* s významem ‚cool osoba‘, ke kterému by se adjektivum *coolařský* vztahovalo⁸⁹); z hlediska slovtvorné stavby jde o spojení základu *cool-* a složeného (perintegrovaného) sufixu *-ař-sk(ý)*.⁹⁰
- 2) Sufix *-ka* se využívá zejména k tvorbě přechýlených podob od názvů osob (*piárista* > *piáristka*, *standupista* > *standupistka*). Analogický neologismus *rebornistka* však byl pravděpodobně motivován adjektivem *reborn* a byl od něj utvořen složeným sufixem *-istka* rovnou (srov. substantivum *rebornování*). Pojmenování mužského protějšku *rebornista* je sice doloženo, ale první *rebornista* u nás je absolvent kurzu české *rebornistky* (internetový Slováký deník.cz, 27. 2. 2019).⁹¹
- 3) Substantiva *topinkovač*, *toastovač* apod. lze především motivačně považovat za de-substantivní (*topinkovač*, to, co slouží / užívá se k přípravě topinek)⁹², fundačně však poukazují ke slovesu *topinkovat*, *toastovat* (viz zde deverbativa se sufixem *-č²*, Tabulka 13). Název *topinkovač* lze zároveň považovat za lexikální kalk podle angl. *toaster* a *toastovač* za jeho hybridní přejímku (viz zde pododdí 3.4.1).

88 Zařadili jsme tak např. i některé příklady ze slovníku Čeština 2.0 s vědomím, že i když představují zvláštní skupinu, dokládají kreativní, příznakové tvoření. Většina z nich se s největší pravděpodobností neujme a nerozšíří, ale přesto jsou cenným dokladem extrémní slovtvorné činnosti podnícené přejímkami z angličtiny a dokreslují celkový obraz toho, jak čeští mluvčí dokáží s přejímkami pracovat.

89 Podobných příkladů je v češtině více, viz např. *sitcomáček*.

90 O mezistupňovém odvozování viz např. Furdík 2004: 78, 153.

91 Blíže viz Dokulil, TŠČ 1: 151.

92 Ziková 2001 je uvádí jako perspektivní model derivace neologismů sufixem *-ovač* od substantivních názvů potravinářských produktů.

7.3.2 DERIVÁTY Z ČESKÝCH A ANGLICKÝCH SLOVOTVORNÝCH ZÁKLADŮ

V neologickém materiálu jsme zaznamenali různé nominační typy, zahrnujeme je pod derivaci jako pod základní a hlavní způsob realizace nominačních postupů. Derivaci se realizuje zejména univerbizace (*cestovko* – *cestovní pojištění*), (mechanické) krácení a blending (*dopolko*, *odpolko*, *bejbáč*, *džentlas*, *bigboš*, *mluvčáček*), (polo)kalkování (*bosování* – *barefooting*, *fíčko*), případně různé kombinace pojmenovacích postupů (*bilbordelizace*, *brnel*). Neologismy utvořené kompozicí (a kvazikompozicí) a její kombinací s univerbizací nebo krácením (*babikoš* „koš na nepotřebné úctenky EET“, *hloupežník*, *snowbordel*) zde neuvádíme. Zařazeny jsou příklady tvoření od apelativních i propriálních základových výrazů; vlastní jména v přehledu nevyčleňujeme, píšeme je podle pravidel spisovného pravopisu s počátečním velkým písmenem. Obdobně v tabulce uvádíme názvy tvořené od (iniciálových) zkratk bez zvláštního vydělení (s vědomím specifík při jejich tvoření).

Příklady u jednotlivých slovotvorných a slovotvorně-sémantických typů řadíme abecedně podle sufixů, u nichž uvádíme slovnědruhovou příslušnost základových slov českých derivátů. Ve vztahu k zařazení některých příkladů do klasifikace komentujeme (v poznámkách pod čarou) jejich lexikální význam(y). Existují-li logické alternativní motivace tvoření, zaznamenáváme je také (*odpíračství* – *odpírač/odpíračský*). K sémantice a tvoření derivátů z anglických základů viz též pododdíly 2.4.4 a 2.5.2.

7.3.2.1 SUBSTANTIVA

Ve zkoumaném materiálu substantivních derivátů jsme zjistili 85 různých slovotvorných sufixů (57 desubstantivních, 17 deverbativních a 11 deadjektivních). Jejich zastoupení v obou souborech neologismů a ilustrační příklady podává Tabulka 13.

Tabulka 13: Substantivní deriváty z českých a anglických slovotvorných základů⁹³

	sufix + slovní druh základového výrazu	derivát z českého základu	základový výraz v češtině	derivát z anglického základu	základový výraz v angličtině	slovotvorný slovotvorně-sémantický typ
1.	-o V	<i>brblal</i> , <i>camrál</i>	<i>brblat</i> , <i>camrat</i>			činitelské jméno
2.	-áče ADJ	<i>plesniváče</i> , <i>pruháče</i>	<i>plesnivý</i> , <i>pruhový</i>	<i>slimáče</i>	<i>slim</i> (<i>fit trousers</i>)	jméno nositele vlastnosti (+ slang)

93 Původní anglické základy (etymony) uvádíme v neadaptované podobě. Jako základové výrazy (základová slova nebo spojení, zejména předložková spojení jmen) nepředstavují vždy bezprostřední, přímé slovotvorné základy uvedených derivátů. U takových případů podle potřeby naznačujeme slovotvorný proces v poznámce pod čarou.

	sufix + slovní druh základového výrazu	derivát z českého základu	základový výraz v češtině	derivát z anglického základu	základový výraz v angličtině	slovotvorný slovotvorně- semantický typ
3.	-áč ¹ S	bezlepkáč	bez lepku	wrestlingáč esemeskáč ⁹⁴ fakáč	wrestling SMS fuck you (sign)	jméno nositele předmětného vztahu, kona- telské jméno (+ expresivita) aj.
4.	-áč ² V	svařáč ⁹⁵	svařit			jméno nositele stavu n. vlastnos- ti vzniklé dějem (+ expresivita)
5.	-áč ³ V			bejbáč	babysitting	jméno činnosti (+ slang), mecha- nické krácení + sufixace
6.	-áček S	užitkáček	užitek	wrapáček	wrap	zdrobnělé jméno
7.	-áda S	bezinkáda, okurkáda	bezinka, okurka			jméno nápoje
8.	-ajzna S	babčajzna chřipajzna	babča chřip(ka)			zhrubělé jméno
9.	-ák ¹ S	alzák, litovelák	Alza ⁹⁶ , Litovel	ajťák ⁹⁷ fitnesák	IT, fitness (follower)	jméno podle původu, přísluš- nosti apod.
10.	-ák ² ADJ	byliňák, divňák	bylinný (likér), divný	akčňák ⁹⁸	action (film)	jméno nositele vlastnosti
11.	-ánek S	čičánek, nemocin- kánek	čič(a), *nemocinký (nemocné dítě)	okánek	OK	zdrobnělé jméno
12.	-árna S	babičkárna, batohárna, brambůrkárna	babička, batoh, brambůrky	stejkárna, burgrárna	steak, burger	jméno místa (podle předmětu)
13.	-ař/ -ář S	abíčkář, betonář, cukrovkář	abíčko, beton, cukrovka	bulař, cloudař, outdorář, iPhonář, PCčkář ⁹⁹	bully (= face- off), cloud, outdoor, iPhone, PC	konatelské jméno

94 Název vznikl na základě české výslovnosti anglické iniciálové zkratky, od derivátu *esemeska*, utvořeného v češtině: *SMS* (Short Message Service) > *esemes* > *esemeska* > **esemeskáč**.

95 Jméno vzniklo univerbizací z ustáleného spojení *svařené víno* (jako ojedinělá varianta k běžnějšímu *svařák*). Hranice mezi slovtvornou derivací a univerbizací (univerbizační derivací) však může být nepevná.

96 Název firmy vznikl ze jména zakladatele Al(eš) Za(voral).

97 Název vznikl na základě anglické výslovnosti anglické iniciálové zkratky (derivative sufixem -ák + palatalizace t>ř).

98 Jméno vzniklo univerbizací z ustáleného spojení *akční film*. Hranice mezi slovtvornou derivací a univerbizací (univerbizační derivací) však může být nepevná.

99 Název vznikl na základě české výslovnosti anglické iniciálové zkratky (od derivátu *PCčko* / *písičko*, utvořeného v češtině: **PC** > *PCčko* > **PCčkář**).

	sufix + slovní druh základového výrazu	derivát z českého základu	základový výraz v češtině	derivát z anglického základu	základový výraz v angličtině	slovotvorný slovotvorně- sémantický typ
14.	-as S	hlavas, dělnas	hlavní vedoucí, dělník	gentlas / džentlas, bend'as	gentleman, badminton	zhrubělé jméno ¹⁰⁰
15.	-átko S	Babišátko; březiátko, červenčátko	Babiš; březen, červenec	ádeháďátko ¹⁰¹	ADHD	zdrobnělé jméno (+ expresivita)
16.	-ce V	výchovce, úschovce	vychov(vá)vat, uscho(vá)vat			činitelské jméno
17.	-ctví/-ství S	černoprdelnictví cimrmanství, odpíračství	černoprdelník / černoprdelnický Cimrman/ cimrmanský, odpírač/ odpíračský	prepperství rapperství	prepper rapper	jméno vlastnosti, směru
18.	-č¹ V	chutnač, brázdič	chutnat, brázdit			činitelské jméno
19.	-č² V	copánkovač, culíkováč	copánkovat, culíkovat	toastovač (< toastovat) ¹⁰²	toast	jméno prostředku, zařízení
20.	-čka V	breptačka	breptat	bobovačka (< bobovat)	bob(sleigh)	dějové jméno
21.	-čko S	háelpéčko ¹⁰³	HLP (hluboký lidský příběh)	apíčko, árenbíčko ¹⁰⁴	AP, RNB	(zdrobnělé) jméno z iniciá- lových zkratek
22.	-da S	babida	babi	fanda	fan	familiární jméno osoby
23.	-dlo V	čmuchaadlo ¹⁰⁵ hnědidlo, máchatlo	čmuchar, hnědit, máchat	votunídlo ¹⁰⁶	tuned-up car	jméno prostředku
24.	-ě/e/ -če¹⁰⁷ S	pěstounče	pěstoun	ligře	liger	jméno mládeže
25.	-ec¹ S			aboriginálec	aboriginal	jméno podle původu

100 Derivace tímto sufixem je u názvu *hlavas* spojena s (předchozí) univerbizací, u názvu *bend'as* s mechanickým krácením.

101 Viz pozn. 94 (derivace sufixem *-átko* + palatalizace *d>ď*).

102 Motivačně základní se jeví vztah k substantivu *toast*. – O napětí mezi motivací a fundací jmen prostředků tohoto typu viz zde pododdíl 7.3.1, příklad 3.

103 Viz pozn. 94 (derivace sufixem *-čko*).

104 Viz pozn. 94 (derivace sufixem *-čko*).

105 Petra Soukupová: *Bertík a čmuchaadlo* (2014).

106 Čeština 2.0: *votunídlo* = auto podrobené tuningu; viz též: *votuzidlo* = auto podrobené nekvalitnímu, diletantsky provedenému tuningu.

107 Rozšířená slovotvorná varianta sufixu *-ě/-e* (MČ I, 1986: 308).

	sufix + slovní druh základového výrazu	derivát z českého základu	základový výraz v češtině	derivát z anglického základu	základový výraz v angličtině	slovotvorný slovotvorně- sémantický typ
26.	-ec² ADJ	vytahanec	vytahaný			jméno nositele vlastnosti (plynoucí z děje)
27.	-eček S	důchodeček	důchod	pineček	PIN	zdrobnělé jméno (+ expresivita)
28.	-ečko S	čtvrtkolečko	čtvrtkolo			zdrobnělé jméno
29.	-ek S	budvárek, cachtálek, průměrek	Budvar, cachtal, průměr	ajfounek, lolek, overálek	iPhone, LOL, overall(s)	zdrobnělé jméno (+ expresivita)
30.	-ena/-ěna ADJ	mladěna	mladý			jméno nositele vlastnosti
31.	-enka S	chlastenka	chlast	guglenka	Google	jméno předmětného vztahu
32.	-er/-ér¹ V	balancer	balancovat	pickuper, fixér	pick up (girls), fix	činitelské jméno
33.	-er/-ér² V			juiciér, mixér	juice, mix	jméno prostředku
34.	-érie/erie S	salátérie	salát	dronérie	drone	jméno místa
35.	-iáda S	koloběžkiáda	koloběžka	parkinsoniáda, selfiáda	Parkinson, selfie	jméno (společenské) akce
36.	-ice¹ S	armádnice, lesnice	armádník, lesník			přechýlené jméno
37.	-ice² ADJ	ostružinovice	ostružinový			jméno nositele vlastnosti
38.	-ič S			startupi ²¹⁰⁸ wifič instabič, snowbič	start-up wi-fi Instagram, snowboard	konatelské jméno (+ expresivita) blending + sufixace
39.	-íček S	bachaříček	bachář	bizíček, fejsciček	biz (business), Facebook > face	(zkrácené) zdrobnělé jméno (+ expresivita)
40.	-ička S	becherovčička, brejlíčka, prohříčka	becherovka, brejle, prohra			zdrobnělé jméno (+ expresivita)
41.	-ičko S	brněníčko, cestovaničko	brnění, cestování	droničko, selfičko	drone, selfie	zdrobnělé jméno (+ expresivita)

108 Čeština 2.0.: startupič = „člověk, který jezdí z jedné konference o start-upech na druhou, neúnavně diskutuje o obchodu a podnikání, ale jen v teoretické rovině, aniž by si sedl a skutečně začal něco dělat“.

	sufix + slovní druh základového výrazu	derivát z českého základu	základový výraz v češtině	derivát z anglického základu	základový výraz v angličtině	slovotvorný slovotvorně- sémantický typ
42.	-iér S	kravatiér, sklepiér	kravata, sklep			konatelské jméno
43.	-ík S	bezleptík, bobařík, buřtík	bez lepku, bobař, buřt	šoptík, komentík, hobík	shop, comment, hobby (runner)	zdrobnělé jméno (+ expresivita)
44.	-(št)ina¹ ADJ	cestovština ¹⁰⁹	cestovní/ cestovatelský	piárština ¹¹⁰	PR lingo	jméno nositele vlastnosti
45.	-ina² S	drsnáčina, chlebařina ¹¹¹	drsný/drsnák, chlebař			jméno (charak- teristické) vlast- nosti n. činnosti
46.	-ing/-ink S	hoteling, karavaning	hotel, karavan	(cyklo) skiering	skier	jméno činnosti (+ expresivita)
47.	-inka, -ynka S			girlinka folkařinka fanynka	girl folk (music fan) fan	zdrobnělé jméno (+ expresivita)
48.	-íř S	piklíř	pikle	deblíř, singlíř	double(s), single(s)	konatelské jméno
49.	-ísek, -ýsek S	pivísek	pivo	bejbísek banýsek, dogýsek	baby bunny, dog/ doggie	zdrobnělé jméno (+ expresivita)
50.	-ismus S			prague- pridismus	Prague pride	jméno proudu, směru
51.	-iště S	kmetiště	kmet	webiště baneriště	web banner	jméno místa (podle předmětu)
52.	-izace S			bilbordelizace ¹¹² offshorizace	billboard off shore	jméno činnosti, děje
53.	-ka¹ S	sladkústka cypovinka, duchařinka	sladkost cypovina, duchařina	keška ¹¹³	cache	zdrobnělé jméno
54.	-ka² S	brýlařka, devátačka	brýlař, deváták	bikerka, wrestlerka	biker, wrestler	přechýlené jméno
55.	-ko S	cestovko ¹¹⁴ , do-/odpolko	cestovní pojištění, do-/odpoledne	jútubko	YouTube	familiární, neformální jméno

109 Utvořeno nepravdělně analogií (nápodobou) podle názvů jazyků: český – čeština.

110 Viz pozn. 94 (derivace sufixem -ština).

111 U obou příkladů lze zvažovat motivaci substantivem i adjektivem, proto je zde uvádíme společně, ačkoli slovo *drsnáčina* interpretujeme spíše jako název objektu podle vlastnosti („něco drsného“) a *chlebařina* jako nositele předmětného vztahu („práce chlebaře“).

112 Čeština 2.0: *bilbordelizace* = „zamořování veřejného prostoru billboardy“. – Humorný název vznikl jako blend anglického slova *billboard* a vulgárního přejatého slova *borde*.

113 U anglicismu *keška* plní sufix *-ka* zčásti adaptační funkci, na rozdíl od anglického slova *cache* však má tento český neologismus příznak naznačující deminutivnost.

114 Název vznikl univerbizací dvouslovného pojmenování *cestovní pojištění*.

	sufix + slovní druh základového výrazu	derivát z českého základu	základový výraz v češtině	derivát z anglického základu	základový výraz v angličtině	slovotvorný slovotvorně- sémantický typ
56.	-ky S	brazilky, pilotky	Brazílie, pilot	boratky (mankini), legínky	Borat leggings	familiární, neformální jméno oděvu, brýlí
57.	-lo V	mlslo	mlsat			jméno objektu děje (+ expresivita)
58.	-n V			foloun	follow (on social media)	činitelské jméno
59.	-na S			klipsna, ajpina ¹¹⁵ , wifna, barbína	(toe) clip, IP, wifi, Barbie	familiární, neformální jméno
60.	-ně/-ovně S	babišné, babišovně; jeslovné, lékovně	Babiš, jesle, lék			jméno poplatku
61.	-ní/-ení V	baňkování, odpatosování; batůžkaření, ostaření	baňkovat, odpatosovat; batůžkařit, ostařit	beatlování, stepování; harašení, pinholení	beatle, step, harass, pinhole	dějové jméno
62.	-nice S	laločnice	lalok			jméno rostliny podle významné části
63.	-ník S	stravenečník	stravenka	píárník ¹¹⁶	PR	konatelské jméno
64.	-o S			EPčko	EP (extended play)	neformální (familiární) jméno
65.	-ost ADJ	běčkovitost, dívatelnost	běčkovitý, dívatelný	lifestylovost (< lifestylový)	life style	jméno vlastnosti
66.	-oš S	roboš	robota	bigboš	big beat	slang, kompo- zice + sufixace
67.	-ot V	křupot	křupat			jméno zvuku (při ději)
68.	-oun ADJ	hnusoun	hnusný			zhrubělé jméno nositele vlastnosti
69.	-our ADJ	nahatour, sladour	nahatý, sladký			zhrubělé jméno nositele vlastnosti

115 Viz pozn. 94 (derivace sufixem -na).

116 Viz pozn. 94 (derivace sufixem -ník).

	sufix + slovní druh základového výrazu	derivát z českého základu	základový výraz v češtině	derivát z anglického základu	základový výraz v angličtině	slovtvorný slovtvorně- sémantický typ
70.	-ous ADJ	hodňous	hodný			zhrubělé jméno nositele vlastnosti
71.	-ouš ADJ	hluchouš	hluchý	terrestrouš	terrestrial (inhabitant of the earth)	zhrubělé jméno nositele vlastnosti
72.	-oušek S	černoušek ¹¹⁷	černý pasažér	fakoušek, fanoušek	fuck you, fan	zdrobnělé jméno osoby
73.	-ov S	bubákov, bezmozkov	bubák, (osoba) bez mozku			jméno místa (+ expresivita)
74.	-ovec S	bartošovec, drahošovec	(Ivan) Bartoš (Jiří) Drahoš	píárovec ¹¹⁸	PR	jméno stoupence hnutí, směru
75.	-ovina S	babišovina, běčkovina, čičovina	Babiš, běčko, čiča	boratovina	Borat	jméno nositele předmětného vztahu
76.	-oviště S			piknikoviště	picnic	jméno místa
77.	-ovka S	bazénovka, buňkovka, nohavicovka	bazén, buňka, Nohavica	roadtripovka	road trip	jméno podle předmětného vztahu
78.	-ovna S			serverovna	server	jméno místa
79.	-ovník S	prdelovník	prdel			jméno rostliny (+ expresivita)
80.	-ovské S	otcovské	otec			jméno dávky, poplatku
81.	-stvo S	čmelstvo, ženstvo, zubstvo	čmelák, žena, zub	manažerstvo	manager	hromadné (kolektivní) jméno
82.	-tel V	doučovatel	doučovat	harašitel	harass	činitelské jméno
83.	-tí V	sejítí, spolusoužití	sejít (se), žít spolu	leaknutí (< leaknout)	leak	dějové jméno
84.	-tko V	cvakátko, kazítko	cvakat, kazít			jméno prostředku
85.	-yně S	bosochodkyně, Ježíškyně	bosochodec, Ježíšek			přechýlené jméno

117 Univerbizací utvořené označení pro černého pasažéra. Hranice mezi slovtvornou derivací a univerbizací (univerbizací derivací) však může být nepevná.

118 Viz pozn. 94 (derivace sufixem *-iovec*).

Dospěli jsme k následujícím dílčím zjištěním:

V českém souboru se nevyskytlo 12 sufixů, v anglickém 26 sufixů z celkového počtu 85 sufixů. Z toho vyplývá, že v českém souboru bylo užito 73 různých sufixů. V anglickém souboru bylo tedy využito o 14 sufixů méně než v českém, tedy 59 různých sufixů. V českém a anglickém souboru se shodně vyskytlo 47 sufixů. Pro větší přehlednost jsou výsledky shrnuty v Tabulce 14.

Tabulka 14: (a) Suffixy (ne)užité v českém a anglickém souboru z celkového počtu 85 sufixů v obou; (b) výskyt vzájemně shodných a odlišných sufixů v českém a anglickém souboru

(a) soubory	sufixy			(b) soubory	sufixy		
	užité	neužité	celkem		shodné	odlišné	celkem
český	73	12	85	český	47	26	73
anglický	59	26		anglický	47	12	59

V počtu užitých sufixů se tedy soubor český (73 sufixů) a anglický (59 sufixů) do značné míry shodují, ale celkově se rejstřík těchto sufixů překrývá jen z poloviny (47 shodných, 38 odlišných sufixů). Jinak řečeno ve 38 případech (44,7 %) jsou české neologismy a hybridní anglicismy tvořeny různými sufixy (26/12), ačkoli počet sufixů, které byly použity při tvorbě anglicismů, je o 14 (16,5 %) nižší. Neologismy s anglickými základy tak kromě sufixů sdílených s českými neologismy přispěly do celkového počtu sufixů 12 vlastními (14,1 %), kterými obohatily rejstřík substantivních sufixů užitých při tvoření neologismů v daném období.

7.3.2.2 ADJEKTIVA

Ve zkoumaném materiálu adjektivních derivátů jsme vyčlenili 15 různých slovtvorných sufixů (8 desubstantivních, 6 deverbativních, 1 deadjektivní). Viz Tabulka 15:

Tabulka 15: Adjektivní deriváty z českých a anglických slovtvorných základů

	sufix + slovní druh základového výrazu	derivát z českého základu	základový výraz v češtině	derivát z anglického základu	základový výraz v angličtině	slovtvorný slovtvorně- sémantický typ
1.	-avý/-ivý v	nestékavý, končivý, mastivý	nestékat, končit, mastit (se)			jméno příznačné dějové vlastnosti
2.	-cí v	blicí, balíkovací	blít, balíkovat	buskovací (< buskovat), forecastovací (< forecastovat),	busk, forecast	účelové jméno

	suffix + slovní druh základového výrazu	derivát z českého základu	základový výraz v češtině	derivát z anglického základu	základový výraz v angličtině	slovtvorný slovtvorně- sémantický typ
3.	-cký/-ský/ -ovský s	dupácký, nepřistě- hovalecký, deskovkářský, množitrenský, babišovský, čtveráckovský	dupák, nepřistě- hovelec, deskovkář, množitrna babiš, čtveráček	bluesmanský, beckhamovský, fitnessácký (< fitnessák)	bluesman, beckham, fitness (follower)	(široce) vztahové jméno
4.	-í s	dubánčí, dulí	dubánek, dula	droní	drone	(široce) vztahové jméno
5.	-ící/-oucí v	čajující, topinkující, hnědnoucí	čajovat, topinkovat, hnědnout	featuringující (< featuringovat), flapující (< flapovat)	feature, flap	jméno aktuální dějové vlastnosti
6.	-lý v	naležělý, našláplý, odduchovělý, pospisovnělý zčokoládovělý	naležet, našlápnout, odduchovnit, pospisovnit zčokoládovět	mixlý (< mixnout), zjazzovělý (< jazzovat)	mix, jazz	jméno výsledkové dějové vlastnosti
7.	-ní s	meziobnostní	mezi osobnost(mi)	supportní	support	jméno vlastnosti podle předmět- ného vztahu
8.	-ný¹ s	nerašelinný	ne rašelina	cloudný celebritný	cloud celebrity	jméno vlastnosti podle předmět- ného vztahu
9.	-ný² v	ohudebněný, podkažený, předdávkováný	ohudebnit, podkazit, předdávkovat	crashovaný (< crashovat), fejkováný (< fakovat)	crash, fake	jméno (pasivní) dějové vlastnosti
10.	-oučkový adj	křupavoučkový, oranžovoučkový	křupavý, oranžový			zdrobnělé jméno (+ expresivita)
11.	-ovatý s	cucíčkovatý, objevovatý	cucíček, objev	pixelovatý	pixel	jméno výrazně zastoupené vlastnosti
12.	-ovitý s	beruškovitý, nepuškovitý	beruška, ne puška	blobovitý	blob	jméno vlastnosti podle podoby
13.	-ový s	deskovkový, dešťovkový, bezobalový	deskovka, dešťovka, bez obalu	beefsteakový, blackoutový	beefsteak, black-out	jméno vlastnosti podle předmět- ného vztahu
14.	-ózní s	babózní	baba	šitózní	shit	expresivní jméno

	sufix + slovní druh základového výrazu	derivát z českého základu	základový výraz v češtině	derivát z anglického základu	základový výraz v angličtině	slovtvorný slovtvorně- sémantický typ
15.	-telný v	neoaditelný, předatelný	neoadit, předit	streamovatelný (< streamovat), tweetovatelný ¹¹⁹ (< tweetovat)	stream, tweet	jméno (pasivní) dějové možnosti

Dospěli jsme k následujícím dílčím zjištěním:

V českém souboru se vyskytlo 15 sufixů, v anglickém 13 sufixů z celkového počtu 15 různých sufixů. Z toho vyplývá, že v anglickém souboru byly užity stejné afixy jako v českém souboru, jen jich bylo využito o dva méně. Na rozdíl od substantivních sufixů se tedy rejstřík adjektivních sufixů v obou souborech výrazně neliší (přibližně 87 % sufixů je v obou souborech stejných a 13 % se liší).

7.4 VÝSLEDKY A ZÁVĚRY

Porovnáním souborů afixů zjištěných v obou vzorcích jsme dospěli k následujícím seznamům 85 substantivních a 15 adjektivních sufixů, v nichž jsou substantivní sufixy (59 položek) a adjektivní sufixy (13) užité při tvorbě anglicismů v našem materiálu vyznačeny tučně:

- Substantivní sufixy (85): -0, -áč¹, -áč², -áč³, -áce, -áček, -áda, -ajzna, -ák¹, -ák², -ánek, -árna, -ař/-ář, -as, -átko, -ce, -ctví/-ství, -č¹, -č², -čka, -čko, -da, -dlo, -ě/e/-če, -ec¹, -ec², -eček, -ečko, -ek, -ena/-ěna, -enka, -er/-ér¹, -er/-ér², -érie/erie, -iáda, -ice¹, -ice², -ič, -íček, -ička, -íčko, -iér, -ík, -(š)ina¹, -ina², -ing/-ink, -inka/-ynka, -iř, -ísek/-ýsek, -ismus, -iště, -izace, -ka¹, -ka², -ko, -ky, -lo, -n, -na, -né/-ovné, -ní/-ení, -nice, -ník, -o, -ost, -oš, -ot, -oun, -our, -ous, -ouš, -oušek, -ov, -ovec, -ovina, -oviště, -ovka, -ovna, -ovník, -ovské, -stvo, -tel, -tí, -tko, -yně
- Adjektivní sufixy (15): -avý/-ivý, -cí, -cký/-ský/-ovský, -í, -ící/-oucí, -lý, -ní, -ný¹, -ný², -oučkový, -ovatý, -ový, -ózní, -telný

Výsledkem naší dílčí analýzy je celkový počet 100 různých sufixů (85 substantivních a 15 adjektivních). Uvedený počet je sice rámcový a rozsahem vzorku velmi omezený a do značné míry náhodný (vzhledem k limitům možností sběru dat), přesto inspiruje ke kvantitativnímu i kvalitativnímu posouzení (potenciálního) vlivu anglických přejímek na českou slovtvorbu: je tento počet vysoký? Může stimulovat rodilé

119 Adjektiva *streamovatelný*, *tweetovatelný* vznikla nápodobou, resp. částečným překladem (-able, -telný) angl. adjektiv *streamable*, *tweetable* a současně pravidelným tvořením od vžitých, v češtině utvořených sloves *streamovat*, *tweetovat*.

mluvčí češtiny k vyšší slovtvorné aktivitě či tvořivosti? Úvahy můžeme opřít o srovnání námi zaznamenaného počtu s údaji o počtu afixů v češtině uváděnými ve VAGSČ, které se také zakládají na korpusových datech: oproti 120 sufixům ve VAGSČ jsme u anglicismů našli 72 sufixů (tedy 60,0 %). České neologismy v tomto srovnání představují podle našeho vzorku 88 sufixů, tj. 73,3 %, ve VAGSČ; anglicismy jich tedy vůči této gramatice vykazují pouze o 13,3 % méně než neologismy české. Přitom oba vzorky jsou z roviny hovorové, či spíše slangové, což omezuje rejstřík užitých sufixů. V obou vzorcích je vyšší zastoupení substantivních sufixů (cca 82 %) než ve VAGSČ (76,7 %).

Tabulka 16: Substantivní a adjektivní sufixy zaznamenané ve VAGSČ a ve vzorku českých derivátů a anglicismů

	substantiva	adjektiva	celkem	%
VAGSČ	92	28	120	100,0
české neologismy	73	15	88	73,3
anglicismy	59	13	72	60,0

Počet zjištěných sufixů u anglicismů lze i v tomto (hrubém a přibližném) srovnání se sufixy u domácích / zdomácnělých slov pokládat za mimořádně vysoký. Dokazuje značnou kreativnost při tvoření anglicismů, na rozdíl od tvoření z českých základů ztíženou některými zvláštnostmi a cizostí (základových) anglických slov.¹²⁰ Doložme to na třech vybraných příkladech z našeho vzorku:

- 1) Slovtvornou tvořivost, ba vynalézavost, dokládá řada přejímek od téhož anglického základu tvořených různými sufixy, viz adjektivum *cool*: vedle citátové podoby (*Velmi cool malý robot*) se v českých textech (viz příklady v závorkách) objevilo v deseti různých podobách (!):

coolácký (*COOLácký* kryty na mobil a skiny na notebooky)

coolařský (Co říkáte na naše nové video GOING BLIND ... [https://www.facebook.com/photos - Martin Petrík ...že je výborné. Moc se povedlo](https://www.facebook.com/photos-Martin-Petrík...že-je-výborné-Moc-se-povedlo);) 9 yrs Report. Karolína Jedličková, profile picture. Karolína Jedličková. *coolařský*;) 9 yrs Report.)

coolatý (Vzdělávání a rozvoj firem - Mimořádný Coolatý Call - CE-PA)

coolovitý (Do uzavření dalšího kola soutěže Drátů z coolny máme ještě spoustu času, tak co s ním...Určitě už máte *coolovitý* abstrák a jestli ne, tak určitě drátovací)

coolní („Coolní“ administrátoři nedají na Intel dopustit)

coolovský (*Coolovský* žebříček se logicky dočkal řady nesouhlasných reakcí)

coolový (*coolový* pánský outfit)

120 Viz též závěr Svobodové 1999, že většina jí doložených a ilustrovaných afixů je téměř neomezeně produktivní, a lze tedy očekávat nárůst počtu jejich derivací i u anglicismů.

coolézni (aneb film z dob, kdy měl Guy Ritchie ještě koule natočit nekompromisní, vtipnou a vůbec *coolézni* záležitost)
coolózní (za *coolózním* vizuálním kabátem se nic zajímavého neskrývá)
precoolovaný (scénář, ve kterém je Colin Farrell až pře *precoolovaný*)

S výjimkou sémanticky a stylisticky neutrální varianty *coolový* (a možná jedné či dvou dalších) jde v ostatních případech o pseudoanglicismy, tedy neologické útvary od anglického východiska odlišné (s výjimkou neadaptované formy adjektiva) vysokou mírou příznakovosti. Čeští mluvčí tedy přidali sémantické rysy (nové významové odstíny), kterými se liší od originálu a jsou specifické pro českou variantu; překročili tedy rámec pouhé adaptace. Kombinovatelnost základového slova *cool* je prakticky neomezená, v češtině pro ni nejsou žádné restriktce vyplývající z formy, významu ani předchozího užívání anglického slova. I proto mohla od něj vzniknout adjektiva *coolařský*, *coolatý* a *coolovitý* bez ohledu na obecný význam sufixů *-ský*, *-atý*, *ovitý*¹²¹; pro tvoření anglicismů to naznačuje volnější využívání slovtvorných prostředků a zároveň ilustruje specifičnost, kterou si anglicismy v češtině uchovávají. Ač považujeme adjektivum *cool* za extrémní (s deseti, resp. jedenácti různými slovtvornými variantami – a s přihlédnutím k prefixům by seznam mohl být delší, srov. *supercoolový*, *megakulový*), není jako slovtvorný základ zdaleka výjimkou. Bohatou slovtvornou aktivitu jsme zaznamenali u řady dalších anglických základových slov.

- 2) Patří mezi ně především slova, která byla přejata do češtiny v podobě různých slovních druhů, viz např. *Google* (substantivum a adaptované sloveso). To pak umožňuje tvořit adjektiva denominální a deverbální a vede k jejich ještě vyššímu počtu. Dohledali jsme 21 adjektiv s anglickým základem (kořenovým lexémem / morfem) *-googl-*:

googlatý (Zeměkoule je *googlatá*)
googlovací (Uff, selhávej moje *googlovací* schopnosti)
googlovaný (Nejčastěji *googlovaný* výraz)
googlovatelný (soutěž o nejhůř *googlovatelný* název kapely)
googlovitý (člen čeledi *googlovitých*)
googlový (expert, obrázek, email)
googlózní (Připravte se na „*googlózní* *googlasáž*“)
degooglený (nainstalovat čistý *ne-degooglený* Android)
degooglovaný (Jistě se vám hodí *degooglovaný* mobilní telefon)
nagooglovaný (Já ale musím zvládnout všechny ty *nagooglovaný* chytrolínky)
odgooglovaný (každý si může do telefonu nahrát „*odGooglovaný*“ Android)

121 Viz SA: Sufixem *-ský* se tvoří převážně od substantiv vztahová adjektiva pojmenovávající a) vztah k místu, b) vztah k osobě nebo c) vztah ke společenskému oboru, odvětví činnosti, směru, skupině, hnutí. Sufixem *-atý* se tvoří z adjektiv omezeně adjektiva vyjadřující vyšší míru vlastnosti, někdy sufix rovněž slouží k adaptaci přejatých adjektiv. Sufixem *-ovitý* se tvoří od substantiv adjektiva s významem a) připomínající to, co označuje základové substantivum, b) mající, obsahující v hojně míře to, co označuje základové substantivum, c) mající, obsahující to, co označuje základové substantivum.

progooglený (*Progooglený* už je to horem dolem a nic)
progooglovaný (ubytko v Blatu mám *progooglovaný*)
přegooglovaný (jsem už bezradný, bez nálady a *přegooglovaný* zjišťováním)
rozgooglovaný (Jak scelit *rozgooglovaný* život)
vygooglený (text)
vygooglovaný (přikládám *vygooglovaný* obrázek)
vygooglovatelný (materiál lehce *vygooglovatelný*)
zagooglovaný (svět)
zgooglený (Kéž by šlo z heren ten *zgooglený* terén v tichosti zase odgooglovat!)
zgooglovaný (Jsem celý *zgooglovaný*.)

- 3) Velmi častým jevem při odvozování z anglických základů je užívání českých afixů k vyjádření příznakových sémantických a pragmatických rysů (hodnoticích aj.). Typické je velmi hojné užívání řady deminutivních sufixů:
ajfounek, berdík, bifteček, fejsbůček / būček (Facebook), *komentík*¹²², *skajpík, šopík, fejsík, fejsíček, ajfouneček, bizíček, blekfrajdejíček, PINeček / pineček, pinčíček, tweeteček, trolčáček, wrapáček, bejbísek, banýsek, dogýsek*
bárbínka, folkařinka, girlinka
copýtko, Ajsíkjůčko, apíčko, ar-en-bíčko / árenbíčko, bíbíčko, bípíčko, bodíčko, elpíčko, jútubko, okáčko
 a depropriální tvoření¹²³:
bachovka (květová esence, kterou vynalezl britský lékař Edward Bach), *bondovka* (špionážní román o agentu Bondovi), *žiletka* (odvozené ze jména K. C. Gillette, zakladatele americké společnosti na výrobu holicích strojků); *outůčko, outúni-smus* (O₂)
- 4) Anglicismy vykazují nejen tendenci tvořit různé varianty od téhož anglického základu, ale i tendenci vytvářet z anglického základu nová, často rozsáhlá slovtvorná hnízda jako např.:
- hashtagger:** *hashtager* (ortografická adaptace), kolokviální, humorné varianty *hashtagáč, hashtagovač, hashtagista, hashtagář, hashtagín*
- VIP:** *víajpí, vipák, vipík, vipka, víajpka, víajpíčko*
- PR** (PR professional): *piarista, piárkář, piárník, piárovec*¹²⁴
- dread** (dread-haired): *dreda, dredátor, dredař / dredovec*
- aborigine:** *aboridžinec / aboriginálec*
- android:** *androidista / androidář, androidismus, androidizace, androidizovaný*
- doodle:** *doodler / doodlík, doodling / doodlování*

122 Sémanticky příbuzné substantivum *líbík* bylo bezprostředně motivováno českým slovesem *líbit se*, anglické *like* (like) bylo východiskem sémantického kalkování.

123 Od vlastních jmen se tvořily takové deriváty již dříve, jak dokládají i některé uvedené příklady.

124 Vznik těchto derivátů lze (podle okolností) interpretovat dvěma způsoby jako: 1) připojení sufixu k bezprostřednímu motivantu nebo 2) vypuštění slova (elipsa) z motivujícího dvouslovného výrazu a sufixace zbývajících slova (tj. postupem v češtině hojně užívaným).

tweet: *twit / twít / tvít, tweeteček, tweetař / tweeter / tweetující, tweetování, tweetnutí, tweetokracie, Twiplomacie*

blob: *blobař / blober / blobista, blobování, zblobnutí, globalizace, blobismus, blobné, blobofil, blobitektura, blobjekt*

YouTube: *youtubeový / youtubový, youtubeovský / youtubovský, youtubácký; youtubko, youtubičko; youtubeování / youtubování, youtubing, youtubizace, youtubemanie; youtubista, YouTubák / youtubák; youtubovat*

Youtuber: *youtuber, youtuberka, youtuberák; youtuberství, youtubeření, youtuberování; youtubering, youtuberismus; youtuberový, youtuberský; youtuberovat*

Zjištěnou a v této kapitole prezentovanou a komentovanou mírnou odlišnost ve volbě slovtvorných sufixů u substantivních a adjektivních neologismů od českých a od anglických slovtvorných základů lze vedle limitů formální a lexikálně-sémantické kombinovatelnosti přičíst mj. těmto faktorům: české neologismy se častěji vyskytují ve stylisticky nižších rovinách, anglicismy se mohou objevit na všech stylistických úrovních a ve všech typech textů (tedy i tam, kde se české neologismy vyskytují jen omezeně) a zároveň pronikají do všech oblastí komunikace, tedy i odborných (od vědy, techniky, ekonomiky, obchodu, politiky po sport aj.), zatímco české neologismy (substantiva) se používají především v neformálním diskurzu, obecném vyjadřování a slangu, v mluvě mládeže, běžné mluvě. Budoucí širší a rozsáhlejší výzkum distribuce českých afixů u neologismů českých a anglických, důsledně podložený korpusovými daty ukáže, zda a které z těchto faktorů lze zobecnit na anglicismy utvořené dalšími slovtvornými postupy a v rámci dalších slovních druhů. Celkově je možno pro oblast derivace říci, že z porovnání souboru neologických českých derivátů a anglicismů vyplývá, že zejména pokud jde o substantiva, anglicismy objektivně působí jako stimuluující faktor slovtvorby, a to ve smyslu rozmanitosti afixů, které aktivují (viz substantivní sufixy), tendence tvořit více variant od téhož základu (v míře větší, než je běžná u českých neologismů) a také vytvářet od jednoho základu početná slovtvorná hnízda (obdobně jako se vytvářejí od českých neologismů). Většinou přitom nejde o prostou adaptaci, ale český sufix mění anglický základ na sémanticky obměněné příznakové slovo.

8
CO NOVÉHO PŘEDCHOZÍ
KAPITOLY O ANGLICISMECH
PŘINESLY

V kapitolách 2 až 6 byly na základě vzorků sesbíraných z textů současné češtiny (viz Příloha) popsány typy anglicismů, o nichž toho v češtině bylo dosud napsáno málo, nebo vůbec nic. Dohromady čítají vzorky pseudoanglicismů, kalků a hybridů téměř dva a půl tisíce položek. Zjištění, která rozbor materiálu o těchto anglicismech přinesl, byla konfrontována s jejich popisem v literatuře, zejména zahraniční. Nejdůležitější poznatky a výsledky této konfrontace se zde pokusíme shrnout včetně výsledků závěrečné analýzy (kap. 7) využívání českých derivačních prostředků v rámci přejímání anglického lexika.

Vlastním materiálovým studiím předchází úvodní kapitola 1, která rámuje celou monografii a podává základní přehled o problematice lexikálních anglicismů, tj. anglicismů na úrovni slov. Umožňuje udělat si představu, o co ve studiích popsaných v jednotlivých kapitolách jde a v čem problematiku českých anglicismů posouvají dál. Mezi základními tématy, která úvod nastiňuje (vedle definice anglicismů, důvodů pro přejímání, funkce a hodnocení přejímek a postoje k nim), je popis obecně přijímané klasifikace lexikálních výpůjček, resp. anglicismů, s níž se v celoevropském kontextu již delší dobu pracuje (pododdíl 1.2.2). Představuje škálu anglicismů v celé šíři a z této klasifikace vycházíme i my. V české literatuře zatím převažoval zájem jen o jednu, byť klíčovou a prototypickou skupinu anglicismů, anglická slova přejatá do češtiny, ať už v nezměněné formě (neadaptované, neasimilované), nebo upravená graficky, fonologicky, popř. morfologicky (adaptované anglicismy). Ačkoli je tento typ nepochybně důležitý, zdaleka nejde o jedinou kategorii anglicismů, se kterou se můžeme v češtině setkat. Cílem bylo proto seznámit zájemce s dalšími podobami anglicismů.

Touto výchozí taxonomií anglicismů, k níž se v celém textu vztahujeme, je klasifikace přejímek/anglicismů autorů Pulciniová et al. (2012; Pulciniová se k ní vrací i ve své nejnovější publikaci, Pulcini 2023). Autoři dělí přejímky/anglicismy do dvou základních skupin, kategorií: anglická slova přenesená do přijímajícího jazyka (přímé, materiálové přejímky) a překlady anglických slov, tedy nepřímé přejímky. Pod přímé přejímky pak vedle vlastních přejímek řadí domácí neologismy utvořené z anglických slov (tzv. falešné, zdánlivé, sekundární anglicismy neboli pseudoanglicismy) a hybridy, hybridní anglicismy složené z anglického a domácího komponentu. Nepřímé, překladové přejímky rozdělují na kalky (doslovné, volné a kreativní novotvary, tj. ne-

přímá vyjádření) a sémantické přejímky (domácí komponent přebírá význam překládaného anglického komponentu).

První z materiálových studií (kap. 2) se zabývá pseudoanglicismy, typem, který je v české literatuře neznámý. Přestože v zahraničních publikacích je jim věnováno poměrně hodně pozornosti (např. Furiassi 2010, Furiassi a Gottlieb 2015), stále panují určité nejasnosti a neshody ohledně jejich vymezení a místa v klasifikaci anglicismů. V naší studii českých pseudoanglicismů zastáváme širší pojetí než zahraniční autoři, což přináší i jiný pohled na jejich pozici mezi ostatními anglicismy. Pseudoanglicismy chápeme jako české neologismy, které jsou výsledkem různých slovtvorných procesů přetvářejících anglickou přejímku a měnících její význam, pouze okrajově jde o nová slova utvořená originálním spojením anglických základů, (nehybridní) obměnou anglické formy nebo jejího významu apod. Klíčové je přitom rozlišení neologizace a adaptace (která nemění význam).

Pojetí pseudoanglicismů jako neologismů utvořených na anglickém materiálu v hostitelském jazyce není nijak nové (Duckworth 1977), nicméně to, jakým způsobem mohou být tyto neologismy tvořeny a z čeho, je interpretováno často velmi úzce. Tak Furiassi (2010; Gottlieb et al. 2018 a jiní) považují za pseudoanglicismy pouze slova založená na (přímých) anglických přejímkách (tj. vylučují hybridní útvary), a to jen několika způsoby, zejm. kompozicí (*recordman* z *record* a *man*), derivací (*footing* z *foot* a *-ing* ve významu *angl. jogging*), elipsou složeniny (*basket* z *basketball*), krácením (*relax* z *relaxation*) a sémantickým posunem (*mister* ve významu *coach, trainer*). Přirozeně pseudoanglicismů tohoto typu nebývá v jazycích mnoho.

V našem pojetí má pseudoanglicismus nejen jinou formu (s výjimkou resémantizovaných přejímek) a význam než fundující přejaté anglické slovo (nejde tudíž o adaptaci), ale zahrnuje jak neologismy složené z anglických komponentů, tak útvary hybridní, anglicko-české. Kromě toho, že připouští hybridní neologismy, neklade toto pojetí žádná omezení na to, jakými slovtvornými prostředky pseudoanglicismy vznikají, není proto třeba tyto slovtvorné mechanismy taxativně vyjmenovávat. Tímto způsobem je okruh slov, která považujeme za pseudoanglicismy (jde vlastně o sekundární anglicismy, srov. *klikač, chatař*), daleko širší než u Furiassiho a jiných.

Další studie (kap. 3) se zaměřuje na lexikální (tj. slovtvorné a frazeologické, koločnické) a sémantické kalky. Také toto téma je v české literatuře vcelku nové a studie přinesla některá zajímavá zjištění, z nichž ne všechna se shodují s popisem kalků v zahraniční literatuře. Z rozboru vzorku lexikálních kalků např. vyplynulo, že převažují výrazy víceslovné, zatímco jednoslovné tvoří jen zlomek (necelých 7%). Jelikož vzorek pochází z různých textů, nelze říci, jak přesně tento poměr odráží skutečnou distribuci v jazyce. Naproti tomu u sémantických kalků je situace opačná. Většina sémantických kalků je jednoslovná, proto je významným zjištěním výskyt víceslovných sémantických kalků (*vlažková loď, svatý grál, zadní vrátka*), jejichž existenci literatura nezmiňuje.

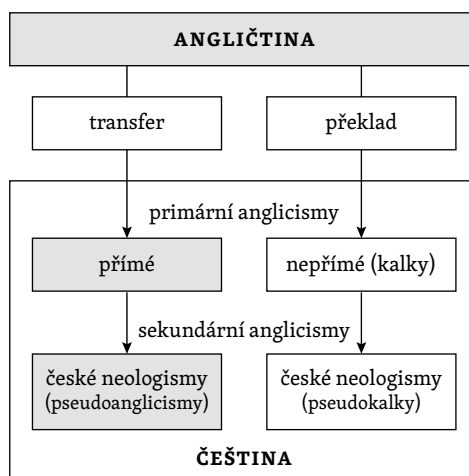
Při popisu lexikálních kalků jsme pracovali s dělením na kalky přesné (doslovné), volné a kreativní novotvary v souladu s literaturou (srov. výše Pulcini et al.). Nicméně z překladatelského hlediska jsou pojmy přesný (ve smyslu doslovný) a volný překlad

problematické. Doslovný překlad nemusí být přesnější (z hlediska výstižnosti a adekvátnosti) než „volný“ překlad. Výchozí anglický výraz a kalk se dále mohou lišit například počtem slov (search engine > vyhledávač; roundabout < kruhový objezd) nebo strukturou (internet addiction > závislost na internetu). Podobně „kreativní“ novotvar, který převádí cizí pojem do jazyka z jiné perspektivy (překládová modulace), lze těžko považovat za „nepřesný“ (srov. pixelation > čtverečkování obrazu) a někdy je obtížné odlišit ho od (volného) překladu. Například v ruštině je slovo *диджитализация* (digitalization) údajně vytlačováno výrazem *цифровизация*, který preferuje ruský prezident a jiní politici (Baldwin 2021: vii). Také se ukázalo, že kreativní novotvary se vyskytují jak mezi lexikálními, tak sémantickými kalky (clipboard > schránka, desktop > plocha, shortcut > zástupce). To vede k úvaze, zda tento druh lexikálních neologismů nevyčlenit jako samostatnou skupinu překladových přejímek.

Sémantické kalky na rozdíl od lexikálních (v nichž si české složky ponechávají svůj význam) charakterizuje přejetí významu anglické předlohy (neosémantizace). Nicméně mnoho lexikálních kalků se rovněž vyznačuje neosémantizací jednoho z komponentů, srov. *funkční* v kalku *funkční oblečení* (functional clothing) nebo *zaříkávač* ve spojení *zaříkávač koní* (horse whisperer), a jde tedy vlastně o lexikálně-sémantické kalky. K neosémantizaci dochází především dvěma způsoby: metaforou a specializací (zúžením významu). Vzácně se české slovo může rozšířit o více než jeden význam (srov. *farma* – zemědělská, hokejová; *monitor* – počítačový monitor, dohlížitel na správnost výzkumu; *koš* – basketbalový koš, ikona na monitoru; *měkký/tvrký* – droga, věda, cíl). Je přitom třeba rozlišovat mezi neosémantizací a tzv. revitalizací již dříve existujícího, ale okrajového, zastaralého výrazu (srov. *GPS lokátor* a význam slova *lokátor* v SSJČ: „*hist. kdo prováděl středověké osídlování (lokaci)*“). Lexikální a sémantické kalky mohou být jak jednojazyčné, tak hybridní. Obecně lze předpokládat, že zvláště nehybridní kalky díky své české formě daleko snáze pronikají do české slovní zásoby, nevyčnívají v ní tolik jako přímé anglicismy, a v důsledku toho mohou mít skrytý, ale o to ještě větší vliv.

Rozbor pseudoanglicismů a kalků vedl k následné úvaze o existenci specifické skupiny neologismů (kap. 4), která obě tyto kategorie anglicismů propojuje. Jsou-li pseudoanglicismy neologismy utvořené v hostitelském jazyce na základě anglicismu, potom neologismy odvozené z nepřímých anglicismů rovněž představují svého druhu falešné přejímky, de facto sekundární anglicismy. Tento typ, který nazýváme pseudokalky, tvoří české neologismy z lexikálních kalků (*vymývačka mozků*) a sémantických kalků (*apka, vlajkovost, avatařit*). Jak přímé pseudoanglicismy, tak tyto nepřímé pseudoanglicismy (pseudokalky) jsou dokladem další fáze proměny anglicismů poté, co již dříve přešly do češtiny. Toto rozšířené pojetí falešných přejímek, zahrnující i jejich hybridní varianty, se promítlo i do upravené klasifikace anglicismů (viz níže). Celkově lze zjednodušeně a schematicky vznik falešných, resp. sekundárních anglicismů (pseudoanglicismů a pseudokalků) znázornit jako na Obrázku 8.

Následující kapitola 5 o anglicko-českých hybridech čerpá z analýzy pseudoanglicismů, kalků a pseudokalků a dospívá k přehodnocení pozice hybridů mezi anglicismy. Na rozdíl od Pulciniové et al. (2012), kteří blíže nespecifikované hybridní anglicismy

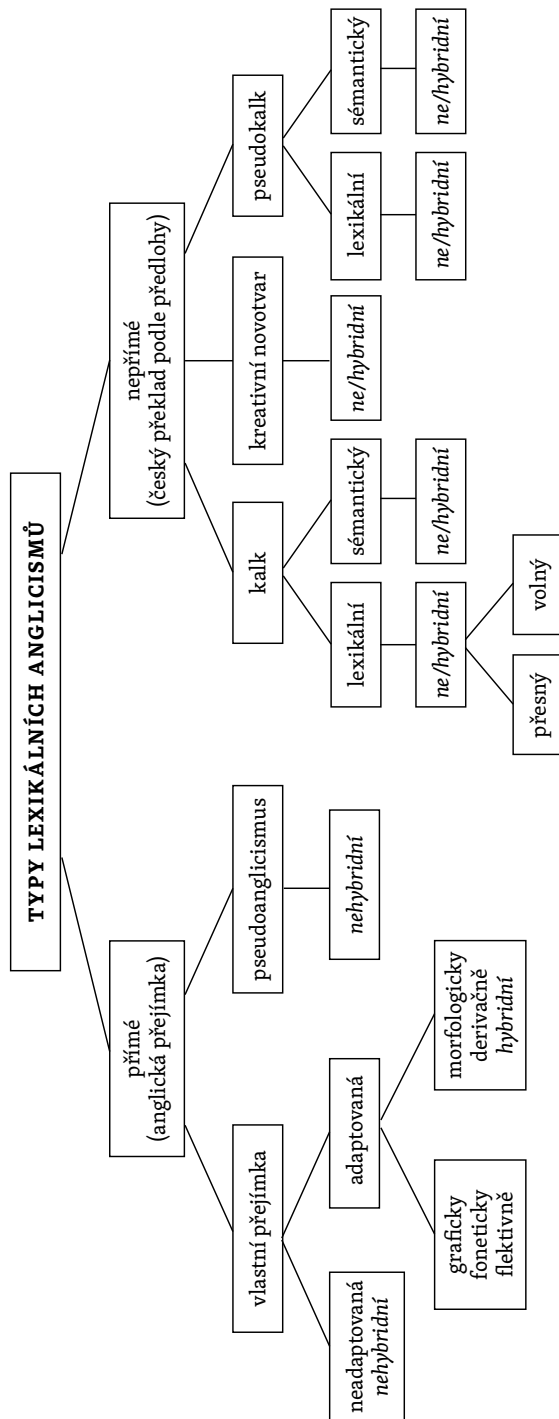

Obrázek 8: Vznik falešných, resp. sekundárních anglicismů

(„Hybridní přejímka, resp. anglicismus, je víceslovná jednotka, která volně kombinuje anglický prvek s prvkem přijímacího jazyka.“ – s. 7) kladou mezi přímé přejímky, vzorek ukázal, že z hlediska vztahu k fundujícímu anglicismu a funkce českého prvku představují hybridy velmi rozmanité útvary. Některé lze řadit k přímým přejímkám (morfoložicko-derivačně adaptovaným), jiné jsou české neologismy (a tudíž v našem pojetí pseudoanglicismy), jiné polokalky, tj. kalky obsahující přímou přejímku.

Na základě tohoto zjištění máme za to, že hybridní útvary netvoří samostatnou skupinu anglicismů, nýbrž se mohou vyskytovat jako podskupiny všech kategorií anglicismů, které obsahují dva a více konstituentů. Jediné, co tyto různé podskupiny spojuje, je dvojjazyčnost, hybridnost. Opustili jsme v české literatuře tradovanou myšlenku, že hybridní je pouze spojení českého a cizojazyčného základu nebo českého základu a cizího derivačního afixu (*cháping*, *lenošing*, *ležing*), kdežto spojení cizojazyčného základu s domácím slovotvorným afixem hybridní není (*castingový*). Argumenty, že cizí sufix „zcizuje“ či „hybridizuje“ český základ, zatímco v opačném případě český sufix „počeštuje“ (a z hlediska češtiny „nehybridizuje“) anglický základ, z technického hlediska nehrají roli, obojí je kombinací dvojjazyčných prvků. Stejně jako obavy, že uznáme-li za hybridní útvary typu cizí základ + česky afix, okruh hybridů se v češtině rozšíří natolik, že se pojem hybridizace stane bezpředmětným: podstata hybridnosti nesouvisí s kvantitou, ale spočívá v dvojjazyčnosti.

Význam hybridů je mj. v tom, že podobně jako sekundární anglicismy (pseudopřejímky) de facto přemostují obě základní kategorie přejímek, přímé a nepřímé (resp. materiálové a překladové). To znamená, že společným rysem všech přejímek bez rozdílu je možnost jejich hybridizace a pseudoanglicizace (dalšího rozvíjení přejímky v hostitelském jazyce). Vedle nehybridních typů tak máme na jedné straně hybridní, tj. morfoložicky (derivačně) adaptované, přímé přejímky (*googlovat*, *minecraftový*)

Obrázek 9: Upravená klasifikace anglicismů

a hybridní pseudoanglicismy z přímých přejímek (*baneřiště, outdoorovost, nohejbal*), na druhé straně hybridní překladové přejímky, tj. (polo)kalky lexikální (*webkamera*¹²⁵, *online hra, push knoflík*) a sémantické (*webový portál, GPS lokátor*¹²⁶, *hardwarová peněženka*, ve kterých domácí slovo představuje neosémantismus), a hybridní pseudokalky lexikální (*scifárnička*) a sémantické (*chatovací místnůstka*).

Nástin možné typologie anglicismů podle konstitutivních rysů, představený v kap. 6, je pokusem popsat anglicismy prostřednictvím zvolených definičních rysů a jejich kombinací. Jeho hlavním smyslem je upozornit na skutečnost, že bez jednotlivých a v rámci možností objektivních kritérií je těžké najít shodu v pojmání jednotlivých typů anglicismů napříč různými jazyky. Tento přístup by také mohl odhalit nové možnosti, jak přejímky v zavedené klasifikaci jemněji diferencovat. S využitím poznatků o pseudoanglicismech, hybridech a kalcích a zčásti i s využitím definičních rysů jsme dospěli k typologii anglicismů (Obrázek 9) upravující původní taxonomii Pulciniové et al. (2012; Pulcini 2023), z níž jsme na začátku vyšli.

Kapitola 7 je v jistém smyslu vyústěním studií prezentovaných v předchozích kapitolách. Práce na nich nás dovedla k úvaze, že přes obavy z vlivu angličtiny na češtinu může být přejímání slov z angličtiny impulzem pro slovtvornou kreativitu českých mluvčích (např. v kontrastu s deflektivizací pod vlivem angličtiny). Kapitola věnuje pozornost české slovtvorbě (konkrétně derivaci) v souvislosti s lexikálním přejímáním a zkoumá toto téma v míře, v jaké nebylo dosud zpracováno. Slovtvorná analýza našeho vzorku, jakkoli limitovaného, dokládá, že při přejímání z cizího jazyka (v případě anglicismů, které zasahují do všech rovin jazyka), jak u materiálových, tak u překladových přejímek, hraje výraznou úlohu aktivní přístup mluvčích. Při přejímání nemohou být pouhými pasivními příjemci cizojazyčného materiálu. Interakce, ke které při přebírání cizojazyčných podnětů dochází, od mluvčích vyžaduje jistou dovednost při práci s českým jazykovým systémem, analogické, v rovině slovtvorné tedy kreativní využívání výrazových možností češtiny v rámci zapojování cizích slovtvorných prvků. Při transferu do češtiny tak podle svých komunikativních, stylistických a pragmatických záměrů se musí mluvčí vědomě rozhodovat a volit slovtvorný postup a konkrétní prostředky (afixy).

Anglický materiál se v naprosté většině stává jen počátkem a východiskem pro české slovtvorné procesy. Afixace jako prostředek podílející se na přejímání anglicismů dobře ilustruje, že její funkce daleko přesahuje prosté zapojování přejímky do morfologického systému češtiny a že je kreativně používána k vyjádření široké škály sémantických inovací měnících význam anglických modelů. Zejména srovnání substantivních afixů ukázalo, že anglické neologismy vedou k užití větší škály sufixů a jejich širšímu využití (tvoření mnohočetných variant od téhož základu a rozsáhlých slovtvorných hnízd). Anglicismy jsou silně integrovány do slovtvorné praxe rodilých mluvčích češtiny, při jejich tvoření jsou využívány hlavně prostředky založené na

125 Slovo *kamera* je sice cizího původu (z lat. řeč.), ale je již trvalou součástí české slovní zásoby.

126 Také slovo *lokátor* je cizího původu, ale uvádí ho SSJČ, a to v tomto významu: lokátor, -a m. (z lat.) *hist.* kdo prováděl středověké osídlování (lokaci).

živých slovtvorných vztazích v celé slovní zásobě. Tento fakt lze vnímat jako projev prostupování slovtvorného systému domácího a cizího (anglického).

Jedním z důvodů pro napsání předkládaných sedmi kapitol je evidentní fakt, že v následujících desetiletích lze sotva očekávat, že tlak angličtiny na češtinu (a jiné jazyky) bude ustávat. Naopak, pro mileniály (angl. millenials) a zvláště příslušníky generace Z (osob narozených od poloviny 90. let 20. století) a generace alfa (období 2010 do poloviny 20. let) je obliba anglicismů příznačná a na vzestupu. To nás přivedlo k myšlence přispět k vytvoření pracovního rámce pro adekvátní zachycení anglicismů v naději, že jejich systematický popis a výzkum může vést k lepšímu porozumění anglicizace i toho, jak se s ní čeština vyrovnává. Máme za to, že současná čeština prochází dramatickou mezigenerační proměnou, a to samozřejmě nejen vlivem angličtiny, ale v důsledku celé řady dalších faktorů. Nepochybně mezi ně patří globalizace se všemi důsledky, digitální technologie a kultura atd., pro které je angličtina zprostředkovatelem a nástrojem. Patří k nim i určitá kulturní a jazyková diskontinuita, která se mj. projevuje tím, že nastupující generace hledají nové výrazové prostředky pro vyjádření své zkušenosti a reality. Zčásti proto, že svůj rodný jazyk často neznají příliš do hloubky, zčásti proto, že jejich svět se výrazně liší od světa jejich rodičů a prarodičů. Anglicismy jsou symptomem všech těchto změn, a jejich zkoumání bude proto ještě dlouho aktuální; dá se říci, že přesahuje hranice lingvistiky. Nedomníváme se, že je čeština působením angličtiny ohrožena, je však pravděpodobné, že vliv angličtiny bude jedním z faktorů, který bude další vývoj češtiny výrazně usměrňovat.

PŘÍLOHY

PŘÍLOHY KE KAPITOLÁM 2, 3 A 5

I. VZOREK PSEUDOANGLICISMŮ (KAPITOLA 2)

abilympiáda; abilympionik; aboridžinec, aboriginálec; ádéháďák, ádeháďátko; ádékáčko; adventurka; afterkaprpárty; agrometal; ajdýčko; ajfoune(če)k; ajpina; Ajsíkjůčko; ajsíkjúovat; ajsko; ajták, ajtík; ajtákovat; akčňák; alexit; alkohol; androidář, androidista; androš; angloville; antiakták; antinatově; apíčko; apka; arenbíčko, árenbíčko; asapák; autokar; autokrosař; autostop; autostopař; ažpupka; babišérink; bablty; babybox; BabyKruček; Babyluxury; Babypoint; backendista; bachovka; bajkmo; banýsek; bar; barabyznyz; barbína, bárbínka; bárbínkovství; basebalka; basket; basketák; basketbalista; basketmánie; bazelína; beatlesák; beatlování; bécéc-ko; beer spa; bejbáč; bejbísek; berdík; bermudy; bestsellerovost; bestofka; bíbíčko; bička; bift(eč)ek; bigbít; bigbífák; bigboš; bikárna; bikerka; bilbordelizace; bípíčko; birthdayniny; bizíček; blábolweb; blogoviště; bobrexit; bodíčko; bodyguardka; Bohemia Energy; boiler; bondovka; boratky; boratovina; boratovský; bordík; box; brejkař; bůček; bully; bunyánka; cédéčko; cédéčkovna; cédo; centr; CineStar; ClosedCard; cloudař; cloudný; Coolna; copýtko; cross; crossař; crossbodka; curlingista; CzechCrunch; Czech POINT; CzechRun; CzechTek; čajnamobil; čekař; čičingstouns; čilovat; čupčák, cupčák; dablšnycl; dabovat roušku; dát unf; databázista; dedro; developerka; developerskofinanční; developerství; develotr; developepř; devopsák; disovat; DJka, dýdžejka; doajtákovat; dogýsek; douglaska; dredař, dredovec; dredovatět; dres; droner; dronérie; droniště; dronokument; drops; dýmbuilding; easypráce; ecospořilek; elektromobilka; elpégéčko; elpíčko; elsídýčko; ementál; eMimino.cz; empévéčko; empík; emsíčko; emtébéčko; English haircut; enpécéčko; entrovačka; erpégéčko; esemeska; esemeskáč; esemeskování; esemeskovat; esemeskař; esúvéčko; eurolegrace; eventák; eventofilka; faithlessák; fakoušek; fanda, fanoušek; fandomák; fejsáč; fejsbůček; fejsí(če)k; fejsko; fíčkař; fíčko; finář; finiš; finišman; fish point; fitko; five o'clock; fleška; fleškovitý; flowčko; folkař; folkařina; folkař(in)ka; foloun; folounovat; FOND SHOP; Framuska; fréé šopík; frontendista; frostrovaný; funař; gadžeták; gafa; gajvrnožík; gajvrpáska; gangsterka;

geekařina; genderovanost; gentlas, džentlas; gentlemanství; gétéáčko; gibsonka; girlinka; gólman; gólovka; graffiták; grep; grepový; grilovačka; grupáč; gudík; guglenka; háděčko; hambáč, hamboš; hammondky; hamrleska; handbalista; handsfreečko; happyend, happy end; harašení; harašit; harašitel; harlejář; háro; havloween; heelysky; hejták; hendšmejď; hipstěr; hipsteřina; hipstro; hitovka; hokejista; hokejka; holmesovka; horkoholik; hosteska; hotdogovač; hotspoda; hotspotský; houmlésák; hyena párty; hypervíkendovat; chopprák; chtěgan; iDnes; ikspéčka; influencerka; inhoulista; insiderství; instáč; instačůza; instagramotný; instakramář; internetovost; investigativec; iPhonista, iPhonář; ípíčko; jabkař; jackassák; javista; jeansovina; jízdemeska; JobDnes; joggingista; jonatán; juiciér; Jumík; justibína; káččko; kazilol; kecky, kedsy; keks; keksík; keksíkový; keška; keškař; keškařka; kiks; kipska; klipsa, klipsna; kmetflix; knajpink; koksárna; komentík; komiksář; kontejnerek; kraulař; kreativec; krišňák; ksichtbuk; lajknout, lajkovat; lajkoman; lajkotechna; lavískovat; leaknutí; lifestylovost; light coke; ligře; linuxák; lochneska; lolec; lolek; lolko; lolkokot; lolpežník; loserka; lovina; lžibigbíták; MacJarda; máčko; mainstreamamovost; manadement; manaželka; manyžer; marketingář, markeťák; marsochod; maršmeloun; maturka; Médiář; medžikář; mekáč; metalista; metlouš; mimonet; minipísičko; misska; mix; mixér; mobilobchod; mobilopolis; mobilovat; mobilovka; mobilovník; motorest; MPVěčko; múvíčko; nahajpovaný; nánotechnologie; nehejbal; nejka; nenažer; netkafe; networkingovat; nightclub; nohejbal; nordikový; noťas; Oakfest; odčekovat; odmailovat; offlinovka; offproud; offroadista; ofroudmatka; oftopikovat; okáčko; okánek; olajkovat, olajknout; oldspajsovát; omgovat; onlinista; onlinovka; openajrák; OpenCard; opinionmakerský; osezlovaný; osezlovat; outák; outdoorář; outletář; outsiderovitost; outůčko; overal; overálek; oxeroxovat; Palm Off studio; pampersident; pankáč; parking; parkinsoniáda; PCKalypsa; PCKář; pédeéfko; péhápkář; performerka; personalista; personalistika; pěticeděčko; petýsek; piárista; piáristka; piárko; piárník; piárování; piárovec; piárovka; piárština; pickovací; pickuper; pickuperský; piknikoviště; pinčes; PINeček, pineček, pinčiček; pinholení; plymutka; Pohádkoland; pomobilovat (si); Prague Pride; praguepridismus; pratchettovec; pressblítka; presstitut; prezoška; pussydent; pušapka; puzzle, pucle; raut, rout; rebornistka; rekordman; rekordmanka; requestík; rifle; robinsonáda; romka, ROMka; rúftopek; salesák; securiták; sekáč; selfiáda; sexblomba; shitnost; shopík; showman/šoumen; singlovat; skunk; slipy; smeč; smečovat; smokink, smoking; snajpeřit; snowboardel; Snowkidz; socka; softkomouš; sorác; Sorry jako; spojlerovat; spot; videospot; sprayer; standardka; standupista; standupistka; startuپیč; station; step, stepování; stop; stopař; stopařka; stopka; stopky; stopnout; stopování; stopovat; šitózní; šmajchlík; šoubáč; šoudruh; šoulož; šoumenka; šukces; švejk news; technař; technoparty; tenisák; tenista; teskobajk; teslař; ticket restaurant; tramlesák; tramp, tremp; tramping, trempink; tramvaj; trenér; trenky, trenýrky; trolčáček; trolíkovat; trolmistr; tuktejner; učiteling; ufoun, ufón; ufounský; ufounství; ulajknout se; VODING (Hranice); vorčestr; votunidlo; vytuněný; webař, webista; webařství; wifikundace; wifina; wrapáček; Yatchmen; Yedoo; youtubering; youtublb; zbrexit; zdrmlený; zexit; zombajk; žiletka

II. VZOREK SÉMANTICKÝCH A LEXIKÁLNÍCH KALKŮ (KAPITOLA 3)

SÉMANTICKÉ KALKY

administrace, administrativa, administrativní, administrátor, adresa, adresář, agenda, akcelerátor, aktivní, aktualizace, aktualizovat, albatros, alternativní, ambasador, animace, animační, animátor, aplikace, asistent, auditor, avatar, banka, bankéř/ka, bezdomovci, bezpečný, binární, botička, brána, brouzdat, bruslení, bruslit, cestovní mapa, cílový, citlivý, čára, čárka, čichání, číst, načíst, čistý, dědění, dědit, degradovat, deska, disk, diskurs, distribuce, dobrovolnictví, dobrovolník, dokument, doména, dopadový, doskok, dřevo, duální, dystopie, editor, editovat, eso, evidence, excellence, excelentní, expertíza, export, exportovat, exprese, farma, farmář, fatální, formát, fórum, funkce, funkční, generace, globální, grafika, háčko, hazard, heslo, historie, hit, hlava, hlídací pes, horký, hostitel, hostovat, hra, hůl, humánní (spotřeba), hybridní (auto), chodítka, chůvička, chytrý, identifikace, identifikovat, ikona, ikonický, impakt, impaktový, import, importovat, imunizace, imunizovat, inflace, inflační, inkubátor, instalace, instalační, instalovat, inteligence, inteligentní, jestřáb, jistota, kalkulačka, kámen, kanibalizace, kapsa, karta, kazeta, klávesnice, klima (ve třídě), kohorta, koks (droga), koláč (droga), komfortní (zóna), kompaktní, kompetence, kompilátor, kondor (golf), konference, konferenční, konfirmace, kontaktní, konzole, kopírovat, korektní, korektor, korpus, korpusový, koš, kouč, kultovní, kyselina, lapač, led, lišta, logistický, logistika, médium, média, mechanika, měkký, mensa, menza, menu, metař, místnost, mobilní, modul, monitor, myš, na míru, nabíječka, nabourat se do, náhrada, nálož, navigace, navštívit, nevyhodnocený, nosič, odezva, odhlásit se, ohrožený, okno, opera, operátor, optický, organický, osel, otevřít, palec, paměť, panel, pasivní, penetrace, penetrační, penetrativní (sex), pilotní, pirát, pirátský, platforma, počítač, podávat, podpis, podpora, podporovat, portál, portálový, pošta, prezentace, program, prohlížeč, projekce, projekt, promoce, propletený, prospekty, protokol, překladač, přihlásit se, ranč, realita, rehabilitace (krajiny), resort, resortový, režim, robot, rozhraní, rozlišení, řetězec, sada, satelitní, scénář, sekvence, sentiment, servírovat, sex, síť, síťový, skaut, sklízet, sledování, sledovat, smog, sníh, soubor, stáhnout, stanice, status, stínový, stopa, stránka, studio, stylist, stylistka, surfovat, svatý grál, šablona, šedý, šikana, špinavý, technologický, technologie, těžba, tiskárna, toxický, trajektorie, transfer, transkripce, trasovat, tráva, trik, trojský kůň, troll, tržiště, tvrdý, učení, účet, udržitelnost, udržitelný, úložiště, uložit, ukládat, úložný, ultimátní, uzel, virtuální, virus, vir, vitální, vlajková loď, vlajkový, vlasový, vložit, vyhořelý, vyhoření, vyjmout, výměna, výzva, vzdáleně, vzdálený, zadní vrátka, zapisovat, zavřít, zážitek, zážitkový, zeď, zelený, zranitelný, zrcadlení, železo, živý

LEXIKÁLNÍ KALKY

absurdní drama (absurd drama) **adaptivní krajina** (adaptive landscape)
administrativní nástroj (administrative tool) **advokační skupina** (advocacy group)
akademické psaní (academic writing) **aktivní digitální stopa** (active digital footprint)
aktivní dům (active house) **aktivní parkovací asistent** (active parking assist)
alarm do auta (car alarm) **alternativní medicína** (alternative medicine)
alternativní škola (alternative school) **ambadorský program** (Ambassador Programme)
analytik prodeje (trading analyst) **analogový/analogický astronaut** (analog astronaut)
antibiotická rezistence (antibiotic resistance) **antimikrobiální rezistence** (antimicrobial resistance)
Armáda spásy (Salvation Army) **asistenční služby** (assistance services)
asistent nouzového brždění (emergency brake assist) **asymetrická organokatalýza** (asymmetric organocatalysis)
atlantická meridionální cirkulace (Atlantic Meridional Overturning Circulation) **automatizované rozhodování/rozhodnutí** (automated decision)
atmosferický model všeobecné cirkulace (atmospheric general circulation model) **atomová bomba** (atom bomb)
audiokniha (audiobook) **audiovizuální kultura** (audiovisual culture) **augmentovaná realita** (augmented reality)
autonomní celní suspenze (autonomous tariff suspension) **autonomní řízení** (autonomous driving) **autonomní systém** (autonomous system)
autonomní vozidlo/auto (autonomous vehicle/car) **autoplagiátorství** (self-plagiarism)
azylový dům (asylum house) **balkonová podprsenka** (balcony bra) **bankovní spojení** (bank account) **barevná hloubka** (colour depth)
bezděčné učení (unintentional learning) **bezdrátová myš** (wireless mouse) **bezdrátová sluchátka** (wireless earphones/headphones/earbuds)
bezhotovostní platba (cashless payment) **bezkofeinový** (decaffeinated, coffee-free) **bezlepkový** (gluten-free)
bezpečnostní pás (seatbelt) **bezpečný sex** (safe sex) **bezúčelová půjčka** (non-purpose loan)
bezuhlíková technologie (zero-carbon technology) **běžecská euforie** (runner's high) **bílý límeček** (white collar) **bílý trpaslík** (white dwarf)
binární/nebinární osoba (non/binary person) **biodiverzita** (biodiversity) **biologické hodiny** (biological clock)
biopalivo (biofuel) **biotechnologie** (biotechnology) **biozdrojový** (biosource) **blbuvzdorný** (foolproof) **bledá tvář** (paleface)
Bondovy klimatické události (Bond climate events) **božská částice** (The God Particle) **Brownův pohyb** (Brownian motion)
bumerangový efekt (boomerang effect) **celoživotní vzdělávání** (lifelong learning) **centrum excelence** (excellence centre)
cílová částka (target amount) **cílová skupina** (target group) **cílový jazyk** (target language) **cílový trh** (target market)
Církev adventistů sedmého dne (The Seventh-day Adventist Church) **citlivé (osobní) údaje** (sensitive [personal] data)
čaj o páté (five o'clock tea) **čajová svíčka** (tea candle, tealight) **čárový kód** (bar code)
časově závislá analýza (time-dependent analysis) **časově závislý** (time-dependent) **černá díra** (black hole)
černá skříňka/schránka (black box) **černý čtvrtek** (Black Thursday) **černý pátek** (Black Friday) **červené tlačítko** (red button)
Červený seznam ohrožených druhů (Red List of Threatened Species) **červený trpaslík** (red dwarf) **červí díra** (wormhole) **čistá elektřina** (clean

electricity) **čistá energie** (clean energy) **čistá hra** (love game) **čistá technologie** (clean technology) **čistě nulové emise (uhlíku)** (net-zero [carbon] emissions) **čistička vzduchu** (air purifier/cleaner) **čištění megazvukem** (megasonic cleaning) **čištění ultrazvukem, ultrazvukové čištění** (ultrasonic cleaning) **čtečka otisků prstu** (fingerprint reader/scanner) **čtečka paměťových karet** (memory card reader) **čtení vlastním tempem** (self-paced reading) **čtverečkování obrazu** (image pixelation) **čtvrtý svět** (the Fourth World) **čtyřkolka** (four-wheeler) **da-Costův syndrom** (Da Costa's syndrome) **dálkový ovladač** (remote control) **daň z přidané hodnoty** (value added tax) **daňové poradenství** (tax consultancy) **daňový rezident** (tax resident) **dárkový rádce** (gift adviser) **databáze** (database) **databázový specialista** (database specialist) **datová analýza** (Data Analysis) **datová schránka** (data box) **datové centrum** (data center/centre) **datový provoz** (data traffic) **Davisův pohár** (Davis Cup) **dávkočluněk/mýdla** (pill/soap dispenser) **dědění rysů** (feature inheritance) **defenzivní medicína** (defensive medicine) **dekoltová podprsenka** (plunge bra) **Den bílé hole** (White Cane Day) **Den díkůvzdání** (Thanksgiving Day) **Den nezávislosti** (Independence Day) **deštníkový druh** (umbrella species) **deštníkový efekt** (umbrella effect) **detektor kouře** (smoke detector) **detektor lži** (lie detector) **dětská univerzita** (Children's University) **Devátá planeta** (Planet Nine [astronomie]) **digitální čtení** (digital reading) **digitální demence** (digital dementia) **digitální detox** (digital detox) **digitální gramotnost** (digital literacy) **digitální humanitní vědy** (digital humanities) **digitální kinematografie** (digital cinematography) **digitální kurátorství** (digital curation) **digitální podpis** (digital signature) **digitální propast** (digital divide) **digitální stopa** (digital footprint) **digitální vyloučení** (digital exclusion) **diplomacie dluhové pastí** (debt-trap diplomacy) **disketová mechanika** (disc drive) **diskrétní vlnková transformace** (discrete wavelet transform) **diskusní stránka** (discussion page) **distanční výuka** (distance education/learning) **distribuované učení, rozložené učení** (distributed learning) **dívka od vedle** (the girl-next-door) **divoká karta** (wild card, wildcard) **dlouhá hra** (long game) **dlohohrající deska** (long-playing disc/record) **dluhová past** (debt trap) **dluhové poradenství** (debt consultancy) **domácí kino** (home cinema) **domácí stránka** (home page) **dopadové aktivity** (impact activities) **dotyková obrazovka** (anglicky touchscreen) **druhý mozek** (the second brain) **držení protihráče** (holding the opponent) **duální budík** (dual alarm clock) **duální režim** (dual-mode) **duální telefon** (dual SIM phone) **dům na půl cesty** (halfway house) **dvojitě slepý, dvojitě zaslepený** (double-blind [experiment]) **dvoufázové ověření** (2-step verification) **dynamický rozsah** (dynamic range) **dystopický román** (dystopic novel) **efekt bizarnosti** (bizarreness effect) **efekt rámování** (framing effect) **efektivní sazba uhlíkové daně** (effective carbon rate) **ekologická stabilita** (ecological stability) **ekologická stopa** (ecological footprint) **ekologické nevědomí** (the ecological unconscious) **ekologie obnovy, restaurační ekologie** (restoration ecology) **ekonomická demokracie** (economic democracy) **ekonomika dluhové pastí** (debt trap economics) **elektrická koloběžka** (electric scooter) **elektrické kolo** (electric bike) **elektrický zubní kartáček** (electric toothbrush)

elektrokolo (electrobike) **elektronická peněženka** (electronic purse) **elektronická pošta** (electronic mail, email) **elektronický časopis** (electronic journal) **elektronický podpis** (electronic signature) **e-mailový rozesílač** (email distribution list) **emise skleníkových plynů** (greenhouse gas emissions) **emisní scénáře** (emission scenarios) **emoční inteligence** (emotional intelligence) **energetická daň** (energy tax) **energetická chudoba** (energy poverty) **energeticky efektivní technologie** (energy efficient technology) **energetický žebřík** (energy ladder) **ergožidle** (ergo chair) **euroatlantický prostor** (Euro-Atlantic space) **evoluční krajina** (evolutionary landscape) **evropské strukturální fondy** (European structural funds) **Evropský zelený úděl** (European Green Deal) **excelentní výuka a výzkum** (excellent*excellence in teaching and research) **externí baterie, powerbanka** (powerbank) **externí disk** (external disk) **externí paměť** (external memory) **extrémní sport** (extreme sport) **faktorová analýza** (factor analysis) **falešné zprávy** (fake news) **fantomová bolest** (phantom pain) **farmakoekonomika** (pharmacoeconomics) **filmová kvalita** (film quality) **fosilní palivo** (fossil fuel) **frekvenční modulace** (frequency modulation) **frontální vyučování** (frontal instruction/teaching) **funkční keramika** (functional ceramics) **funkční oblečení** (functional clothing, sportswear) **galaktická rovina** (galactic plane) **galaktické halo** (galactic halo) **garantovaný nákup** (guaranteed purchase) **generace alfa** (Generation Alpha) **generace X** (Generation X) **generace Y** (Generation Y) **generace Z** (Generation Z) **generativní gramatika** (generative grammar) **generativní modelování** (generative modelling) **generická kultura** (generic culture) **generická metoda** (generic method) **generický průmysl** (generic industry) **genetická editace** (genetic editing) **genetická chiméra** (genetic chimera) **genetické/genové inženýrství** (genetic engineering) **geneticky editované potraviny** (gene-/genetically edited foods) **genetický chimérismus** ((genetic chimerism) geneika **geneticky upravené potraviny** (genetically modified/gene(tically)-edited foods) **genomická editace** (genome editing) **genová editace, editování genů** (gene editing) **genová exprese** (gene expression) **genový produkt** (gene product) **globální čtení** (global reading) **globální katastrofa** (global catastrophe) **globální klimatický model** (global climate model) **globální oteplování** (global warming) **globální vesnice** (global village) **globální změna** (global change) **gotický román** (gothic novel) **grafická karta** (graphics card) **grafická paměť** (graphics memory) **grantová agentura** (grant agency) **grantový poradce** (grant advisor) **gravitační pomoc** (gravitational assist) **gravitační vlna** (gravitational wave) **havanský syndrom** (Havana syndrome) **herní grafika** (game graphics) **herní konzole** (game console) **herní režim** (game mode) **herní stanice** (playstation, game station) **Higgsův boson** (the Higgs boson) **hlasový asistent** (voice assistant) **hloubková struktura** (deep structure) **hluboké učení** (Deep Learning) **hluboký tuk** (deep fat) **hluboký vesmír** (deep space) **hnědý trpaslík** (brown dwarf) **horizont událostí** (event horizon) **horizontální genový transfer** (horizontal gene transfer) **horká linka (telefonní)** ([telephone] hotline) **horká média** (hot media) **horká válka** (hot war) **horké místo** (hot spot) **horské kolo** (mountain bike) **housenková houba** (caterpillar fungus) **hození hole**

(throwing the stick) **hrací konzole** (gaming console) **hromadné sdělovací prostředky** (mass media) **hromadné/masové vymírání (druhů)** (mass extinction [of species]) **hudební nosiče** (music media) **hudební soubor** (music file) **humanitární krize/katastrofa** (humanitarian crisis, disaster/catastrophe) **humanitární organizace** (humanitarian organization) **humanitární pomoc** (humanitarian aid/assistance) **hvězdná školka** (stellar nursery) **hvězdy třetí populace** (Population III stars) **hybridní auto** (hybrid car) **hybridní mikina** (hybrid sweatshirt) **hybridní pošta** (hybrid mail) **Chandrasekharova mez** (Chandrasekhar limit) **chladná média** (cold media) **chráněná dílna** (sheltered workshop) **chráněná oblast/krajina** (protected area/landscape) **chráněný režim** (protected mode) **chráněný žebříček** (protected ranking) **chronický únavový syndrom** (chronic fatigue syndrome) **chyba nohou** (foot-fault) **chybějící článek** (the missing link) **chybí údaje** (data deficient [species]) **chytrá zásuvka** (smart plug) **chytrá žárovka** (smart light bulb) **chytré hodinky** (smart/intelligent watch) **chytré město** (smart city) **chytrý insulin** (smart insulin) **chytrý náramek** (smart/clever band) **chytrý telefon** (smart phone) **chytrý zámek** (smart lock) **impakt faktor** (impact factor) **index tepelného stresu** (heat stress index) **individualistická kultura** (individualistic culture) **inflační vesmír** (inflationary universe) **informační systém** (information systém) **informační technologie** (information technology) **informační věda** (information science) **informační vědec** (information scientist) **informační věk** (information era) **informační zahlcení** (information overload) **informační zdroje** (information resources) **informatika** (informatics) **informatika a počítačové vědy** (information and computer sciences) **inkoustová tiskárna** (inkjet printer) **inkubační manažer-(ka)** (incubation manager) **institucionální/institucionalizovaná diskriminace** (institutional discrimination) **inteligentní kvocient** (intelligence quotient) **inteligentní design/plán** (intelligent design) **inteligentní formulář** (intelligent form) **inteligentní hodinky** (intelligent/smart watch) **inteligentní osvětlení** (intelligent lighting) **inteligentní žárovka** (intelligent light bulb) **intencionální působení** (intentional influence) **interakce člověk-počítač** (human-computer interaction, hci) **interaktivní tabule** (interactive whiteboard) **internetová diskuse** (Internet discussion) **internetová kavárna** (internet café) **internetové bankovníctví** (internet banking) **internetové fórum** (Internet forum) **interní paměť** (internal memory) **invazivní druh** (invasive species) **jaderný reaktor** (nuclear reactor) **jestřábi a holubice** (hawks and doves) **jestřábí oko** (Hawk-Eye) **jev „mám to na jazyku“** (the tip-of-the-tongue phenomenon) **jógová praxe** (yoga practice) **Johnsonova doktrína** (the Johnson Doctrine) **juniorská univerzita** (junior college/university) **kalkulačka ekologické stopy** (ecological footprint calculator) **kalkulačka uhlíkové stopy** (carbon footprint calculator) **kalkulačka vodní stopy** (water footprint calculator) **kanadský balzám** (Canada balsam) **kariérní poradenství** (career counseling) **kariérní růst** (career growth) **kariérní řád** (career structure) **kariérní žena** (career woman) **klíčové kompetence** (key competencies/competences) **klíčové slovo** (keyword) **klima třídy** (classroom climate) **klimatická neutralita** (climate neutrality) **klimatická projekce** (climate

projection) **klimatická změna, změna klimatu/podnebí** (climate change) **klimatický model** (climate model) **klimaticky neutrální** (climate-neutral [country]) **klimaticky neutrální ekonomika** (climate-neutral economy) **kmenová buňka** (stem cell) **knihovní věda** (library science) **kódový visací zámek** (code padlock) **kódový zámek** (codelock) **kogenerace** (co-generation) **kognitivní disonance** (cognitive dissonance) **kognitivní lingvistika** (cognitive linguistics) **kognitivní zkreslení** (cognitive bias) **kolaterální ztráty** (collateral loss/damage) **Kolbův cyklus učení** (Kolb's learning cycle) **kolektivistická kultura** (collectivist culture) **kolmý start a přistání** (vertical take-off and landing) **koloběh uhlíku** (carbon cycle) **komercializace výsledků výzkumů a vývoje** (commercialization of research and development results) **komerční potenciál** (commercial potential) **komfortní zóna** (comfort zone) **kompaktní disk** (compact disk) **kompenzační pomůcky** (compensatory aids) **kompresní/kompresivní punčochy** (compression stockings) **komprimovaný soubor** (compressed file) **komprimovaný zvukový formát** (compressed audio format) **komunita praxe** (community of practice, cop) **komunitní diskuse** (community discussion) **komunitní péče** (community care) **komunitní vzdělávání** (community-based education) **koncový zákazník** (end customer) **kondenzační sušička** (condensation or condenser dryer) **konferenční hovor** ([telephone] conference call) **konsorciální smlouva** (consortium agreement) **konstrukční gramatika** (Construction Grammar) **kontaktní sport** (contact sport) **konvekční trouba** (convection oven) **konverzační maxima** (maxim of converstation) **kooperační princip** (Cooperative Principle) **kooperativní učení** (co-operative education) **korpusová lingvistika** (corpus linguistics) **korpusově založený** (corpus-based) **kosmická sonda** (space probe) kosmonautika **kosmické mikrovlnné pozadí** (cosmic microwave background) **kradeware** (stealware) **krajinná archeologie** (landscape archeology) **krátká hra** (short game) **kreativní průmysly** (*creative industries*) **krevní těhotenský test** (blood pregnancy test) **kritické množství/hmotnost** (critical mass) **kritické myšlení** (critical thought) **kriticky ohrožený** (critically endangered [species]) **krizová intervence** (crisis intervention) **kruhový objezd** (roundabout) **kryptoměna** (cryptocurrency) **kryptoměnová peněženka** (cryptocurrency wallet) **křídlový oblek** (wing suit) **křovinořez** (brushcutter) **ksicht(o)knih** (Facebook) **kultivované maso** (cultured meat) **kulturní studia** (cultural studies) **kulturní animace, animace kultury** (cultural/culture animation) **kulturní kapitál** (cultural capital) **kulturní průmysly** (*cultural industries*) **kulturní relativismus** (cultural relativism) **kulturní šok** (culture shock) **kurz přežití** (survival course) **kvalita života** (quality of life) **kvantová gravitace** (quantum gravitation) **kvantová technologie** (quantum technology) **kvantová zima** (quantum winter) **kvantové peníze** (quantum money) **kvantové provázání/propletení** (quantum entanglement) **kvantový počítač** (quantum computer) **kvartérní média** (quarterly media) **kvartérní průmysl** (quarterly industry) **květinová síla** (*Flower Power*) **kybernetická bezpečnost** (cyber[netic] security) **kybernetická šikana, kyberšikana** (cyber bullying) **kyseľý déšť** (acid rain) **laserová tiskárna** (laser printer) **lázeňský resort** (spa

resort) **lehká mozková dysfunkce** (minimal brain dysfunction) **letmý kontakt** (fleeting contact) **letní čas** (summer time, daylight saving time) **letový režim** (airplane mode) **lezení v ledu** (ice climbing) **ležící policajt** (sleeping policeman) **lidské zdroje** (human resources) **lidskoprávní kampaň** (human rights campaign) **lineární učení** (linear learning) **lokační údaje** (*location data*) **lovec mozků** (head-hunter) **magnetická rezonance** (magnetic resonance imaging) **málo dotčený** (least-concern [species]) **masážní pistole** (massage gun) **měkká data** (soft data) **měkká droga** (soft drug) **měkké vědy** (soft sciences) **mentální kouč** (mental coach) **mentální lexikon** (mental lexicon) **metoda dvojité značené vody** (the doubly labelled water method) **metoda globálního čtení** (global reading method) **metoda pěti dveří** (the 5-Door Approach [to eLearning]) **mezihvězdné médium** (interstellar medium) **mezinárodní vesmírná stanice** (international space station) **meziplanetární druh** (interplanetary species) **míčové hry** (ball games) **mikrověž** (microtower) **mikrovlnná trouba** (microwave oven) **minivěž** (minitower) **misiónářská pozice** (missionary position) **mluvní/řečový akt** (speech act) **mobilní aplikace** (mobile application) **mobilní bankovníctví** (mobile banking) **mobilní data** (mobile data) **mobilní dům** (mobile home) **mobilní operátor** (mobile operator) **mobilní signál** (mobile signal) **model excellence** (excellence model) **model všeobecné cirkulace** (general circulation model) **moderátor fóra** (forum moderator) **módní ovlivňovatel** (fashion influencer) **modrá planeta** (the Blue Planet) **modrá zóna dlouhověkosti** (blue zone of longevity) **modrý límeček** (blue collar) **modrý posuv** (blue shift) **modulární dům** (modular house) **molekulární ekologie** (molecular ecology) **molekulární gastronomie** (molecular gastronomy) **molekulární hodiny** (molecular clock) **monitor klinických studií** (clinical studies/research monitor) **motivační dopis** (motivation letter) **motivační pohovor** (motivational interview) **mozková banka** (brain bank) **mozkový trust** (think tank) **mrakodrap** (Wolkenkratzer < sky scraper) **mrazák, mraznička** (freezer) **mrtvý míč** (dead ball) **multikonference** (multiconference) **multikonferenční** (multiconference) **multikulturní výchova** (multicultural education) **mutační šlechtění** (mutation breeding) **muzeum v knize** (museum in book form) **myčka na nádobí** (dishwasher) **mýdlová opera** (soap opera) **myšlenkové mapy** (mind maps) **nabíjecí stanice** (charging station) **náctiletý** (teenager) **naděje dožití** (life expectancy) **náhlá smrt** (sudden death) **násilí v blízkých vztazích** (violence in close relationships) **nástroje připravenosti** (readiness tools) **nebinární** (non-binary [person]) **negativní karbonová stopa** (negative carbon footprint) **negativní posílení** (negative reinforcement) **nehtové studio** (nail studio) **nechráněný (pohlavní) styk/sex** (unprotected sex) **neidentifikovaný létající objekt/předmět** (unidentified flying object, UFO) **nekroplanetologie** (necroplanetology) **nelineární učení** (non-linear learning) **nepenetrativní sex/pohlavní styk** (non-penetrative sex) **netiketa** (netiquette) **neuronová síť, umělá** ([artificial] neural network) **neutronová bomba** (neutron bomb) **nevynucená chyba** (unforced error) **nezisková organizace/instituce** (non-profit organization, institution) **nízko(-)uhlíkový** (low-carbon) **nízkoemisní ekonomika** (low emissions economy) **nízkoemisní technologie**

(low emissions technology) **nízkoenergetický dům** (low-energy house) **nízkokalorický** (low calorie) **nízkonákladové lety** (low costs flights) **nízkoprahový** (low-threshold) **nízkopříjmový** (low-income [family]) **nízkosacharidový** (low sacharid [diet]) **nízkouhlíková ekonomika** (low-carbon economy) **nízkouhlíková technologie** (low-carbon technology) **Noc vědců** (The Researchers' Night) **nová média** (new media) **nulová uhlíková stopa** (zero-carbon footprint) **nulový dům** (zero-energy house) **nulový odpad** (zero waste) **nutriční kouč** (nutrition coach) **nutriční terapeut** (nutrition therapist) **občanská univerzita** (civic university) **občanská věda** (citizen science) **obecné nařízení o ochraně osobních údajů** (General Data Protection Regulation) **obchodně orientovaný** (business-oriented [language]) **obchodní řetězec** (retail chain) **obchodovatelné emisní povolenky** (tradeable emission permits) **objektově orientované programování** (object-oriented programming) **objektově orientovaný** (object-oriented [analysis]) **obnovitelná energie** (renweable energy) **obnovitelné zdroje** (renewable resources) **obnovitelné zdroje energie** (renewable energy resources) **obrazový snímač** (image sensor) **očkovací certifikát** (vaccination certificate) **oddenkové učení** (rhizomatic learning) **odpírač vojenské služby** (conscientious objector) **odpolední čaj** (afternoon tea) **odvykací syndrom** (withdrawal syndrome) **ohnivá voda** (firewater) **ochrana osobních údajů** (data protection) **okamžik pravdy** (moment of truth < el momento de la verdad) **oko myslí** (the mind's eye) **olovo-uhlíková technologie** (lead carbon technology) **opakovaná půjčka** (repeat loan), **operační paměť** (operational memory) **operační systém** (operating system) **operantní podmiňování** (operant conditioning) **operativní strategie** (operational strategy) **oprávněný zájem** (legitimate interest) **optická mechanika** (optical drive) **optická myš** (optical mouse) **optické vlákno** (optical fibre) **optický internet** (fiber optic Internet) **optický kabel** (optical cable) **orální sex** (oral sex) **oranžový trpaslík** (orange dwarf) **organické hnojivo** (organic fertilizer) **organické potraviny** (organic foodstuffs) **organické zemědělství** (organic farming) **osobní asistence** (personal assistance) **osobní asistent** (personal assistant) **osobní bankéř/ka** (personal banker) **osobní bankrot** (personal bankruptcy) **osobní digitální asistent** (personal digital assistant) **osobní chyba** (personal foul) **osobní kouč** (personal coach) **osobní vzdělávací prostředí** (personal learning environment) **osobní zesilovač zvuku** (personal audio amplifier) **otevřená otázka** (open-ended question) **otevřená věda** (open science) **otevřeně přístupný** (open-access [article]) **otevřené vzdělávání** (open education) **otevřený časopis** (open-access journal) **otevřený přístup** (open access) **otrokářská povídka** (slave narrative) **ovlivňovatel** (influencer) **ozonová díra** (ozone hole) **ozonová vrstva** (ozone layer) **ozonové čištění** (ozone cleaning) **ozonový generátor** (ozone generator) **paměťová karta** (memory card) **panelová diskuse** (panel discussion) **panická ataka** (panic attack) **papírový tygr** (paper tiger) **parasociální interakce** (parasocial interaction) **parní pračka** (steam washer/washing machine) **párovací strategie** (pairing strategy) **partnerské násilí** (intimate partner violence) **pasivní digitální stopa** (passive digital footprint) **pasivní dům** (passive house) **penetrační/penetrativní sex** (penetrative sex) **penisová ryba/**

červ (penis fish/worm) **personální činnosti** (personnel [department] activities) **pevný disk** (hard disk) **pilotní studie/projekt** (pilot study/project) **planeta Devět, Devátá planeta** (Planet Nine) **planetární geologie** (planetary geology) **planetární vědy** (planetary sciences) **platební karta** (payment card) **platební metoda** (payment method) **plážový volejbal** (beach volleyball) **pletová maska** (face mask) **plochá obrazovka** (flat screen) **počítačem zprostředkovaná komunikace** (computer mediated communication, cmc) **počítačem zprostředkovaný** (computer-mediated [communication]) **počítačová grafika** (computer graphics) **počítačová hra** (computer, PC game) **počítačová hudba** (computer music) **počítačová síť** (computer network) **počítačová skříň** (computer case) **počítačová věda** (computer science) **počítačová/výpočetní tomografie** (computer tomography) **počítačové vědy** (computer sciences) **počítačové vidění** (computer vision) **počítačový poslech** (computer listening/audition) **podmiňování úniku** (escape conditioning) **podnikatelský akcelerátor** (business accelerator) **podnikatelský inkubátor** (business incubator) **podnikatelský záměr** (business plan) **pohyblivý terč** (moving target) **pojistná matematika** (insurance mathematics) **pojistný matematik** (insurance mathematician) **pojmové mapy** (concept maps) **pokročilé technologie** (advanced technologies) **pokračovací mléko** (follow-on milk) **politická korektnost** (political correctness) **politický kompas** (The Political Compass) **politicky korektní** (politically correct) **poloautonomní vozidlo** (semiautonomous vehicle) **poločas** (half-time) **pomalá móda** (slow fashion) **poměr ceny a výkonu** (price-performance ratio) **porucha autistického spektra, PAS** (autism spectrum disorder) **porucha pozornosti s hyperaktivitou** (attention-deficit/hyperactivity disorder, ADHD) **poslední míle** (the last mile) **potenciálně nebezpečný asteroid** (potentially hazardous asteroid) **potravní/potravinový řetězec** (food chain) **pouliční umění** (street art) **povrchová struktura** (surface structure) **pozitivní psychologie** (positive psychology) **práce z domova** (work from home) **pracovat vzdáleně** (work remotely) **pracovat z domova** (work from home) **pracovní kouč** (work coach) **pracovní paměť** (working memory) **pracovní stanice** (workstation) **pračka s předním/horním plněním** (front/top load(ing) washer) **praní peněz** (money laundering) **pravidlo tří sekund** (three-second rule) **prázdné kalorie** (empty calories) **premenstruační syndrom** (premenstrual syndrome) **primární média** (primary media) **problémová skříňka** (puzzle box) **problémově orientovaný** (problem-oriented [research]) **problémově orientovaný jazyk** (problem-oriented language) **procesní inženýr** (process engineer) **procesní inženýrství** (process engineering) **prodej po telefonu** (telesale, telemarketing) **prodejce po telefonu** (telesales person) **produktová orientace** (product orientation) **produktově orientovaný** (product-oriented [management]) **produktové řízení** (product management) **produktový program** (product program) **produktový specialista** (product specialist) **programovací jazyk** (programming language) **projektové řízení** (project management) **projektové učení/vyučování** (project-based learning) **projektový koordinátor** (project coordinator) **prostorčas** (space-time) **proud vědomí** (stream of consciousness) **průmyslová revoluce**

(The Industrial Revolution) **pružná pracovní doba** (flexible work hours) **první národy** (First Nations) **předkontaktní** (pre-contact [phase]) **přehrávač** ([CD] player) přenositelnost údajů (data transferability) **přenosová rychlost** (transfer speed) **přestat sledovat** (unfollow) **převrácená třída** (flipped classroom) **přežití nejschopnějších** (survival of the fittest) **příjmová distribuce** (income distribution) **příměstský tábor** (suburban [day] camp) **přímořský resort** (seaside resort) **případová studie** (case study) **přirozený výběr** (natural selection) **přízraková vlna** (ghost wave) **pudrové obočí** (powdered brows) **Pygmalion efekt** (Pygmalion effect) **radiobudík** (radio alarm clock) **rádiové ticho** (radio silence) **rámcový vzdělávací program, RVP** (Framework Educational Programme, FEP) **rázový utahováč** (impact wrench) **reakce útok-útek** (fight-or-flight response) **reálný čas** (real time) **reálný režim** (real mode) **rekreační droga** (recreational drug) **rekvalifikační kurz** (requalification course) **reprodukční číslo (koronaviru)** (reproduction/reproductive number [of coronavirus]) **rezidentní parkování** (residential parking) **robotické rameno** (robotic arm) **rodinný film** (family film) **román rodinného života** (domestic novel) **rostoucí židle** (dětská) ([children's] growing chair) **rozdobená práce** (fragmented labour) **rozpoznávání vzorů** (pattern recognition) **rozšířená realita** (augmented reality) **rozvoj lidských zdrojů** (human resource development) **rozvojové země** (developing countries) **rudá planeta** (the Red Planet) **rudokožec** (redskin) **rudý/červený posuv** (red-shift) **ruská ruleta** (Russian roulette) **růstový regulátor** (growth regulator) **rybí oko** (fisheye) **rychlá kola** (fast wheels) **rychlá móda** (fast fashion) **rychlovarná konvice** (fast boil [electric] kettle) **rychlý internet** (fast Internet) **rýžovar** (rice cooker) **řádkový tunelový mikroskop** (scanning tunneling microscope) **řetězová pila** (chainsaw) **řízení času** (time management) **řízení kvality** (quality management) **řízení lidských zdrojů** (human resources management) **řízení projektů** (project management) **řízení rizik** (risk management) **salátová mísa** (salad bowl, Davis Cup) **samofinancování** (self-financing) **samoopalovací** (self-tanning) **samořídící automobil, samořizené vozidlo** (self-driving car/vehicle) **satelitní mapa** (satellite map) **satelitní navigace** (satellite navigation) **satelitní přijímač** (satellite receiver) **satelitní sledování** (satellite tracking) **satelitní snímek** (satellite picture) **satelitní telefon** (satellite phone) **satelitní televize** (satellite television) **sdílená ekonomika** (sharing economy) **sebehodnocení** (self-assessment) **sebeobslužné činnosti/aktivity** (self-reliance activities) **sebeпоškozování** (self-mutilation/harm/injury) **sebereportující formulář** (self-reporting form) **sebeřízené učení** (self-directed learning) **sebevýchova** (self-education) **seбіčka** (selfie) **sekačka na trávu, travní sekačka** (lawn mower) **sekundární město** (secondary city) **sekundární média** (secondary media) **selektivní sluch** (selective hearing) **semenná banka** (seed bank) **sendvičová fotografie** (sandwich printing) **sendvičová generace** (Sandwich Generation) **senzační román** (sensation novel) **sériová monogamie** (serial monogamy) **sériový interval** (serial interval) **sešívačka** (stapler) **sex kouč** (sex coach) **sex po telefonu** (phone sex) **sextování** (sexting) **sexuálně reprodukční zdraví** (sexual and reproductive health) **sexuální hračka**

(sex toy) **sexuální násilí** (sexual violence) **sexuální obtěžování** (sexual harassment) **sexuální obtěžovatel** (sexual harasser) **sexuální orientace** (sexual orientation) **sexuální trenérka** (sex coach) **sexuální výchova** (sex education) **sexuální zneužívání** (sexual abuse) **seznam skladeb** (playlist) **shluková analýza** (cluster analysis) **simulační učení** (simulation powered learning) **síťový kabel** (networking cable) **síťový uzel** (network node) **skleníkový efekt** (greenhouse effect) **skleníkový plyn** (greenhouse gas) **skriptovací jazyk** (scripting language) **skrytá populace** (hidden population) **skryté kurikulum** (hidden curriculum) **skupinová atribuční chyba** (group attribution error) **skupinová integrace** (group integration) **slaměný panák** (straw man) **slapové roztrhání** (tidal disruption [event]) **sledovač, sledující** (follower) **sluneční/solární panel** (solar panel) **smluvní výzkum** (contract research) **sněhový řetěz** (snow or tire chain) **sobecký gen** (selfish gene) **sociálně znevýhodněná skupina** (socially disadvantaged group) **sociálně znevýhodněný** (socially disadvantaged) **sociální animace** (social animation) **sociální bubliny** (social bubbles) **sociální darwinismus** (social Darwinism) **sociální integrace** (social integration) **socioogie** **sociální koheze** (social cohesion) **sociální nakupování** (social shopping) **sociální podnik/firma** (social business/enterprise) **sociální podnikání** (social business, social entrepreneurship) **sociální síť** (social network) **sociální vyloučení** (social exclusion) **sociální začlenění** (social inclusion) **sociální znevýhodnění** (social disadvantage) **socioekonomické zvýhodnění/znevýhodnění** (socio-economic advantage/disadvantage) **socio-kulturní animace** (sociocultural animation) **solární elektrárna** (solar power plant/station) **sonický (zubní) kartáček** (sonic [tooth] brush) **speciální potřeby** (special needs) **speciální vzdělávací potřeby** (special educational needs) **splátkový kalendář** (payment schedule) **Spojené státy americké** (The United States of America) **společenská odpovědnost** ([corporate] social responsibility) **společensky odpovědný** (socially responsible [marketing]) **společenský odstup** (social distancing) **sponkovací pistole, sponkovačka** (staple gun) **správce (diskusního) fóra** (forum administrator) **správce počítače** (systems manager) **správce sítě** (network administrator) **spřátelená palba, palba do vlastních řad** (friendly fire) **stádní imunita** (herd immunity) **stejnopohlavní manželství, manželství (osob) stejného pohlaví** (same-sex marriage) **stmívací/stmívatelná žárovka** (dimming/dimmable led light) **strategický region** (strategic region) **strojová improvizace** (machine improvisation) **strojově přeložený** (machine-translated [text]) **strojové učení** (machine learning) **strojový překlad** (machine translation) **strunová sekačka** (string trimmer) **středněpříjmový** (middle-income [family]) **střeškový zákon** (umbrella law) **střelecký pokus** (za dva body) ([two-point] shot attempt) **studená fúze** (cold fusion) **studená pěna** (cold foam) **studená válka** (Cold War) **studentský ambasador** (student ambassador) **studený mír** (cold peace) **stupňovité šaty** (tiered dress) **subcíl** (subgoal) **superkontinent** (supercontinent) **superpočítač** (supercomputer) **superpřenašeč** (superspreader) **surfové prkno** (surfboard) sport **Svědkové Jehovovi** (Jehovah's Witnesses) **světelný řetěz** (light chain) **světelný smog** (light smog) **svobodné vzdělávání** (freedom to learn) **syndrom dráždivého**

střeva (irritable bowel syndrome) **syndrom ekonomické/turistické třídy** (economy-class syndrome) **syndrom učence** (savant syndrome) **syndrom vyhoření** (burnout [syndrome]) **systém pro obchodování s emisemi** (emission trading system) **systémové inženýrství** (system engineering) **systémové myšlení** (systemic thinking) **systémové nástroje** (systems tools) **systémový administrátor** (system administrator) **systémový inženýr** (system engineer) **systémový operátor** (system operator) **šavlozubý** (saber-toothed [tiger/lion]) **šedá ekonomika** (grey economy) **šedá oblast/zóna** (grey area/zone) **šedé zboží** (grey goods) **šedý trh** (the grey market) **šetříč obrazovky** (screen saver) **šicí stroj** (sewing machine) **šikana na pracovišti** (workplace bullying) **širokouhlý** (widescreen [film]) **školní projekt** (school project) **školní šikana, šikana ve škole** (school bullying) **šlechtění** zpětným křížením (backcross breeding) **špinavá bomba** (dirty bomb) **špinavá energie** (dirty energy) **šťastný poražený** (lucky loser) **štípač dříví** (log splitter) **taneční droga** (dance/club drug) **těhotenský test** (pregnancy test) **technická recese** (technical recession) **technologický skaut** (technology scout) **téměř ohrožený** (near threatened [species]) **temná energie** (dark energy) **temná hmota** (dark matter) **teorie kauzálních množin** (causal set theory) **teorie strun, strunová teorie** (string theory) **teorie superstrun** (superstring theory) **teorie zastrasování** (Deterrence Theory) **tepelná setrvačnost** (thermal inertia) **tepelný stres** (heat stress) **terciární média** (tertiary media) **terciární průmysl** (tertiary industry) **terciární služby** (tertiary services) **terciární vzdělávání** (tertiary education) **terestrická planeta** (terrestrial planet) **teritorialita** (territoriality) **textový editor** (text editor) **těžba dat** (data mining) **těžba kryptoměn** (cryptocurrency mining) **těžká voda** (heavy water) **tichá generace** (Silent Generation) **tiskový mluvčí** (press officer/secretary) **tlaková myčka** (pressure washer) **tlakově impregnované dřevo** (pressure-treated wood) **topinkovač** (toaster) **toxický vztah** (toxic relationship) **transfer technologií** (technology transfer) **transformační generativní gramatika** (transformational-generative grammar) **transformační gramatika** (transformational grammar) **trh práce** (labor/job market) **trpasličí galaxie** (dwarf galaxy) **trvalá udržitelnost** (permanent sustainability) **trvalé líčení** (permanent make-up) **tržiště inovací** (innovation marketplace) **třetí průmyslová revoluce** (the third industrial revolution) **třetí role university** (the university's third mission) **třetí svět** (the Third World) **tři za dvě: 3 za 2** (sale 3 for 2) **třídění odpadu** (waste sorting) **tunelové vidění** (tunnel vision) **turismus** (tourism) **tvorba cen, cenotvorba** (pricing) **tvrdá data** (hard data) **tvrdá droga** (hard drug) **tvrdé vědy** (hard sciences) **tvůrčí psaní** (creative writing) **tyčový mixér** (stick blender) **týden módy** (Fashion Week) **učení založené na důkazech** (evidence-based education) **událost masového bělení** (mass bleaching event) **událost masového vymírání** (mass extinction event) **událost vyhynutí/vymírání** (extinction event) **udržitelné letecké palivo** (sustainable aviation fuel) **udržitelné zdroje** (sustainable resources) **udržitelný rozvoj (trvale)** (sustainable development) **uhlíková daň** (carbon tax) **uhlíková kompenzace** (carbon compensation) **uhlíková neutralita** (carbon neutrality) **uhlíková stopa** (carbon footprint) **uhlíkové emise** (carbon emissions) **uhlíkově negativní** (carbon

negative) **uhlíkově neutrální ekonomika** (carbon neutral economy) **úkolová analýza, analýza úkolů** (task analysis) **úložný prostor** (storage space) **ultramara-ton** (ultramarathon) **ultrazpracované potraviny** (ultra-processed foods) **ultrazvukový kartáček na zuby** (ultrasonic toothbrush) **umělá inteligence** (artificial intelligence) **umělá neuronová síť** (artificial neural network) **umělé maso** (artificial meat) **únik/odliv mozků** (brain drain) **univerzální zdroj napětí** (universal voltage source) **Univerzita třetího věku, U3V** (University of the Third Age) **uživatelská zkušenost** (user experience) **uživatelsky přívětivý** (user-friendly) **války růží** (The Wars of the Roses) **variabilní šaty** (variable dress) **vegetariánské maso** (vegetarian meat) **velká deprese** (the Great Depression) **velká oxidační událost** (the Great Oxidation Event) **Velká rudá skvrna** (Great Red Spot) **velký krách/krach** (the Big Crunch) **velký třesk** (the Big Bang) **vertikální start** (vertical take-off) **vertikální větrná turbína/elektrárna** (vertical wind turbine) **veřejná doména** (public domain) **vesmírná loď** (spaceship) **vesmírná opera** (space opera) **vesmírná turistika** (space tourism) **vesmírná/kosmická agentura** (space agency) **vesmírný dalekohled** (space telescope) **vesmírný turismus** (space tourism) **větrná energie** (wind energy) **větrná farma** (wind farm) **větrná turbína/elektrárna** (wind turbine) **vícestopý** (multitrack) **video záznamová karta** (video capture card) **videokonference** (videoconference) **virová nálož** (viral load) **virtuální částice** (ghost particle) **virtuální mobilita** (virtual mobility) **virtuální ovlivňovatel** (virtual influencer) **virtuální platební karta** (virtual payment card) **virtuální realita** (virtual reality) **vlajkový produkt** (flagship product) **vláknová optika** (fiber optics) **vlasový stylista** (hair stylist) **vnější vesmír** (outer space) **vnitřní vesmír** (inner space) **vodní stopa** (water footprint) **vojákovo srdce** (soldier's heart) **volnočasová pedagogika** (leisure education) **volnočasové aktivity** (leisure [time] activities) **volnočasový** (leisure [time]) **vše-v-jednom** (all-in-one) **vtělená mysl** (embodied mind) **vyhledávač** (search engine) **vyhynulý v přírodě** (extinct in the wild [species]) **výchova zážitkem** (experience education) **výchovná animace** (educational animation) **výkonný ředitel** (executive director) **vymírání ordovik-silur** (Ordovician-Silurian extinction) **vymývání mozků** (brainwashing) **vynucená chyba** (forced error) **výrobník sody** (sparkling water maker) **vyskakovací okno** (pop-up window) **vysoká věrnost** (high fidelity, Hi-FI) **vysoké hole** (high sticks) **vysoké rozlišení** (high [definition] resolution) **vysokopříjmový** (high-income [family]) **výuka dramatem** (drama learning) **výuka na míru** (tailored teaching) **vyvážená strava** (balanced diet) **vyvážení bílé** (white balance) **výzkum a sociální a technologické inovace** (research, social and technological innovation) **výzkumná infrastruktura** (research infrastructure) **vyzváněcí melodie** (ringtone) **výživový kouč** (nutrition coach) **výživový poradce** (nutrition consultant) **vzájemné hodnocení** (peer assessment) **vzdálená komunikace** (distant communication) **vzdálená práce** (remote work) **vzdělávací cíle** (learning goals) **vzdělávací smlouva** (learning contract) **vzdělávání dospělých** (adult education) **vzdělávání / školení na míru** (tailored instruction) **vznášedlo** (hovercraft) **vztahový kouč** (relationship coach) **zájmová skupina** ([special] interest group) **zájmová varianta**

(variant of interest) **zájmové vzdělávání dospělých** (adult leisure-time education) **zákon účinku** (law of effect) **záložní soubor** (backup file) **záruka vrácení peněz** (money-back guarantee) **zastříhovací hlava** (trimming head) **zabroukovaný** (bugged) **závislost na internetu** (internet addiction) **zavřená otázka** (closed-ended question) **zážitková pedagogika** (experiential pedagogy) **zážitkový pobyt/zájezd/dovolená** (experience stay/tour/holiday[s]) **zdravotní kouč** (health coach) **zdrojový jazyk** (source language) **zdrojový kód** (source code) **zdržování hry** (delaying the game) **zelená karta** (green card) **zelená ocel** (green steel) **zelená revoluce** (green revolution) **zelené město** (green city) **zelené sako** (Green Jacket) **zelená technologie** (green technology) **zelený produkt** (green product) **zlatá deska** (gold disc) **zlatá horečka** (gold rush) **zlatokop** (gold digger, gold miner) **zlatý set** (golden set) **zločin z nenávisti** (hate crime) **zlomená hůl** (broken stick) **změna paradigmatu** (paradigm shift) **změna podnebí, klimatická změna** (climate change), **znalostní sektor** (knowledge sector) **znečištění ovzduší** (air pollution) **zónová obrana** (zone defense, basketbal) **zrcadlení obrazovky** (screen mirroring) **ztracená generace** (Lost Generation) **ztracený ráj** (Paradise Lost, Milton) **ztratit tvář** (lose face) **zvuková karta** (sound card) **zvuková stopa** (soundtrack) **zvykové právo** (customary law) **zvýrazňovač** (highlighter) **železný muž** (Ironman [triathlon, race]) **živý míč** (live ball)

III. VZOREK HYBRIDŮ (KAPITOLA 5)

JEDNOSLOVNÉ HYBRIDY

ajťák; blekfrajdejíček; burgrárna; coververze; čiptuningář; dealerství; debl-/dablka-jak; deblíř, deblista; detektivka; diskžokej; dýmbuilding; džezbendista; easy-práce; e-chalupy.cz; eknížka; ekosystém; eshopař; eshopiště; fanklub; fanoušek; fanynka; fanzóna; fitko; fitnessko; fotofiniš; fucktura; gangsterka; gayparáda; hambugrárna; handsfreečko; hitparáda; hokejista; hokejka; houmlésák; influencerka; jeansovina; jútubko; kempař; keška; keškař; LEDka; lifestylevost; lochnesska; marketér; nabrie-fovat; nohejbal; očipovaný; odklikat, odkliknout; odlogovat; odmejlovat; odskeypovat; odvirovat; ofejkovat; offlinovka; offroadák; offroadař; offroadista; offshorizace; olajkovat; onlinovka; ospoilerovaný; outdoorář/ka; partyholka; pařmen; piárista; piáristka; piárkář; piárko; piárník; piárování; piárovec; piárovka; piárpravda; piárština; piknikoviště; pineček, PINeček; pinholista; pin-upka; písíčko; pitchovací; pitchovat; plimsolky; poledancový; popcornák; popcornovač, popkornovač; pop-cornovka; pophvězda; popík; postčlověk, postlidé; postpravda; postpravdivý, -dový; powerbanka; pranknout; prepperství; prepeřina; preppík; presstituka; pride-průvod; printscreenovat; profejkovaný; progúglovat, progoooglovat; prokliknout, proklikat; prolobbovat; proselřčkovat; prosérčovat; prospypovat; prospamovat; protiLGBTský; protweetovat; protwitterovat; přebookovat; přeboostovaný; předfacebookový; předinternetový; přehajpovaný, přehypovaný; přehajpovat;

přethinktankovat; přetweetovat; připhotoshopovat; pubkvíz; push-upka; raffák; ragbymánie; rallyekrosař; ramka; rekordman; relaunčovat; roadtripovka; rockeřina; rozparsovat; rúftopek; selfičkář; selfičkaření; selfina; serverovna; servismanka; sexbomba; shitovka; shortovat; singlír, singlista; sitcomovitost; skajpík; skloionomer; skórkarta; skútrař; skype-konference; slimáče; slim-pračka; softshelka; spamtelefon; spolulídr; steakobraní; stejkárna; superhrdina; sweetzóna; swopce; synták; šéfmanažer; šopoholik; šortař; šoubyzák; šoubyz-louže; toustovač; trolit; tweetosféra; tweetovatelný; ultralehký; upcyklace; upcyklační, upcyklovaný; víkendovýlet; vydeletovat; vydevelopovat; vyfuckovat; webař; webinář; webiště; webovka; workoholik; zalogovat (se); zavirovat; zmanagovat

VÍCESLOVNÉ HYBRIDY

akustický smog; antidopingový výbor; aplikační software; argumentační faul; Army Den; beauty centrum; bezpečně online; bike centrum, bikecentrum; bike sharingový systém; bikerský dvojboj; bikerský kabátek; bikerský závod; buňkový doping; butikový hotel; cargo kalhoty; cargo vlak; cashback obchod; cashback portál; cenový boom; cloudová platforma; cloudové řešení; cloudové služby; cloudové úložiště; covid control tým; crazy komedie; cross žánr; crowdsourcingový projekt; Česká eventová asociace; čopovaný úder; dámský top; dárkový voucher; dead-stop titrace; desktopová aplikace; desktopové prostředí; desktopový systém; developerská společnost; developerský projekt; digitální detox; doba homeoffice; dopingový test; downhill(ové) kolo; duty free obchod; duty free zóna; džentlmenská dohoda; e-commerce aplikace; ekonomický boom; eLearningový kurz; eLearningový portál; eLearningový program; eLearningový systém; elektromagnetický smog; emailová služba; emailový klient; emailový protokol; e-mailový rozesílač; emergency tým; eshop(ový) systém; e-shopové řešení; e-shopový prodejce; eventová agentura; eventová akce; eventový manažer; externí marketer; face to face rozhovor; facebookový účet; faceliftingový gel; faceliftový model; factoringová společnost; fantasy film; fantasy literatura; farmářský trh; fastfoodová gastronomie; fastfoodová restaurace; fastfoodové občerstvení; feederový prut; fibrový brusný kotouč; filmový trailer; finanční leasing; firemní benefit; firemní greenwashing; fitness dort(ík); fitness náramek; fitness oblečení; fitness recept, fit recept; flag fotbal; flash spektrum; floatingový režim; fotochemický smog; freestyle/freestylová koloběžka; freestyle/freestylové lyže; freestylové lyžování; fuzzy množina; gamblingový resort; gamblingový trh; gay bar; gay klub; gay pár; genový doping; golfový handicap; gonadotropin-releasing hormon; grandslamový turnaj; hands-free volání; hardwarová peněženka; HD ready televizor, televizor HD ready; herní bot; homeoffice režim; hospodářský/ekonomický boom; houmles čepice; hypoteční boom; charterová doprava; charterová firma; charterový let; chatovací místnost; chatovací okno; chemický peeling; chladírenský box; chytrý eshop; image poradenství; image studio; imposter syndrom; indoorový sport; inline hokej; internetová diskuse; internetová kavárna; internetová stránka; internetové bankovníctví; internetové fórum; investiční boom; jídelní set; kempingová židle;

kempingové vybavení; keškový výlet; klastrová analýza; kontejnerová doprava; kontejnerová garáž; kontejnerová loď; kontejnerová stavba; králičí farma; krevní doping; krosové kolo; kukuřice na popcorn; kulturní šok; last minute dovolená; LED osvětlení; lední hokej; levý/pravý bek; LGBT friendly kavárna; lifting krku; lifting obličej; liftingová nit; liftovaný úder; linkové hřiště; live představení; lockdownový formulář; loftový byt; low-budget film; markerový plavák; markerový prut; markerový test; marketingový plán; marketingový ředitel; marketingový výzkum; mléčná farma; moneyback záruka; monstr akce; motorový retardér; mrazicí box; nadpočetný markerový chromosom; nemocniční klaun; netová adresa; netový prohlížeč; niťový lifting; oddělení pro marketing; offroadový závod; online cvičení, procvičování; online obchod, prodej; online překladač; online slovník; online vzdělávání; onlinové podnikání; onlinový program; open air festival; operativní leasing; optický internet; outdoorová kamera; outdoorové oblečení; outdoorové sporty; outdoorové vybavení; oxidační smog; path analýza; peel efekt; peelingová rukavice; peelingová sůl; performanční dovednost; performanční inteligence; performanční myšlení; performanční úloha; performanční umění; permanentní make-up; personalizovaný emailing; pěstební box; pitching fórum; pivní set; plug-in hybridní vůz; plunge podprsenka; po bluesmanskú; po hackersku; pobyťový voucher; podcastový magazín; populační boom; pop-up okno; porodní boom; postcovidový syndrom; povolený doping; powerpointová prezentace; pozemní hokej; PR agentura; PR akce; PR pracovník; PR specialista; PR šéf; pracovník front office; probuskovat se; profuckovat se; progoolgovat se; přátelské fitko; psí farma; push knoflík; QR kód; QR platba; rádiový smog; rekordní jackpot; render farma; responzivní design; rink hokej; ropný boom; sběrný box; sc-fi kniha; sc-fi literatura; sci-fi film; seed fond; seed kapitál; seedová investice; selfie tyčka; sendvičová fotografie; serverová základní deska; serverový rozvaděč; serverový uzel; serverový zdroj; shorttrackový tým; showroomový kus; skate rampa; ski centrum, skicentrum; skills trénink; slajsovaný úder; sledge hokej; slevový voucher; slim sušička; slopestyle lyžování; slow turistika; smíšený debl/double; smogová situace; soft skillová výbava; software jako služba; solární boom; soubory cookie(s); spa péče; spin doktor; spin doktorství; spinning centrum; spinning se zátěží; spinning(ové) kolo; spod(ový) prut; sprchový box; stand-up komedie; stardancový deníček; stardancový tanečník; start-stop systém, systém stop-start; startup akcelerátor; startupový inkubátor; startupový projektový asistent; stavební boom; stolní tenis; strategy hra; střešní box; světelný smog; Světová antidopingová agentura; škola OnLine; talent skaut; technika high/low key; technologický skaut; tělesný handicap; top deset/10; top sportovec; trail bike park; trailové kolo; travnatý bankr; trekningové kolo; týmová práce; unisex hodinky (dámské, pánské); unisex mikina; unisex oblečení; unisex parfém; útočný faul; venture kapitálový fond; větrná farma; vizuální smog; výdejní box; výzkumná technika face to face; výživový kouč; webová aplikace; webová stránka; webový portál; webový seminář; webový vývojář; wellness dovolená; wellness pobyt; zaměstnanecký benefit; zdravotní kouč; zlatý set; značkový e-shop/eshop; zpětný leasing

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obrázek 1: Betzova (1959) klasifikace lexikálního přejímání ---- 19
- Obrázek 2: Haugenovy třídy přejímek (vlevo) a Weinreichovy mechanismy lexikální interference (vpravo) ---- 20
- Obrázek 3: Typy lexikálního přejímání z angličtiny podle Pulciniové et al. (2012) ---- 21
- Obrázek 4: Pozice pseudopřejímek/pseudoanglicismů (šedý rámeček) v taxonomiích Betze (1959) (nahore) a Pulciniové et al. (2012) (dole) ---- 93
- Obrázek 5: Pseudopřejímky z přímých a nepřímých anglicismů ---- 95
- Obrázek 6: Hybridy v klasifikaci Pulciniové et al. (2012: 6) ---- 105
- Obrázek 7: Postavení hybridů mezi anglicismy na základě výsledků studie ---- 124
- Obrázek 8: Vznik falešných, resp. sekundárních anglicismů ---- 165
- Obrázek 9: Upravená klasifikace anglicismů ---- 166

SEZNAM TABULEK

- Tabulka 1: Vzorek pseudoanglicismů: distribuce slovních druhů a slovtvorných procesů ---- 56
- Tabulka 2: Zastoupení lexikálních kalků podle struktury ---- 73
- Tabulka 3: Sémantické kalky - vztah nového významu k původnímu ---- 78
- Tabulka 4: Slovnědruhová distribuce lexikálních a sémantických kalků ---- 84
- Tabulka 5: Strukturní distribuce lexikálních a sémantických kalků ---- 85
- Tabulka 6: Lexikální pseudokalky ---- 95
- Tabulka 7: Sémantické pseudokalky ---- 97
- Tabulka 8: Rozdělení jednoslovných hybridů ve vzorku podle slovních tříd ---- 112
- Tabulka 9: Rozložení víceslovných hybridů ve vzorku podle slovních druhů ---- 117
- Tabulka 10: Předpokládané typy přejímek (anglicismů) podle konfigurace konstitutivních rysů ---- 131
- Tabulka 11: Korelace mezi tradičními kategoriemi anglicismů a typy přejímek podle konstitutivních rysů ---- 135
- Tabulka 12: Původní jednojazyčné vzorce konstitutivních rysů (světle šedá) rozšířené o nový rys (tmavě šedá) na dvojjazyčné typy přejímek ---- 136
- Tabulka 13: Substantivní deriváty z českých a anglických slovtvorných základů ---- 146
- Tabulka 14: (a) Sufixy (ne)užitě v českém a anglickém souboru z celkového počtu 85 sufixů v obou; (b) výskyt vzájemně shodných a odlišných sufixů v českém a anglickém souboru ---- 153
- Tabulka 15: Adjektivní deriváty z českých a anglických slovtvorných základů ---- 153
- Tabulka 16: Substantivní a adjektivní sufixy zaznamenané ve VAGSČ a ve vzorku českých derivátů a anglicismů ---- 156

SUMMARY

Czech, like other languages, is under increasing pressure from English, and the topic of (lexical) Anglicisms is therefore more topical than ever. Many works have been written about Anglicisms in the Czech linguistic literature over several decades, but almost all of them have focused on only one type of Anglicisms, direct loanwords. This book attempts to sketch out a more comprehensive picture of how English penetrates the Czech lexicon. It therefore focuses on the types of lexical Anglicisms that have, thus far, been neglected in the Czech literature, leaving aside direct loanwords, i.e. the prototypical Anglicisms, which have been written about before.

The book is divided into eight chapters, most of which are based primarily on our journal articles and conference papers, which were written between 2018 and 2023 subsequent to joining the Global Anglicism Database Network (GLAD), an international association founded by participants of the 12th ESSE Conference in 2014 in Košice. The association aims to promote broad-based activities and research on Anglicisms and cultural Anglicisation.

With the exception of the introductory and concluding chapters, the book features studies based on original samples of Anglicisms in Czech. The first chapter, **Anglicisms: a preliminary overview**, summarizes general information on Anglicisms (definitions, categories and traditional classifications of Anglicisms, a brief description of direct loanwords, functions of Anglicisms, attitudes towards them, reasons for borrowing, and existing literature on Anglicisms). The second chapter, **Pseudo-Anglicisms: Czech neologisms from English words**, introduces the concept of pseudo-Anglicisms to the Czech linguistic literature for the first time and describes their occurrence in Czech. The typical examples of pseudo-Anglicisms, which first drew attention to this type of Anglicism, are traditionally monolingual neologisms formed in the recipient language from English loans (elliptic English expressions, domestic/non-native compounds made up of English bases and resemanticised English words. e.g. *parking*, *babybox*, *step*). However, these represent only a fraction of the actual number of English-based neologisms that arise in Czech. The most frequent type appears to be hybrid neologisms derived from English loans with Czech suffixes. Rather than false Anglicisms, they are more accurately described as secondary Anglicisms formed from direct loans by

Czech speakers to express meanings that are new in both Czech and English. The third chapter, **Lexical and semantic calques: neglected categories of Czech Anglicisms**, is the first study of its kind in Czech to focus on indirect borrowings, referred to in English as loan translations (including loan renditions and loan creations) and semantic loans. In addition to monolingual calques, the sample of indirect borrowing in Czech includes hybrid formations, i.e. hybrid lexical and semantic calques. The sample further revealed that there are also transitional formations, lexical-semantic calques, importing both a new form and a new meaning. Surprisingly, it turned out that although semantic calques are exclusively exemplified by single-word expressions in the literature, there are also multi-word semantic loans (multi-word Czech counterparts of English multi-word expressions or compounds), e.g. *svatý grál* (holy grail) and *vlajková loď* (flagship). The fourth chapter, **Invisible Anglicisms: pseudo-calques**, builds on the two previous chapters and shows (albeit with a modest sample) that pseudo-Anglicisms (secondary Anglicisms) may also arise from lexical and semantic calques (*zavirovaný*, infected with a computer virus). The fifth chapter, **Hybrids and their position in the classification of Anglicisms**, summarizes the views on hybrids in the foreign and domestic literature and, on the basis of a large sample of hybrid Anglicisms (both single- and multi-word), concludes that hybrid Anglicisms are not a separate group but form subgroups of all types of Anglicisms, i.e. they fall under (morphologically adapted) direct loanwords and pseudo-Anglicisms, but also indirect borrowings, lexical and semantic calques and pseudo-calques. The sixth chapter, **An outline of a typology of Anglicisms according to constitutive features**, represents an attempt to classify Anglicisms on the basis of three features of the lexical item that are transferred in borrowing. They are concept (meaning), model (the word itself or its structure) and form; these features form seven patterns by which borrowings can be described. The aim of this approach is to arrive at objective criteria that can be used to describe borrowings across different languages. The seventh chapter, **Anglicisms as a stimulating factor in Czech word-formation**, takes an unusual approach to borrowing from English. It examines adoption of loans as a positive factor that stimulates Czech speakers to vigorously exercise their word-formation skills by making them use Czech suffixation creatively in the process of integrating English loanwords in the Czech lexicon. A comparison of the set of neologisms derived from Czech bases with the set of neologisms with English bases (from the same time period) in terms of the distribution of suffixes shows that the English-based neologisms exhibit practically as rich an inventory of suffixes as the Czech ones, and even contain some that are not represented in the Czech set. The final, eighth chapter, **What the previous chapters on Anglicisms have brought**, recapitulates and summarizes the most important findings of the previous chapters and presents a modified classification of Anglicisms resulting from the findings.

The publication is supplemented by an appendix that contains the samples of Anglicisms that are analysed in Chapters 2, 3 and 5. The purpose of the book is to open up new areas and questions in Anglicism research and thus to stimulate further study that would advance and deepen the understanding of this important linguistic and cultural phenomenon.

BIBLIOGRAFIE

- Adam, R. 2012. Anglicizace češtiny a českého komunikačního prostoru. In *Přednášky z 55. běhu Letní školy slovanských studií*, ed. J. Hasil, 21–36. Praha: FF UK.
- Adam, R. 2012. Máme se obávat anglicizace češtiny? In *Čeština v pohledu synchronním a diachronním. Stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český*, ed. S. Čmejrková, J. Hoffmannová, J. Klímová, 831–837. Praha: Karolinum.
- Adámková, P. a kol. 2013. *Dynamika českého lexika a lexikologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, FF.
- Andersen, G. 2012. Semi-automatic Approaches to Anglicism Detection in Norwegian Corpus Data. In *The Anglicization of European Lexis*, ed. C. Furiassi, V. Pulcini, F. Rodríguez González, 111–130. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Andersen, G. 2021. On a Daily Basis ... a Comparative Study of Phraseological Borrowing. In *Anglicisms and Corpus Linguistics. Corpus-Aided Research into the Influence of English on European Languages*, ed. Ramón Martí Solano & Pablo Ruano San Segundo, 13–30. Berlin: Peter Lang.
- Anesa, P. 2018. *Lexical Innovation in World Englishes. Cross-fertilization and Evolving Paradigms*. London, UK: Routledge.
- ASCS viz Petráčková, V., Kraus, J. a kol. 1995/1998.
- Bagasheva, A., Renner, V. 2015. False Anglicisms in French and Bulgarian. *Съпоставителноезиковедение / Сопоставительноязыковедение / Contrastive Linguistics* 40 (3): 77–89.
- Baldwin, Y. 2021. *English Loans in Contemporary Russian*. London and New York: Routledge.
- Balteiro, I., Campos, M. A. 2012. False Anglicisms in the Spanish Language of Fashion and Beauty. *Ibérica* 24: 233–260.
- Batušek, J. 1970. Příspěvek k charakteristice české fyzikální terminologie. *Naše řeč* 53 (1): 16–31.
- Betz, W. 1949. *Deutsch und Lateinisch: die Lehnbildungen der althochdeutschen Benediktinerregel*. Bonn: H. Bouvier u. Co.
- Betz, W. 1959. Lehnwörter und Lehnprägungen im Vor- und Frühdeutschen. *Deutsche Wortgeschichte* 1: 127–147, ed. F. Maurer, F. Stroh. Berlin – New York: Schmidt.
- Bičan, A., Duběda, T., Havlík, M., Štěpánová, V. 2020. *Fonologie českých anglicismů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Bierstedt, R. 2021. *Pseudo-Anglizismen in unserem Alltag: Eine Handreichung vor allem für Senioren, um Missverständnisse zu vermeiden*. Norderstedt: Books on Demand.
- Bláha, O. 2018. Slovtvorné afixy v současné češtině. *Naše řeč* 101 (5): 286–289.
- Bombi, R. 2003. Anglicismi come banco di prova dell'interferenza linguistica. In *Italiano e inglese a confronto*, ed. A.–V. Sullam Calimani, 101–125. Firenze: Franco Cesati.
- Booij, G., Lehmann, Ch., Mugdan, J., Kesselheim, W., Skopeteas, S. 2000. *Morphologie / Morphology. Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung / An International Handbook on Inflection and Word-Formation*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.

- Bozděchová, I. 2015. 158. Czech. In *Word-Formation: An International Handbook of the Languages of Europe* 4, ed. P. O. Müller, I. Ohnheiser, S. Olsen, F. Rainer, 2872–2891. Berlin – Boston: Walter de Gruyter.
- Bozděchová, I. 2017a. Anglicismy v českém lexiku. In *Nový encyklopedický slovník češtiny*, ed. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová, Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Online: https://www.czechency.org/slovník/ANGLICISMY_V_ČESKÉM_LEXIKU.
- Bozděchová, I. 2017b. Kompozice. In *Nový encyklopedický slovník češtiny*, ed. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová, Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Online: <https://www.czechency.org/slovník/KOMPOZICE>.
- Bozděchová, I. 2019. Slovtvorná adaptace nových anglicismů v češtině. In *Глобалізацыя і славянскае словаўтварэнне: XVI Міжнародны з’езд славістаў (Сербія, Бялград, 19–27. 08. 2018): Тэматычны блок / Globalization and Slavic Word Formation: XVI International Congress of Slavists (Serbia, Beograd, 19–27. 08. 2018): Thematic session*, 50–73. Мінск [Minsk]: Права і эканоміка.
- Bozděchová, I. 2024. Jsou anglicismy v češtině státem ve státě? In *Česká slovtvorná koncepce v kontextu slovanské jazykovědy*. Praha: Academia (v tisku).
- Bozděchová, I., Klégr, A. 2022a. Pseudo-Anglicisms in Czech. Between Borrowing and Neology. In *Anglicisms and Corpus Linguistics. Corpus-Aided Research into the Influence of English on European Languages*, ed. R. Martí Solano, P. Ruano San Segundo, 137–157. Berlin: Peter Lang.
- Bozděchová, I., Klégr, A. 2022b. Pseudoanglicismy: české neologismy z anglických slov. *Slovo a slovesnost* 83 (1): 3–27.
- Bozděchová, I., Klégr, A. 2023. Čeština a angličtina v průsečíku lexikálních hybridů. *Bohemistika* 1: 19–38.
- Breitkreutz, H. 1976. PseudoAnglizismen: Ein Beitrag zur Fehlerforschung. *Grazer Linguistische Studien* 3: 5–27.
- Busse, U., Carstensen, B. 1993. *Anglizismen-Wörterbuch: der Einfluss des Englischen auf den deutschen Wortschatz nach 1945*, Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Cacchiani, S. 2020. (Pseudo-)Anglicisms as Nominal Compounds in Italian. In *The Interaction of Borrowing and Word Formation*, 86–110. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Carstensen, B. 1965. *Englische Einflüsse auf die deutsche Sprache nach 1945*. Heidelberg: C. Winter.
- Carstensen, B. 1979. Morphologische Eigenwege des Deutschen bei der Übernahme englischen Wortmaterials. *AAA: Arbeiten aus Anglistik und Amerikanistik* 4 (2): 155–170.
- Carstensen, B. 1980. Semantische Scheinentlehnungen des Deutschen aus dem Englischen. In *Studien zum Einfluß der englischen Sprache auf das Deutsche*, ed. W. Viereck, 77–99. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Carstensen, B. 1981. Lexikalische Scheinentlehnungen des Deutschen aus dem Englischen. In *Kontrastive Linguistik und Übersetzungswissenschaft*, ed. W. Kühlwein, G. Thome, W. Wilss, 175–182. München: Fink.
- Castellani, A. 1987. Morbus anglicus. *Studi linguistici italiani* 13: 137–153.
- Cruse, A. 2011. *Meaning in Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Cvrček, V. a kol. 2015. *Mluvnice současné češtiny I. Jak se píše a jak se mluví [MSČ]*. Praha: Karolinum.
- Cypionka, M. 1994. *Französische “Pseudoanglizismen”: Lehnformationen zwischen Entlehnung, Wortbildung, Form- und Bedeutungswandel*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Čechová, M. a kol. 2000. *Čeština – řeč a jazyk*. 2. vydání. Praha: ISV.
- Čermák, F. 2007. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná / Czech and General Phraseology*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum.
- Čermák, F. 2010. *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Čeština 2.0: *Slovník, který tvoříte vy*. Online: <https://cestina20.cz/slovník>.
- Daneš, F. 1962. Vývoj češtiny v období socialismu. In *Problémy marxistické jazykovědy*, ed. K. Kosík, L. Doležel, P. Sgall, J. Bělič, Š. Peciar, 319–323. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- Daneš, F. 1999. Modality sdělování. In *Jak napsat odborný text*, ed. S. Čmejrková, F. Daneš, J. Světlá, 181–200. Praha: Leda.
- Daneš, F., Dokulil, M., Kuchař, J. 1967. *Tvoření slov v češtině, II. Odvozování podstatných jmen [TSČ 2]*, Praha: Nakladatelství ČSAV.

- Dardano, M. 1986. The Influence of English on Italian. In *English in Contact with Other Languages: Studies in Honour of Broder Carstensen on the Occasion of his 60th Birthday*, ed. W. Viereck, W. D. Bald, 231–252. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Dardano, M. 1987. Parole Made in England. *Italiano e oltre* 2: 23–27.
- Databáze excerpního materiálu Neomat. Verze 3.0. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2015. Online: <http://www.neologismy.cz>, DIALOG.
- Dickins, T. 2008. Postoje k výpůjčkám v soudobé češtině. *Naše společnost* 6 (1): 14–28.
- Dickins, T. 2009. *Attitudes to Lexical Borrowing in the Czech Republic*. Liberec: Nakladatelství Bor.
- Dickins, T. 2012. *Selected Aspects of Language Contact in the Case of Czech, with Particular Focus on Lexical Borrowing and Changing Attitudes to the Self and Others*. PhD thesis. Wolverhampton: University of Wolverhampton.
- Дьяков, А. И. 2012. Уровни заимствования англицизмов в русском языке. *Известия Южного федерального университета. Филологические науки* 2: 113–124.
- Dokulil, M. 1962. *Tvoření slov v češtině*, I. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Dokulil, M., Kuchař, J. 1977. Slovtvorná charakteristika cizích slov. *Naše řeč* 60 (4): 169–185.
- Duběda, T. 2018. Fonologická adaptace anglicismů v kvantitativním pohledu. *Naše řeč* 101 (5): 245–267.
- Duběda, T. 2020. The Phonology of Anglicisms in French, German and Czech: A Contrastive Approach. *Journal of Language Contact* 13 (2): 327–350.
- Duckworth, D. 1977. Zur terminologischen und systematischen Grundlage der Forschung auf dem Gebiet der englisch-deutschen Interferenz. In *Sprachliche Interferenz*, ed. H. Kolb, H. Lauffer, 36–56. Tübingen: Niemeyer.
- Fanfani, M. 2002. Reazioni italiane agli anglicismi. In *L'inglese e le altre lingue europee: studi sull'interferenza linguistica*, ed. F. San Vicente, 215–230. Bologna: Cooperativa Libreria Universitaria Editrice Bologna.
- Filipec, J., Čermák, F. 1985. *Česká lexikologie*. Praha: Academia.
- Filipović, R. 1960. *The Phonemic Analysis of English Loan-Words in Croatian*. Zagreb: Institute of Phonetics, University of Zagreb.
- Filipović, R. 1966. The English Element in the Main European Languages. *Studia Romanica et Anglica Zagrabinsia* 21–22: 103–112.
- Filipović, R. 1985. Pseudoanglicisms in European Languages. In *Studia Linguistica: Diachronica et Synchronica: Werner Winter Sexagenario Anno MCMLXXXIII gratis animis ab eius collegis, amicis discipulisque oblata*, ed. U. Pieper, G. Stickel, 249–255. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Filipović, R. 1995. Some Problems in Compiling an Etymological Dictionary of Anglicisms. In *On Languages and Language: The Presidential Addresses of the 1991 Meeting of the Societas Linguistica Europaea*, ed. W. Werner, 127–144. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Filipović, R. 2000. Historical-Primary Etymology vs. Secondary Etymology of Anglicisms in European Languages. In *History and Perspectives of Language Study*, ed. O. Mišeska Tomić, M. Radovanović, 205–216. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Fink, H. 1970. *Amerikanismen im Wortschatz der deutschen Tagespresse: dargestellt am Beispiel dreier überregionaler Zeitungen (Süddeutsche Zeitung, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Die Welt)*. München: Hueber Verlag.
- Furdík, J. 1994. Integrované procesy pri lexikálnych prevzatiach. *Jazykovedný časopis* 45 (2): 95–100.
- Furdík, J. 2004. *Slovenská slovtvorba*. Prešov: Náuka.
- Furiassi, C. 2010. *False Anglicisms in Italian*. Monza: Polimetrica.
- Furiassi, C., Gottlieb, H. (ed.) 2015. *Pseudo-English: Studies on False Anglicisms in Europe*. Berlin – Boston: Walter de Gruyter.
- Furiassi, C., Pulcini, V., Rodríguez González, F. (ed.) 2012. *The Anglicization of European Lexis*, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Galinsky, H. 1963/1967. Stylistic Aspects of Linguistic Borrowing. A Stylistic View of American Elements in Modern German. In *Amerikanismen der deutschen Gegenwartssprache. Entlehnungsvorgänge und ihre stilistischen Aspekte*, ed. B. Carstensen, H. Galinsky, 35–72. Heidelberg: Winter.
- Georgievdová, J. 2023. Gaslighting, ghosting a jiné nové anglicismy ve slovní zásobě současné češtiny. *Jazykovedné aktuality* 3–4: 88–94.

- Gester, S. 2001a. *První empirická recepce anglicismů v českém jazyce*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Gester, S. 2001b. *Anglizismen im Tschechischen und im Deutschen: Bestandsaufnahme und empirische Analyse im Jahr 2000*. Frankfurt/Main – Berlin: Peter Lang.
- Glahn, R. 2002. *Der Einfluß des Englischen auf gesprochene deutsche Gegenwartssprache: Eine Analyse öffentlich gesprochener Sprache am Beispiel von "Fernsehdeutsch"*. Frankfurt a. M.: Peter Lang.
- Görlach, M. 1994. A Usage Dictionary of Anglicisms in Selected European Languages. *International Journal of Lexicography* 7: 223–246.
- Görlach, M. 2001. *A Dictionary of European Anglicisms*. Oxford: Oxford University Press.
- Görlach, M. (ed.) 2002. *An Annotated Bibliography of European Anglicisms*. Oxford: Oxford University Press.
- Görlach, M. 2003. *English Words Abroad*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Gottlieb, H. 2004. Danish Echoes of English. *Nordic Journal of English Studies* 3 (2) (special issue): 39–65.
- Gottlieb, H. 2005. Anglicisms and Translation. In *In and Out of English: For Better or Worse*, ed. G. Anderman, M. Rogers, 161–184. Clevedon: Multilingual Matters.
- Gottlieb, H. 2009. Parallelism or Convergence? The English Influence on Danish. In *English in Denmark: Language Policy, Internationalization and University Teaching*, edited by Peter Harder. Special issue of *Angles on the English-Speaking World*, 68–94. University of Copenhagen: Museum Tusulanum.
- Gottlieb, H. 2020. *Echoes of English. Anglicisms in Minor Speech Communities – with Special Focus on Danish and Afrikaans*. Berlin: Peter Lang.
- Gottlieb, H. 2023. Multi-word Echoes of English: Visible vs. Invisible Anglicisms in Danish. *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication* 16: 1–28.
- Gottlieb, H., Andersen, G., Busse, U., Mańczak-Wohlfeld, E., Peterson, E., Pulcini, V. 2018. Introducing and Developing GLAD – The Global Anglicism Database Network. *The ESSE Messenger* 27 (2): 4–19.
- Grzega, J. 2003. Borrowing As a Word-Finding Process in Cognitive Historical Onomasiology. *Onomasiology Online* 4: 22–42. <http://www1.kueichstaett.de/SLF/EngluVglSW/grzega1032>.
- Hannah, J. A. 1988. "Trench," "Dressman" and "Pullunder": Some Analogy Processing in the Coining of German PseudoAnglicisms. *German Life and Letters* 42 (1): 60–71.
- Haspelmath, M. 2009. Lexical Borrowing: Concepts and Issue. In *Loanwords in the World's Languages. A Comparative Handbook*, ed. M. Haspelmath, U. Tadmor, 35–54. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Haspelmath, M., Tadmor, U. (ed.) 2009. *Loanwords in the World's Languages. A Comparative Handbook*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Haugen, E. 1950. The Analysis of Linguistic Borrowing, *Language* 26: 210–231.
- Haugen, E. 1956. Review of Gneuss 1955. *Language* 32. 761–766.
- Havlík, M. 2019. Módní a nezbytné anglicismy ve vztahu k sociálním oblastem a k jejich výslovnosti a pravopisu. *Časopis pro moderní filologii* 101 (2): 135–149.
- Havlová, E. 1999. Několik poznámek ke staroslověnským kalkům. In *Příspěvky ke slovanské filologii*, ed. B. Skalka, 34–38. Brno: Ústav slavistiky FF MU.
- Havránek, B. 1936. *Vývoj spisovného jazyka českého*. In *Československá vlastivěda, II, Spisovný jazyk český a slovenský*, 1–144. Praha: Sfinx, Bohumil Janda.
- Havránek, B. 1969. Teorie spisovného jazyka. *Naše řeč* 52 (2–3): 65–77.
- Havránek, B., Jedlička, A. 1951. *Česká mluvnice*, Praha: Slovanské nakladatelství (1. vydání).
- Helcl, M. 1953. Hybridně složená slova jako *elektromotor*, *autodoprava*. *Naše řeč* 36 (1–2): 34–43.
- Hladká, Z. 1996. Lexikologie. In *Příruční mluvnice češtiny*, ed. P. Karlík a kol. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Hladká, Z. 2017. Kosémie. In *Nový encyklopedický slovník češtiny*, ed. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Online: <https://www.czechency.org/slovník/KOSÉMIE>.
- Hlaváčová, J. 2018. Využití velkých korpusů pro morfematickou analýzu českých slovesných předpon. *Araena Proceedings*: 40–48. http://unesco.uniba.sk/aranea_2018/proceedings/pdf/040_hlavacova.pdf.
- Hock, H. H. 1991. *Principles of Historical Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.

- Höfler, M. 1982. *Dictionnaire des anglicismes*. Paris: Larrouse.
- Hope, T. E. 1971. *Lexical Borrowing in the Romance Languages*, II. Oxford: Basil Blackwell.
- Humbley, J. 1974. Vers une typologie de l'emprunt linguistique. *Cahiers de lexicologie*, 25: 46–70.
- Humbley, J. 2015. Allogenisms: The Major Category of “True” False Loans. In *Pseudo-English: Studies on False Anglicisms in Europe*, ed. C. Furiassi, H. Gottlieb, 35–58. Berlin/Boston/Munich: Walter de Gruyter.
- Humbley, J. 1974. Vers une typologie de l'emprunt linguistique. *Cahiers de Lexicologie* 25: 46–70.
- Hunt, J. W. 2018. The Gender of Anglicisms in Spoken German. *WORD* 64 (2): 103–125.
- Hunt, J. W. 2019. Anglicisms in German: Tsunami or Trickle? In *Informalization and Hybridization of Speech Practices: Polylingual Meaning-Making across Domains, Genres, and Media*, ed. A. Koll-Stobbe, 25–58. Berlin – Bern – Bruxelles: Peter Lang.
- Imamura, K. 2021. Classification of Pseudo-Anglicisms in Japanese. In *Languages in Contact and Contrast. A Festschrift for Professor Elżbieta Mańczak- Wohlfeld on the Occasion of her 70th Birthday*, ed. M. Szczyrbak, A. Tereszkiwicz. Kraków: Jagiellonian University Press.
- Ishitoya, S. 1987. *Wasei-eigo Amerika o Yuku* [Made-in-Japan English going to America]. Tokyo: Taishukan-shoten.
- Jaklová, A. 2002. První čechoamerická periodika, jejich jazyk a styl, II. *Naše řeč* 85 (1): 1–10.
- Janovec, L. 2007. K projevům jazykových vývojových tendencí v současné češtině. *Naše řeč* 90 (2): 57–66.
- Janurik, S. 2018. On the Registration of Pseudo-Anglicisms in Modern Russian Lexicography. *Studia Slavica Hung.* 63 (1): 57–66.
- Jedlička, A. 1974. *Spisovný jazyk v současné komunikaci*. Praha: Universita Karlova.
- Jorgensen, P. A., Ferré, B. M. 1986. Kategoriale Überlappungen um Sprachlichen Entlehnungsprozessen. *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik* 53 (1): 6–18.
- Kamiš, A. 1974. *Slovní zásoba české publicistiky 18. století*. Praha: Univerzita Karlova: 56–61.
- Karlík, P., Nekula, M., Rusinová, Z. (ed.) 1996. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Karlíková, H. 2002. Kalk. In *Encyklopedický slovník češtiny*, ed. P. Karlík a kol. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Karlíková, H. 2017. Kalk. In *Nový encyklopedický slovník češtiny*, ed. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Online: <https://www.czechency.org/slovník/KALK>.
- Kettemann, B. 2002. Anglicisms in German: Enrichment or Intrusion? *Arbeiten aus Anglistik und Amerikanistik* 27 (2): 255–271.
- Kišová, J. 2009. Model triedenia neologizmov. In *Varia XVI. Zborník materiálov zo XVI. kolokvia mladých jazykovedcov (Častá-Papiernička 8.–10. 11. 2006)*, ed. G. Múcsková, 268–280. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV
- Klajn, I. 1972. *Influssi inglesi nella lingua italiana*. Firenze: Olschki.
- Klégr, A. 2017. Čintamani a predátoři. In *Liška a czban. Sborník příspěvků k 70. narozeninám prof. Karla Kučery*, ed. M. Stluka, M. Škrabal, 130–137. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Klégr, A. 2023. Anglicisms: Towards Defining Their Concept and Typology. *Linguistica Pragensia* 33 (2): 103–116.
- Klégr, A., Bozděchová, I. 2022a. Hybrids – a Redundant Category of Anglicisms? Hybrids in Czech Texts. *Espaces Linguistiques* 4: 1–21.
- Klégr, A., Bozděchová, I. 2022b. Opomíjené kategorie českých anglicismů: lexikální a sémantické kaloky. *Časopis pro moderní filologii* 104 (2): 208–229.
- Kloferová, S. 1998a. Jak dnes mluví mladí vídeňští Češi, I. *Naše řeč* 81 (2–3): 80–91.
- Kloferová, S. 1998b. Jak dnes mluví mladí vídeňští Češi, II. *Naše řeč* 81 (4): 169–178.
- Knappová, M. 2017. Chrématonymum. In *Nový encyklopedický slovník češtiny*, ed. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Online: <https://www.czechency.org/slovník/CHRÉMATONYMUM>.
- Knospe, S. 2015. Pseudo-Anglicisms in the Language of the Contemporary German Press. In *Pseudo-English. Studies on False Anglicisms in Europe*, ed. C. Furiassi, H. Gottlieb, 99–122. Berlin: De Gruyter Mouton.

- Kolářová, I., Šticha, F. 2020. *Slovník univerbizátů (zjednoslovnělých názvů)*. Praha: Academia.
- Kowner, R., Rosenhouse, J. 2001. Cultural Policy on Loanword Adoption in Modern Japanese and Hebrew: A Comparative Study. *International Journal of Cultural Policy* 7: 521–548.
- Kroupová, M. 2013. Problematika neosémantizace internacionálního lexika (na materiálu češtiny, polštiny a slovenštiny). *Nová čeština doma a ve světě* 1 (2): 63–73.
- Kučera, K. 1995. K nejnovějším vlivům angličtiny na český jazyk. In *Přednášky z XXXIV. a XXXV. běhu LŠSS*, 77–82. Praha: FF UK.
- Levinson, S. C., 2000. *Presumptive Meanings. The Theory of Generalized Conversational Implicature*. Cambridge/Mass., London: The MIT Press.
- Lotko, E., 1986. *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi*. Ostrava: Profil.
- Luján-García, C. 2017. Analysis of the Presence of Anglicisms in a Spanish Internet Forum: Some Terms from the Fields of Fashion, Beauty and Leisure. *Alicante Journal of English Studies* 30: 281–305.
- MacKenzie, I. 2012. Fair Play to Them: Proficiency in English and Types of Borrowing. In *The Anglicization of European Lexis*, ed. C. Furiassi, V. Pulcini, F. Rodríguez González, 27–42. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Manfredi, S., Simeone-Senelle, M.-C., Tosco, M. 2015. Language Contact, Borrowing and Codeswitching. In *Corpus-Based Studies of Lesser-Described Languages: The CorpAfroAs Corpus of Spoken Afro-Asiatic Languages*, ed. A. Mettouchi, M. Vanhove, D. Caubet, 283–307. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Mańczak-Wohlfeld, E. 1995. *Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim*. Kraków: Universitas.
- Mańczak-Wohlfeld, E., Witalisz, A. 2016. The Influence of English on Polish Morphology. *Kwartalnik Neofilologiczny* 63 (4): 421–434.
- Mańczak-Wohlfeld, E., Witalisz, A. 2019. Anglicisms in The National Corpus of Polish: Assets and Limitations of Corpus Tools. *Studies in Polish Linguistics* 14 (4): 171–190.
- Маринова Е. В. 2013. *Теория заимствования в основных понятиях и терминах. Словарь-справочник*. Москва: Флинта.
- Martincová, O. 1983. *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha: Univerzita Karlova.
- Martincová, O. 2017. Neologismus. In *Nový encyklopedický slovník češtiny*, ed. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Online: <https://www.czechency.org/slovník/NEOLOGISMUS>.
- Martincová, O., Savický, N. 1987. Hybridní slova a některé obecné otázky neologie. *Slovo a slovesnost* 48 (2): 124–139.
- Martincová, O. a kol. 1998, 2004. *Nová slova v češtině. Slovníky neologizmů*, I, II. Praha: Academia.
- Martincová, O. a kol. 2005. *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.
- Martinková, M., Uličný, O. (ed.) 2013. *Studie k moderní mluvnici češtiny 4, Dynamika českého lexika a lexicologie*. Olomouc: UP v Olomouci, FF.
- Mathesius, V. 1961. *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistickém*. Praha: Nakl. ČSAV.
- Matras, Y. 2009/2020. *Language Contact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matras, Y., Sakel, J. 2007. *Grammatical Borrowing in Cross-Linguistic Perspective*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Mejstřík, V. 1965. Tzv. hybridní složeniny a jejich stylová platnost. *Naše řeč* 48 (1): 1–18.
- Miller, D. G. 2014. *English Lexicogenesis*. Oxford: Oxford University Press.
- Mitter, P. 2003. *Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně.
- Mitter, P. 2008. *Hybridní složeniny s prvním komponentem domácího původu v současné češtině*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně.
- Moreno-Fernández, F., 2017. Lexical Geography of U.S. Spanish. About Anglicism. *Informes del Observatorio / Observatorio Reports*. Cambridge (MA): Cervantes Institute at FAS – Harvard University.
- Mravinacová, J. 2000. K některým jevům morfologické adaptace anglicismů. In *Nová slovní zásoba ve výkladových slovnících*, ed. O. Martincová, J. Světlá, 98–104. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.

- Mrvainacová, J. 2004. K problematice neosémantismů internacionální povahy. In *Varia XI: Zborník materiálov z XI. kolokvia mladých jazykovedcov (Spišská Nová Ves 28.–30.II. 2001)*, ed. M. Šimková, 18–21. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť.
- Mrvainacová, J. 2005a. Přejímání cizích lexémů. In *Neologizmy v dnešní češtině*, ed. O. Martinčová, A. Rangelova, J. Světlá, 187–211. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.
- Mrvainacová, J. 2005b. Neosémantizmy vzniklé pod vlivem cizího jazyka. In *Neologizmy v dnešní češtině*, ed. O. Martinčová, A. Rangelova, J. Světlá, 180–186. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.
- MSČ I, viz Cvrček, V. a kol. 2015. *Mluvnice současné češtiny, I. Jak se píše a jak se mluví*. Praha: Karolinum.
- Nagórko, A. 2013. Kalki jako rodzaj słowotwórstwa. In *Motivované slovo v lexikálnom systéme jazyka*, ed. K. Buzássyová, B. Chocholová, 108–122. Bratislava: VEDA, vyd. SAV.
- Nefedova, L. A. 2020. Phraseological Pseudo-Anglicisms as Relevant Nominations in the Modern German Language. *Filologičeskíe nauki. Voprosy teorii i praktiki* 11: 194–199.
- Nekula, M. 2005. Anglicismy v češtině. In *Encyklopedický atlas anglického jazyka*, ed. W. Viereck, K. Viereck, H. Ramisch, 259–275, 284–289. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Nekula, M. 2017a. Adaptace výpůjček. In *Nový encyklopedický slovník češtiny*, ed. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Online: https://www.czechency.org/slovník/ADAPTACE_VÝPŮJČEK.
- Nekula, M. 2017b. Výpůjčka (přejímka). In *Nový encyklopedický slovník češtiny*, ed. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Online: <https://www.czechency.org/slovník/VÝPŮJČKA>.
- Němec, I. 1968. *Vývojové postupy české slovní zásoby*. Praha: Academia.
- NESČ viz *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Online: <https://www.czechency.org/slovník>.
- Núñez Nogueroles, E. E. 2017. An Up-To-Date Review of the Literature on Anglicisms in Spanish. *Diálogo de la Lengua* 9: 1–54.
- OED, *Oxford English Dictionary*. 2021. Oxford: Oxford University Press. Online: <https://oed.com/>.
- Öhmann, E. 1961. Prinzipienfragen der Fremd- und Lehnwortforschung. *Mitteilungen Universitätsbund Marburg*: 3–12.
- Ohnheiser, I. (ed.) 2003. *Komparacja współczesnych jgzykow slowiańskich. I. Slowotwórstwo. Nominacja*. Opole: Uniwersytet Opolski.
- Oksaar, E. 1996. The History of Contact Linguistics as a Discipline. In *Kontaktlinguistik: Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung / Contact Linguistics: An International Handbook of Contemporary Research / Linguistique de contact: Manuel international des recherches contemporaines* 1: 1–12, ed. H. Goebel, P. H. Nelde, Z. Starý, W. Wölck. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Onysko, A. 2007. *Anglicisms in German: Borrowing, Lexical Productivity, and Written Codeswitching*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Onysko, A., Winter-Froemel, E. 2011. Necessary Loans – Luxury Loans? Exploring the Pragmatic Dimension of Borrowing. *Journal of Pragmatics* 43 (6): 1550–1567.
- Opavská, Z. 2004. K neologickým internacionalismům v české slovní zásobě (pojmenování v oblasti extrémních sportů). In *Varia XI: Zborník materiálov z XI. kolokvia mladých jazykovedcov (Spišská Nová Ves 28.–30.II. 2001)*, ed. M. Šimková, 14–17. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť.
- Panocová, R. 2020. Attitudes Towards Anglicisms in Contemporary Standard Slovak. *International Journal of Lexicography* 33 (2): 187–202.
- Pata Kapo, I. 2016. Anglicisms As Neologisms in the Albanian Press from the 1990s. *Journal of Educational and Social Research* 6 (1): 141–146.
- Petráčeková, V., Kraus, J. a kol. 1995/1998. *Akademický slovník cizích slov (ASCS)*. Praha: Academia.
- Picone, M. D. 1996. *Anglicisms, Neologisms and Dynamic French*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Plag, I. 2003. *Word-Formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Plümer, N. 2000. *Anglizismus – Purismus – Sprachliche Identität: Eine Untersuchung zu den Anglizismen in der deutschen und französischen Mediensprache*. Frankfurt a. M.: Peter Lang.
- PMČ viz Karlík, P., Nekula, M., Rusínová Z. (ed.) 1996. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

- Posthumus, J. 1989. Hybridische woorden. Engels Nederlandse samenstellingen (Hybrids: English-Dutch Compounds), *Onze Taal* 58: 219.
- Procházková, B. 2013. Neosémantizační tendence v češtině na počátku 21. století. In *Problemi na neologijata v slavjanskite ezici*, ed. D. Blagoeva, S. Kolkovska, M. Lišková, 208–217. Sofija: Marin Drinov Academic Publishing House.
- Příruční slovník jazyka českého (PSJČ) (1935–1957). Praha: ČSAV, SN.
- Pseudoanglicism. In *Wikipedia, the Free Encyclopedia*. Online: <https://en.wikipedia.org/wiki/Pseudo-anglicism>.
- PseudoAnglicism. In *Wiktionary, the Free Dictionary*. Online: <https://en.wiktionary.org/wiki/pseudo-anglicism>.
- PseudoAnglicism By Language. In *Wiktionary, the Free Dictionary*. Online: https://en.wiktionary.org/wiki/Category:Pseudoanglicisms_by_language.
- PSJČ viz Příruční slovník jazyka českého.
- Půda, A. 2010. *Zur Theorie der Lehnprägung im deutsch-tschechischen Sprachkontakt. Eine historisch-vergleichende Untersuchung im innerslavischen und europäischen Kontext*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Pulcini, V. 1994. The English Language in Italy. *English Today* 10 (4): 49–52.
- Pulcini, V. 1997a. Attitudes Toward the Spread of English in Italy. *World Englishes* 16 (1): 77–85.
- Pulcini, V. 1997b. 'Friends' and 'False Friends' in the English language. In *La didattica della lingua inglese: Percorsi per l'aggiornamento 1994–1995*, ed. V. Pulcini, 149–161. Alessandria: Edizioni dell'Orso.
- Pulcini, V. 1999. Focus on Italian Anglicisms: A Comparative Study of Three Dictionaries. In *Transiti linguistici e culturali*, II, ed. G. Azzaro, M. Ulrych, 359–371. Trieste: Edizioni Università di Trieste.
- Pulcini, V. 2023. *The Influence of English on Italian. Lexical and Cultural Features*. Chicago/Vancouver: De Gruyter Mouton.
- Pulcini, V., Furiassi, C., Rodríguez González, F. 2012. The Lexical Influence of English on European Languages. In *The Anglicization of European Lexis*, ed. C. Furiassi, V. Pulcini, F. Rodríguez González, 1–24. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Rafnung, B. T. 1965. *English Loan-Words in a Norwegian Newspaper with Special Reference to Hybrid Compounds*, nepublikovaná dizertace. Oslo: University of Oslo.
- Rangelova, A. 2005. Neosémantizmy a neosémantizační procesy. In *Neologizmy v dnešní češtině*, ed. O. Martinová a kol., 159–179. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.
- Rejzek, J. 1993. K formální adaptaci anglicismů. *Naše řeč* 76 (1): 26–30.
- Rodríguez González, F. 2013. Pseudoanglicismos en el Español Actual: Revisión crítica y tratamiento lexicográfico. *Revista Española de Lingüística* 43 (1): 123–168.
- Rosenhouse, J., Kowner, R. (ed.) 2008. *Globally speaking, Motives for Adopting English Vocabulary in Other Languages*. Clevedon-Buffalo-Toronto: Multilingual Matters.
- Rushdie, S. 1991. *Imaginary Homelands: Essays and Criticism 1981–1991*. New York and London: Viking.
- SA viz Šimandl, J. a kol. 2016. *Slovník afixů užívaných v češtině [SAUČ]*. Praha: Karolinum.
- Sakel, J. 2007. Types of Loan: Matter and Pattern. In *Grammatical Borrowing in Cross-Linguistic Perspective*, ed. Y. Matras, J. Sakel, 15–29. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Sánchez Fajardo, J. A. 2018. Towards a Typological Account of Pseudo Anglicisms (Illustrated with Loanwords in Cuban Spanish). *Pragmalingüística* 26: 330–348.
- Schmidt, G. D. 1987. Das Affixoid. Zur Notwendigkeit und Brauchbarkeit eines beliebten Zwischenbegriffs der Wortbildung. In *Deutsche Lehnwortbildung: Beiträge zur Erforschung der Wortbildung mit entlehnten WB-Einheiten im Deutschen*, ed. R. Wimmer, G. Zifonun, 53–101. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Sicherl, E. 1999. *The English Element in Contemporary Standard Slovene: Phonological, Morphological and Semantic Aspects*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Sloboda, M. 2017. Jazykový postoj. In *Nový encyklopedický slovník češtiny*, ed. P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová, Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Online: https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOVÝ_POSTOJ.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (SSČ)*. 2003. 3. vyd. Praha: Academia.
- Slovník spisovného jazyka českého (SSJČ)* (1960–1971). Praha: Academia.

- Sørensen, K. 1997. *A Dictionary of Anglicisms in Danish*. København: Munksgaard.
- SN I, II viz Martinová, O. a kol. 1998, 2004. *Nová slova v češtině. Slovníky neologizmů*, I, II. Praha: Academia.
- Spence, N. C. W. 1987. Faux Amis and Faux Anglicismes: Problems of Classification and Definition. *Forum for Modern Language Studies* 23 (2): 169–183.
- SSČ viz *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*.
- SSJČ viz *Slovník spisovného jazyka českého*.
- Stanforth, A. W. 2002. Effects of Language Contact on the Vocabulary: An Overview. In *Lexikologie: ein internationales Handbuch zur Natur und Struktur von Wörtern und Wortschätzen/Lexicology: An International Handbook on the Nature and Structure of Words and Vocabulary*, ed. D. A. Cruse, et al., 805–813. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Stickel, G., Volz, N. 1999. *Meinungen and Einstellungen zur deutschen Sprache*. Amades Arbeitspapiere und Materialien zur deutschen Sprache 2. Institut für deutsche Sprache.
- Stich, A. 1971. Neologismy v Havlíčkově publicistickém slohu. *Naše řeč* 54 (5): 283–300.
- Strang, B. M. H. 1962. The Phonemic Analysis of English Loan-Words in Croatian, by R. Filipović. *Notes and Queries* 9 (5): 190–191.
- Sunde, A. M. 2018. A Typology of English Borrowings in Norwegian. *Nordic Journal of English Studies* 17 (2): 71–115.
- Svobodová, D. 1999. Derivované anglicismy v české slovní zásobě. In *Jazykověda – Linguistica* 3, 203–209. Ostrava: FF OU.
- Svobodová, D. 2000. Anglicismy přejímané do češtiny v původní plurálové formě. *Naše řeč* 83 (1): 55.
- Svobodová, D. 2001. Problém formální adaptace lexikálních prvků cizího původu v české slovní zásobě. *Jazykovědné aktuality* 38 (3): 70–75.
- Svobodová, D. 2007. Cizojazyčné lexikální přejímky v komunikaci na chatu. *Naše řeč* 90 (2): 67–80.
- Svobodová, D. 2007. *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- Svobodová, D. 2013a. Současný stav internacionalizace lexika. In *Studie k moderní mluvnici češtiny, IV. Dynamika českého lexika a lexikologie*, ed. P. Adámková, M. Martinková, O. Uličný, 131–152. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, FF.
- Svobodová, D. 2013b. Variantnost grafických forem anglicismů v češtině z pohledu uživatelů jazyka. In *Čeština v pohledu synchronním a diachronním*, ed. S. Čmejrková, J. Hoffmannová, J. Klímová, 365–370. Praha: Karolinum.
- Svobodová, D. 2018a. Aktuální pojetí vztahů různojazyčných prvků v jazykovém systému. In *Inovační procesy v češtině a jí blízkých jazycích*, ed. D. Hradilová, 55–66. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc.
- Svobodová, D. 2018b. Cizojazyčné přejímky a kalky v češtině. In *Kalkierungs- und Entlehnungssprachen in der Slavia: Boris Unbegaun zum 120. Geburtstag*, ed. K. Witzlack-Makarevich, 59–76. Berlin: Frank & Timme GmbH.
- SYN2015: *reprezentativní korpus psané češtiny*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2015. Dostupné online na adrese: <http://www.korpus.cz>.
- Šimandl, J. a kol. 2016. *Slovník afixů užívaných v češtině [SAUČ]*. Praha: Karolinum.
- Šipková, M. 2001. O jazyce českoamerického týdeníku Našinec. *Naše řeč* 84 (4): 192–198.
- Šmilauer, V. 1972. *Nauka o českém jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Štícha, F. a kol. 2018. *Velká akademická gramatika spisovné češtiny [VAGSČ]*. Praha: Academia.
- Tejnor, A. 1971. *Cizí slova v českém jazyce*. Praha: Ústav pro výzkum veřejného mínění.
- Tejnor, A. 1979. Anglicismy v češtině. In *Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti*, ed. J. Kuchař, 207–212. Praha: Academia.
- Tejnor, A. a kol. 1972. Přejatá slova a veřejné mínění. *Naše řeč* 55 (4): 185–202.
- Trávníček, F. 1942. O jazykové správnosti. In *Čtení o jazyce a poezii*, ed. B. Havránek, J. Mukařovský, 105–228. Praha: Družstevní práce.
- Trávníček, F. 1948. *Mluvnice spisovné češtiny*. Praha: Slovanské nakladatelství.
- TŠČ I. viz Dokulil, M. 1962. *Tvoření slov v češtině, I*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- TŠČ II. viz Daneš, F., Dokulil, M., Kuchař, J. 1967. *Tvoření slov v češtině, II. Odvozování podstatných jmen*. Praha: Academia.

- VAGSČ I viz Šticha, F. a kol. 2018. *Velká akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia.
- Večerka, R. a kol. 2006. *K pramenům slov. Uvedení do etymologie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Vinay, J.-P., Darbelnet, J. 1958/1995. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation* (Engl. transl. J. C. Sager and M.-J. Hamel). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Warmbrunn, J. 1994. *Englische lexikalische Entlehnungen im Wortschatz der tschechischen Gegenwartssprache*. Münster: LIT-Verlag.
- Waszakowa, K. 2003. *Przejawy tendencji do internacjonalizacji w systemach słowotwórczych języków zachodniosłowiańskich*. In *Komparacja współczesnych języków słowiańskich 1. Słowotwórstwo. Nominacja*, ed. I. Ohnheiser, 78–102. Opole: Uniwersytet Opolski.
- Waszakowa, K. 2005. *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Waszakowa, K. 2019. Internacjonalizacja w słowotwórstwie polszczyzny przełomu XX i XXI wieku jako przykład jednostronnych kontaktów językowych. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 75: 179–194.
- Waszink, V. 2020. Neologisms in an Online Portal: The Dutch Neologismenwoordenboek (NW). *Dictionaries: Journal of the Dictionary Society of North America* 41 (1): 27–44.
- Weinreich, U. 1953. *Languages in contact*. New York: Publications of the Linguistic Circle of New York (1963, 2nd printing, The Hague, Mouton & Co.).
- Winter-Froemel, E. 2017. The Pragmatic Necessity of Borrowing: Euphemism, Dysphemism, Playfulness and Naming. *Taal en Tongval* 69 (1): 17–46.
- Winter-Froemel, E., Onysko, A. 2012. Proposing a Pragmatic Distinction for Lexical Anglicisms. In *The Anglicization of European Lexis*, ed. C. Furiassi, V. Pulcini, F. Rodríguez González, 43–64. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Winter-Froemel, E., Onysko, A., Calude, A. 2014. Why Some Non-Catachrestic Borrowings Are More Successful Than Others: A Case Study of English Loans in German. In *Language Contact Around the Globe*, ed. A. Koll-Stobbe, S. Knospe, 119–142. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Witalisz, A. 2014a. The Productivity of the English Derivational -ing Suffix in Contemporary Polish. *Studia Linguistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis* 131 (3): 321–333.
- Witalisz, A. 2014b. Typy pseudoanglicyzmów (na przykładzie języka młodego pokolenia Polaków). *Język Polski* 94 (1): 1–14.
- Witalisz, A. 2015. *English Loan Translations in Polish: Word-formation Patterns, Lexicalization, Idiomaticity and Institutionalization*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Witalisz, A. 2016. Rozporekgate a oscypekgate, biznesowy a casualowy: angielsko-polskie hybrydy we współczesnej polszczyźnie [English-Polish hybrids in Polish], *Język Polski* 96 (4): 65–74.
- Yamada, M. 1995. *Amerika-jin no Shiranai Eigo: Wasei-Eigo no Subete* [English that Americans don't know: All about made-in-Japan English]. Tokyo: Maruzen Raiburarii.
- Yang, W. 1990. *Anglizismen im Deutschen: Am Beispiel des Nachrichtenmagazins 'Der Spiegel'*. Tübingen: Niemeyer.
- Yunhan, J. 2023. Pragmatic Functions of English Borrowings in Chinese. *International Journal of English Linguistics* 13 (1): 27–42.
- Zabawa, M. 2012. *English Lexical and Semantic Loans in Informal Spoken Polish*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Zabawa, M. 2017. *English Semantic Loans, Loan Translations, and Loan Renditions in Informal Polish of Computer Users*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Zemskaja, E. A., Rudnik-Karwatowa, Z. 2010. Новые явления в словообразовании русского и польского языков на рубеже XX–XXI веков. In: *Новые явления в славянском словообразовании: система и функционирование*, 212–219. Москва: Издательство Московского университета.
- Ziková, M. 2001. Substantivní neologismy a jejich parasystémový charakter. *Naše řeč* 84 (2): 81–89.
- Zimmer, D. E. 1997. Neuenglodeutsch – über die Pidginisierung der Sprache. In *Deutsch und anders. Die Sprache im Modernisierungsfieber*, ed. D. E. Zimmer, 7–104. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.

JMENNÝ REJSTŘÍK

- Adam, R. 30
 Adámková, P. (a kol.) 98
 Andersen, G. 90, 111
 Anesa, P. 38
- Bagasheva, A. 42
 Baldwin, Y. 164
 Balteiro, I. 42
 Batušek, J. 67
 Betz, W. 19, 65, 93, 103, 104, 120, 124, 128, 131, 132, 136, 139, 143
 Bičan, A. (a kol.) 18, 22, 45, 49
 Bierstedt, R. 41
 Bláha, O. 144
 Bombi(ová), R. 12
 Booij, G. (et al.) 48
 Bozděchová, I. 15, 24, 36, 45, 47, 64, 72, 90, 102, 106, 110, 115, 117, 136, 142, 143, 144
 Breikreutz, H. 40
 Busse, U. 104
- Cacchiani(ová), S. 42
 Calude, A. 27
 Campos, M. A. 42
 Carstensen, B. 39, 41, 50, 92, 104, 106
 Castellani, A. 28
 Cruse, A. 77, 81
 Cvrček, V. (a kol.) 109, 144
 Cypionka, M. 39, 40, 42, 50, 92
- Čechová, M. (a kol.) 309
 Čermák, F. 67, 68, 94
- Daneš, F. 18, 108
 Darbelnet, J. 133
- Dardano, M. 42
 Dickins, T. 28, 29
 Дьяков, А. И. (Ďjakov, A. I.) 42
 Dokulil, M. 44, 45, 145
 Duběda, T. 18, 22, 45
 Duckworth, D. 38, 41, 43, 91, 163
- Fanfani, M. 42
 Filipec, J. 67
 Filipović, R. 37, 38, 42, 43, 44, 50, 60, 92
 Fink, H. 41
 Furdík, J. 45, 47, 49, 145
 Furiassi, C. 15, 38, 39, 40, 42, 43, 49, 50, 53, 91, 92, 94, 104, 163
- Galinsky, H. 27
 Georgieová, J. 24
 Gester(ová), S. 28
 Glahn, R. 41, 53
 Görlach, M. 15, 33, 39, 40, 64, 94, 104
 Gottlieb, H. 16, 38, 39, 40, 43, 49, 50, 53, 90, 91, 92, 127, 163, (et al.) 92, 127, 163
 Grzega, J. 19
- Hannah, J. A. 41
 Haspelmath, M. 15, 36, 66
 Haugen, E. 19, 65, 103, 104, 112, 120, 124, 128, 131, 132, 136
 Havlík, M. 24, 26, 132
 Havlová, E. 67
 Havránek, B. 106, 107
 Helcl, M. 107, 108
 Hladká, Z. 67, 77
 Hlaváčová, J. 144
 Hock, H. H. 66

- Höfler, M. 41
 Hope, T. E. 40
 Humbley, J. 18, 39, 40, 43, 53
 Hunt, J. W. 30, 31, 52
- Imamura, K. 42
 Ishitoya, S. 42
- Jaklová, A. 67
 Janovec, L. 67, 121, 142
 Janurik, S. 42
 Jedlička, A. 44, 107
- Kamiš, A. 67
 Karlík, P. (a kol.) 23, 48, 108, 131
 Karlíková, H. 67, 110
 Kettemann, B. 30, 32
 Kišová, J. 44
 Klajn, I. 40, 42
 Klégr, A. 28, 36, 64, 90, 102, 110, 117, 126, 136, 142, 143, 144
 Kloferová, S. 67
 Knappová, M. 57
 Knospe, S. 41
 Kolářová, I. 50, 119
 Kowner, R. 16, 24, 25, 26, 28
 Kraus, J. 37
 Kroupová, M. 67
 Kučera, K. 17, 76
 Kuchař, J. 44, 45
- Levinson, S. C. 27
 Lotko, E. 108
 Luján-García, C. 102
- MacKenzie, I. 26, 39
 Mańczak-Wohlfeld(ová), E. 42, 111
 Manfredi, S. 16
 Маринова, E. B. (Marinova, E. V.) 42
 Martincová, O. 37, 67, 106, 108, 109
 Martinková, M. 98
 Mathesius, V. 66
 Matras, Y. 19, 21, 66, 67, 134
 Mejstřík, V. 107, 108
 Miller, D. G. 50, 129
 Mitter, P. 106
 Moreno-Fernandez, F. 90
 Mravinacová, J. 45, 49, 50, 52, 67, 68
- Nagórko, A. 67
 Nefedova, L. A. 41
 Nekula, M. 14, 22, 26, 45, 46, 47, 48, 50, 52, 67, 72, 110
- Němec, I. 106, 107
 Núñez Nogueroles, E. E. 33
- Öhmann, E. 26
 Oksaar, E. 19
 Onysko, A. 27, 39, 41, 53, 91, 104, 105, 106, 112, 119, 123, 129, 132
 Opavská, Z. 24, 47
- Panocová, R. 30
 Pata Kapo, I. 42
 Petráčková, V. (a kol.) 37
 Picone, M. D. 42, 50
 Plag, I. 52
 Plümer(ová), N. 41, 53
 Posthumus, J. 106
 Procházková, B. 67
 Půda, A. 67
 Pulcini(ová), V. 19, 21, 23, 42, 43, 105, 106, 110, 124, 128, 162, (et al.) 9, 12, 19, 21, 91, 93, 94, 104, 105, 120, 123, 124, 128, 131, 132, 133, 136, 139, 143, 162, 164
- Rafnung, B. T. 106
 Rangelova, A. 45, 67, 77, 80, 116
 Rejzek, J. 45
 Renner, V. 42
 Rodríguez Gonzáles, F. 40, 42
 Rosenhouse(ová), J. 16, 24, 25, 26, 28
 Rushdie, S. 32
- Sakel(ová), J. 18, 21, 66
 Sánchez Fajardo, J. A. 42
 Savický, N. 106, 108, 109
 Schmidt, G. D. 108
 Sicherl(ová), E. 42
 Simeone-Senelle, M.-C. 16
 Sloboda, M. 28
 Sørensen, K. 39
 Spence, N. C. 41
 Stanforth, A. W. 19
 Stickel, G. 32
 Stich, A. 107
 Strang(ová), B. M. H. 37, 38, 92
 Sunde, A. M. 130, 134
 Svobodová, D. 24, 28, 45, 52, 67, 106, 142, 143, 156
- Šimandl, J. (a kol.) 51, 144
 Šipková, M. 67
 Šmilauer, V. 44, 60
 Štěpánová, V. 45
 Štícha, F. (a kol.) 50, 119, 144

Tadmor, U. 36, 66
Tejnor, A. 28, 45
Tosco, M. 16
Tournier, J. 50
Trávníček, F. 107

Uličný, O. 98

Večerka, R. (a kol.) 67
Vinay, J.-P. 133
Volz, N. 32

Warmbrunn, J. 33, 36, 64
Waszakowa, K. 143

Waszink(ová), V. 37
Weinreich, U. 19, 65, 66, 103, 104, 112, 120, 124,
128, 131, 132, 133, 136
Winter-Froemel(ová), E. 27, 129, 132
Witalisz(ová), A. 42, 67, 90, 106, 111

Yamada, M. 42
Yang, W. 41, 43, 53, 104
Yunhan, J. 27

Zabawa, M. 67
Zátrapa, L. 30
Ziková, M. 142, 145
Zimmer, D. E. 106, 124